

V. Konferenciakötet

A pécsi jogász doktoranduszoknak szervezett konferencia előadásai

V. Konferenciakötet

A pécsi jogász doktoranduszoknak szervezett
konferencia előadásai

**Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori
Iskola**

Pécs, 2023.

V. Konferenciakötet

A pécsi jogász doktoranduszoknak szervezett konferencia
előadásai

Szerkesztőbizottság:

Bendes Ákos László
Gáspár Zsolt
Gáti Balázs
Projics Nárcisz
Ripszám Dóra
Tóth Dávid

Kiadja: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori
Iskola

7622 Pécs, 48-as tér 1.

Felelős Kiadó: Prof. Dr. Fábrián Adrián dékán

ISBN: 978-963-626-140-5

Minden jog fenntartva.

© Szerzők, Szerzők

Tartalomjegyzék

Előszó.....	5
Bendes Ákos – E-sport jogi szabályozása.....	7
Bubori Nóra Beáta – A magyar parlamenti fegyelmi jog dogmatikai elemzése*	16
Fekete Kristóf Benedek – A magyarországi bírósági igazgatás retrospektív vizsgálata.....	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
Hottó István – A gyermekkori traumákkal és agressziókkal kapcsolatos szülői felelősség.....	73
Joó Patrik– A konstruktív vita társadalmi kulcsszerepe.....	89
Kocsmárik Gábor – A végrehajtás fogatosításához kapcsolódó rendes jogorvoslat	99
Projics Nárcisz – A kártalanítás intézménye az 1896. évi Bűnvádi perrendtartás tükrében.....	108
Ripszám Dóra – A szexuális kizsákmányolás céljából megvalósuló gyermekkereskedelem.....	118
Váraczkai Nikolett* – Betegjogok érvényesülése a mentőgyakorlatban.....	135
Zsinkó Dániel Lajos – A gazdasági bűncselekmények fejlődése.....	153
Mahoro Jean Claude Geoffrey – Liabilities for Medical Negligence and Malpractice in Rwanda: A Comparative Analysis	166
Nguyen Thi Kim Cuc – Reforming the judiciary: regional trends and the future of vietnam’s judicial reform strategy.....	188
Vanessza D. Horváth – Gesetzliche Regelungen zu den Tierversuchen.....	206

Előszó

A pécsi jogász doktoranduszoknak szervezett Konferencia 2022. december elsején került megrendezésre. A konferencia immár ötödik alkalommal adott otthont a jogi szakma különböző területeiről érkező Pécsen tanuló PhD hallgatóknak, akik a legfrissebb kutatásaikat és gondolataikat osztották meg velünk.

A konferencia ezúttal is online formában került megrendezésre, a Microsoft Teams platformján, lehetővé téve a résztvevők számára, hogy bárholnan csatlakozzanak és részt vegyenek az eseményen. A konferencia 23 előadót vonultatott fel, akik számos jogterületet érintettek előadásaikkal, így biztosítva a széleskörű és interdiszciplináris megközelítést.

A konferencia három szekcióra volt felosztva, köztük egy idegen nyelvű szekció is helyet kapott, ahol a PhD hallgatók német és angol nyelven adtak elő.

A konferenciakötetben 13 előadó írása olvasható, akik a konferencián elhangzott előadásaikat foglalták össze és mélyítették el.

Reméljük, hogy a konferencia és a hozzá kapcsolódó konferenciakötet hozzájárul a doktoranduszok tudományos munkásságukhoz. Ezúton is köszönjük valamennyi szerzőnek, résztvevőnek, lektornak és szerkesztőnek a munkáját!

Tóth Dávid Szerkesztő

Magyar nyelvű tanulmányok

Bendes Ákos* – E-sport jogi szabályozása

Lektorálta: Prof. dr. habil. Herke Csongor DSc.

Absztrakt

Az e-sport az egyik, ha nem a legdinamikusabban fejlődő terület jelenleg, amely egyszerre öleli fel a sportot, a virtuális játékokot, a jogi szabályozást és a szerencsejátékot. Egy ennyire sokrétű új terület rendkívül átfogó és szerteágazó szabályozást igényel, amit bátran alíthatok, hogy jelenleg nem valósul meg, egyik európai országban, így hazánkban sem. Külön figyelmet kell fordítani az e-sport vizsgálata során egy másik szegmensre is, ami nem más, mint a csalás. A csalás vizsgálata során elengedhetetlen a jogi szabályozás áttekintése, amely megpróbálja megvédeni a játékosokat vagy a sportolókat attól, hogy meg nem engedett eszközök áldozatává valljanak. A csalás háttérében eltérő motivációk állhatnak, amelyek különböző csalás típusokat különböztetnek meg. Fontos, hogy különbséget tegyünk a hobbi sportban és a versenysportban elkövetett csalások között, hiszen teljesen más megítélés alá esnek, sport szakmailag és jogilag is. A virtuális térben és a játékok során is a játékosok bele tudnak bújni egy olyan szerepbe, egy maszk mögé, amit a materiális világban nem tudnának vagy nem mernének megtenni. Ezt követően pedig máris kezdődik a kommentháború és a virtuális bűncselekmények halmaza, amit szintén vizsgálni kell.

1. Bevezetés

Részletesebben kívánok foglalkozni az e-sport kapcsán felmerülő csalások problematikájával. Ehhez viszont elengedhetetlenül szükséges érintőlegesen megvizsgálni a jogi szabályozást. A szabályozás feltérképezése nem egyszerű a joggal alaposabban foglalkozók körében ismert tapasztalat alapján, miszerint jogi szabályozás alapvetően statikus jellegéből fakadóan nehezebben tudja követni a dinamikusan fejlődő társadalmi viszonyokat. Az e-sport világról pedig elmondhatjuk, hogy napjaink egyik legdinamikusabban fejlődő jelenségéről van szó. Az ilyen kérdések átfogó szabályozása évek kérdése lehet, ez idő alatt pedig az e-sport akár jelentős átalakuláson mehet át.

Egységes, országokon átnyúló szabályozás jelenleg még nem létezik. Az e-sport szervezetek magatartás kódexekkel, különböző versenyszabályokkal, főként az önszabályozás keretein belül igyekeznek megoldani a felmerülő problémákat, vitákat. Az egyes országok az elmúlt években pedig helyi viszonylatban tettek kísérletet az e-sportra vonatkozó átfogó rendelkezések kialakítására. A törekvések ellenére elmondhatjuk, hogy a jelenleg érvényben lévő szabályozás még gyerekcipőben jár.

A kérdéskörrel Kóhidi Ákos is foglalkozott tanulmányában. Az e-sport globális jellegéből, valamint a nemzeti szabályozások lokális mivoltából adódóan az egyes országok rendelkezéseinek értelmezésével vizsgálódott. A szabályozási lehetőségeket három területre osztotta fel annak függvényében, hogy az egyes nemzetekben hogyan

---

*Főtanácsadó, Kúria, Büntető Kollégium

viszonyultak az e-sport kérdéséhez: az e-sportot a hagyományos sport jogi keretei közé sorolták, játékként és nem sportként kezelték, sui generis módon szabályozzák.¹ Ebből adódóan az egyes országok szabályozási irányvonalát alapvetően az határozza meg, hogy sportként tekintenek-e az e-sportra. Felmerül még az videójátékok és a szerencsejáték elhatározásának, illetve kapcsolatának kérdése is. Az egyes országok a kérdésben teljesen ellentétes álláspontot képviselnek. Az e-sportban megjelenő szerencsejáték kérdésével egy későbbi fejezetben, a loot box jelenségének vizsgálata során kívánok részletesen foglalkozni és nem a jogi szabályozás keretein belül.

Franciaországban szabályozták elsőként az e-sport szabályait törvényi szinten 2016-ban létrehozva a profi e-sportolók szerződéseinek jogi alapjait. A jog keretei között szabályozták továbbá az e-sport és a szerencsejáték kapcsolatát. Előírták a versenyeken, bajnokságokon a részvételi díj és az összdíjazás maximális mértékét.² A franciaországi szabályozás alapján az e-sport nem került a sport jogi fogalma körébe. A későbbi szabályozásban kiemelt szerepet kapott a kiskorúak védelme. A szülő felügyelete nélkül tizenhat év alatti játékosok nem vehettek részt versenyeken. Szigorításként értelmezhető, hogy a szervezőknek bejelentési kötelezettséget írtak elő az adott e-sport verseny típusának, résztvevők számának a várható bevétel és a díjazás összegének vonatkozásában.³

Az Egyesült Királyság szabályozás tekintetében azon álláspontra helyezkedett, hogy az e-sport nem minősül sportnak, hanem játékként tekintenek rá, hasonlóan a sakkhöz vagy a különböző kártyajátékokhoz.⁴

Magyarországon az utóbbi években jelentős fejlődésnek indult az e-sport világa a HUNESZ hathatós közreműködésének és támogatásának hála. Az állami szabályozás szintjén egyelőre nem foglalkoztak részletesen a témával. Jelentősége az 1839/2017. (XI. 10.) Korm. határozatnak van, mellyel kormányzati szinten meghatározza a leendő jogi szabályozás irányvonalát. Célul tűzte ki ugyanis a magyarországi e-sport sportágként való elismerését. Ennek érdekében a visegrádi országok (Csehország, Szlovákia, Lengyelország, Magyarország) szoros együttműködésének elősegítését tűzte ki célul egy regionális verseny és konferencia megrendezése érdekében.⁵

A szándék komolyságát is jelzi, hogy ezt követően a visegrádi országok részvételével megrendezésre került a V4 Future Sports Festival elnevezésű versenysorozat.⁶

---

¹ Kőhidi Ákos, "Az elektronikus sport (e-sport) jogi megítélése." *In Medias Res*, no. 2 (2018): 251.

² Adrien Auxent, "Esports Are Now Officially Legal in France." *The Esport Observer*, 2016. szeptember 30. <https://esportsobserver.com/esports-are-now-officially-legal-in-france/>. www.senat.fr/enseance/textes/2015-2016/744.html#AMELI_SUB_4_1468248055899_1432, letöltés ideje: 2022.12.23.,

³ Benjamin Znaty, "France is 'stepping up Its Game' with the adoption of new esports regulatory rules." *Bird & Bird*, 2017. július 11. letöltés ideje: 2022.11.01. <https://www.twobirds.com/en/news/articles/2017/france/france-is-stepping-up-its-game-with-adoption-of-esports-regulatory-rules.>,

⁴ British Esports Association. "Esports: The World of Competitive Gaming. An Overview." Letöltés ideje: 2023. január 22. <https://www.britisheports.org/assets/WhatisesportsPDFOCT17V2pdf1.pdf>.

⁵ 1839/2017. (XI. 10.) Korm. határozat

⁶ V4 Future Sports Festival. Letöltés ideje: 2022. október 21. <https://v4futuresports.eu/>.

A szabályozás irányvonalát a következő években meghatározóan fogja befolyásolni, hogy a fentiek vonatkozásában kormányzati szinten a továbbiakban is sportágként fognak-e idehaza az e-sportra tekinteni.

A fenti rövid ismertetésből is látható, hogy a szabályozás még kezdetleges az utóbbi években kezdtek a jogalkotók foglalkozni a téma jogi szabályozásával és rengetek nyitott kérdést találhatunk. Felmerül a kérdés, hogy a nemzeti jogalkotók milyen mélységben kívánnak beleszólni az e-sport jogi szabályozásába és mennyiben hagyják érvényesülni a nemzetközi, tagállami e-sport szervezetek önszabályozásának mechanizmusát. A későbbi kutatásom során szeretném figyelemmel követni az egyes tagállami szabályozások és az e-sporttal foglalkozó szervezetek, szövetségek önszabályozó mechanizmusának kapcsolatát.

2. Csalás az e-sportban

Fontos, itt ragadnám meg az alkalmat, hogy foglalkozzak az e-sport kapcsán felmerülő csalás kérdéskörével. Az e-sport világának ezen árnyoldalának a feltárását tartom szükségesnek. Mélyebben kívánok elmerülni a témában, ezért kutatásom során egyik fő területének jelöltem meg.

Fiatalabb éveimben hobby szinten, szórakozásból jómagam is játszottam számítógépes videójátékokkal. Ezek között nem csak egyszemélyes stratégiai, akció, vagy éppen sportjátékok voltak megtalálhatóak, hanem kipróbáltam magam a mai e-sport játékok alapját képező programokban is, mint amilyen a Counter-Strike, vagy a League of Legends. Különösen szórakoztató volt barátokkal, ismerősökkel együtt, vagy éppen egymás ellen versengeni. De kellemes élményt beárnyékolta az ilyen jellegű online játékok során a jelenlévő csalók nagy száma.

Jó pár alkalommal találkoztam olyan esettel, mikor az ellenfél meg nem engedett eszközöket használt - mint amilyen a különböző tiltott, valamilyen előnyt biztosító programok - elrontva ezzel mások játékélményét. Nem csak megfertőzik ezzel a tiszta versenyszellemet, hanem elrontják mások kellemes szórakozási lehetőségét is. Ilyenkor a játékra fordított időt, kikapcsolódás helyett, az ablakon kidobott időként éltem meg. Soha nem sikerült megértenem ezen játékosok motivációját. Mi értelme ily módon megszerezni a győzelmet? Ez okozhat nekik örömet? Sokkal nagyobb jelentőséggel bír azonban, mikor profi e-sportolók nyúlnak a különböző csalások meg nem engedett eszközeihez. De miért is folyamodnak egyes játékosok ilyen meg nem engedett eszközökhöz?

A csalás háttérében álló motivációs tényezőkkel már a kétezres évek közepén foglalkozott Mia Consalvo. Négy fő csoportra bontotta a csalásra vezethető okokat: a játékosok elakadnak a játék során, fellelő érzés istent játszani, unalmas már számukra a játék, szemétkedés céljából.⁷

A fenti okok között a leggyakoribb okként a játékban való elakadást jelöli meg, véleménye szerint majd minden játékos él ezen formával. Túl nehéz az adott küldetés,

---

⁷Mia Consalvo, "Cheating: Gaining Advantage in Videogames," *Forbes*, Letöltés ideje: 2022.11.25., https://www.forbes.com/2006/12/10/video-games-cheating-tech_cz_mc_games06_1212consalvo.html?sh=4f77b3f37c39.cz_mc_games06_1212consalvo.html?sh=4f77b3f37c39,

vagy feladat a teljesítés során. De az is előfordulhat, hogy a játékos még tapasztalatlan az adott játékban.⁸ A csalás ezen módját nem is igazán találom főbenjáró bűnnek. Velem is megesett párszor, hogy az adott logikai feladványt a játékban nem tudtam megoldani, illetve nem volt kedvem próbálgatni a különböző lehetőségeket, ezért utánanéztam a helyes megfejtésnek.

A második leggyakoribb motivációnak azt tartja, hogy majd mindenki szereti istennek érezni magát. A játékban mindent azonnal akarunk, nem várjuk meg, míg a szintlépések során elérjük. A speciális tárgyakat, karaktereket, fegyvereket akarjuk megszerezni minél előbb. Felemelő érzés bármit megtenni a játékban. Az unalomban találja meg a következő okot. A játékost nem köti le a harcrendszer, vagy a történet vezetése, de mégis kíváncsi a játék végére. Nem akarja megvárni, míg a karaktere magasabb szintre lép. Végezetül pedig magát a szemétkedést nevezi meg. Nem csak győzni szeretnének, hanem egyenesen letarolni, lealázni a másikat.⁹

A mindennapi videójátékosok körében érthetőek a fenti motivációk, de a profi játékosok körében nehezebben értelmezhetőek. Sokkal inkább játszhat szerepet a vágy, hogy bekerüljenek a legjobbak közé. De az sem lehet utolsó szempont, hogy a csúcson maradjanak. Az idő előrehaladtával csökken a reflex és a reakciói, így hátrányban érezhetik magukat a fiatalabb játékosokkal szemben, amelyen már olykor a tapasztalat és a rutin sem segít. De idevehetjük a hírnév, elismerés utáni vágyat is. Ahogy korábban említettem, Ázsiában egyes e-sport játékosokra egyenesen nemzeti hősként tekintenek. Óriási rajongás veszi körül őket, a nemzetközi versenyeket élőben több ezren, míg online több millióan is követhetik. Erre a szintre pedig nem mindenki tud eljutni. Beszélhetünk a kiégés, vagy éppen a sérülésektől való félelemről is. Igyekszenek minél több eredményt elérni, mielőtt visszavonulnának, és ennek elérése érdekében akár a csalás eszközeihez is nyúlnak. Szorosan kapcsolódik ezen gondolatmenethez a pénz kérdése is. Mint a világon szinte mindenben, úgy az e-sportban is meghatározó szerepe van a pénznek. Főként annak fényében, hogy az e-sportoló pályafutása nem élete végéig tart, nem karrierje befejezését követően fog nyugdíjba vonulni. Ahhoz, hogy a profik világába bekerüljenek, rengeteg gyakorlásra van szükség, ami átlagosan lehet akár nyolc - tíz óra is. Minden idejüket és energiájukat a felkészülésre és szinten tartásra szánják, így sokuk a visszavonulásukat követően nem biztos, hogy rendelkezik jövőképpel, esetlegesen nem tud magával mit kezdeni.¹⁰ Ebben kereshető annak indoka is, hogy egyes játékosok, csapatok eladják az adott meccset megfelelő ellenszolgáltatásért cserébe, ami akár jelenetős anyagi haszonnal is kecsegtethet.

Lényeges lehet továbbá, hogyan állnak a csalás kérdéséhez maguk a játékosok. Egy gamer szerint a profi e-sport játékosok közel 40 %-a használ valamilyen meg nem engedett módszert.¹¹ Ezen megközelítés alapján magukban a játékosokban is felmerül,

---

⁸ Ibid.

⁹ Ibid.

¹⁰ Demetrovics Zsolt, "Az e-sport sötét oldala," *Digitális Pszichológia*, letöltés ideje: 2023. január 4., <https://digitalispszichologia.hu/cikkek-irasok/22-blog/digitalis-vilag/177-az-esport-sotet-oldala>.

¹¹ "Vélemény: Miért csálnak a csalók?," *PC Guru*, letöltés ideje: 2023. január 5., <https://www.pcguru.hu/hirek/velemeney-miert-csalnak-a-csalok/29734>.

hogyha tisztán versenyeznek, könnyen hátrányba kerülhetnek. Ha pedig valaki már ezen elgondolkozik, akkor nem sok kellhet, hogy engedjen is a kísértésnek. A fentiek tükrében csábítónak tűnhet az összecsapások versenyszabályzatai alapján nem megengedett eszközök, magatartások igénybevétele. Főleg, hogy ezek észrevétele, kiszűrése nem könnyű feladat. Nehéz példának okáért megállapítani, hogy a játékos aim botot, célzásrészegítő programot használ vagy pedig csak élete formájában játszik. Az alaptalan vádaskodással pedig óvatosan kell bánni, hiszen a mai média világában, ha valakiről elterjed, hogy csal a verseny során, akkor könnyen a karrierjébe kerülhet, még ha nincs is valóság alapja a történetnek.

A csalás problematikáját befolyásolja más jellegű versenyekhez képest, hogy az e-sport világa a virtuális, online világban zajlik. A kérdéssel Dr. Jhon Suler is foglalkozott és az online gátlás nélkülség elméletén keresztül igyekezett magyarázatot találni arra, hogy az egyének miért viselkednek másképpen a virtuális térben, mint a való világban. Három tényezőt keresztül folytatta vizsgálódását: maga az online tér, a kommunikáció aszinkronban rejlő mivolta, együttérzés hiánya.¹²

Az első szempont az online tér adta távolságból fakad. A technológiai fejlődésnek hála, ma már gyakorlatilag az otthonunkban ülve kapcsolatba léphetünk akár a világ másik felével is. De ennek a fejlődésnek nem csak előnye, hanem hátránya is van. A nagy távolsággal megjelenik a személytelenség faktora. Ez megmutatkozik a kommunikációnkban, magatartásunkban is. Bátorabbak vagyunk, olyat is megteszünk, mondunk, amihez személyesen nem lenne merszünk. Kevésbé félünk tetteink következményeitől.¹³ Elég, ha csak az online kommunikációra gondolunk. Virtuális ismerkedésnél, beszélgetésnél bátrak, nyitottak vagyunk, hogy aztán a személyesen ne merjünk megszólalni. De jól példázza ezt az egyes posztok alatt kialakuló kommentháború példája is.

A második elem az aszinkron kommunikáció mivoltából ered. Az online kommunikáció jó részére nem kapunk rögtön választ, reakciót. A posztokra, kommentekre nem mindig érkezik azonnali válasz, ha egyáltalán érkezik. Ezáltal úgy érezhetjük, hogy mondanivalónk jelentősége csökken és így nem mindig tulajdonítunk neki nagy jelentőséget.¹⁴

Végül a felosztás szempontjából fontos az empátiának, annak esetleges hiányának a vizsgálata. Beleeshetünk abba a csapdába, hogy az online kommunikáció mivoltából nem tekintjük embernek a másik felet. Összefügg azzal, hogy az ilyen beszélgetések, reagálások a virtuális világ jellegéből adódóan valamilyen eszköz igénybevételeivel zajlanak. Nem látjuk az adott egyént, nem érzékeljük a testbeszédét, mimikáját. Ez pedig alapvető félreértésekhez is vezethet az online kommunikáció során.¹⁵ Személyesen is tapasztaltam, hogy az online üzenetváltás során nem nehéz félreérteni a másik mondanivalóját.

A konkrét csalások vizsgálata során nem egyszerű a helyzet. A meg nem engedett cselekedeteknek számtalan formája van. A taxatív felsorolás megkísérlésekor éppen ezért nehéz helyzetben vagyunk. A fentiekből kiindulva a csalás fogalma alá sorolok

---

¹² Demetrovics, "Az e-sport sötét oldala."

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

minden olyan magatartást, melynek fogantatása az adott verseny érvényben lévő e-sport szervezet kialakított magatartásszabályába, illetve a szervező által meghatározott versenyszabályokba ütközik és a versenyző ezáltal jogosulatlan előnyre tehet szert a többiekkel szemben.

A HUNESZ nevével fémjelzett Magyar E-sport Etikai Kódexének második bekezdésében, a leglényegesebb rendelkezései között is olvashatunk a csalásról:

„Az e-sportoló minden esetben szigorúan kerülje a meg nem engedett/csalást okozó programok használatát, kerülje a szabályok kijátszásának kísérletét.”¹⁶

Láthatjuk, hogy már magyarországi viszonylatban is foglalkozik ez e-sport szövetség a csalás kérdésével. A csaló programokat emeli ki, és felhívja a figyelmét már a csalás kísérletének az elkerülésére is.

A továbbiakban gyakorlati példákkal kívánom szemléltetni a különböző csalási módokat a teljesség igénye nélkül, vizsgálva az alkalmazott következményeket.

2014-ben több profi játékos is fennakadt a Valve védelmi programján (Valve Anti-Cheat, VAC) a Counter-Strike: Global Offensive játékban. A dolog érdekessége, hogy a játékosok nem egy versenyen, hanem játék során buktak le segédprogram használatával. A játékosok csapatai értesítve lettek, akik kivizsgálva az ügyet elbocsátották őket a csapattól. Meg kell jegyezni, különböző segédprogramok igénybevételével történő csalások elleni védekezés állandó kihívást jelent a fejlesztőknek. A technikai háttér és fejlődés miatt ugyanis folyamatosan fejlesztenek ki újabb csaló programokat, vagy finomítják a meglévőket. Úgy kell elképzelni a jelenséget, mint a számítógépeken lévő vírusirtó programok működését. Folyamatos frissítés szükséges az újabb és újabb kémprogramok és vírusok ellen. Az említett két játékos beismerte bűnösségét. Igaz, hogy nem versenyen történt a csalás, de így sem tartom etikusnak. Meg is ingott a bizalom bennük.¹⁷

A következő vizsgált csalás szintén a Counter-Strike-Global Offensive világába visz el minket. 2018-ban az OpTic indiai csapat egyik versenyzőjét, Nikhil Kumawatot érték tetten csaláson az Extremesland Zowie Asia CS: GO 2018 elnevezésű versenyen. A profi játékos célzásrásegítő programmal szerzett magának jogosulatlan előnyt az ellenfél csapatával szemben. Nikhil magatartásának köszönhetően az egész csapatot kizárták a versenyből, mely ezt követően fel is oszlott. Itt is látható, hogy a bizalomnak milyen jelentősége van. Ezt követően nem nézték volna jó szemmel semmilyen versenyen a csapat részvételét.¹⁸

---

¹⁶ Magyar E-sport Szövetség, „Magyar E-sport Etikai Kódex,” letöltés ideje: 2022 október 18., <https://hunesz.hu/documents/Magyar-E-sport-Etikai-Kodex.pdf?fbclid=IwAR1T2TSVIXn6LDHCDLCHFw9EDMZy55w4wd6dEfuCiwq6KDYbY6wMT0rUtuM>.

¹⁷ Profi Counter-Strike játékosokat kaptak csaláson,” *GameStar*, letöltés ideje: 2022 október 18., <https://www.gamestar.hu/hir/profi-counter-strike-jatekosokat-kaptak-csalason-156263.html?fbclid=IwAR2L0buuSfgB0ntqSOXDn4y7cUGyEyDf2pTCZYMLxkMGYArru-QfBJe5DWM>.

¹⁸ „Napi ciki: Counter-Strike csaló bukott le egy e-sport bajnokságon – videó is készült az esetről,” *IGN Hungary*, letöltés ideje: 2023 február 20., <https://hu.ign.com/counter-strike-global-offensive/43323/news/napi-ciki-counter-strike-csalo-bukott-le-egy-e-sport-bajnoksagon-video-is-keszult-az->

Az alábbi tárgyalt esetről is maradunk a híres FPS játéknál. Az ESL CS: GO Premiership versenyén érték tetten egy játékos nem megengedett magatartáson. Ugyanis a játék során tartott technikai szünetben az egyik csapat versenyzője, Mamedov az összecsapás Twitch oldalán üzenetet hagyott. A szervező azt gyanította, hogy ennek során komment formájában taktikai utasítást adott a csapatának, ami a versenyre vonatkozó szabályok értelmében tilos. Az e-sportoló fél éves eltiltást kapott, illetve a mérkőzés győztese az ellenfél csapata lett. Továbbá 20%-kal csökken a csapat által a jövőben versenyen elérhető nyeremény összege.¹⁹

Egyes e-sport versenyek a megmérettetésen való részvételt bizonyos korhatár elérésében szabja meg. Az ESL által szervezett versenyen való részvételt a tizennyolcadik életév betöltéséhez kötik. Az egyik játékos vonatkozásában ellenőrizték az életkorát, melyhez kérték a születési dátumát és annak igazolásul a személyazonosító okmányát. Nem csak, hogy valótlán születési dátum került megadásra, de az azonosításra alkalmas okmány is hamis volt. A játékos egy évre eltiltásra került és a csapatát is kizárták a versenysorozatból.²⁰

A csalás egy érdekes formáját választotta a német Daniel Abt, az Audi pilótája. A Formula E virtuális versenyén egy hivatásos e-sportoló indult helyette a futamon. A történetekre úgy derült fény, hogy többeknek feltűnt az eredeti versenyző hirtelen formajavulása. A harmadik helyen ért célba úgy, hogy korábban sosem végzett pontszerző helyen. Az ellenőrzés során pedig kiderült, hogy nem az eredeti versenyző vezette autóját az időmérő futamon. Daniel Abt-ot az Audi elbocsátotta és kötelezték, hogy egy általa kijelölt karitatív szervezetnek fizessen tízezer eurót. A helyére beült honfitársa, Lorenz Hörzing sem úszta meg büntetés nélkül, ugyanis a szezon végéig eltiltották.²¹

Végezetül pedig 2012-ben egy League of Legends versenyen történt csalást említenék. A Word Championship rájátszásában a legjobb nyolc között járunk. Az Azubu Frost és a TeamSolo mérkőzött egymással. Egy idő után feltűnt, hogy az egyik csapat játékosai nem a képernyőre összpontosítanak, hanem elnézegetnek más felé. Meglehetősen furcsa volt ez a körülmény, ugyanis a játék meglehetősen nagy koncentrációt igényel, főleg egy versenyen. Kiderült, hogy nézni tudják a nézők

---

esetrol?fbclid=IwAR1UnoYafB21V1_5862d6xS1_pDYT4EAMzeOOzWroCd4AMHGQK_7n4UleLo.

¹⁹.Csalás a Counter-Strike versenyen,” *Sportfogadás*, letöltés ideje: 2023 február 20., <https://www.sportfogadas.org/hirek/csalas-a-counter-strike-versenyen?fbclid=IwAR1sTVmyalPubVgVuWGrq-mQD2wa-fhxwEnjpsimV0-wJSYYXf8O275v5jY>

²⁰. Australian player handed 12 month ban due to false ID submission,” *ESL Gaming*, letöltés ideje: 2023 február 20., https://www.eslgaming.com/article/australian-player-handed-12-month-ban-due-to-false-id-submission-4389?fbclid=IwAR33je4X63Xgjp486vSzD4nDHkxF0CGtWX3xhJpw_ihOu02yHzN6mo_-4HI.

²¹. “Újabb e-sportbotrány: szimulátoros vezetett Daniel Abt helyett a Forma-E-ben,” *GPHírek*, 2020 május 26., letöltés ideje: 2023.02.20. https://gphirek.origo.hu/f1/20200526-ujabb-esportbotran-y-szimulatoros-vezetett-daniel-abt-helyett-a-formula-eben.html?fbclid=IwAR1tIe5lm7r_wMiOxZ3G7dSEGrIfnySy

számára kihelyezett monitoron az ellenfél csapatának a mozgását. A vétkes csapat harmincezer dolláros büntetést kapott.²²

3. Záró gondolatok

Láthatjuk, hogy vannak versenyzők, akik előre eltervezett módon csalnak, egyesek viszont csak a kínálkozó alkalmat használják ki. Véleményem szerint az előbbiek - az előre eltervezés miatt - súlyosabb büntetést érdemelnek. Az e-sport versenyeken történő csalások tekintetében az e-sport szövetségek és szervezetek önszabályozó mechanizmusa valósul meg elsődlegesen, mely magatartás- és versenyszabályok kialakításában valósul meg. Ezt tartom megfelelő szabályozási módnak, tekintettel arra, hogy az országok e-sportra vonatkozó szabályozása még gyerekcipőben jár így elég, ha sui generis jelleggel járnak el. Természetesen, ha felmerül, hogy a csalás során büntető törvénykönyvbe ütköző cselekményt követtek el, akkor az adott ország nyomozhatóságának ki kell vizsgálni az esetet. De ezt leszámítva hagyni kell működni az önszabályozás mechanizmus.

A csalás következményei között találjuk a pénzbüntetés kiszabását, melynek összege a kihágás súlyosságának függvényében kerül meghatározásra. Súlyosabb büntetés már a kitiltás, tekintve, hogy a profi sportolóknak a versenyeken elérhető nyereség a fő bevételi forrása. Hasonló minőségű szankció a játékos csapattól való elküldése, ami általában együtt jár a kitiltással. A csaláson tetten ért versenyző számára viszont a legnagyobb büntetés a bizalom elvesztése. A fenti példákban is elküldésre kerültek a csapatukból. Nem látnak szívesen ugyanis a versenyeken olyan csapatot, amelynek ilyen versenyző van a keretében. Ez pedig a legtöbb esetben a játékos profi karrierjének végét jelenti, hiszen a fentiek alapján más csapat sem látja szívesen a soraiban.

A jövőben érdemesnek tartom az említett önszabályozási mechanizmus részletes megvizsgálását az e-sport szervezetek által kialakított magatartásszabályok tükrében.

---

²² "Az e-sport világot legnagyobb csaló botránya," *Esport1*, 2020 május 23., letöltés ideje: 2022.11.10. esport1.hu/news/2020/05/23/csgo-cs-go-fornite-league-of-legends-rainbow-six-siege-az-e-sport-vilag-ot-legnagyobb-csalo-botranya-sziky?fbclid=IwAR2wDgph4c7e_PrRYoUD5PXE_b-HQIYPIUSV_jBklBb8PX5ysGekYdx27fU

Irodalomjegyzék

- Auxent, Adrien. “Esports Are Now Officially Legal in France.” The Esport Observer, September 30, 2016. <https://esportsobserver.com/esports-are-now-officially-legal-in-france/>.
- Znaty, Benjamin. “France Is ‘Stepping up Its Game’ with the Adoption of New Esports Regulatory Rules.” Bird & Bird, July 11, 2017. <https://www.twobirds.com/en/news/articles/2017/france/france-is-stepping-up-its-game-with-adoption-of-esports-regulatory-rules>.
- British Esports Association. “Esports: The World of Competitive Gaming. An Overview.” Accessed February 26, 2022. <https://www.britisheports.org/assets/WhatisesportsPDFOCT17V2pdf1.pdf>.
- Kőhidi, Ákos. “Az elektronikus sport (e-sport) jogi megítélése.” In *Medias Res*, no. 2 (2018).

Bubori Nóra Beáta* – A magyar parlamenti fegyelmi jog dogmatikai elemzése*

Lektorálta: Prof. Dr. Petrétei József

Absztrakt

A kutatás a magyar parlamenti fegyelmi jog dogmatikai elemzését tűzte ki célul, amely keretében – a terjedelmi korlátokra figyelemmel – tömören, de részletesen mutatja be a hazai szabályozást.

A kutatás központjában a parlamenti fegyelmi jog dogmatikai kérdései, problémái állnak, azaz azok országgyűlési képviselőkre vonatkozó magatartási szabályok, szankciók, amelyek a parlamenti funkciók eredményes (zökkenőmentes, színvonalas és méltóságteljes) ellátását igyekeznek biztosítani a plenáris és bizottsági üléseken. A problémakör megköveteli a magyar Alaptörvény, valamint a hazai jogforrások értelmezését és elemzését az ismert értelmezési technikák (elsősorban a nyelvtani, a joglogikai, valamint a jogszabály, illetve a jogalkotó akarata/szándéka szerinti értelmezés) segítségével. Ezt egészíti ki a rendelkezésre álló magyar, továbbá nemzetközi szakirodalom és gyakorlat feltérképezése, illetve szintetizálása.

Tekintettel arra, hogy dogmatikai jellegű, a kutatás a következő kérdésekre fókuszál: mi sorolható parlamenti fegyelmi jog fogalmának körébe és mi nem, milyen fogalmi megoldások vannak, továbbá hogyan viszonyul a szabálysértési joghoz, illetve a büntetőjoghoz. E körben a kapott fogalom alapján tisztázza, melyek a fegyelmi jog dogmatikai elemei (alánya, érintettség, mire irányul, mi alapozza meg stb.). Ezen felül részletesen ismerteti a magyar parlamenti fegyelmi jog célját (viszonya a mentelmi joghoz, alapjogi vonatkozások, ellenzéki jogok érvényesülése szempontjából), valamint eszközrendszerét (mikor és mire, fokozatosság, szigorúság stb.).

Kulcsszavak: parlamenti fegyelmi jog, obstrukció, országgyűlési ülések

1. Bevezetés

1.1. Felütés

Annak érdekében, hogy a modern parlamentáris demokráciákban a parlamenti funkciók eredményes ellátása a plenáris és bizottsági üléseken *zökkenőmentesen, színvonalasan és méltósággal* történjen, a képviselőknek be kell tartaniuk bizonyos rögzített magatartásszabályokat, illetve ezek be nem tartása esetén számolniuk kell

---

* PhD-hallgató, PTE ÁJK Alkotmányjogi Tanszék

* Jelen tanulmány a Pécsi Tudományegyetem László János Doktorandusz Kutatói Ösztöndíj támogatásával készült. A szerző e helyütt is köszönetet mond a tanulmány elkészüléséhez nyújtott pótolhatatlan szakmai támogatásért, valamint a tanulmányhoz fűzött nélkülözhetetlen megjegyzésekért, javaslatokért Tilk Péter egyetemi tanárnak, a PTE ÁJK Alkotmányjogi Tanszék vezetőjének, valamint Petrétei József egyetemi tanárnak, a PTE ÁJK Alkotmányjogi Tanszék oktatójának. A kézirat lezárásának dátuma: 2022. november 20.

meghatározott szankciókkal. Kiemelt jelentősége van annak, hogy napjaink nem egyszer éles hangvételű parlamenti vitáiban itthon és külföldön egyaránt – az adott ország parlamenti hagyományaira is tekintettel – hogyan lehetséges fenntartani az ülés rendjét és megőrizni annak méltóságát.

A parlamentek, illetve az államban betöltött szerepük összetett és gazdag kérdéskört vetnek fel. A tanulmány tárgya e problémakörnek egy relatíve kevésbé előtérben lévő szegmensére, a parlamenti fegyelmi jog problematikájára fókuszál.

1.2. Célkitűzés

A *témaválasztás aktualitását* bizonyítja, hogy sokszor nagy „parlamenti múlttal” rendelkező országokban időszakonként visszatérő problémaként jelentkezik az üléseken történő magatartás milyensége, amely egyúttal a jogalkotás eredményének érvényességét is megkérdőjelezheti, veszélyeztetheti. Ilyen probléma merült fel például az Országgyűlés 2018. december 12-i ülésnapján, amikor az ellenzéki képviselők megkísérelték megakadályozni az ülés lefolytatását azért, hogy a kétharmados parlamenti többséggel rendelkező kormánypárti képviselők a kisebbség szerint alaptörvény-ellenes törvényeket (a közigazgatási bíróságokról szóló törvényt és a „túlórátörvényt”) ne fogadhassák el. Hasonló problémaként tekinthetünk az üléseken lezajló – a médiában is gyakorta nagy figyelmet élvező – „*jelenetekre*”, amelyek az interpellációk és kérdések (pl. az azonnali kérdések órája) körül összpontosulnak, valamint az ezekkel megbonthatatlan kapcsolatban álló ülésvezetési gyakorlatra. Mindezek miatt indokolt az olyan kérdések mélyebb, tudományos szemléletű tárgyalása, mint amilyen a parlamenti képviselők verbális és nonverbális megnyilvánulásai az Országgyűlésben, a házelnök ülésvezetése és szankcionáló gyakorlata stb.

A *tanulmány célja*, hogy jogtörténeti alapokra támaszkodva, kiemelt szerepet szánva a dogmatikának, feldolgozza a magyar parlamenti fegyelmi jog intézményét, egyúttal betekintést nyújtson más államok szabályozási megoldásaiba, különös tekintettel azokra a problémákra, amelyek a magyarországi szabályozásban és gyakorlatban is felmerülnek.

A *kutatás újszerűsége és jelentősége* abban ragadható meg, hogy a tanulmány tárgyát adó kérdéskört monografikus módon törekszik feldolgozni. A kutatás a magyar gyakorlat szintetizálását végzi el, amely kiindulási alapot biztosít ahhoz, hogy az a későbbiekben összevethető legyen más államok szabályozási rendszerével, megoldásaival, majd az ily módon nyert válaszokra tekintettel fogalmazhatók meg *de lege ferenda* javaslatok.

1.3. Kutatásmódszertan

A tanulmány mindenekelőtt meghatározza a tágabb értelemben vett fegyelmi jog fogalmát, majd ezt követően annak konkrét parlamenti megfelelőjét, aspektusait: mi sorolható e fogalom körébe és mi nem, milyen fogalmi megoldások vannak, továbbá hogyan viszonyul a szabálysértési joghoz, illetve a büntetőjoghoz. E körben elengedhetetlen a kapott fogalom alapján annak tisztázása, hogy melyek a fegyelmi jog dogmatikai elemei (alánya, érintettség, mire irányul, mi alapozza meg stb.), illetve

mi a célja (viszonya a mentelmi joghoz, melyek az alapjogi vonatkozások, különösen az ellenzéki jogok érvényesülése szempontjából), továbbá mi az eszközrendszere (mikor és mire alkalmazzák, hogyan alakul a fokozatosság, szigorúság stb.).

A tanulmány módszerét tekintve elsődlegesen kvalitatív módszerekre támaszkodik, ily módon a kutatás döntően a releváns jogi dokumentumok értelmezését és elemzését végzi el az ismert értelmezési technikák segítségével, azaz fogalmakat vizsgál, szabályozási megoldásokat értékel. Ehhez az írás alapul veszi a magyar szakirodalmat, illetve esetgyakorlatot is, amely alapos összefoglaló-szintetizáló jellegű munkát követel meg.

2. A fegyelmi jog fogalmáról

A fegyelmi jog fogalmi tisztázását mindenekelőtt a *fegyelem* mint kifejezés általános jelentéstartalmának vizsgálatával, majd jogi kontextusba helyezésével kell kezdeni. Kizárólag ezeket követően válik lehetségessé sajátos jellegének kidomborítása, valamint elhatárolás a szabálysértési-, illetve a büntetőjogtól.

2.1. A fegyelmi jogról általánosságban

A *fegyelem* szó elsődleges jelentése értelemben „*[a]zoknak az írott vagy íratlan szabályoknak, rendelkezéseknek a megtartása, szempontoknak a figyelembevétele, amelyek valamely közösség vagy szervezet eredményes működését irányítják, biztosítják*”. Mindazonáltal a fegyelem, mint olyan jelenti önmagában „*[e] szabályok, rendelkezések összességét is, az általuk biztosított rendet*”. Amennyiben pedig processzuális megközelítésből vizsgálódunk, jelentheti azt „*[a]z eljárást, amellyel valamely közösség tagjait a rend megtartására kényszerítik; fegyelmezik*”.¹ A fegyelem kifejezés tehát jellemzően valamely közösségben vagy szervezetben fenntartott rendre, a magatartásban megmutatkozó rendszerességre, mértéktartásra utal.² Az effajta rendezett magatartás egészen az állam és legtagabb értelemben vett összetevőinek a működését jelenti, így beszélhetünk iskolai, katonai, kolostori, kórházi, hivatali stb. fegyelemről. Legtöbbször ezekre az intézményekre írásban meghatározott szabályok vonatkoznak, de akadnak olykor íratlan, szokásjellegű, fegyelmi vonzatú viselkedési (illem-, illetve etikai) szabályok is.

Ahogy az a fenti meghatározásból jól kitűnik, a fegyelem megkövetel bizonyos szabálykövetést. Ez az államélet számos vetületére kiterjeszthető (közigazgatási jog, polgári jog, büntetőjog által szabályozott területekre stb.), azonban – a parlament mint legfőbb képviselői szerv sajátosságai miatt – mégis kitüntetett figyelemmel kell lennünk az Országgyűlésre és annak működésére vonatkozó fegyelmi szabályokra, továbbá a képviselők jogállására.

---

¹ Lásd „A Magyar Nyelv Értelmező Szótára I-VII. kötet,” Letöltve: 2022.11.01. <https://mek.oszk.hu/adatbazis/magyar-nyelv-ertelmezo-szotara/kereses.php?kereses=fegyelem>.

² Vö. „Magyar etimológiai szótár,” Letöltve: 2022.11.01. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/f-F2003/fegyelem-F2078/>.

2.2. A parlamenti fegyelmi jog

Ádám Antal érvelése szerint a parlamenti fegyelmi jogra azért van szükség, hogy az országgyűlési képviselők, illetve az ülésen részt vevő más személyek (pl. miniszterek, államtitkárok, európai parlamenti képviselők stb.) magatartása a parlament szabályszerű működésének, az ülések és a viták zavartalan folytatásának biztosítása, valamint a parlamenten belüli bizonyos szabálytalan, a viták, az ülések zavarását, a parlament tekintélyét, a parlamenti illemet, a képviselőtársak emberi méltóságát vagy más megjelölt értéket sértő cselekményei szabályozva, szükséges esetben szankcionálva legyenek.³

Szente Zoltán megfogalmazása szerint „[a] parlamenti fegyelmi jog azon szabályok összessége, amelyek a parlament szabályszerű működésének, valamint a törvényhozás tekintélyének megőrzése érdekében meghatározzák az országgyűlési képviselők kötelezettségei megszegésének eseteit, és azokhoz kikényszeríthető szankciókat fűznek”.⁴

Magyarország Alaptörvényének (a továbbiakban: Alaptörvény) 5. cikk (7) bekezdés második mondata – igazodva a jogtudomány fősodrához – akként rendelkezik, hogy „[a]z Országgyűlés zavartalan működésének biztosítása és méltóságának megőrzése érdekében az Országgyűlés elnöke a házszabályi rendelkezésekben meghatározott rendészeti és fegyelmi jogkört gyakorol”. A fentiekre tekintettel könnyen megállapítható, hogy a magyar Országgyűlés hatékony és zavartalan működése szempontjából –, illetve a törvényhozás kitüntetett szerepe miatt – egyébként is kiemelten fontos a parlamenti fegyelem érvényesülése.⁵ Az Országgyűlés megfelelő működése az Alkotmánybíróság⁶ és az Emberi Jogok Európai Bíróságának⁷ gyakorlatában is olyan nyomós közérdekként jelenik meg, amely – a fent idézett alaptörvényi rendelkezésre figyelemmel – alkotmányosan igazolhatóvá tesz bizonyos intézkedéseket,⁸ szankciókat (tipikusan: a beszédjog körében).

---

³ Lásd Antal Ádám, „Kifejezési szabadság és képviselői mentelmi jog,” *Magyar Jog* 46, no. 3 (1999): 151.; *Parlamenti jog – Az Országgyűlés működése, feladat- és hatáskörei, kapcsolódó intézmények*, ed. Ildikó Dukán and Aida Varga (Budapest: Országgyűlés Hivatala, 2022), 110.

⁴ Lásd Zoltán Szente, „A Parlamenti fegyelmi jog és a képviselői etikai szabályok elvi alapjai és gyakorlati lehetőségei,” in *Frusztrációk a parlamentek körül Európában – A parlamentek, a képviselők társadalmi és médiamegítélése (A 2008. április 25-ei nemzetközi konferencia jegyzőkönyve, tanulmányok, háttérelmzések)*, ed. József Alajos Gézsi and József Karsai (Budapest: Országgyűlés Hivatala, 2010), 316.

⁵ Vö. Szente, A Parlamenti fegyelmi jog és a képviselői etikai szabályok elvi alapjai és gyakorlati lehetőségei, 316.; Noémi Marianna Kühár, „Az Országgyűlés elnökének fegyelmi és rendészeti joga,” *Kodifikáció és Közigazgatás* 9, no.1 (2020): 13.

⁶ Lásd pl. 3206/2013. (XI. 18.) AB határozat, ABH 2013, 2395, és köv.; 3207/2013. (XI. 18.) AB határozat, ABH 2013, 2422, és köv.; 15/2019. (IV. 17.) AB határozat, ABH 2019, Első kötet, 391, és köv.

⁷ Lásd pl. EJEB, *Karácsony és mások kontra Magyarország*, (42461/13), 2014. szeptember 16.; EJEB, *Szél és mások kontra Magyarország*, (44357/13), 2014. szeptember 16.; EJEB, *Karácsony és mások kontra Magyarország*, (42461/13 és 44357/13), 2016. május 17.; EJEB, *Szél és mások kontra Magyarország*, (5078/16), 2021. december 2.

⁸ Lásd *Parlamenti jog*, Dukán and Varga, 110.

Smuk Péter summázatában úgy fogalmaz, hogy a fegyelmi szabályok „[m]egsértése sokszor tudatos, szankcionálása pedig nem az ellenzéki vélemények elnyomását jelenti – egyéb körülmények megléte esetén –, hanem inkább azok civilizálását és a Ház méltóságának, működőképességének, az eljárások zavartalanságának megőrzését”⁹. A parlamenti fegyelmi jog kardinális eleme tehát a szankció, amelyet kizárólag megfelelő garancia rendszer megléte mellett szabad alkalmazni, hiszen a képviselői jogok felfüggesztése vagy megvonása a választók akaratát is érinti, így az általában eljáró házelnök mellett a súlyosabb kérdésekben a plénum vagy a mentelmi bizottság dönt vagy »fellebbezni« lehet hozzá”¹⁰ (lásd a következőkben).

2.3. A parlamenti fegyelmi jog jellege, más jogágakkal történő kapcsolata

Általánosságban a fegyelmi jog speciális munkajogi, szolgálati intézmény, amely a felelősségre vonás különös – szabálysértési-, büntetőjogi körön kívüli – eseteivel foglalkozik. Így beszélhetünk példának okáért bírák,¹¹ ügyészek,¹² rendvédelmi szervek tagjainak¹³ fegyelmi felelősségéről. Mindezeknek közös elemük, hogy az adott szervezet(rendszer)ben vannak bizonyos „ágazatra” jellemző magatartások, amelyeknek meg kell felelni, és amely megsértése fegyelmi szankciót von maga után. A fentiekkel ellentétben a parlamenti fegyelmi jog tisztán közjogi jellegű, amely a képviselői minőségben tanúsított magatartásra terjed ki. Fontos, hogy mivel a képviselői jogállás esetén a parlament nem munkáltatóként lép fel, ekként a fegyelmi jogkör, illetve a szankciók korlátozottak.¹⁴

Az egyes jogágakhoz hasonlóan a parlamenti fegyelmi jog szabályai is külön törvényben vannak rögzítve. Magyarországon az országgyűlési képviselőkre vonatkozó fegyelmi rendelkezéseket az Országgyűlésről szóló 2012. évi XXXVI. törvényből (a továbbiakban: Ogytv.), valamint az egyes házszabályi rendelkezésekről szóló 10/2014. (II. 24.) OGY határozatban foglalt Házszabályi Rendelkezésekből (a továbbiakban: Házszabály) ismerhetjük meg. Az Ogytv. előírja a képviselők számára az országgyűlési munka eredményes előmozdítását,¹⁵ amely érdekében a parlamenti munkát (felszólalások, egyéb cselekmények, megnyilvánulások) tilalomfákkal ülteti körül, vagyis negatív megközelítést alkalmazva megállapítja, mely magatartások

---

⁹ Lásd Péter Smuk, „Parlament,” in *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* ed. András Jakab and Balázs Fekete [Forrás: <http://ijoten.hu/szocikk/alkotmanyjog-parlament> (2018)]. [49]

¹⁰ Lásd Smuk, Parlament, [49]

¹¹ Lásd a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény bírói fegyelmi felelősségre vonatkozó VIII. fejezetét.

¹² Lásd a legfőbb ügyész, az ügyészek és más ügyészségi alkalmazottak jogállásáról és az ügyészi életpályáról szóló 2011. évi CLXIV. törvény fegyelmi felelősségre vonatkozó X. fejezetét.

¹³ Lásd a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény fegyelmi felelősségre vonatkozó XV. fejezetét.

¹⁴ Vö. Szente, A Parlamenti fegyelmi jog és a képviselői etikai szabályok elvi alapjai és gyakorlati lehetőségei, 315-316.

¹⁵ Lásd az Ogytv. 28. § (1) bekezdését.

tiltottak.¹⁶ Gyakorlatilag ezek az elementáris normák szabályozzák a plenáris és a bizottsági üléseken való magatartást, az esetleges kötelezettségzegéseket, mindazonáltal elviekben a tilalmak egy része az Országház épületében vagy a kihelyezett ülésen tanúsított magatartásokra is vonatkozhat.¹⁷

Abban az esetben, ha a parlamenti fegyelmi jog címzettjei megszegik azokat, úgy fegyelmi jogi szempontból felelősségre vonhatóak, így az elnökök fegyelmezési joggal kapcsolatos feladataiknak eleget téve általánosságban (i) biztosítják a törvényhozás működési rendjét; (ii) kezeskednek a parlament tekintélyének megőrzéséért; (iii) örködnék a felszólalások rendje és megfelelő stílusa felett; (iv) igyekeznek megelőzni a fizikai erőszakkal történő fellépés lehetőségét; (v) garantálják a rend fenntartását a parlament épületében (ülésterem, karzat, folyosó, bizottsági ülések); valamint (vi) szankcionálják a szabályok megsértését.¹⁸

Nagyon fontos kihangsúlyozni, hogy a parlamenti fegyelmi jog jellegéből adódóan nem olyan „erős” szankciókkal operál, mint például a szabálysértési- vagy büntetőjog. A fegyelmi büntetések a következők lehetnek:

1. rendreutasítás,
2. figyelmeztetés,
3. szómegvonás,
4. ülésnapról való kizárás,
5. tiszteletdíj-csökkentés,
6. azonnali hatályú kitiltás,
7. utólagos kitiltás, valamint
8. fokozott tiszteletdíj-csökkentés.¹⁹

3. A fegyelmi jog alapelemei, célja és eszközrendszere

A fegyelmi jog alapelemeinél több szabályozási alkotóelem külön-külön történő részletezését szükséges elvégezni. E körben tehát különös gonddal kell vizsgálni a parlamenti fegyelmi jog *alanyát*, ahhoz kapcsolódóan az *érintettség* kérdését, azt, hogy *mire irányul* a fegyelmi jog, és vajon *mi alapozza meg* a felelősséget, ehhez kapcsolódóan milyen eszközrendszer áll rendelkezésre.

3.1. A parlamenti fegyelmi jog alanyi köre

A parlamenti fegyelmi jog alanyi kategóriája alapvetően annak érvényesülési „színterével” határozható meg. Mivel a parlamenti fegyelmi jog az országgyűlési munkával áll kapcsolatban, egyrészt az Országgyűlés, másrészt az országgyűlési bizottságok üléseinek tárgyalási rendjének fenntartását célozzák, annak érintetti köre

---

¹⁶ Ehhez lásd Nóra Beáta Bubori, *Parlamenti fegyelmi jog az Alkotmánybíróság gyakorlatában*. (Kézirat, 2022)

¹⁷ Vö. Edina Draskovich and Krisztina Kardos, *Parlamenti fegyelmi jog – nemzetközi kitekintés*. (Budapest: Országgyűlés Hivatala, 2016), 4.

¹⁸ Lásd Draskovich and Kardos, *Parlamenti fegyelmi jog – nemzetközi kitekintés*, 4.

¹⁹ Lásd az Ogytv. 45-47. és köv. §-ait.

az ezeken résztvevő személyek.²⁰ Legtágabb értelemben tehát mindenki a fegyelmi jog alanya, aki a fent mondott üléseken részt vesz. Ezen felül vannak további szempontok, amelyekben keresztül ez a kör szűkíthető.

Az Országgyűlés munkájában legtípikusabban az *országgyűlési képviselők* vesznek részt, így az Ogytv. rendelkezései alapvetően rájuk vonatkoznak, ők a parlamenti fegyelmi jog elsődleges címzettjei, alanyai.²¹ Természetesen ez a személyi kör további elemekkel egészíthető ki, mivel az Országgyűlés munkájában nem csak országgyűlési képviselők vesznek részt. Az Ogytv. alapján – korlátozott módon, de – a fegyelmi jog tárgyi hatálya alá tartoznak az *Országgyűlés ülésén tanácskozási joggal rendelkező személyként* vagy a *helyettesítésére jogosult személyként* részt vevők is,²² illetve a *bizottsági ülésen tanácskozási joggal rendelkező személyként* vagy a *helyettesítésére jogosult személyként* részt vevő, továbbá a *bizottság ülésén felszólaló személyek* (tipikusan: miniszterelnök, miniszterek, államtitkár, helyettes államtitkár, nemzetiségi szószóló stb.).²³ Az Ogytv. külön kiemeli, hogy mind az Országgyűlés ülésein, mind pedig a bizottság ülésein részt vehet az *Európai Parlament magyarországi képviselője*.²⁴

További kategorizálás tehető attól függően, hogy aktív vagy passzív alanyokról van-e szó. Nézetem szerint előbbi csoportba tartoznak azok, akik valamilyen módon közreműködnek abban, hogy előre mozdítsák az országgyűlési munka *zökkenőmentes, színvonalas és méltóságteljes* folyását, azaz az *ülést vezető elnök*, valamint az ülés vezetésében közreműködő *jegyző*, valamint az általa a tárgyalási rend fenntartására felkért bármely, az ülésteremben tartózkodó *jegyző, alelnök és háznagy*.²⁵ Mutatis mutandis mindezek a bizottsági ülésekre is irányadóak.²⁶

Negatív megközelítésben azonban a passzív alanyi csoportba fog tartozni minden személy, akivel szemben érvényesíthető a parlamenti fegyelmi jog.

3.2. Az érintettség kérdése

A parlamenti fegyelmi jog érintettségi kérdéseivel kapcsolatban előhívható az Alkotmánybíróság érintettségi gyakorlata, mivel a testületnek számos ügyben kellett döntenie, amelyek előfeltétele volt az érintettség teljeskörű igazolása (példáért lásd a 6. lábjegyzetet).

Köztudott, hogy az Alkotmánybíróság befogadási szűrőmechanizmusa rendkívül szigorú, emiatt elemi jelentőségű a határidők pontos betartásán túlmenően az érintettség igazolása. E követelményt a testület minden indítványozónál külön-külön vizsgálja. Mivel a parlamenti fegyelmi jog sui generis közjogi természetű szankció, ezért nem terelhető bírósági útra, csupán az Alkotmánybírósághoz lehet fordulni közvetlen alkotmányjogi panasszal (amelyet eddig kizárólag országgyűlési

---

²⁰ Lásd az Ogytv. 18. és 18/A. alcímeit.

²¹ Az Ogytv. vonatkozó részeiben a *képviselő* szót használja.

²² Lásd Ogytv. 45. § (3) bekezdését.

²³ Lásd Ogytv. 52/A. § (3) bekezdését.

²⁴ Lásd az Ogytv. 45. § (4) bekezdését, valamint 52/A. § (2) bekezdését.

²⁵ Lásd az Ogytv. 45. § (1) bekezdését.

²⁶ Lásd Ogytv. 52/A. § (1) bekezdését.

képviselők tettek meg). Ebből folyóan érdemes ebből kiindulva vizsgálni az érintettség problémakörét.

Tekintve, hogy bírósághoz fordulásról nem beszélhetünk, illetve egyéb jogorvoslati lehetőség nem áll rendelkezésre, az indítványozó az adott jogszabály hatálybalépésétől számítva 180 napig élhet alkotmányjogi panasszal, igazolva érintettségét. Ez viszont korántsem egyszerű, mivel az Alkotmánybíróság következetes gyakorlatából kiindulva számos követelménynek kell megfelelni.

Az érintettség vonatkozásában követelmény, hogy személyesnek, közvetlennek és aktuálisnak kell lennie,²⁷ vagyis „[a] panasz befogadhatóságának feltétele az érintettség, nevezetesen az, hogy a panaszos által alaptörvény-ellenesnek ítélt jogszabály a panaszos személyét, konkrét jogviszonyát közvetlenül és ténylegesen, aktuálisan érintő rendelkezést állapít meg, s ennek következtében a panaszos alapjogai sérülnek”.²⁸ Fontos technikai elem, hogy a testület nem fogadja be azokat a panasz indítványokat, amelyeket nem a vélt vagy valós jogsérelmet elszenvedő személy terjeszt elő, hanem helyette, illetve nevében valamely szervezet fordul az Alkotmánybírósághoz. Ehhez hasonlóan akkor sem fogadja be a testület az indítványokat, amikor az indítványozó személyét, konkrét jogviszonyát közvetlenül és ténylegesen nem érinti a jogszabály, illetve amikor az indítványozó a jogszabályban előírt feltételeknek még nem felelt meg, így a támadott jogszabályi rendelkezést az indítványozóval szemben még nem alkalmazták.²⁹

A támadott rendelkezések pontos megjelölése úgyszintén kiemelt jelentőségű, ugyanis abban az esetben, ha az indítványozó az általa ténylegesen sérelmesnek talált szabályokat nem jelöli meg, az érintettség sem állapítható meg.³⁰ A személyes érintettség kapcsán az is lényeges, hogy a támadott szabályt az indítványozóval szemben alkalmazzák, mivel a testület több esetben nem elégedett meg azzal, hogy az indítványozó a norma címzettje volt.³¹

---

²⁷ „A személyes érintettség azt jelenti, hogy a jogszabály alkalmazása vagy hatályosulása a panaszos konkrét jogviszonyát érinti, és ezáltal a panaszos a saját személyét érintő jogsérelmet szenved. A közvetlen érintettség azt jelenti, hogy a jogszabályi rendelkezés minden további bírósági eljárás nélkül, közvetlenül hatályosul az indítványozó vonatkozásában. Az aktuális érintettség pedig arra vonatkozik, hogy a jogsérelm az indítvány benyújtásakor fennáll.” Lásd „Alkotmányjogi panasz az Abtv. 26. § (2) bekezdése szerint.” Letöltve: 2022.11-13. <https://alkotmanybirosag.hu/alkotmanyjogi-panasz-az-abtv-26-%C2%A7-2-bekezdese-szerint>.

²⁸ Lásd pl. 33/2012. (VII. 17.) AB határozat, ABH 2012, 99, 107.

²⁹ Vö. pl. 3329/2012. (X. 12.) AB végzés, ABH 2012, 1823, 1824. és köv.

³⁰ „Az Alkotmánybíróság gyakorlatában külön kérdésként merült fel, hogy miként alakul az érintettség abban az esetben, ha az indítványozó az egész jogszabályt támadja. Ennek kapcsán az Alkotmánybíróság kimondta, hogy az egész törvény tekintetében az érintettség nem vizsgálható.” Lásd „Alkotmányjogi panasz az Abtv. 26. § (2) bekezdése szerint.” Letöltve: 2022.11-13. <https://alkotmanybirosag.hu/alkotmanyjogi-panasz-az-abtv-26-%C2%A7-2-bekezdese-szerint>.

³¹ Lásd pl. a 3352/2022. (VII. 25.) AB végzést.

3.3. A parlamenti fegyelmi jog célja, jogalapja

Az Ogytv. preambulumban foglaltak szerint a mondott törvényt avégből alkották meg, hogy az biztosítsa „[a] képviselői jogok rendeltetésszerű gyakorlásának sérthetlenségét és az Országgyűlés közjogi helyzetéhez méltó működését”. Ennek megfelelően a parlamenti fegyelmi jog célja kettős: egyfelől az országgyűlési munka szabályszerűségének biztosítása, másfelől a törvényhozás tekintélyének megőrzése, mindenképp a tárgyalási rend fenntartásán keresztül.³² Ezek mellett említhető a képviselők jogai gyakorlását ellehetetlenítő magatartások elleni védelem, mert nem csupán az Országgyűlés munkája sérül, hanem az egyes képviselők jogai is, illetve lehet olyan is, amikor nem sérül az Országgyűlés szabályszerű működése, mert például szünet van, de a képviselő magatartása más képviselőt ekkor is sérthet.

Tekintettel arra, hogy az Országgyűlés Magyarország legfőbb népképviselői szerve,³³ amelynek döntései *erga omnes* hatályúak, különös érdek fűződik ahhoz, hogy az ott folyó munka legitim és megkérdőjelezhetetlen legyen. Éppen ezért a törvényhozási eljárás rendjét be kell tartani, illetve óvni kell azoktól a beavatkozásoktól, amelyek gátat szabnának e követelményeknek.

Mindezek kapcsán feltehető egy praktikus kérdés: Vajon *mire irányul* a parlamenti fegyelmi jog? A parlamenti fegyelmi jog – ahogy majd látni fogjuk – óhatatlanul kapcsolódik valamely tiltott magatartáshoz és az ahhoz fűzött szankcióhoz. Sente Zoltán találó megfogalmazásában „[a] parlamenti fegyelmi jog alatt általános értelemben a képviselői kötelezettségek megszegése miatti anyagi (fegyelemsértő cselekmények tényállásai, valamint fegyelmi büntetések) és alaki (fegyelmi eljárási szabályok) rendelkezések összességét, illetve e szabályok alkalmazását értjük. *Ahol megjelennek a szankciók – vagyis a fegyelmi felelősség érvényesíthető – ott kezdődik a fegyelmi jog.*”³⁴

Pragmatikusan fogalmazva tehát a parlamenti fegyelmi felelősség érvényesítése alapvetően nem az egyes képviselői kötelezettségszegéseket hivatottak retorzióval sújtani, hanem végső soron az Országgyűlés szabályszerű működését hivatottak előmozdítani, biztosítani.³⁵

Ugyanilyen fontos kérdés még, hogy vajon *mi alapozza* meg a parlamenti fegyelmi felelősséget. Erre válaszul az országgyűlési képviselői jogállás körül kell kutakodnunk, ugyanis a képviselői jogállás – mint sajátos közjogi státusz – széleskörű és erős alkotmányos védelmet biztosít, – amely nem az Országgyűlésnek mint munkáltatónak az aktusával jön létre – ezért a parlamenti fegyelmi jogkör vagy a

---

³² Vö. Sente, A Parlamenti fegyelmi jog és a képviselői etikai szabályok elvi alapjai és gyakorlati lehetőségei, 315.; Sándor Pesti, „Fegyelmi jog az Országgyűlésben,” in *A Házszabályon túl: Előadások a parlamenti jog aktuális kérdéseiről II. kötet*, ed. Módos Mátyás (Budapest: Országgyűlés Hivatala Törvényhozási Igazgatósága, 2018), 81.

³³ Lásd Alaptörvény 1. cikk (1) bekezdését.

³⁴ Zoltán Sente, *Bevezetés a parlamenti jogba*. (Budapest: Atlantisz Kiadó, 2010). 284. *Kiemelések tőlem*.

³⁵ Vö. Sente, A Parlamenti fegyelmi jog és a képviselői etikai szabályok elvi alapjai és gyakorlati lehetőségei, 315.

szankciók köre limitáltabb, mint másutt (pl. munkajog, közszolgálati jog stb.).³⁶ Így tehát egyfelől maga az országgyűlési képviselői státusz alapozza meg ezt a felelősséget, másfelől – igaz jóval enyhébb módon de – az Országgyűlés munkájában való közreműködés (pl. tanácskozási joggal való részvétel a bizottsági ülésen) is.

3.4. A parlamenti fegyelmi jog viszonya a mentelmi joghoz

Külön figyelmet érdemel a parlamenti fegyelmi jog és az országgyűlési képviselői mentelmi jog sajátos viszonya. A mentelmi jog lényege ugyanis funkciójából fakad, arra szolgál, hogy az országgyűlési képviselők szabadon működjenek, ezáltal biztosítva az Országgyűlés törvényes működését.³⁷ Ezt erősíti meg az Alkotmánybíróság gyakorlata is, amelyben elvi érveléssel rögzíti, hogy „[a] mentelmi jog a képviselőt a törvényhozás tagjaként megillető olyan jogosultság, amely a parlament működésének szabadságát, függetlenségét, a végrehajtó és bírói hatalom befolyásától való mentességét biztosítja”³⁸.

A fenténél cizelláltabb meghatározást használ Tóth Anna, aki szerint „[a] mentelmi jog az Országgyűlés tagjait törvényhozói minőségükben – ezáltal tagjain keresztül magát az Országgyűlést – megillető olyan nem abszolút, tehát a törvényhozó testület által korlátozható jogosultság, amely a törvényhozás szabadságát, függetlenségét minden indokolatlan külső befolyástól, zaklatástól való mentességét hivatott biztosítani, továbbá védelmet nyújt a képviselő számára feladatainak akadályozásával szemben mind sérthetlenségi, mind felelősségmentességi oldalról, valamint biztosítja, hogy eljárást – a szabálysértés esetét kivéve – csak az Országgyűlés jóváhagyásával indíthassanak ellene”³⁹.

Mivel a kontinentális jogrendszerekben a mentelmi jog általában kettős természetű, amely a felelősségmentességből és a sérthetlenségből tevődik össze,⁴⁰ ezeken keresztül érdemes kimutatni a parlamenti fegyelmi jog mentelmi joghoz fűződő kapcsolatát.

Előbbivel összefüggésben nem szükséges mélyen részletezni, hogy a „parlamenti tagság” okán biztosítani szükséges a képviselő szabad, meggyőződése és lelkiismerete szerinti joggyakorlást, amelyet az Ogytv. a következőképpen kíván elősegíteni: „[a] képviselő bíróság vagy hatóság előtt – megválasztása napjától képviselői megbízatásának ideje alatt és azt követően – nem vonható felelősségre leadott szavazata, továbbá a képviselői megbízatásának gyakorlása során a képviselői

---

³⁶ Vö. Sente, A Parlamenti fegyelmi jog és a képviselői etikai szabályok elvi alapjai és gyakorlati lehetőségei, 315.

³⁷ Vö. Sente, Bevezetés a parlamenti jogba, 206-207.

³⁸ Lásd 34/2004. (IX. 28.) AB határozat, ABH 2004, 490, 496.

³⁹ Anna Tóth, „A mentelmi jog vizsgálata esettanulmány segítségével,” *Diskurzus* 6, no.1 (2016): 62.

⁴⁰ Előbbi anyagi jellegű szabályként kizárja a képviselő felelősségre vonását azért a tevékenységéért, amelyet a törvényhozó testület tagjaként hivatása gyakorlása során fejtett ki, utóbbi pedig eljárási jellegű szabályként a parlament hozzájárulásától teszi függővé a felelősségre vonást célzó eljárás megindítását a képviselő azon tevékenységéért is, amelyet a törvényhozó testület tagja nem e minőségében követett el. Lásd 34/2004. (IX. 28.) AB határozat, ABH 2004, 490, 493.

megbízásával összefüggésben általa közölt tény vagy vélemény miatt”. Erre tekintettel az a fajta büntethetőséget kizáró ok végleges, a képviselői megbízatást követően is fennáll.⁴¹ Egyedüli korlátja a képviselő polgári jogi felelősségére, valamint bizonyos bűncselekményekre (pl. közösség elleni uszítás, nemzeti jelkép megsértése stb.) terjed ki.⁴²

Utóbbi jogintézmény pedig azt hivatott biztosítani, hogy eljárás alá vonásra – a parlamenti munka fontossága okán – csupán kivételes esetben kerülhessen sor. A törvény úgy fogalmaz, hogy „[a] képviselő ellen csak az Országgyűlés előzetes hozzájárulásával lehet büntetőeljárást, valamint – a mentelmi jogról az adott ügyre vonatkozó önkéntes lemondás hiányában – szabálysértési eljárást indítani vagy folytatni, továbbá büntető eljárásjogi kényszerintézkedést alkalmazni”⁴³. Kivételek persze természetesen ez alól is vannak: egyfelől a bűncselekmény, másfelől a szabálysértés elkövetésekor történő tettenérés.⁴⁴ Jól látható, hogy e kiváltság véd a külső (pl. végrehajtói) beavatkozásoktól, amely – mint már utaltam rá – az Országgyűlés mint népképviselői szerv monopóliuma, így az efelől való döntés az Országgyűlés kezében van, a képviselő – a szabálysértési eljárást leszámítva – nem dönthet szabadon.⁴⁵

E rapid áttekintést követően még mindig feltehető a kérdés: Hogyan viszonyul egymáshoz a két jogintézmény? Erre tekintettel Neményi Ambrus munkáját kell felütni, amely kiválóan rámutat e viszonyrendszerre. 1879-es írásában amellett foglal állást, hogy minél tágabb értelemben fogják fel az adott államban a parlamenti sértetlenséget, annál szigorúbb szabályokat kell kialakítani a parlamenti fegyelem tekintetében. Azaz, minél inkább kikerül a képviselő a „köztörvények hatalma” alól, annál inkább szükséges, hogy más módon szabályozva legyen a magatartása. Annál is inkább, mert a mondott írás idején még nem illette meg ilyen széles védelem a honatyákat, azonban mára már általánossá vált, hogy az Országgyűlés fegyelmi hatalmánál fogva – megfelelő feltételek teljesülése mellett – szankcionálja tagjait olyan cselekmények miatt, amelyek nem vonhatók a nem parlamenti tag (mentelmi joggal nem rendelkező személy) felelősségének körébe.⁴⁶

3.5. A parlamenti fegyelmi jog alapjogi vonatkozásai

A választópolgárok az országgyűlési választások alkalmával – ahogy a modern parlamentáris demokráciákban általában – megválasztják választott képviselőiket, akiken keresztül közvetett módon gyakorolják „(nép)hatalmukat”. A népkarant tehát

---

⁴¹ Lásd József Petrétei, *Magyarország alkotmányjoga II. – Államszervezet* (2., javított és aktualizált kiadás), (Pécs: Kodifikátor Alapítvány, 2014), 54-55.

⁴² Lásd Ogytv. 73. § (2) bekezdését.

⁴³ Lásd Ogytv. 74. § (1) bekezdését.

⁴⁴ Ilyenkor lehet a képviselőt őrizetbe venni, vagy vele szemben más büntetőeljárásjogi kényszerintézkedést alkalmazni, továbbá szabálysértési őrizetbe venni, vagy vele szemben más szabálysértési kényszerintézkedést alkalmazni. Lásd Ogytv. 74. § (2) bekezdését.

⁴⁵ Vö. Petrétei, *Magyarország alkotmányjoga II.*, 55.

⁴⁶ Vö. Ambrus Neményi, *Parlamenti fegyelem és tekintély*. (Budapest: Grill Károly kir. udv. könyvkereskedése, 1879), 3-4.

a mandátumot szerző országgyűlési képviselők által manifesztálódik.⁴⁷ Köztudott, hogy a szabad mandátum elve alapján a megválasztott képviselők nem utasíthatóak, ugyanakkor a választópolgárok „kegyeinek” elnyerése és fenntartása érdekében bizonyos fajta politikai-társadalmi elvárásnak meg kell felelniük, amely legpraktikusabban a parlamenti szereplésekben mérhető, ragadható meg. Ezek a megnyilvánulások pedig –, amelyek egyaránt irányulnak befelé, az Országgyűlés szereplői felé, illetve kifelé, a választópolgárok figyelmének megragadására – alkotmányi védelemben részesülnek, hiszen a szabad véleménynyilvánítás körébe tartozó elemekről van szó.

A szabad véleménynyilvánítás mindenkit megillető alapjog,⁴⁸ a képviselői jogok egyenlősége alapján pedig valamennyi országgyűlési képviselő számára biztosítani kell a plenáris ülésen való véleménynyilvánítás lehetőségét.⁴⁹ Az Alaptörvény természetesen állít fel általános korlátokat a szólásszabadság tekintetében is (mások emberi méltósága,⁵⁰ a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltósága⁵¹), amelyek a képviselőkre is irányadónak tekintendők. Ugyanakkor az Országgyűlésnek méltósága és zavartalan működéséhez fűződő érdek okán jogában áll a beszédjog „tűréshatárát” – alaptörvényi keretek között – megállapítani.⁵² Erre tekintettel érthetőek az Alkotmánybíróság parlamenti fegyelmi jogi tárgyú azon megállapításai, amely szerint „[a] képviselői megnyilvánulások egy részének a fegyelmi jog körébe vonását éppen az indokolja, hogy a képviselők széles körű mentességgel rendelkeznek a parlamenti tevékenységüket illetően, ezáltal [...] felelősségre vonásuk nehezebb, ha éppen nem kizárt”⁵³.

A vizsgálat tárgyát adó körben az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata szerint a parlamenti szólásszabadság – mint a véleménynyilvánítás lényeges alkotóeleme – alaptörvényi védelem alatt áll, mivel az ország sorsát meghatározó ügyekben érvek és ellenérvek felsorakoztatását követően döntenek a képviselők az Országgyűlésben. Mindazonáltal ez a szabadság kizárólag a mindenkori alkotmány keretein (értékrendjén) belül értelmezhetőek. A testület kiemeli, hogy különbséget szükséges tenni a *véleménynyilvánítás szabadsága* és a *véleménynyilvánítás megjelenítésének formája, módja* között. Első esetben a *véleménynyilvánítás* mint alapjog fokozott védelmet élvez, azt kizárólag külső korlátok (az emberi méltósághoz való jog stb.) limitálhatják. Ellenben a második esetkörben az Országgyűlésnek jogában áll mintegy (ön)korlátozó módon szűkíteni az alapjogot annak érdekében, hogy a törvényhozás méltóságát és zavartalan (érdemi) működését biztosítsa.⁵⁴

E pontot summázva megállapítható, hogy az országgyűlési képviselők beszédjogának szabályozása mögött egyfelől az egyéni képviselői jogok érvényesülése, másfelől a hatékony parlamenti munka biztosítása közötti egyensúly megteremtésének igénye

---

⁴⁷ Vö. József Petrétei, *Magyarország alkotmányjoga I. – Alapvetés, alkotmányos intézmények* (Pécs: Kodifikátor Alapítvány, 2016), 225.

⁴⁸ Lásd az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdését.

⁴⁹ 399/H/2004. AB határozat, ABH 2009, Harmadik kötet, 2502, 2504.

⁵⁰ Lásd az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdését.

⁵¹ Lásd az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdés első mondatát.

⁵² Lásd Tibor Kövér, *A parlamenti fegyelmi jog természete*. (Budapest: Cégért Bt., 2019), 29.

⁵³ Lásd 3207/2013. (XI. 18.) AB határozat, ABH 2013, 2422, 2427.

⁵⁴ Lásd 3206/2013. (XI. 18.) AB határozat, ABH 2013, 2395, 2401.

húzódik meg. Mindazonáltal a fegyelmezés nem járhat funkcióvesztéssel, azaz nem lehetetlenülhet el a közügyek megvitatása, valamint nem bénulhat meg a parlamenti munka ellátása sem.⁵⁵

3.6. A parlamenti fegyelmi jog az ellenzéki jogok érvényesülése szempontjából

Ajánlatos rövid kitérőt tenni arra vonatkozóan, hogy az ellenzéki jogok miként érvényesülhetnek a parlamenti fegyelmi jog szempontjából. Előljáróban érdemes újból felidézni Smuk Péter nézőpontját, amely szerint a fegyelmi szabályok kikényszerítése nem az ellenzéki vélemények elnyomására irányulnak, hanem az Országgyűlés munkájának civilizált, érdemi keretek közötti zajlását segítik elő.⁵⁶ De miért is lehet erről szó?

Alapesetben az országgyűlési munka nem követeli meg kivételes eszközök igénybevételét, mivel a véleményformálás bevett eszközein keresztül, annak keretein belül elvégezhető. Ámde fennállhat olyan helyzet, amelyben – jellemzően – az ellenzéki kisebbség véleménye, szándéka nem tud érvényre jutni sem konszenzus, sem pedig kifogás formájában,⁵⁷ és ilyenkor jellemzően az obstrukció eszközehez nyúlnak.

Az obstrukció mint olyan, tipikusan a tárgyalás, illetve döntéshozatal tervszerű elhúzását, a határozathozatal meghíúsulását, a tárgyalás időbeli kiterjesztését célzó intézmény, amely elsősorban a beszédjogon és az indítványozási jogon nyugszik.⁵⁸ Az Alkotmánybíróság is rögzíti, hogy „[a] parlamentben kisebbségbe került politikai erők időről-időre megpróbálták egyes politikai céljaik elérése érdekében – legtöbbször a visszaélésszerű joggyakorlás határait feszegetve – eredeti rendeltetésüktől eltérően élni a rendelkezésre álló, formailag jogszerűnek tekinthető lehetőségeikkel”⁵⁹. Ebből folyóan tehát egyfelől szólhatunk jogszerűnek tekinthető technikai obstrukcióról (tömérdek indítvány, beszédek elnyújtása stb.), másfelől jogszerűtlen obstrukcióról (pulpitus elfoglalása, ülésvezetés akadályozása stb.). Fontos, hogy egyik sem segíti elő igazán a zökkenőmentes országgyűlési munkát, azonban annyiban elnézőeknek kell lennünk, hogy az ellenzék számos esetben csupán így képes betölteni funkcióját.⁶⁰

A fentiekre tekintettel a parlamenti fegyelmi jog rajzolja fel a keretet a „rendes” tárgyalásvezetéshez,⁶¹ amely zsinórmértékül szolgál a mindenkori ülésvezetés számára – természetesen az alaptörvényi rendelkezéseket szem előtt tartva –, hogy orvosolja az obstrukciónak ható kilengéseket, fogyatékoságokat.⁶² Ehhez, vagyis az Országgyűlés „rendes” működéséhez viszont szükséges bizonyos fokú önmérséklet is, amelyre az Alkotmánybíróság is int, amikor leszögezi, hogy „[a]z ellenzéki (és

⁵⁵ Lásd 3207/2013. (XI. 18.) AB határozat, ABH 2013, 2422, 2428.

⁵⁶ Lásd Smuk, Parlament, [49]

⁵⁷ Vö. Kövér, A parlamenti fegyelmi jog természete, 127.

⁵⁸ Vö. Edina Pálfi, „Obstrukcióellenes szabályok összehasonlítása a régi és az új házszabályban,” *Új Magyar Közigazgatás* 13, no.1 (2020): 11.

⁵⁹ Lásd 15/2019. (IV. 17.) AB határozat, ABH 2019, Első kötet, 391, 398.

⁶⁰ Vö. Smuk, Parlament, [42]

⁶¹ Vö. Sente, Bevezetés a parlamenti jogba, 253.

⁶² Lásd erről pl. Bubori, *Parlamenti fegyelmi jog az Alkotmánybíróság gyakorlatában*

kormányzó) pártoknak tartózkodniuk kell az olyan gyakorlatoktól, amelyek ronthatják a demokratikus vita minőségét, és végső soron alááshatják az állampolgároknak a politikusokba és a pártokba vetett bizalmát”⁶³.

3.7. A parlamenti fegyelmi jog eszközrendszere

A terjedelmi korlátokra való tekintettel e helyütt elsősorban táblázat segítségével tekintjük át a parlamenti fegyelmi jog eszközrendszerét, vagyis, hogy bizonyos magatartásokra milyen szankciók adhatók. Mindezekhez szükséges megvizsgálni az Ogytv. 18. alcíme alatt található rendelkezéseket.

Az alább látható cselekmények szankciói – a cselekmény súlyától és ismétlődésétől függően – a fokozatosság elvét szem előtt tartva következnek: (i) rendreutasítás, (ii) figyelmeztetés, (iii) szómegvonás, (iv) ülésnapról való kizárás, (v) tiszteletdíj-csökkentés, (vi) azonnali hatályú kitiltás, (vii) utólagos kitiltás, valamint (viii) fokozott mértékű tiszteletdíj-csökkentés.

Fegyelmi szankcióval sújtható magatartás	Rendreutasítás, illetve figyelmeztetés	Képviselői joggyakorlást korlátozó szankció (azonnali és utólagos)	Képviselői tiszteletdíj csökkentésének mértéke
Felszólalás során nyilvánvalóan indokolatlan eltérés a tárgytól, vagy ugyanabban a vitában feleslegesen saját vagy más beszéd ismétlése	<i>Igen</i> , de eredménytelenség esetén →	<i>A: Felszólalási jog megvonása</i> ⁶⁴ <i>U: ∅</i>	<i>Min. félhavi, max. egyhavi</i> (kizárólag eredménytelenség esetén)
Közbeszólás, amely a felszólalást vagy az ülés vezetését kirívó mértékben zavarja	<i>Igen</i> , de eredménytelenség esetén →	<i>A: Felszólalási jog megvonása</i> <i>U: ∅</i>	<i>Min. félhavi, max. egyhavi</i> (kizárólag eredménytelenség esetén)
Az ülést vezető elnök döntésének, ülésvezetésének kifogásolása	<i>Nem</i> , rendreutasítás és figyelmeztetés nélkül →	<i>A: Felszólalási jog megvonása</i> <i>U: ∅</i>	∅

⁶³ Lásd 15/2019. (IV. 17.) AB határozat, ABH 2019, Első kötet, 391, 404.

⁶⁴ *Felszólalási jog megvonása* esetén a képviselő ugyanazon az ülésnapon, ugyanazon napirendi pont tárgyalása során már nem szólalhat fel.

<p>Az Országgyűlés tekintélyét, az ülés méltóságát, valamely személyt, csoportot – így különösen valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösséget – sértő vagy illetlen kifejezést használata, vagy egyéb ilyen cselekmény elkövetése</p>	<p><i>Igen, de eredménytelenség esetén →</i></p>	<p><i>A: Felszólalási jog megvonása / Kitiltás (max. 3 ülésnapra vagy 8 naptári napra)</i></p> <p><i>U: Ø</i></p>	<p><i>Min. egyhavi, max. kéthavi (kizárólag eredménytelenség esetén)</i></p>
<p>A házszabályi rendelkezések szemléltetésre vonatkozó rendelkezéseit megsértése</p>	<p><i>Igen, de eredménytelenség esetén →</i></p>	<p><i>A: Felszólalási jog megvonása / Kitiltás (max. 3 ülésnapra vagy 8 naptári napra)</i></p> <p><i>U: Ø</i></p>	<p><i>Min. egyhavi, max. kéthavi (kizárólag eredménytelenség esetén)</i></p>
<p>Az Országgyűlés tekintélyét, az ülés méltóságát, valamely személyt, csoportot – így különösen valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösséget – kirívóan sértő vagy megfélemlítő kifejezés használata, vagy egyéb ilyen cselekmény elkövetése (eredménytelen rendreutasítást követően szabható ki)</p>	<p><i>Nem, rendreutasítás és figyelmeztetés nélkül →</i></p>	<p><i>A: Kizárás az adott ülésnapról vagy ülésről / azonnali hatályú kitiltás (15 naptári nap)</i></p> <p><i>U: Kitiltás (max. 6 ülésnapra vagy 15 naptári napra)</i></p>	<p><i>Min. kéthavi, max. négyhavi (azonnali hatályú kitiltással szembeni ellenszegülés esetén a büntetés felső határának kétszerese is lehet)</i></p>
<p>Az ülés, a vita vagy a szavazás menetének zavarása, vagy az</p>	<p><i>Nem, rendreutasítás és figyelmeztetés nélkül →</i></p>	<p><i>A: Kizárás az adott ülésnapról vagy ülésről / azonnali hatályú</i></p>	<p><i>Min. kéthavi, max. négyhavi (azonnali hatályú kitiltással)</i></p>

Országgyűlés ülésének résztvevőjét az üléstermi jogai gyakorlásában vagy kötelezettségei teljesítésében való zavarása		<i>kitiltás</i> (15 naptári nap) <i>U: Kitiltás</i> (max. 6 ülésnapra vagy 15 naptári napra)	szembeni ellenszegülés esetén a büntetés felső határának kétszerese is lehet)
Az ülés, a vita vagy a szavazás menetének akadályozása vagy az Országgyűlés ülésének résztvevőjét az üléstermi jogai gyakorlásában vagy kötelezettségei teljesítésében való zavarása	<i>Nem,</i> rendreutasítás és figyelmeztetés nélkül →	<i>A: Azonnali hatályú kitiltás</i> (15 naptári nap) <i>U: Kitiltás</i> (max. 12 ülésnapra vagy 30 naptári napra)	<i>Min. négyhavi,</i> <i>max. hathavi</i> (azonnali hatályú kitiltással szembeni ellenszegülés esetén a büntetés felső határának kétszerese is lehet)
Az Országgyűlés ülésén fizikai erőszak alkalmazásával közvetlenül fenyegetés, fizikai erőszak alkalmazására való felhívás, más kivezettetésének akadályozása vagy fizikai erőszak alkalmazása	<i>Nem,</i> rendreutasítás és figyelmeztetés nélkül →	<i>A: Azonnali hatályú kitiltás</i> (15 naptári nap) <i>U: Kitiltás</i> (max. 24 ülésnapra vagy 60 naptári napra)	<i>Min. négyhavi,</i> <i>max. hathavi</i> (azonnali hatályú kitiltással szembeni ellenszegülés esetén a büntetés felső határának kétszerese is lehet)

4. Összegzés

A parlamenti fegyelmi jog rövid dogmatikai áttekintése rávilágított, hogy e jog közjogi természete miatt sajátos megítélés alá esik, mint egyéb más jogágak szankciós rendszerei. Ennek megfelelően indokolt e vizsgálódás mélyítése, több esettel/esettanulmánnyal történő színesítése, valamint további problémák görcső alá vonása, elég csak a jogorvoslati rendszerre gondolnunk. Egyébiránt a tanulmány teljesítette vállalását és – az egyes megállapításokat nem megismételve – ismertette a magyar parlamenti fegyelmi jog legfontosabb dogmatikai alapkérdéseit

Irodalomjegyzék

- A Magyar Nyelv Értelmező Szótára. 7 kötet. Letöltve: 2022. november 1. <https://mek.oszk.hu/adatbazis/magyar-nyelv-ertelmezo-szotara/kereses.php?kereses=fegyelem>.
- Ádám, Antal. "Kifejezési Szabadság és Képviselői Mentelmi Jog." Magyar Jog 3 (1999).
- Alapjogokért Központ. "Az Országgyűlés Fegyelmi Jogköre Illeszkedik az Európai Átlagba." Letöltve: 2022. november 16. <http://docplayer.hu/4859310-Az-orszaggyules-fegyelmi-jogkore-illeszkedik-az-europai-atlagba.html>.
- Draskovich, Edina, and Krisztina Kardos. *Parlamentari Fegyelmi Jog – Nemzetközi Kitekintés*. Budapest: Országgyűlés Hivatala, 2016.
- Dukán, Ildikó, and Aida Varga, eds. *Parlamentari Jog – Az Országgyűlés Működése, Feladat- és Hatáskörei, Kapcsolódó Intézmények*. Budapest: Országgyűlés Hivatala, 2022.
- Kövér, Tibor. *A Parlamentari Fegyelmi Jog Természete*. Budapest: Cégért Bt., 2019.
- Kühár, Noémi Marianna. "Az Országgyűlés Elnökének Fegyelmi és Rendészeti Joga." Kodifikáció és Közigazgatás 1 (2020).
- Magyar Etimológiai Szótár. Letöltve: 2022. november 1. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/f-F2003/fegyelem-F2078/>.
- Neményi, Ambrus. *Parlamentari Fegyelem és Tekintély*. Budapest: Grill Károly kir. udv. könyvkereskedése, 1879.
- Pálfi, Edina. "Obstrukcióellenes Szabályok Összehasonlítása a Régi és az Új Hárszabályban." Új Magyar Közigazgatás 1 (2020).
- Pesti, Sándor. "Fegyelmi Jog az Országgyűlésben." In *A Hárszabályon Túl: Előadások a Parlamentari Jog Aktuális Kérdéseiről II.*, edited by Módos Mátyás, 2018.
- Petrétei, József. *Magyarország Alkotmányjoga I. – Alapvetés, Alkotmányos Intézmények*. Pécs: Kodifikátor Alapítvány, 2016.
- Petrétei, József. *Magyarország Alkotmányjoga II. – Államszervezet* (2., javított és aktualizált kiadás). Pécs: Kodifikátor Alapítvány, 2014.
- Smuk, Péter. "Parlament." In *Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat)*, edited by Jakab András and Fekete Balázs. Letöltve: 2022. november 1. <http://ijoten.hu/szocikk/alkotmanyjog-parlament>.
- Szente, Zoltán. "A Parlamentari Fegyelmi Jog és a Képviselői Etikai Szabályok Elvi Alapjai és Gyakorlati Lehetőségei." In *Frusztrációk a Parlamentek Körül Európában – A Parlamentek, a Képviselők Társadalmi és Médiamegítélése (A 2008. Április 25-ei Nemzetközi Konferencia Jegyzőkönyve, Tanulmányok, Háttérlemzések)*, edited by Gézsi József Alajos and Karsai József, 2010.
- Szente, Zoltán. *Bevezetés a Parlamentari Jogba*. Budapest: Atlantisz Kiadó, 2010.

Fekete Kristóf Benedek* – A magyarországi bírósági igazgatás retrospektív vizsgálata*

Lektorálta: Prof. Dr. Petréteti József

Absztrakt

A kutatás a magyarországi bírósági igazgatás retrospektív vizsgálatát, elemzését tűzte ki célul, azonban – a terjedelmi korlátokra figyelemmel – nem szándéka a szabályozás minden aspektusára kiterjedő részletességű ismertetése.

A kutatás fókuszában a bírósági szervezet bemutatását követően a centrális és lokális bírósági igazgatás állapota áll, amely tárgyalására négy nagy egységben, korszakra bontva kerül sor. A téma kifejtése megköveteli a vizsgált időszakok sajátosságainak bemutatását, jogi-politikai háttérének feltárását, amelynek érdekében szükséges elvégezni a vizsgálódás tárgyát adó kérdésben a releváns jogforrások értelmezését és elemzését az ismert értelmezési technikák (elsősorban a nyelvtani, a joglogikai, valamint a jogszabály, illetve a jogalkotó akarata/szándéka szerinti értelmezés) segítségével. Ezt egészíti ki a rendelkezésre álló magyar szakirodalom és gyakorlat feltérképezése, illetve szintetizálása, amelyet helyenként nemzetközi példa is erősít.

A kutatás arra a megállapításra jut, hogy a bírósági igazgatás mindig az adott kor, korszak hatékonysági és törvényességi (ezen belül a bírói függetlenség) összeegyeztethetőségének problematikáját vetette, és veti fel még ma is, amelyből a bíróságok igazgatásának elvi kérdései is fakadnak. Valamennyi áttekintett időszak esetében a fő kérdést az jelentette, hogy a bíróságok igazgatását miként lehet akként kialakítani, hogy a lehető legkisebb mértékben váljék lehetővé a külső (tipikusan: politikai irányából történő) befolyás gyakorlása, legalábbis elvi értelemben.

A kutatás eredményeképpen megállapítható, hogy a vizsgált időszakokban a bírósági igazgatás mindig tükrözte – hol nyíltan, hol kevésbé nyíltan – az adott állami-politikai berendezkedést, viselte annak jellegzetes ismertetőjegyeit. Ebből folyóan arra a fő kérdésre, hogy vajon a „megfelelő” irányba fejlődött-e látni szükséges az adott korszak gazdasági-politikai-történeti stb. háttérét. Ilyen téren mondhatjuk, hogy minden periódusban „megfelelő” volt a bíróságok igazgatása. Ha viszont absztraháljuk a kérdést, akkor álláspontom szerint annál jobb egy adott állam bírósági igazgatása, minél távolabb áll a politika „hálójától”, vagyis minél inkább a bírósági szervezetrendszeren belül marad az igazgatási problémák megoldása.

Kulcsszavak: bírósági igazgatás, bírói függetlenség, igazságszolgáltatási szervezetrendszer

---

* PhD-hallgató, PTE ÁJK Alkotmányjogi Tanszék

* Jelen tanulmány a Pécsi Tudományegyetem László János Doktorandusz Kutatói Ösztöndíj támogatásával készült. A szerző e helyütt is köszönetet mond a tanulmány elkészüléséhez nyújtott pótolhatatlan szakmai segítségért tutorának, Tilk Péter tanszékvezető egyetemi tanárnak, a PTE ÁJK Alkotmányjogi Tanszékének vezetőjének, valamint Petréteti József egyetemi tanárnak, a PTE ÁJK Alkotmányjogi Tanszékének oktatójának.

1. Bevezetés

A szakirodalom áttekintését követően arra a triviálisnak tűnő megállapításra juthatunk, hogy az igazgatás kérdése – úgy általánosságban – kétségtelenül a demokrácia egyik legérzékenyebb pontja, ebből kifolyólag napjaink alkotmányos demokráciáiban is megkülönböztetett figyelem övezi. Ennek oka, hogy az igazgatás színvonala – a konkrét személyzeti és feladatellátáshoz kapcsolódó döntéseken keresztül – alapvetően determinálja az igazgatott szervezetrendszer, szervezet, illetve szerv egészének minőségét. Nincs ez másként az igazságszolgáltatással sem.

Mivel az igazságszolgáltatás olyan összetett rendszert alkot, amelynek valamennyi aspektusára kiterjedő elemzése – a terjedelmi korlátok miatt – szétfeszítené e tanulmány kereteit, így a vizsgálódás tárgya kizárólag annak egyik jól körülhatárolható szeletére, a bíróságok igazgatásának genetikus módon történő bemutatására szorítkozik.

A *témaválasztás indokát és aktualitását* az a tény adja, hogy a rendszerváltást követően több alkalommal módosították, illetve reformálták a bírósági szervezetrendszert. Ennek háttérében számos esetben jogalkotási kényszerhelyzet állt fenn, amely arra ösztönözte/kényszerítette a jogalkotót, hogy az alkotmányi szabályozást a kor sajátos és időszerű elvárásaihoz igazítsa. Ez a tendencia a rendszerváltás óta eltelt több mint harminc év alatt sem változott. Sőt mi több, általánosságban elmondható, hogy a széleskörű reformok idejét éljük, ahol olyan kérdések, mint a bíróságok igazgatása a mai napig heves társadalmi, politikai és jog(tudomány)i viták fókuszában állnak, elég csak az Országos Bírósági Hivatal és az Országos Bírói Tanács között korábban fennálló éles ellentétre vagy az önálló közigazgatási bírósági rendszer koncepcióját övező kritikákra és alaptörvény-módosításokra gondolnunk.

A fentiekből folyóan a *tanulmány alapvető célja*, hogy részleteiben mutassa be, illetve rendszerezze a Magyarországon működött bírósági (igazságszolgáltatási) igazgatási megoldásokat a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk megszületésétől egészen az Alaptörvény 2012. január 1-jei hatálybalépéséig. Mindez feltételezi a korábbi szabályozásra épülő joggyakorlatból eredő problémák feltérképezését, és annak elemzését, hogy miképpen lehetett volna agilisabb rendszert működtetni. Izgalmas és érdekes lehet tehát annak feltárása, hogy a különböző időszakokban hogyan alakult a bírósági igazgatási rendszer felépítése, miként idomult a kor aktuális igényeihez, elvárásaihoz, és hogy vajon „megfelelő” irányba fejlődött-e egyáltalán.

A tanulmány metodológiáját tekintve alapvetően a kvalitatív módszerekre támaszkodik: a vizsgálódás döntően a vonatkozó jogi dokumentumok értelmezését és elemzését végzi el az ismert értelmezési technikák segítségével, valamint összefüggéseket, tendenciákat jár körül.

2. A modern magyar igazságszolgáltatás kezdetei (1867-1919)

Már a Werbőczy István által összefogott Hármaskönyv is támasztott bizonyos követelményeket a független bírakkal szemben, amelyek a mai napig megtalálhatóak a magyar közjogban, és áthatják rendező elveit. Mindazonáltal a bírói függetlenséget

célzó törvényhozási törekvések átfogó jelleggel csak az 1867. évi kiegyezés utáni magyar szabályozásban teljesezhetnek ki.¹

A kiegyezést követő közjogi reformtörekvések között szerepelt az igazságszolgáltatás függetlenebbé tétele is, amelynek értelmében a *bírói hatalmat* – mint komplex hatalmi intézményt – különféle feladat- és hatáskört is jelölő kategóriákra kell szétválasztani.² Ennek fényében a modern magyar polgári igazságszolgáltatást praktikusán a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikktől számíthatjuk. A törvény ugyanis a belga alkotmány mintájára³ már expressis verbis elkülönítette egymástól az igazságszolgáltatást és a közigazgatást, amely egyúttal azt is jelentette, hogy a közigazgatási és bírósági hatóságok egymás hatáskörébe nem avatkozhattak be.⁴

A rendi igazságszolgáltatás meghaladását a törvényben olyan további elvi jelentőségű szabályozási garanciák is megerősítették, mint például a bírói függetlenség elve⁵ (ennek keretében a bíró elmozdíthatatlansága, áthelyezésének tilalma, valamint fizetése csökkentésének tilalma), a törvényes bíróhoz való jog/ törvényes bírótól való elvonás tilalma⁶, a bírói pozíciók képesítéshez kötése,⁷ valamint az összeférhetetlenségi szabályok.⁸ További kardinális elem, hogy a sarkalatos törvény által létrehozott bíróságokat megszüntetni vagy új bírói fórumokat létrehozni kizárólag törvény útján lehetett. Emellett még kiemelendő garancia volt, hogy az uralkodó nevezete ki a bírákat, akik az ő nevében fejtették ki ítélkező tevékenységüket.⁹

Az előzőekhez igazodóan egy szilárd szervezetrendszer működése elképzelhetetlen felelősségi szabályok nélkül, mivel a bírácoknak nem csupán „lefelé”, hanem „felfelé” (a kormány irányában) is függetlennek kell lenniük, és a bírói felelősség kizárólag a bírói függetlenség útján nyerhet tartalmat.¹⁰ Ezért a törvényalkotó az igazságügyi reform következő meghatározó állomásaként a fent rögzített elvekre figyelemmel további meghatározó szabályozást alkotott.¹¹ E helyütt mindenféleképpen kiemelés érdemel két törvény, amelyek – a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk mellett – a korszerű magyar igazságszolgáltatás tartópillérei: egyrészt a

---

¹ Vö. Kinga Bódiné Beliznai, „A bírói függetlenség a Hármaskönyvben,” *Jogtörténeti Szemle*, No. 4., (2014) & No. 1., (2015): 19.

² Vö. Kinga Bódiné Beliznai and Barna Mezey, „A jogszolgáltatás szervei,” *Magyar alkotmánytörténet*, ed. Barna Mezey (Budapest: Osiris Kiadó, 2020), 222.

³ Lásd az 1831. évi belga alkotmány 26-30. cikkeit. Lásd még ehhez Alajos Degré: „A polgári korszak,” in *A magyar bírósági szervezet és perjog története*, ed. Endre Varga (Kézirat) (Budapest: Levéltárak Országos Központja, 1961), 154-155.; Edwige Lefebvre, *The Belgian Constitution of 1831: The Citizen Burgher* (Bremen: Zentrum für Europäische Rechtspolitik an der Universität Bremen, 1997), 40-41.

⁴ Lásd a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. tc. 1. §-át.

⁵ Lásd az 1869. évi IV. tc. 19. §-át.

⁶ Lásd az 1869. évi IV. tc. 20. §-át.

⁷ Lásd az 1869. évi IV. tc. 7. §-át.

⁸ Lásd az 1869. évi IV. tc. 8. és köv. §-ait.

⁹ Lásd az 1869. évi IV. tc. 2-3. §-ait.

¹⁰ Vö. Gábor Máthé, *A magyar burzsoá igazságszolgáltatási szervezet kialakítása 1867-1875* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1982), 55.

¹¹ Lásd a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. tc. 17. § harmadik mondatát, valamint a 24. §-át.

bírák és a bírósági hivatalnokok felelősségéről szóló 1871. évi VIII. törvénycikket, másrészt a bírák és bírósági hivatalnokok áthelyezése és nyugdíjazása körüli eljárás szabályozásáról szóló 1871. évi IX. törvénycikket kell előtérbe állítani.

Előbbi törvény az általános szabályokon túlmenően rögzíti a hivatali büntett fogalmát, taxatív felsorolást tartalmaz a fegyelmi vétéségek eseteiről, az ezekhez kapcsolódó büntetésekről, valamint megszabja a fegyelmi eljárás szabályait, a fegyelmi bíróságok jogkörét, továbbá rendezi a vagyoni felelősség kérdéseit, a kártérítési igény érvényesítését. A törvény alapvetése volt, hogy azok a bírák és bírósági hivatalnokok, hivatali kötelességüket szándékosan vagy vétkes gondatlanságból elkövetett megszegéséért – és az ebből folyó károkért – felelősséggel tartoznak.¹² A korabeli szabályozásból világosan látszik, hogy míg az 1869. évi IV. törvénycikk garantálja a „közhatalom” függetlenségét, addig az 1871. évi VIII. törvénycikk hivatott megálljt parancsolni a bírói hatalom túlterjeszkedésének. A törvény maga nem nevezhető túlszabályozásnak (rendeltetését túllépőnek), mivel kizárólag azoknak a szabályoknak a rögzítésére szorítkozik, amelyek szoros funkcionális összefüggést mutatnak az igazságszolgáltatási tevékenységgel, mindamellettt objektív kellékeket határoznak meg, igyekezve kizárni a szubjektív mérlegelés körébe tartozó elemeket (ezekről lásd később).¹³ A fegyelmi bíróságok összetétele kardinális elem, amely több kérdést is felvetett a törvényjavaslat vitája során (pl. meddig „nyúlható” a fegyelmi bíróság összetétele; hogyan „pakolható” egy-egy szint fölé még további szint, illetve szintek), míg végül az alábbi megoldást fogadták el a honatyák: „[f]egyelmi bíróságként az első folyamodású bíróságok hivatalnokai felett a törvényszék elnökéből és két bírájából álló tanács, az első folyamodású bírák és az ítélőtábla hivatalnokai felett az ítélőtábla elnökéből és négy bírájából álló tanács, a törvényszéki elnökök, ítélőtáblai bírák és tanácselnökök, valamint a Kúria hivatalnokai felett a legfelsőbb ítélőszék elnökéből vagy helyetteséből és hat bírájából álló tanács, végül az ítélőtáblák elnökei, kúriai bírák és tanácselnökök felett felerészben a Kúria elnökéből és rangidős bíráiból, felerészben a főrendiház által választott 36 tag közül kijelölt, összesen 12 tagú külön fegyelmi bíróság járt el.”¹⁴ Fontos adalék, hogy a bíró nem csupán a hivatali cselekményeiért, hanem a hivatalán kívüli magatartásáért is felelősséggel tartozott, amely az 1869. évi IV. törvénycikk főbb elveivel függött össze, és ma is hasonlóan meghatározó szerepet játszik mind a bírósági szervezetben belüli, mind az azon kívüli magaviselet.¹⁵

Utóbbi törvény, az 1871. évi IX. törvénycikk kiegészítette az eddig tárgyalt két törvényt, részben pedig ezekre építve szabályozta a bírák más bíróságokhoz történő áthelyezését, valamint a nyugdíjaztatás kérdését. A rendelkezések közül külön figyelmet érdemel az 1871. évi IX. törvénycikk 1. és 6. §-a. Előbbi félreérthetetlenül rögzíti, hogy a bírót akarata ellenére csak két esetben lehet más bírósághoz áthelyezni: egyfelől akkor, ha a bírósági szervezetben törvényhozási intézkedések folytán

---

¹² Lásd a bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről szóló 1871. évi VIII. tc. 1. §-át.

¹³ Lásd Kinga Bódiné Beliznai, „A bírói felelősség szabályozása Magyarországon 1871-ben,” *Jogtörténeti Szemle*, no. 2., (2019) 21-22.

¹⁴ Lásd Degré, A polgári korszak, 155-156.

¹⁵ Ehhez kapcsolódóan lásd Valentin Kéri, „Bírói tisztséghez méltó magatartás és az etikai szabályok érvényesítése,” *Jura* 27, No. 4., (2021) 139-151.

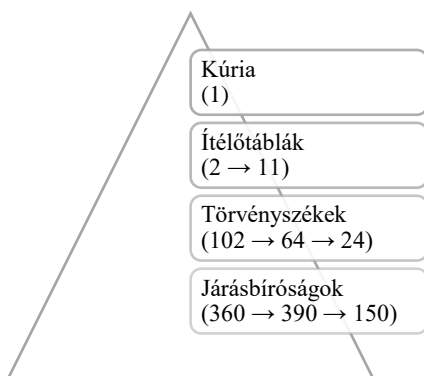
változás történt; másfelől abban az esetben, ha az ugyanazon bíróságnál alkalmazott bírák között egyenes vagy harmadízigen oldalrokonság, vagy másodízigen sógorság, vagy fogadott szülei vagy fogadott gyermeki viszony létezik vagy állt be. Utóbbi szakasz – az 1869. évi IV. törvénycikk 17. §-ára tekintettel – meghatározza a bírák nyugállományba való vonulásának határidejét azzal, hogy a bíró 70. évének betöltése előtt hivatalból csak abban az esetben helyezhető nyugalomra, ha testi vagy szellemi fogyatkozás miatt hivatalos kötelességei teljesítésére végképen képtelenné vált, vagy ha az általa elfoglalt állomást a törvény megszüntette. Ehhez kapcsolódóan mindenféleképpen meg kell jegyezni, hogy a vizsgálat tárgyát adó időszakban (XIX. század harmadik harmada és XX. század első ötöde között) Magyarországon az átlagéletkor kb. 28-40 év között mozgott,¹⁶ a szabályozás tehát gyakorlatilag élethosszig tette lehetővé a bírói tisztség betöltését.

2.1. Bírósági szervezet és igazgatás a polgári korszakban

2.1.1. Bírósági szervezet

Az igazgatás kérdésének taglalását megelőzően feltétlenül foglalkoznunk kell az adott szervezet – esetünkben a bíróságok – felépítésével, belső struktúrájával, hogy összefüggéseiben lehessen értékelést adni.

Elsőként azt szükséges rögzíteni, hogy a dualizmus kori rendes (általános hatáskörű) bíróság szervezete négy szintű volt, amelynek legmagasabb fokát a királyi Kúria, a harmadfokot a királyi ítélőtáblák, alattuk a királyi törvényszékek, legalsóbb szinten pedig a királyi járásbíróságok helyezkedtek el.¹⁷

1. ábra – A rendesbírósági szervezet a polgári korszakban (saját szerk.)

¹⁶ László Hablicsek, „A halandóság,” in *Magyarország a XX. században. II. kötet Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság*, ed. Tarsoly István Kollega (Szekszárd: Babits Kiadó, 1997), 206.

¹⁷ A négy szintű szisztémát az indokolta, hogy megfelelő számú fok álljon rendelkezésre a jogviták megnyugtató befejezéséhez, hiszen kell számú szint hiányában az egyes bíróságokhoz benyújtott perorvoslatot, ugyanazon bíróság másik tanácsa kényszerülne elbírálni. Vö. István Szabó, *A magyar igazságszolgáltatás történetének vázlata az államalapítástól napjainkig* (Miskolc: Bíbor Kiadó 2004), 49.

A bírósági szervezetet fentiek szerinti felépítését alapvetően a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában hozott 1868. évi LIV. törvénycikkből ismerhetjük, ugyanakkor annyival árnyalni szükséges az összképet, hogy az idő előrehaladtával több törvény alakította, finomította az egyes szinteket. A következőkben általánosságban röviden tanácsos áttekinteni mindezeket.

a) A *királyi Kúria* kezdetben két osztályból állt: egyfelől a semmitőszékből, másfelől a legfőbb ítélőszékből. Szervezetileg az a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868. évi LIV. törvénycikk módosítása tárgyában hozott 1881. évi LIX. törvénycikk 101. §-a nyomán – a két osztály egyesítését követően – beszélhetünk egységes Kúriáról. Humánállományát tekintve a királyi Kúria 65 rendes bíróból, valamint 3 számfeletti, illetve kisegítő bíróból állt.¹⁸ A bírói személyzet az elnökre, a másodelnökre, hét tanácselnökre és a fiumei tengerészeti ügyek két előadójára, valamint „sima” bírókra tagozódott.¹⁹ A királyi Kúria évente négy tanácsot alakított, nevezetesen a (i) közpolgári ügyekben; (ii) telekkönyvi, úrbéri és birtokrendezési ügyekben; (iii) váltó-, kereskedelmi és csődügyekben; valamint (iv) bűnvádi ügyekben. Ezek a tíztagú tanácsok voltak felelősek a vitás elvi jellegű ügyekben történő állásfoglalásért, a jogegységi határozatok meghozásáért.²⁰

b) A *királyi ítélőtáblák* belső szervezetét a kir. ítélőtáblák és kir. főügyészségek szervezéséről szóló 1890. évi XXV. törvénycikk rendezte. A 11 db ítélőtáblán (név szerint: Budapest, Debrecen, Győr, Kassa, Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyvárad, Pécs, Pozsony, Szeged, Temesvár) legfeljebb 245 bíró ítélkezhetett.²¹ Ezen a fokon polgári és büntető szakosztály működött azzal, hogy az ügyek súlyától függően három- vagy öttagú tanács törvénykezett.²² Szükség esetén szintén lehetőség volt legfeljebb 14 számfeletti ítélőbíró kinevezésére.²³

c) A *királyi törvényszékek* voltak a jogviták eldöntésének elsőfokú, általános hatáskörű bírói fórumai. Alapvetően a vármegyék székhelyein voltak, de területi kiterjedés függvényében kisebb székhelyen kívüli városokban is működtek. Az első folyamodású kir. törvényszékek és járásbíróóságok életbeléptetéséről szóló 1871. évi

---

¹⁸ Lásd az 1870. évi XVI. és 1871. évi XII. törvénycikk módosításáról szóló 1877. évi V. törvénycikket, valamint Budapest székes főváros kerületi eljáráságairól szóló 1893. évi XXXII. törvénycikk vonatkozó részeit.

¹⁹ Lásd az 1881. LIX. törvénycikk 109. §-ának módosításáról szóló 1884. évi XXXVIII. 1. §-át, az a bírói és ügyészi szervezet módosításáról szóló 1891. évi XVII. törvénycikk és a kir. Curia és kir. ítélőtáblák ítélőbíróinak szaporításáról és az 1877. évi V. törvénycikk módosításáról szóló 1893. évi XXXII. törvénycikk vonatkozó részeit.

²⁰ Lásd a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk életbeléptetéséről szóló 1912. évi LIV. tc. 70. §-át.

²¹ Lásd a kir. ítélőtáblák és kir. főügyészségek szervezéséről szóló 1890. évi XXV. tc. 1. és 7. §-át.

²² Lásd Kinga Bódiné Beliznai, „A jogszolgáltatás szervezete,” *Magyar alkotmánytörténet*, ed. Gergely Gosztonyi and Barna Mezey (Budapest: Osiris Kiadó, 2020), 455.

²³ Lásd a kir. Curia és kir. ítélőtáblák ítélőbíróinak szaporításáról és az 1877. évi V. tc. módosításáról szóló 1893. évi XXXII. tc. 1. §-át.

XXXII. törvénycikk 1. §-a 102-ben maximalizálta a törvényszékek számát.²⁴ Élén az elnök állt, a személyi állomány felől a mindenkori igazságügyminiszter döntött. A törvényszékek munkájukat polgári ügyben egyes vagy hármas tanácsban végezték, büntetőügyekben az egyesbíró volt a főszabály.²⁵

d) A királyi járásbíróságok adták a rendes bíróságok legszélesebb körét. Az 1871. évi bírósági reformot követően számukat 360-ban állapították meg. Ezen a szinten kisebb értékű polgári és csekélyebb súlyú büntetőügyeket tárgyaltak, mindemellett vezették a telekkönyveket. A bíróság élén járásbíró állt, akikhez nagyobb ügyforgalmú helyeken aljárásbírákat osztottak be. Az ítélezés – mai formájához hasonlóan – egyes bíráskodás formájában történt.²⁶

Csupán említés szintjén, de megkerülhetetlen szólni a különös bíróságokról. Az első és legfontosabb az önálló magyar királyi *Közigazgatási Bíróság*, amelyet a magyar királyi közigazgatási bíróságról szóló 1896. évi XXVI. törvénycikk állapított meg. Az igazságszolgáltatás rendszerében betöltött súlyát mutatja, hogy a törvény értelmében a Közigazgatási Bíróság elnöke a Kúria elnökével azonos ranggal és jelleggel rendelkezett.²⁷ A bíróságon két ügyszakban, nevezetesen általános közigazgatási és pénzügyi osztályban folyt ítélező tevékenység,²⁸ amely azzal egészítendő ki, hogy a korábban autonóm *Pénzügyi Közigazgatási Bíróság*²⁹ beleolvad az újonnan létrejövő királyi Közigazgatási Bíróságba.

---

²⁴ Megjegyzendő, hogy ez a szám az évek során hol radikálisan lecsökkent, hol növekedést mutatott. Részletesen lásd: István Stipta, *A magyar bírósági rendszer története* (Debrecen: Multiplex Media–Debrecen University Press, 1998), 128.

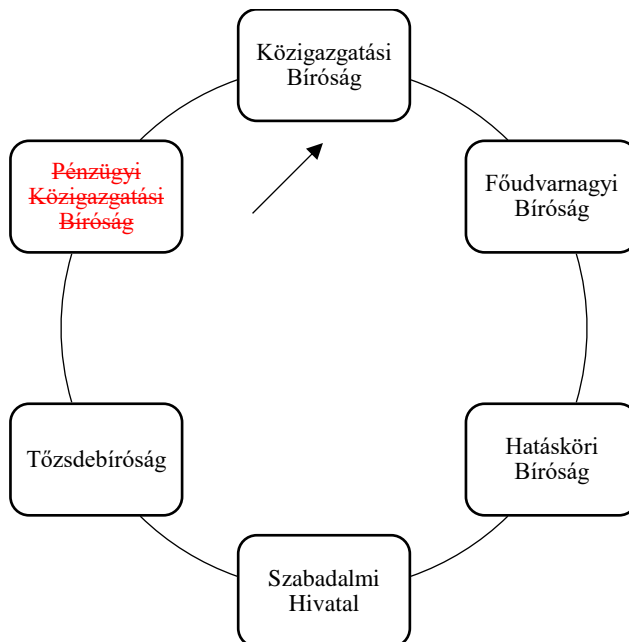
²⁵ Bódiné Beliznai, *A jogszolgáltatás szervezete*, 455.

²⁶ Szintén megjegyzendő, hogy e szinten is több alkalommal történt számbeli változás. Ezekről részletesen lásd Stipta, *A magyar bírósági rendszer története*, 130-131.

²⁷ Lásd a magyar királyi közigazgatási bíróságról szóló 1896. évi XXVI. tc. 2. § első mondatát.

²⁸ Lásd a magyar királyi közigazgatási bíróságról szóló 1896. évi XXVI. tc. 11. § első mondatát.

²⁹ Lásd a pénzügyi közigazgatási bíróságról szóló 1883. évi XLIII. törvénycikket.

2. ábra – A különös bírósági szervezet a polgári korszakban (saját szerk.)

E mellett további négy különös bíróságot célszerű kiemelni. Az időszakban működött az ún. *Hatásköri Bíróság* is, amely lényege abban állt, hogy kötelező érvényű (megfellebbezhetetlen) határozatot hozott a bíróságok és a közigazgatási hatóságok, a királyi Közigazgatási Bíróság és a rendes bíróságok, valamint a Közigazgatási és a közigazgatási szervek közötti hatásköri vitában.³⁰ A második az ún. *Tőzsdebíróság*, amely a budapesti Áru- és Értéktőzsde bírói fóruma volt, így hatáskörébe tartozott a törvény által oda utalt peres kérdés, jogvita.³¹ A harmadik különös bíróság az ún. *Szabadalmi Hivatal* (majd 1920-tól *Szabadalmi Bíróság*), amely szabadalmi ügyekben volt hivatott eljárni.³² Végül kiemelést érdemel még az ún. *Főudvarnagyi Bíróság*, amely az uralkodó család bizományi birtokainak, Magyarországon fekvő ingatlanainak örökösödési pereiben járt el.³³

2.1.2. Bírósági igazgatás

A szervezeti és személyi áttekintést követően érdemes ábrán megjeleníteni bírósági szervezetet, pontosabban annak igazgatással összefüggő elemeit, de fontos egyúttal

³⁰ Lásd a hatásköri bíróságokról szóló 1907. évi LXI. tc. 1. §-át.

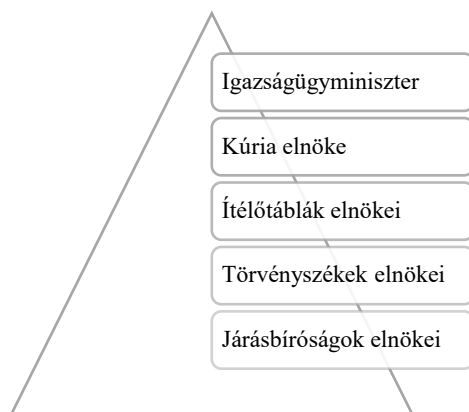
³¹ Lásd a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868:LIV. tc. módosítása tárgyában hozott 1881. évi LIX. tc. 94. §-át.

³² Jóllehet már korábban is volt e körben bíráskodás, azonban itt vált „igazán” különössé. Lásd a találmányi szabadalmakról szóló 1895. évi XXXVII. tc. 15. §-át, valamint a találmányi szabadalmakról szóló 1895. évi XXXVII. törvény cikk egyes rendelkezéseinek módosításáról és kiegészítéséről szóló 1920. évi XXXV. tc. 3. §-át.

³³ Lásd a magyar főudvarnagyi bíráskodásról szóló 1909. évi XVI. tc. vonatkozó részeit. Bódiné Beliznai, A jogszolgáltatás szervezete, 458.

annak rögzítése is, hogy a kevés bírósági igazgatást érintő primer forrás miatt döntően a jogi szabályozásra kell hagyatkoznunk.³⁴

3. ábra – A rendesbírósági igazgatás a polgári korszakban (saját szerk.)³⁵

2.1.2.1. Központi bírósági igazgatás

A kor hatalmi-politikai berendezkedéséből kiindulva nem meglepő, hogy a bíróságoknak, az igazságszolgáltatásnak és egyes szerveinek igazgatása³⁶ erősen központosított modellt követett. A bíróságok feletti *legfőbb felügyeleti jogot* éppen ezért magától értetődően – a király nevében eljáró – *igazságügyminisztert* illette. A legfőbb felügyeleti jog tartalmát tekintve igen széles és komplex jogköröket tartalmazott.³⁷

a) Az első csomópontot a *bírói státusz keletkezése, megváltozása és megszűnése* köré csoportosíthatjuk. Nem szorul különösebb magyarázatra az, hogy a bírákat a mindenkori igazságügyminiszter ellenjegyzése mellett őfelsége nevezi ki. Ez egyúttal azt is jelentette, hogy az igazgatás joga (felügyeleti jog) voltaképpen a király kezében összpontosult, aki ezt minisztere útján gyakorolta.³⁸ Ismert, hogy a bíróként

³⁴ Vö. Szilvia Bató, „Adalékok a bírósági igazgatás 1848 előtti történetéhez,” *Jogtörténeti Szemle*, No. 2., (2011) 13.

³⁵ Megjegyzendő, hogy az ábra annyiban nem pontos, hogy az igazságügyminiszter a király nevében gyakorolja a főfelügyeleti jogot, tehát voltaképpen az ábrán megjeleníthető volna a király személye, azonban összehasonlítási szempontból nem lenne praktikus.

³⁶ Vö. Bódiné Beliznai, A jogszolgáltatás szervezete, 467.

³⁷ A törvény úgy rendelkezik, hogy a bíróságok – sok egyéb szerv(ezet) mellett – az igazságügyminiszter felügyelete alatt áll, amely felügyeletkörébe tartozó minden intézkedés közvetlen megtételének jogát szintén magában foglalja. Az igazságügyminiszter ezen túlmenően e jogkörébe eső teendők végzésével, egyes esetekben a vezetése és főfelügyelete alatt állók sorából vett kiküldöttekkel bízhat meg. Lásd az 1891. évi XVII. tc. 1. §-át.

³⁸ A szabályozás tervezete komoly vitákat generált a vármegyék szerepének csökkenése miatt, amelyet ellensúlyozandó egyes törekvések a bírák kiválasztásában a megyei közgyűléseknek kívántak szerepet adni. Ez azonban ellentétes lett volna a bíráskodás és a közigazgatás elválasztásának gondolatával. Lásd Szabó, *A magyar igazságszolgáltatás történetének vázlatlata az államalapítástól napjainkig*, 41.

tevékenykedni kívánó személyeknek komoly, törvény által előírt garanciális követelményeknek kellett megfelelniük, így tehát kizárólag az lehetett bíró, aki (i) magyar állampolgár, betöltötte a 26. életévét, (iii) feddhetetlen jellem, (iv) nem áll csőd vagy gondnokság alatt, (v) a magyar nyelvet megfelelően ismerete (a felsőbbíróságok esetében); valamint (vi) jogi képzettséggel rendelkezett.³⁹ Mindazonáltal az igazságügyminiszter diszkrecionális jogkörében eljárva kedvezményben részesíthette azokat a személyeket, akik a törvény hatálybalépésekor vagy korábban valamely rendszeres bírói hivatal viselve, „[m]agukat különös képesség és szorgalom által tüntették”.⁴⁰ Sőt mi több, az igazságügyminiszter volt hivatott kinevezni a bírósági segéd- és kezelőszemélyzetet is, ezáltal szintén óriási hatással volt az egész igazságszolgáltatási rendszerre.⁴¹

E körben kell még szólni a bírák *elmozdíthatóságáról*, illetve *elmozdíthatatlanságáról*, ugyanis a törvény értelmében a bíró akarata ellenére mindössze két – korábban ismertetett – esetben mozdítható el.⁴² Ilyen esetekben áthelyezés iránt öfelsége felelős (igazságügy)minisztere által rendelkezik.⁴³ Ezzel szemben a kisegítő személyzetnél (ideértve pl. az albírót is) ilyen korlátok nem „bénították” az igazságügyminisztert, mivel a bíróságoknál, illetve a törvényszéknél lévő ügyészeknél alkalmazott segéd- és kezelőszemélyzetet saját belátása szerint mobilizálhatta.⁴⁴

Végezetül nem mehetünk el szó nélkül a bírói státusz *megszűnése* mellett sem. Értelemszerűen a megszűnés esetei közé sorolható a halál, az egészségi állapot munkát ellehetetlenítő mértékű megromlása, illetve a nyugdíjkorhatár elérése. Utóbbi esetében azonban az igazságügyminiszter „kivételt” tehetett, és ítélezési tevékenységének folytatására hívhatta fel az adott bírót, aki amennyiben szolgálni kívánt, hivatalában maradhatott nyugállományba lépésének esedékességét követően is.⁴⁵ Természetesen fegyelmi ügyek esetén is helye lehetett a megszűnésnek (lásd alább).

b) Valamennyi tárgyalt, a bíróságokkal, igazságszolgáltatással kapcsolatos törvény végrehajtása a mindenkori igazságügyminiszter feladata volt, ekként érthetően – az igazgatási funkcióhoz egyébként is esszenciálisan hozzátartozó – *személyi és tárgyi feltételek* biztosítása is hozzá tartozott. A személyi jellegű kérdések már többször

---

³⁹ Utóbbinál a törvény két utat engedett: egyfelől a köz- és váltóügyvédi vizsga letételét követele meg; másfelől a jogi diploma megszerzését követően legalább hároméves joggyakorlatot, illetve a vonatkozó vizsgák teljesítését kellett igazolnia. Lásd az 1869. évi IV. tc. 6-7. §-át.

⁴⁰ Lásd az 1869. évi IV. tc. 26. §-át.

⁴¹ Lásd az 1869. évi IV. tc. 27. §-át.

⁴² A bíró akarata ellenére elmozdítható egyfelől akkor, ha a bírósági szervezetben törvényhozási intézkedések folytán változás történt; másfelől abban az esetben, ha az ugyanazon bíróságnál alkalmazott bírák között egyenes vagy harmadízíglén oldalrokonság, vagy másodízíglén sógorság, vagy fogadott szülei vagy fogadott gyermeki viszony létezik, vagy állt be.

⁴³ Lásd az 1869. évi IV. tc. 16. §-át, valamint az 1871. évi IX. tc. 1-2. §-át.

⁴⁴ Megjegyzendő, hogy a más hivatalba vagy más székhelyre történő áthelyezésnek a költsége – amennyiben az áthelyezés oka nem fegyelmi vétségre vezethető vissza – az állampénztárt terhelte. Lásd az 1871. évi IX. tc. 5. §-át.

⁴⁵ Lásd az 1869. évi IV. tc. 17. §-át.

előjöttek (lásd kinevezés, áthelyezés stb.) és még elő is fognak jönni (pl. a fegyelmi ügyeknél), úgyhogy ezzel itt most bővebben nem foglalkozom. A dologi feltételekről azonban e körben részletesebben kell szólni. Az igazságügyminiszter anyagiakat érintő diszkrecionális jogköre alapvetően csekély volt, mivel azt a költségvetés alapjaiban determinálta (a bírák a fizetésüket az állampénztártól kapták). Sőt mi több, rendkívül nehézkesen, rendszeresen akadozva történtek kifizetések, utalványozások. Sajnálatos módon a rendelkezésre álló összegek sem voltak igény szerint allokálhatók, ahogyan hasonlóan sántikáló módon történt a bírák, valamint a segélyszemélyzet segélykérelmeinek elbírálása is.⁴⁶

c) A fegyelmi kérdésekről Bódiné Beliznai Kinga átfogó tanulmányt írt,⁴⁷ így e helyütt csupán az igazságügyminiszter szerepét indokolt kiemelni. Az igazságügyminiszter felügyeleti joga, „[m]elynél fogva [...] a bíróságok pontos és szabályszerű ügykezelése fölött őröködik, [...] a tapasztalt hiányok orvoslásáról gondoskodik, az igazságügy általános érdekében, vagy egyes panaszok esetében a szükséges adatok felterjesztését elrendeli, a visszaélések megvizsgálása és megtorlása iránt intézkedik, jövőre is érintetlenül marad; azonban bármely hivatali büntett, vagy vétség megfenyítése csak a jelen törvényben szabályozott úton és módon eszközölhető.”⁴⁸ Ebből – főként az utolsó mondatrészt kiemelve – kitűnik, hogy az igazságügyminiszter felügyeleti joga nem vonatkozott a peres ügyekbe való érdemi beavatkozásra, utasításadásra.⁴⁹ Mindazonáltal, ha fegyelmi bíróság a bírónál hivatalvesztés büntetést állapított meg, úgy abban az esetben a határozatot 8 napon belül az igazságügy-miniszterhez is fel kellett terjeszteni.⁵⁰

d) A *kommunikáció* kötelessége és a *politikai felelősség* vállalása szinten az igazságügyminisztert terhelte. Egyfelől ő tartozott beszámolni a Kormánynak, az Országgyűlésnek és öfelségének, másfelől – a nyilvánvaló szakmai felelősségen túlmenően – őt terhelte a politikai felelősség, rajta lehetett számon kérni a rendszer működését, működtetését. A kommunikáció természetesen nem csak kifele, hanem befele, a bíróságok irányába is működött, noha ki kell hangsúlyozni, hogy a törvénynek alárendelt ítélkezés követelménye miatt, az igazságügyminiszter csupán „puha” felhívásokat tehetett. Ilyen példaként citálható a következő is: „[...] remélve, hogy a bíróság következtelenségekbe nem téved, a törvény, továbbá az annak alapján kiadott rendeletek és az előtte lévő tényekből az azokra alapított meggyőződések szerint fog ítélni.”⁵¹

e) Végül, de nem utolsó sorban az egyik legegységesebb résszel kell foglalkoznunk, nevezetesen az ügyvitel kérdésével. Az 1868. évi LIV. törvény cikk 6. §-a alapján a bírósági ügyvitel – a törvényhozás további intézkedéséig – az igazságügyi minisztériumhoz tartozik, így tehát a fellebbviteli bíróságok szervezésére, illetőleg egymástól független osztályokra való felosztására nézve teljes intézkedési szabadsága

---

⁴⁶ Lásd Máthé, *A magyar burzsoá igazságszolgáltatási szervezet kialakítása 1867-1875*, 71-72.

⁴⁷ Lásd Bódiné Beliznai „A bírói felelősség szabályozása Magyarországon 1871-ben,” 19-29.

⁴⁸ Lásd az 1871. évi VIII. tc. 5. §-át.

⁴⁹ Vö. Bódiné Beliznai „A bírói felelősség szabályozása Magyarországon 1871-ben,” 23.

⁵⁰ Lásd az 1871. évi VIII. tc. 57. §-ának második mondatát.

⁵¹ OL Vegyesbírói iratok 38 eln/1870. Idézi: Máthé, *A magyar burzsoá igazságszolgáltatási szervezet kialakítása 1867-1875*, 71.

volt. Ennek alapján a bírósági ügyvitelt miniszteri rendeletben szabályozták, azonban a közvetlen felügyeletet a konkrét bíróság elnöke végezte.⁵² Fontos hangsúlyozni, hogy az igazságügyminiszternek az ítélkezéssel kapcsolatban semmilyen utasítási joga nem volt, ugyanakkor szükség esetén, így például bíróság és közigazgatási hatóság közti elintézésében – a törvényhozás további intézkedéséig – felhatalmazása volt. Túl ezen, az államok közötti bírósági illetőségi összeütközés esetében szintén az igazságügyminiszternek kellett intézkednie.⁵³

E pont alá vonható még a statisztikák, névjegyzékek vezetése is. Előbbinél kiemelendő, hogy az ügyforgalomról a bíróságok rendszeres – éves, illetve évnegyedes – jelentéseket küldtek. Utóbbiról szólva pedig elmondható, hogy például a fegyelmi bíróságok névjegyzékét – megalakításukat követően – minden év január 15-ig meg kellett küldeni az igazságügyminiszternek,⁵⁴ általánosságban pedig az igazságszolgáltatás humán állományának nyilvántartását ugyancsak ő vezette.

2.1.2.2. Helyi bírósági igazgatás

Nem szorul különösebb magyarázatra, hogy a vizsgált időszakban az igazságügyminiszternek döntő szerepe van a bíróságok igazgatásában, mindazonáltal nem mehetünk el szó nélkül az egyes bírósági szinteken igazgatási feladatokat ellátó vezetők, elnökök mellett sem.

Nem véletlen a 3. ábrán szereplő hierarchikus viszonyra utaló piramis forma, ugyanis a korban az egyes szinteken ítélkező bírák felett szintén felügyeleti joga volt a saját fóruma elnökének, továbbá a szervezetben őfelette álló bíróság elnökének is,⁵⁵ azaz a főfelügyeletet gyakorló igazságügyminiszter mellett minden bírósági elnök szolgálati feletteseként, felügyelő hatóságként funkcionált bíró munkatársai felett. Egyszerűen fogalmazva a magasabb fokon elhelyezkedő bírósági szervezet felügyeleti joggal rendelkezett az alacsonyabb fokú bíróság. Ez pedig azt hozta magával, hogy a bíráskodási tevékenységben hierarchikus viszony alakult ki az egyes bírósági fokok között,⁵⁶ amely mai napig érezteti a hatását.

Valamennyi bíróság saját *főnökének* vezetése és közvetlen felügyelete alatt állt, amely magában foglalta

1. az ügyvitel szabályszerűsége, az alkalmazottaknak hivatalos működése, továbbá hivatali magatartásnak megfelelő (nem botrányos/méltatlan) magaviselete⁵⁷ feletti őrködést;
2. a szabálytalan vagy késedelmes ügyvitel miatt tett panaszok kivizsgálását; valamint

---

⁵² Vö. Máthé, *A magyar burzsoá igazságszolgáltatási szervezet kialakítása 1867-1875*, 70.

⁵³ Lásd az 1869. évi IV. tc. 25. §-át.

⁵⁴ Lásd az 1871. évi VIII. tc. 36. §-át.

⁵⁵ Lásd Béla Csánk, *A bírói függetlenség hazánkban és külföldön* (Budapest: Urbányi István Könyvnyomdai Műintézete, 1942), 212.

⁵⁶ Lásd Stipta *A magyar bírósági rendszer története*, 123-124.

⁵⁷ A hivatali kötelességszegés mellett, a botrányos viselkedés volt, amely miatt egy bíró tiszteletre és bizalomra méltatlanná válhatott. Vö. az 1871. évi VIII. tc. 20. §-ával.

3. a tapasztalt rendetlenség, késedelmeskedés és visszaélés megszüntetését, egyúttal azoknak szankcionálása iránti intézkedést.⁵⁸

A felügyeleti hatóságok (az igazságügyminiszter, illetve az illetékes bíróságok elnökei) felügyeleti joguk gyakorlása érdekében a felügyeletük alatt állókat nyilatkozattételre, továbbá a szükséges iratok és adatok előterjesztésére kötelezhették. Ennek menetét a törvény részletezi is.⁵⁹ Ezenfelül a bíróságok főnökei kötelesek voltak – az igazságügyminiszter kívánságára – törvényhozási, törvénykezési és igazságügy-igazgatási kérdésekben véleményt nyilvánítani, kellő adatot és felvilágosítást adni.⁶⁰ Sőt mi több, a Kúria és az ítéletábrák mindenfajta felhívás nélkül (hivatalból) is kötelesek voltak a törvényeknek az igazságszolgáltatás körében tapasztalt hiányaira vagy újabb törvényes intézkedések szükségességére nézve felmerült adatokat egybegyűjteni.⁶¹

Az igazságszolgáltatáson belül – a téma szempontjából – külön kiemelés érdemel még az ún. *elnöki tanács* intézménye.⁶² Ennek a grémiumnak a hatáskörébe tartozott ugyanis minden olyan igazságügyi igazgatási kérdésben történő véleményezés és határozathozatal, amelyet az igazságügyminiszter akár általános, akár egyes ügyeket tárgyazó rendeletében elé utalt.⁶³

Az ügyviteli szabályok betartásával összefüggésben ezeken kívül az is elmondható, hogy a fellebbviteli (felettes) bíróságoknak az ügyek felülvizsgálatakor ügyelniük kellett arra is, hogy az alsóbb fokú bíróságok vajon pontosan megtartják-e az eljárási és ügyviteli előírásokat. Amennyiben szabálytalanság vagy késedelem volt tapasztalható, a fellebbviteli bíróság a konkrét bíróság főnökét külön határozatban figyelmeztette, és a határozatát a konkrét bíróság közvetlen felsőbb felügyeleti hatóságával is közölte. Ha teljesen nyilvánvaló volt az ügyviteli szabályok súlyos – de fegyelmi vétséget ki nem merítő – megszegése (lásd rendetlenség, mulasztás vagy késedelem), úgy a bírósági hivatalnok – meghallgatását követően – rendbírsággal volt sújtható, amelyet – a törvény szerint – közvetlen hivatalfőnöke útján közölt.⁶⁴

2.2. Részmegállapítások

Összefoglalásként megállapítható, hogy polgári igazságszolgáltatás felé történő elmozdulás érdekében igen komoly törvényi garanciákat, korlátokat építettek ki Magyarországon a XIX. század második felében. Fontos kihangsúlyozni, hogy a feudális rendszertől történő „elfordulás” törekedett – több-kevesebb sikerrel – egyazon mód magával hozni a bírósági szervezet humánbázisának a generációváltását, amely inkább szakmai, nem pedig politikai előjogon, alapon igyekezett szelektálni az ítélező tevékenységhez történő hozzáférésnél.

---

⁵⁸ Lásd az 1891. évi XVII. tc. 4. §-át.

⁵⁹ Lásd az 1891. évi XVII. tc. 6-8. és köv. §-ait.

⁶⁰ Lásd az 1891. évi XVII. tc. 9. §-át.

⁶¹ Lásd az 1891. évi XVII. tc. 10. §-át. Hasonló tájékoztatási kötelezettség jelenik meg a bíróságon megjelenő családi kapcsolatok terén, amikor is szintén értesítendő az igazságügyminiszter. Vö. az 1871. évi IX. tc. 3. §-ával.

⁶² Az elnöki tanács alakításához lásd az 1891. évi XVII. tc. 11. §-át.

⁶³ Lásd az 1891. évi XVII. tc. 12. §-át.

⁶⁴ Lásd az 1891. évi XVII. tc. 13. §-át.

Mindazonáltal, ha kizárólag az igazgatási kérdéskörre fókuszálunk, a rengeteg előremutató újítás mellett azért jócskán akadnak hiányosságok is.

Jól látható, hogy az igazságügyminiszter döntő jogosítványokkal rendelkezett, amelyet ugyan a törvényi szabályozás nem engedett az ítélkező tevékenység „közelébe”. Ugyanakkor erősen megkérdőjelezhető, napjaink mércéjével (is) mondhatni túl széles diszkrecionális jogkört biztosított a korabeli szabályozás az igazságügyminiszternek, így például általánosságban a bírói státusz kérdésében. Visszatérő gyakorlati problémát jelentett a bírói függetlenség azáltal történő megsértése, hogy a bírói kinevezés politikai egyezkedések, csatározások színterét adta, amelynél az igazságügyminiszter előterjesztései többször mellőzték az egyébként érdemes emberek bíróvá való kinevezését, mivel a kormány politikája „így kívánta meg”.⁶⁵

Summázva: a reform jellegű elvi tételek megfogalmazása nagyban elősegítette az arra építő törvényi szabályozás kialakítását, amely végső soron a törvénykezés és az ahhoz kapcsolódó igazgatás fenti koncepcióját rajzolta fel. Ez az idea nem volt hibátlan, de megkérdőjelezhetetlenül egy modern igazságszolgáltatás előképét vetítette előre, amelyben az igazgatási funkciók is haladó szellemiséget tükröztek.

3. A tanácsköztársasági és az azt követő igazságszolgáltatási szisztéma (1919-1945)

A jelzett korszakot számos, forradalminak is nevezhető változás tarkította, azonban kijelenthető, hogy az első világháborút követően – a *Károlyi időszak* alatt – semmifajta radikális igazságügyi reformról nem beszélhetünk. Az igazságszolgáltatási tárgyú intézkedések alapvetően elnevezésbeli és egyéb formai változtatásokban merültek ki, vagyis az 1918. évi események nyomán nem következett be forradalmi változás.⁶⁶ Ebből adódóan a *Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság* (a továbbiakban: Tanácsköztársaság) 1919. március 21-i kikiáltásakor a magyar igazságszolgáltatási rendszer gyakorlatilag azonos szervezeti képet mutatott az előzőekben vizsgáltakkal. A bírósági szervezet alapjaiban történő megreformálása ugyanakkor már a forradalmi diskurzus kezdetén jelen volt, így annak megvalósítása a Tanácsköztársaság létrejöttével vált realitássá.

---

⁶⁵ Degré Alajos ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy „[í]gy olyan bírói gárdát létesítettek, mely osztályösszetételénél fogva sem lehetett független”. Lásd Degré, *A polgári korszak*, 155.

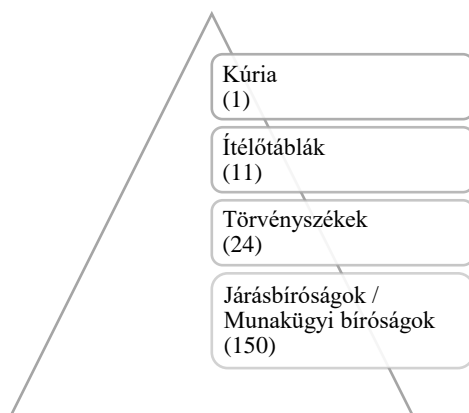
⁶⁶ Így például a bíróságok, ügyészségek elnevezéseiből a „királyi” jelzőt felváltotta az „állami”, de megszűnt számos „rendi jellegű” törvénykezési szervezet, mint ahogy a Főudvarnagyi Bíróság is. Lásd Stipta, *A magyar bírósági rendszer története*, 159-161.

3.1. Bírósági szervezet és igazgatás

3.1.1. A Károlyi-korszak

A Károlyi-korszak névumaként feltétlenül ki kell emelnünk az ún. munkaügyi bíróságok megszervezését. A jog „demokratizálásának” és „szocializálásának”⁶⁷ fontos mérföldkövét jelentette a munkaügyi bíráskodásról szóló 1918. évi IX. néptörvény, amely a járásbíróságok mellett kialakította a munkaügyi bíróságok rendszerét. A törvény értelmében a járásbíróság egyúttal munkaügyi bíróság is lett. A munkaügyi bíróság kétféle „módon” működött: (i) azon a járásbíróságon, amelynek székhelyén *munkásbiztosítási bíróság* volt, ülnökök (egy munkaadót és egy munkavállalót képviselő ülnök) közreműködésével járt el; (ii) egyebekben pedig a járásbíróság mint munkaügyi bíróság egyes bíróságként működött.⁶⁸

Adalékul rögzíthető, hogy az igazságügyminiszter – a munkaügyi és népjóléti miniszterrel egyetértésben – elrendelhetette, hogy a munkaügyi bíróságot más helyeken is ülnökök közreműködésével szervezzék meg, ezzel is bevonva a népet a döntésekbe.⁶⁹ Továbbá itt jegyzem meg, hogy a munkaügyi bíróságok ügyvitelét (kiegészítve az átmeneti intézkedésekkel) – ahogyan a bíróságok ügyvitelét általában – az igazságügyminiszter állapította meg.⁷⁰

4. ábra – A rendes bírósági szervezet a Tanácsköztársaság kezdetén (saját szerk.)

A munkaügyi bíróság hatásköre igen széles volt, amely alapvetően a szélesebb jogkereső közönség bírósághoz fordulását igyekezett elősegíteni. Ebből adódóan általánosságban is megkülönböztetett figyelmet kapott a laikus elemek ítélkezésbe történő bevonása. Szintén kiemelésre méltó még az előzőeken kívül, hogy a bíróságok

⁶⁷ László Névai, „A magyar Tanácsköztársaság törvénykezési szervezete,” in *A magyar Tanácsköztársaság állama és joga*, ed. Márton Sarlós (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1959), 162.

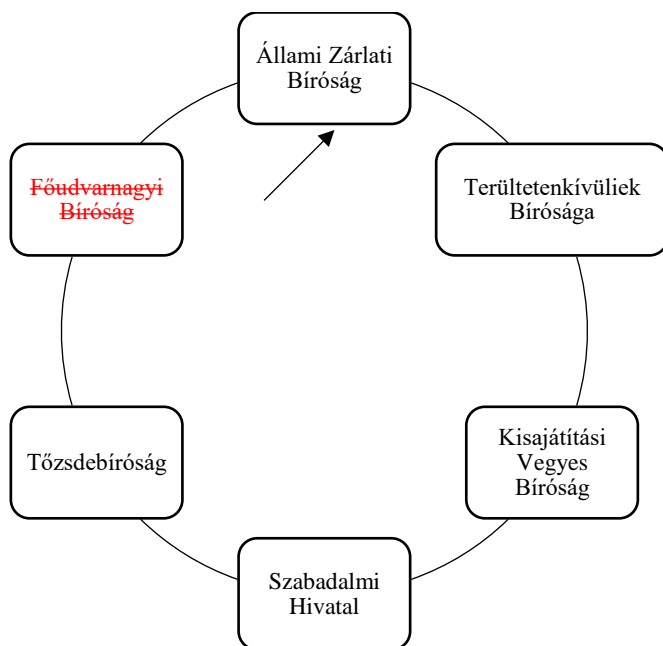
⁶⁸ Lásd az 1918. évi IX. néptörvény 4. § első, második és negyedik mondatát.

⁶⁹ Lásd az 1918. évi IX. néptörvény 4. § harmadik mondatát.

⁷⁰ Lásd az 1918. évi IX. néptörvény 24. § első mondatát.

történetében először nők is – mint ülnökök – ítélezhettek.⁷¹ Hozzá kell tenni, hogy ez az újítás meglehetősen lassan valósult meg, pedig az elképzelésnek a regnáló kormány számos rendelettel igyekezett gyorsabb érvényt szerezni.⁷²

Ahogy az alábbi szervezeti ábra is mutatja, a különös bíróságoknál kisebb változtatások történtek. Megszüntették a Főudvarnagyi Bíróságot, hatáskörét pedig úgy osztották meg, hogy az új ún. *Állami Zárlati Bíróság* hatáskörébe utalták a volt koronajavak, udvari, kincstári birtokok, a volt királyi magán- és családi alapítványi vagyon zár alá vételével, leltározásával és zárgondnoki kezelésével kapcsolatos intézkedéseket, valamint felállt az ún. *Területenkívüliek Bírósága*, amelynek feladata az volt, hogy az önkéntes alávetést követően döntsön a nemzetközi jog szerint „területenkívüliséget élvező személyek” peres ügyeiben. E körben említhetjük továbbá az ún. *Kisajátítási Vegyes Bíróság* is, amely pedig a földreformmal összefüggő ügyekben járt el, amennyiben az érintettek nem értettek egyet az Országos Birtokrendező Tanács határozatával.⁷³

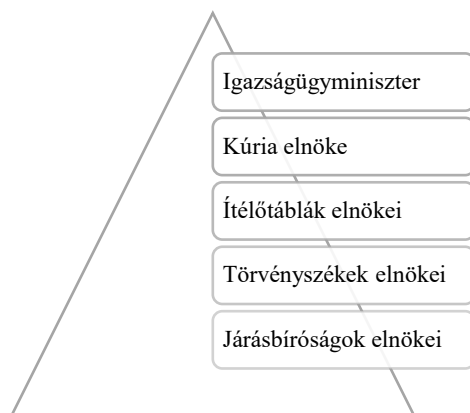
5. ábra – A különös bírósági szervezet a Tanácsköztársaság kezdetén (saját szerk.)

⁷¹ Lásd az 1918. évi IX. néptörvény 11. § második mondatát.

⁷² Lásd Stipta, *A magyar bírósági rendszer története*, 161.

⁷³ Lásd Névai, *A magyar Tanácsköztársaság törvénykezési szervezete*, 169.

6. ábra – A rendesbíróvási igazgatás a Tanácsköztársaság kezdetén (saját szerk.)

3.1.2. A Tanácsköztársaság

Az imént vázolt rendszert a Tanácsköztársaság 1919. március 21-től tartó 133 napjában meglehetősen heves változások, változtatások követték. Ezek nyomán először is 1919. március 22-én felfüggesztették a törvénykezési szervek működését, az új állandó rendszer létrehozása pedig a Szövetséges Tanácsok Országos Gyűlésének hatáskörébe került. A cél kétségtelenül az volt, hogy a korábbi szervezetet és apparátust egy ideológiailag „megfelelőbb”, „korhoz illőbb” felépítésű és összetételű intézményrendszer váltsa fel. A bíraskodásról ideiglenesen a Forradalmi Kormányzótanács rendelkezett, amely nyomán az igazságszolgáltatás az igazságügyi népbiztos felügyelete alá került. Ezt követően kerülhetett sor az ún. *forradalmi törvényszékek* felállítására, amely azonban teljesen elrugaszkodott mindenfajta itt említett és betartani érdemes alapelvtől és -értéktől. Ebből folyóan és a korszak történelmi körülmények tudatában látható, hogy a politikai-ideológiai szempontok felülkerekedtek a szakmai álláspontokon, amely viszont, ha terheesebb is teszi a vizsgáldást, azonban mélyebb feltárást igényel.

Igazgatási szempontból ugyanakkor megkerülhetetlen bizonyos „forradalmi megoldások” rögzítése. Az első természetesen a személyi állomány meghatározásának kérdése, tudniillik a reformelképzelések között a humánállomány gyökeres megváltoztatása is szerepelt, amelynek egyik kulcseleme az igazságügyi népbiztosság volt.⁷⁴ A Forradalmi Kormányzótanács 1919. március 25-i VIII. sz. rendelete alapján az igazságügyi népbiztos volt hivatott rendelkezési állapotba helyezni a bírákat és az ügyészeket, valamint ugyanő bízhatott meg bárkit a bíróságok és az ügyészségek vezetésével. Ez alkalmas lett volna a korábbi humánállomány teljeskörű leváltására, de erre nem került sor, mivel alapvetően a felsőbb bíróságokon hajtottak végre „állománycserét”. Sőt ehhez az elképzeléshez, több esetben bénító hatás társult, amely nehezítette az igazságszolgáltatás működését.⁷⁵

⁷⁴ Lásd a Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság alkotmányának (a továbbiakban: Tanácsköztársaság Alkotmánya) 32-33. §-ait. (Elfogadta a szövetséges tanácsok országos gyűlése 1919. június 23-án.)

⁷⁵ Vö. Névai, A magyar Tanácsköztársaság törvénykezési szervezete, 175-176.

Jelen időszak kezdetén még a falvakban is alakultak forradalmi törvényszékek, azonban 1919. május 16-tól kizárólag a megyei és járási székhelyeken működtek tovább. A forradalmi törvényszékek háromtagú ítélőtanácsokban jártak el, amelyek elnökből és két ülnök tagból álltak. Az ő munkájukat a vádbiztos (gyakorlatilag ügyész) és a jegyzőkönyvvezető segítette. A forradalmi és népi eszmét az is erősítette, hogy bárki kinevezhető volt ezekre a pozíciókra mindenfajta jogászai képesítés, tapasztalat nélkül (habár jellemzően haladó gondolkodású jogászműveltségűek voltak az elnökök), és a kinevezéskor nagyot nyomott a latba az adott személy politikai hovatartozása, megbízhatósága.⁷⁶

Később a Forradalmi Kormányzótanács XCIV. sz. rendelet nyomán ez annyiban változott, hogy a Budapesten és minden megyeszékhelyen létre kellett hozni a forradalmi törvényszékeket. A tanácsok összetétele változatlan maradt, viszont az elnököt és tagjait immáron a megyei munkás-, katonai- és földművestanács, Budapesten pedig a központi tanács intézőbizottsága választotta meg. A vádbiztos és a jegyzőkönyvvezetőt továbbra is az igazságügyi népbiztos nevezte ki.⁷⁷ Fontos megjegyezni azt is, hogy amennyiben a Forradalmi Kormányzótanács úgy ítélte meg, elrendelhetette a statáriális (rögtönítélő) bíraskodást is, amely az általa kiküldött különbíró vagy megbízott forradalmi törvényszék végezhető.⁷⁸

A fentebb megvalósultakon túl számos egyéb igazgatási elképzelést is elfogadtak, illetve előterjesztettek, de ezek a Tanácsköztársaság bukása miatt nem léptek életbe. Ezek a következőkben foglalhatók össze.

(i) Az újonnan létrejövő fellebbviteli fórumnak szánt Országos Forradalmi Főtörvényszék elnökét és tagjait a Forradalmi Kormányzótanács választotta volna, és a bírák megbízását bármikor visszavonhatták volna.

(ii) Az egyik jelentős tervezet szerint a bíróvá választás feltételeként a személynek (nőnek és férfinak egyaránt) a 24. életévét be kellett töltenie, rendelkeznie kellett választójoggal, valamint politikai megbízhatósággal.

(iii) A megválasztott bírók felett az igazságügyi népbiztos gyakorolt volna felügyeletet.

Ezek az elképzelések több már hatályban lévő jogszabállyal együtt a Tanácsköztársasággal együtt elenyésztek, és az 1920-as restauráció valamennyi Tanácsköztársaság idején hozott jogszabályt hatályon kívül helyezett és az 1918 előtti igazságszolgáltatási szervezetet állította vissza. Ehhez a rendszerhez képest a Horthy-korszak alatt igazgatási szempontból nem volt változás, ugyanakkor kisebb szervezeti különbségekre fel kell hívni a figyelmet: egyrészt a Szabadalmi Hivatalt *Szabadalmi Bírósággá* szervezték át, másrészt a tanácsköztársasági földreform nyomán keletkezett jogviták eldöntésére megalakult az *Országos Földbirtokrendező Bíróság*, harmadrészt pedig létrejött az ún. *Kartellbíróság*.⁷⁹

---

⁷⁶ Megjegyzendő, hogy a bírákat be akarták léptetni a pártba, amely komoly szakmai felháborodást váltott ki.

⁷⁷ Vö. Névai, A magyar Tanácsköztársaság törvénykezési szervezete, 178.

⁷⁸ Lásd a Forradalmi Kormányzótanács XCIV. sz. rendelet vonatkozó részeit.

⁷⁹ Lásd a gazdasági verseny szabályozásáról szóló 1931. évi XX. törvénycíkket. A korábban működő, a Tanácsköztársaságban kisebb változtatásokat megélt esküdtbírói rendszert nem állították vissza. Lásd Stipta, *A magyar bírósági rendszer története*, 164-165.

3.2. Részmegállapítások

Összefoglalásként megállapítható, hogy a Károlyi Mihály nevéhez fűződő korszak nem a radikális újítások ideje volt, azonban számos előremutató intézkedés köthető ehhez az időszakhoz. A jog „mindenkihez” szóló, emberközpontúbb megközelítését (demokratizálódását és szocializálódását) igazolja a munkaügyi bíráskodás kialakítása, amely óriási előrelépést jelentett mind a laikus bíráskodás, mind az igazságszolgáltatásban történő egyenjogúság, valamint a bírósági szervezetrendszer megreformálása felé történő elmozdulásnál. Ez a fajta *népi bíráskodás* az 1919. április 2-i, majd a végleges 1919. június 23-i alkotmány szövegében is megragadható volt: „A munkások, katonák és földművesek tanácsaiban a dolgozó nép hozza a törvényeket, hajtja azokat végre és bíráskodik azok megszegői fölött.”⁸⁰

Az új(abb) rezsim lényegesen „forradalmibb” volt a Károlyi-korszaknál. A Tanácsköztársaság fennállása alatt már nemcsak felületes alakítások, hanem átfogó, gyökeres jellegű változtatások következtek, amelyek sem kifelé, sem befelé nem hagyták érintetlenül az Osztrák-Magyar Monarchiától örökölt igazságszolgáltatási szisztéma egészét, és annak egyes részeleleit (pl. elnevezés, szervezeti felépítés, személyi állomány). A számos kérdéses újítást görcső alá véve megállapítható, hogy az állampolgárok (nép) ítélkezésbe történő bevonása előremutató elgondolás volt, azonban a szakmai álláspontok háttérbe szorításával már nem érthetünk egyet. Így például elfogadhatatlan a politikai-ideológiai szempontok önkényes érvényesítése, ily módon a bírák (és ügyészek) korlátok nélküli rendelkezési állapotba helyezése felett sem hunyhatunk szemet. Tény és való, hogy a dualizmuskori rendszerben is léteztek visszasságok, azonban sokkal nagyobb garanciát jelentettek az ott korlátként megjelenő törvények, jogszabályok.

4. A szocialista igazságszolgáltatási rendszer (1945-1985/1990)

A második világháborút követően Magyarország szocialista államszervezetének kialakítása során döntő szerepe volt a szovjet mintának. Az igazságszolgáltatás gyökeres megváltoztatása, majd fejlődése is ilyen érásban zajlott le.⁸¹ Éppen ezért a jelzett időszak vizsgálata során nem tekinthetünk el az igen determináns politikai kívánalmak és jogi megoldások egymásra vonatkoztatásától, mivel ebben az időben az igazságszolgáltatás politikai dimenziói is érdekes megállapításokhoz vezethetnek.⁸²

A szocialista és a nyugati típusú, ún. burzsoá igazságszolgáltatás között erőteljes diszkrepancia mutatható ki, amelynek elvi alapját az osztálykülönbségek és az abból eredő osztályharc adja. Nem meglepő, hogy igényként mutatkozott a „dolgozó

---

⁸⁰ Lásd a Tanácsköztársaság Alkotmányának 2. § harmadik mondatát.

⁸¹ Vö. Ferenc Ürmös, „A belső igazgatás szerepének felismerése az európai szocialista országok bírósági igazgatásában,” *Acta Universitatis Szegediensis – Acta Juridica et Politica*, no.27 (1980) 389.

⁸² Vö. Béla Révész, „Változások a bírósági rendszerben 1945 és 1989 között,” *Jogtörténeti Szemle*, No. 1-2., (2017) 119.

tömegektől” messze álló igazságszolgáltatási személyzet (elsősorban bírák, ügyészek) cseréje, a törvénykezés széles osztálybázison történő kialakítása,⁸³ amely természetszerűen hozta magával az új keletű megoldások implementálását a magyar bírósági igazgatás területén is. Mindezeket ajánlott két időszakhoz rendelni: egyfelől a kommunista hatalomátvételt követő szovjet mintájú „újításokhoz”, másfelől a 1972. évi bírósági reformokat követő konszolidációs időszakhoz.

4.1. Bírósági szervezet

4.1.1. Bírósági szervezet a kommunista hatalomátvételt követően

Az 1949-ben lezajló kommunista hatalomátvétel a megörökölt – és a korabeli európai mércének is megfelelő – bírósági szervezetet drasztikusan átalakította, amelynek következtében javarészt elenyésztek bizonyos kimunkált igazságszolgáltatási garanciák, mint például a klasszikus értelemben vett bírói függetlenség.⁸⁴ Ennek háttérében – többek között – a közhatalom egységének központi alkotmányos alapelve húzódik meg, amely a gyakorlatban nemigen valósította meg a hatalommegosztás elvét.⁸⁵

Már a Magyar Népköztársaság Alkotmányának⁸⁶ (a továbbiakban: Alkotmány) elfogadása előtt történtek meghatározó törvényi változások: így első ízben az 1946. évi IV. törvénycikkkel megszüntették a főudvarnagyi bíróságot mint anakronisztikus elemet, ezt követően lehetővé tették igazságügyminiszternek a bírák diszkrécionális szempontú áthelyezését – csökkentve ezzel a függetlenség garanciáját –,⁸⁷ majd felszámolták a közigazgatási és a hatásköri törvénykezést,⁸⁸ kivonva ezzel a végrehajtó hatalmat az érdemi bírósági kontroll alól. Mindemellett azonban először a büntető, majd a polgári ítélezésben is beemelték az ún. népi ülnöki rendszert.⁸⁹

Az újonnan elfogadott Alkotmány VI. fejezete rendelkezett a bírósági szervezetről, amelynek 36. §-a szerint az igazságszolgáltatást – mint rendes bíróságok – a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága, a felsőbíróságok, a megyei bíróságok és a járásbíróságok gyakorolják. E keretek között a járásbíróság látta el az általános hatáskörű elsőbírósági feladatokat.⁹⁰

---

⁸³ Vö. János Beér and István Kovács, *A Magyar Népköztársaság Alkotmánya* (Budapest: Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, 1959), 134-135.

⁸⁴ Vö. József Lichtenstein, „Vázlat a rendes bírói szervezetről és bírászkodásról (1949-1991),” *Bírák Lapja* 3, No. 1., (1992) 24.

⁸⁵ Zoltán Sente, „Stepping Into the Same River Twice? Judicial Independence in Old and New Authoritarianism,” *German Law Journal* 22, No. 7., (2021) 1317.

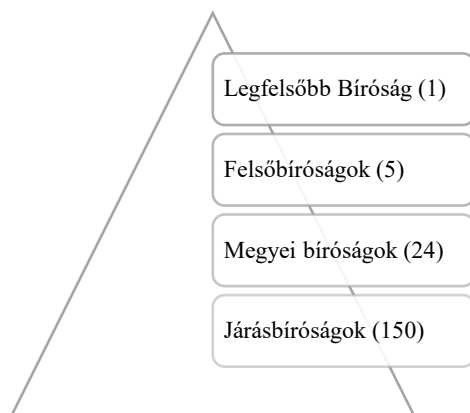
⁸⁶ Lásd a Magyar Népköztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvényt.

⁸⁷ Lásd az ítélembírák áthelyezésének, úgyszintén az ítélembírák és az államügyészszéki tagok végelbánás alá vonásának átmeneti szabályozásáról szóló 1948. évi XXII. törvény 1. § (1) bekezdését.

⁸⁸ Lásd a közigazgatási bíróság megszüntetéséről szóló 1949. évi II. törvényt.

⁸⁹ Lichtenstein, „Vázlat a rendes bírói szervezetről és bírászkodásról (1949-1991),” 25.

⁹⁰ Alajos Degré, „A népi demokratikus korszak,” *A magyar bírósági szervezet és perjog története*, ed. Endre Varga (Kézirat) (Budapest: Levéltárak Országos Központja, 1961), 190.

7. ábra – A rendes bírósági szervezet az Alkotmány nyomán 1949-ben (saját szerk.)

Az Alkotmány értelmében a bírák tisztségüket választás útján töltik be öt-, illetve hároméves ciklusban, amelyből visszahívhatóak.⁹¹ A Legfelsőbb Bíróság bíráit és elnökét, továbbá a felsőbíróóságok elnökeit az Országgyűlés választja.⁹² Az Alkotmány szerint a bírákat beszámolási kötelezettség terheli választóik irányába,⁹³ emellett azonban függetlenek és csak a törvénynek vannak alávetve.⁹⁴ (Utóbbi rendelkezés azonban a gyakorlatban többször csupán korlátozottan érvényesült.) Így tehát az alkotmányi alapon kerültek ki a magyar szabályozásból a bírói függetlenségben gyökerező olyan garanciális alapelvek, mint a bíró elmozdíthatatlanságának elve, áthelyezésének tilalma vagy az „élethosszig tartó kinevezés”.

Itt szükséges kiemelni a bírói tisztség betöltéséhez szükséges kvalifikációs változásokat, ugyanis a korábbi rezsim leváltásához az igazságszolgáltatás humánállományát ideológiailag „megbízható” személyzettel kellett feltölteni, amely azonban kizárólag a szakmai szempontok jelentős mérséklésével történhetett meg, ami pedig együtt járt a szakmaiság drasztikus visszaesésével.⁹⁵ A gyakorlatban ez úgy valósult meg, hogy agresszív módon egy ötéves ciklusban kb. 1000 fővel csökkentették a bírói kar létszámát (több mint 2,5 ezerről 1,5 ezerre), ezzel egyidejűleg elindult a (Büntető)bírói és Államügyészi Akadémia,⁹⁶ ahol egyéves képzéssel jogi oklevéllel azonos értékű végzettség volt szerzhető, így rapid módon végbemehetett az „osztálycsere” az igazságszolgáltatásban.⁹⁷

⁹¹ Lásd az Alkotmány 39. § (1)-(2) bekezdését.

⁹² Lásd az Alkotmány 39. § (3) bekezdését.

⁹³ Lásd az Alkotmány 39. § (4) bekezdését.

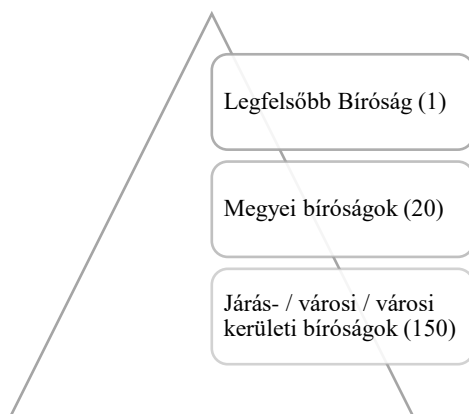
⁹⁴ Lásd az Alkotmány 41. § (2) bekezdését.

⁹⁵ Vö. Révész, „Változások a bírósági rendszerben 1945 és 1989 között,” 119.

⁹⁶ Lásd a 4181/1949. Korm. rendeletet, illetve a 265/1950. MT rendeletet.

⁹⁷ Később egyébként az Akadémia a következő izgalmas indokkal szűnt meg: „[E]gyetemünk ma már többségében munkás és parasztszármazású hallgatók tanulnak és szereznek képesítést [...], így az állam- és jogtudományi karokon a bírói és ügyészi, valamint a belügyi szervek jogász szakkáder szükséglete jelenleg megfelelően biztosítható.” Javaslat a Politikai Bizottsághoz a Bírói és Államügyészi Akadémia megszüntetésére. Adminisztratív Osztály 1954. április 1. Az MDP Politikai Bizottsága iratai 1954. április 14. MNL OL M-KS

Később, 1950 december 31-i hatállyal annyi változás még történt, hogy megszüntették a felsőbbbíróságokat,⁹⁸ ezzel pedig létrehoztak egy ugyancsak lépcsőzetes, háromszintű rendszert, csúcán a Legfelsőbb Bírósággal. Mindezzel pedig létrejött „[a] magyar bírósági rendszer szocialista modellje”⁹⁹.

8. ábra – A rendes bírósági szervezet 1951 után (saját szerk.)

A bírósági autonómia – ahogy látható – jelentékeny sérelmeket szenvedett. Ezt bizonyítja a Legfelsőbb Bíróság megkerülhetetlen szerepköre is, tudniillik annak alapvető feladata lett, hogy egyfajta jogértelmezési uniformizálást hajtson végre, iránymutatást adjon a felügyelete alatt lévő összes bíróság számára.¹⁰⁰ Ehhez még hozzátevéődött az az elképesztően erős jogkör, amely szerint a Legfelsőbb Bíróság elnöke bármely ügyet az eljárás bármely szakaszában saját hatáskörében vonhatott.¹⁰¹ Arról is szólni kell, hogy az 1949. évi 9. tvr. lehetővé tette – és a korszak miliője mintegy „megkövetelte” – a bírák párttagságát (legalábbis akik szép karrierívben reménykedtek).¹⁰² Mindez kiegészült azzal, hogy – főleg a kezdeti időszakban – a kulcsfontosságú helyeket elsősorban politikailag megbízható, majd később szakmailag is rátermettebb személyekkel töltették be, amelynek háttérében a rendszer legitímálása állt, mivel a demokratizált igazságszolgáltatási szervezet munkatársait közelebb akarták hozni a dolgozó lakossághoz, biztosítani kívánták a helyi pártszervezetekkel,

---

276. f. 53. cs. 170. ó. e. 109. Az Akadémiát megszüntető döntésért lásd az 50/1954. (VIII. 1.) MT rendeletet.

⁹⁸ Lásd a Magyar Népköztársaság Alkotmányának módosításáról szóló 1950. évi IV. törvény 4. § (1) bekezdését.

⁹⁹ Csaba Ujkéry, *Bírósági szervezet és igazgatás* (Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2001), 8.

¹⁰⁰ Vö. Attila Horváth, „A magyar bírósági szervezet története a szovjet típusú diktatúra idején (1945-1990),” *Jogtörténeti Szemle*, No. 1-2., (2017) 129.

¹⁰¹ Lásd a Magyar Népköztársaság bírósági szervezetéről szóló 1954. évi II. törvény 52. §-át.

¹⁰² „Ettől kezdve egészen 1989-ig a bírák meghatározó része tagja volt az állampártnak, s a pártutasítások, párt fegyelmik alkalmazása révén függőségük nőtt.” Horváth, „A magyar bírósági szervezet története a szovjet típusú diktatúra idején (1945-1990),” 130.

a tanácsokkal való szoros együttműködést.¹⁰³ A Magyar Népköztársaság bírósági szervezetéről szóló 1954. évi II. törvénnyel (a továbbiakban: régi Bsz.) pedig fokozatosan felváltották az igazságszolgáltatás rendeleti úton történő szabályozását. Az eddigiek és a közismert tények fényében nem meglepő, hogy az igazságszolgáltatás a politikai elképzeléseket konstruált eljárásokon keresztül szolgálta ki, amely a gyakorlatban számos ideológián alapuló koncepciók pert és döntést jelentett.

4.1.2. Bírósági szervezet az 1972. évi bírósági reform után

A konszolidációs időszak kezdete megközelítőleg a Kádár János nevéhez köthető korszak megszilárdulásához igazítható. Az 1970-es évek elején ezt figyelembe véve – „a szocialista tekintélyelvűséget” nem feledve – az igazságszolgáltatás is megszilárdult, amely okán a bíróságok nyílt elnyomásra való alkalmazása a politikai rendszer stabilitását ásta volna alá. Így a direkt befolyásról a jogpolitikai alakításokra helyeződött át a hangsúly.¹⁰⁴ Ennek megfelelően 1972-ben bírósági reformot hajtottak végre, amelynek egyik részét az Alkotmány novelláris módosítása,¹⁰⁵ a másik részét pedig a bíróságokról szóló 1972. évi IV. törvény (a továbbiakban: Bsz.) adta.

a) Az 1972. évi alkotmánymódosítás nyomán a hivatásos bírákat egységesen az Elnöki Tanács választja, illetve régi-új elemként jelent meg, hogy a bírákat csak a törvényben meghatározott okokból lehet a tisztségükből visszahívni (elmozdíthatatlanság). Habár e szabály részletes kidolgozása elmaradt, elvi jelentősége tagadhatatlan volt, mivel ezt megelőzően az igazságügyminiszter e körben korlátlan hatáskörrel rendelkezett (részletesen lásd a továbbiakban).¹⁰⁶

b) A Bsz. immáron dekralálta az igazságszolgáltatás egységének elvét, ekként az ezt megelőzően működő közigazgatási jelleget hordozó, de jogszolgáltatást végző szervezet bíróságokként a rendes bírósági szervezetbe illesztette.¹⁰⁷ A Bsz. rögzítette, hogy a bíró ítélkező tevékenysége során független, ennek garanciájaként pedig kizárólag törvényben meghatározott módon lehet tisztségétől megfosztani, vagy büntető úton felelősségre vonni.¹⁰⁸ Ez a gyakorlatban viszont már csupán halványan biztosította a bírák függetlenségét, mivel a törvény kézzelfogható garanciát nem adott. Sőt mi több, a bírák fegyelmi felelősségét nem törvény, hanem a bírák fegyelmi felelősségéről szóló 1/1973. NET határozat tartalmazta, amely szerint a fegyelmi eljárást a bírák által választott fegyelmi tanács zárt ülésen folytatja le.

Megállapítható tehát, hogy az 1972-es évtől kezdődően a bírák, pragmatikusan fogalmazva, korlátozott függetlenséggel rendelkeztek, amely a törvényi garanciáktól

---

¹⁰³ Horváth, „A magyar bírósági szervezet története a szovjet típusú diktatúra idején (1945-1990),” 130.

¹⁰⁴ Szente, „Stepping Into the Same River Twice? Judicial Independence in Old and New Authoritarianism,” 1319.

¹⁰⁵ Lásd az 1949. évi XX. törvény módosításáról és a Magyar Népköztársaság Alkotmányának egységes szövegéről szóló 1972. évi I. törvényt.

¹⁰⁶ Lichtenstein, „Vázlat a rendes bírói szervezetről és bíráskodásról (1949-1991),” 27.

¹⁰⁷ Lichtenstein, „Vázlat a rendes bírói szervezetről és bíráskodásról (1949-1991),” 27.

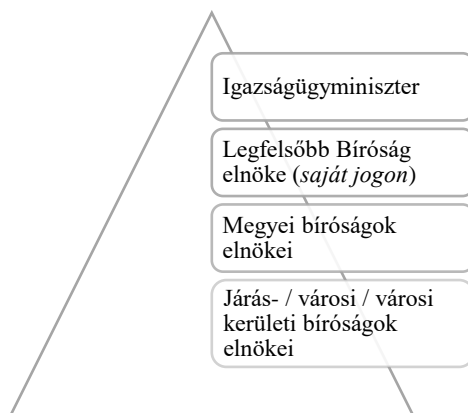
¹⁰⁸ Lásd a Bsz. 52. § (2) bekezdését.

függetlenül mozgási szabadságot jelentett az egyes ügyek elbírálásánál.¹⁰⁹ Az idő múlásával – főként az 1980-as évek végére – a bíróságok mindinkább függetlenedtek a kommunista párt irányításától,¹¹⁰ habár a szocialista rendszerben történő szocializáció, a szocialista értékrend képviselete és a bürokratikus körülmények között végzett ítélkezés érzékelhető volt.¹¹¹

4.2. Bírósági igazgatás

A jelzett korszak bírósági igazgatásának két rendkívül meghatározó eleme volt: „[a]z egyik a végrehajtó hatalmi ághoz az Igazságügyminisztériumon keresztül fűződő sajátos viszonya, a másik a pártpolitikai döntéseknek – részben éppen a minisztérium közvetítésével, részben közvetlenül ható – befolyása.”¹¹² Mindezek egyaránt érvényesültek mind a központi, mind pedig a helyi bírósági igazgatásban, mivel „[a] bírósági szervezettel kapcsolatos igazgatási feladatokat az igazságügyminisztérium és irányítása alatt a megyei és járási szinten a bíróságok vezetői látták el”¹¹³

Elnöki Tanács

9. ábra – A rendes bírósági igazgatás 1951-től (saját szerk.)

4.2.1. Központi bírósági igazgatás

A bírói kar helyzetét kezdetben döntő módon a 1948. évi XXII. törvény határozta meg, amely szabályozta az igazságügyminiszter és az egyes bírák viszonyát. A törvény értelmében az igazságügyminiszter főfelügyelete alatt álló bármely bíróság bíróját annak beleegyezése nélkül is más bírósághoz áthelyezhette. Az Igazságügyminisztériumnak jelentékeny szerep jutott a korábbiakban ismertetett állománycserében is, mert ez „menedzselte” az új „jogászgeneráció” kinevelését.

¹⁰⁹ Lichtenstein, „Vázlat a rendes bírói szervezetről és bíraskodásról (1949-1991),” 28.

¹¹⁰ Sente, „Stepping Into the Same River Twice? Judicial Independence in Old and New Authoritarianism,” 1318.

¹¹¹ Vö. Sente, „Stepping Into the Same River Twice? Judicial Independence in Old and New Authoritarianism,” 1320.

¹¹² Révész, „Változások a bírósági rendszerben 1945 és 1989 között,” 119.

¹¹³ Beér and Kovács, *A Magyar Népköztársaság Alkotmánya*: 136.

Mivel a rezsim megkövetelte a szocialista értékek, értékrend képviselését és közvetítését, az igazságszolgáltatás, éppúgy a bírósági igazgatás sem tudta megőrizni „(párt)politikailag semleges” mivoltát.

E rendszerben a bírósági „igazgatás” két úton működött. Ortodox értelemben az Igazságügyminisztérium továbbra is biztosította a bíróságok ítélkezési tevékenységéhez szükséges személyi és tárgyi feltételeket, unortodox értelemben ugyanakkor a Legfelsőbb Bíróság – a fentiek szerint – elvi „igazgatást”, helyesen: elvi irányítást folytatott.

Az igazságügyminiszter jogkörei igencsak kiszélesedtek a korábbi korokhoz képest is (lásd fentebb). A legfontosabbokról szólva, a konszolidációs időszakban az igazságügyminiszterhez tartozott a hivatásos bírák kinevezésre történő szakmai, politikai és erkölcsi szempontot is mérlegelő jelölése. Ezt a jogát legfelsőbb bírósági bíró esetében a Legfelsőbb Bíróság elnökével, katonai bíró esetében pedig a honvédelmi miniszterrel együttesen gyakorolta.¹¹⁴ Amit újdonságként kell rögzítenünk, hogy a kormány igazságügyi jogalkalmazási politikájának kialakításában és végrehajtásában szintén meghatározó szerep hárult az igazságügyminiszterre. Ehhez igazodóan jogkörében előkészítette, és esetenként kibocsátotta az igazságügyi természetű jogszabályokat, vizsgálta a bírósági gyakorlatot és elemzése alapján a Legfelsőbb Bíróság előtt elvi iránymutatást kezdeményezhetett, továbbá a már jogerős bírósági határozatok ellen törvényességi óvásra tehetett indítványt.¹¹⁵ A legfelsőbb bírósági bírák beosztása felől szintén az igazságügyminiszter gondoskodott, sőt mi több akár az Igazságügyminisztériumba is beoszthatott bírákat. A beosztáson túl a tanácselnöki pozíciók kiosztása is hozzá tartozott, így mélyen beleérthetett a szakmai tevékenység alakításába is.¹¹⁶ Mindezek alapján, noha formálisan minden bírót választottak, a gyakorlatban azonban egy politikailag erősen vezérelt bírókinevezési rendszer működött.¹¹⁷

4.2.2. Helyi bírósági igazgatás

Ehhez a ponthoz mindenekelőtt ajánlatos kiemelni Ürmös Ferenc gondolatait, miszerint a belső igazgatás alapvető ismérve, hogy „[l]ehetővé teszi a kollegiális feladatmegvalósítást, a vezetési specializálódást, azonban bonyolítja a szervezet belső igazgatási viszonyait és szinte kizárja az elnökök, illetve elnökségi tagok aktív ítélkezési részvételét”¹¹⁸. A könnyebb megértés érdekében tanácsos rögtön tisztázni a külső és a belső igazgatás kategóriáját. A külső igazgatás általában az adott szerv felé ható, legtöbb esetben a fő funkció – esetünkben az igazságszolgáltatási tevékenység – megvalósítását mozdítja elő. Fontos, hogy mindkét igazgatási forma feltételbiztosító

---

¹¹⁴ Révész, „Változások a bírósági rendszerben 1945 és 1989 között,” 122.

¹¹⁵ Lásd Antal Ádám, *Magyar államjog* (Kézirat) (Budapest, Tankönyvkiadó, 1988), 418.

¹¹⁶ Vö. Ádám, *Magyar államjog*, 419.

¹¹⁷ Vö. Révész, „Változások a bírósági rendszerben 1945 és 1989 között,” 122.

¹¹⁸ Ferenc ÜRMÖS, „A belső igazgatás és az igazságszolgáltatási szervezeti rendszer reformjának néhány kérdése a polgári államokban,” *Acta Universitatis Szegediensis – Acta Juridica et Politica*, No. 28., (1981) 31.

jellegű, azonban a belső igazgatáshoz tartozik a működési feltételek közvetlen garانتálása,¹¹⁹ a napi működés „menedzselése”.

A szocialista korszakban a helyi bírósági igazgatás vagy másképpen belső igazgatás felértékelődött, az ezt a fajta tevékenységet ellátó vezetők szerepe kulcskérdéssé vált. Ez abban is megmutatkozott, hogy a bírósági vezetői tisztségek betöltése az illetékes pártszervezet jóváhagyásához volt kötve, vagyis az igazságügyminiszter kizárólag ennek birtokában nevezhette ki őket.¹²⁰ Idevágó az az elvárás is, amely alapján a szocialista időszak kezdetén a megyei bíróságok elnökeinek hetente, majd 1953. szeptember 23-tól félhavonta kellett részletes jelentést készíteniük az Igazságügyminisztériumnak, amelyben gondosan kitértek az előttük fekvő ügyekre, különös figyelemmel az „osztályhelyzetre”.¹²¹

Az adott időszakban a kormányzat (igazságügyminiszter) felől érkező igazságszolgáltatást érintő jogpolitikai törekvéseket, elvárásokat elsősorban a bírósági elnökök, pontosabban a megyei és a fővárosi bírósági elnökök – helyi bírósági elnökök közreműködésével – közvetítették, akik mindenre kiterjedő igazgatási jogkörrel rendelkeztek,¹²² így ők döntöttek az ügyelosztásról, számon kérhették a határidők betartását, szervezeten belül áthelyezhették, kirendelhették a bírákat, emelheték vagy nem a hozzájuk tartozó bírák alapbérét, valamint – fegyelmi eljárás nélkül is – figyelmeztetésben részesíthették a bírákat stb.,¹²³ mindezzel determináns módon befolyást gyakoroltak az egyes bírák karrierlehetőségeire.¹²⁴

A szocialista Magyarországon a belső igazgatás három szinten valósult meg. A Legfelsőbb Bíróság a többi szinthez képest speciális helyzetű volt, ugyanis az igazságügyminisztert általános felügyeleti jog illette meg a bíróságok felett,¹²⁵ de a legfőbb bírói fórum esetén igazgatási jogosítványait nem volt jogosult gyakorolni.¹²⁶ A Legfelsőbb Bíróság elnöke sui generis módon, saját jogon járt el az igazgatási ügyekben.

---

¹¹⁹ Lásd Ferenc Ürmös, „A szocialista bírósági igazgatás kialakulása és típusai,” *Acta Universitatis Szegediensis – Acta Juridica et Politica*, No. 26., (1979) 5.

¹²⁰ Sente, „Stepping Into the Same River Twice? Judicial Independence in Old and New Authoritarianism,” 1320-1321.

¹²¹ Lásd Horváth, „A magyar bírósági szervezet története a szovjet típusú diktatúra idején (1945-1990),” 130.

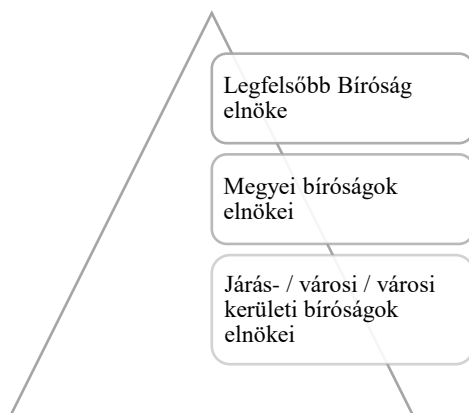
¹²² Sente, „Stepping Into the Same River Twice? Judicial Independence in Old and New Authoritarianism,” 1320.

¹²³ Lásd Klára Fűrész, *Bírói függetlenség* (Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1989), 140.

¹²⁴ Sente, „Stepping Into the Same River Twice? Judicial Independence in Old and New Authoritarianism,” 1320.

¹²⁵ Lásd a Bsz. 50. § (1) bekezdését.

¹²⁶ Lásd Ürmös, „A szocialista bírósági igazgatás kialakulása és típusai,” 37.

10. ábra – A belső bírósági igazgatás szintjei és hierarchiája (saját szerk.)

A belső igazgatás középszintjét és egyben magját a megyei bíróságok jelentették, amelyek saját szintjükön túl az illetékességi területükön működő – a belső igazgatási hierarchiában legalsó szinten elhelyezkedő – járásbíróságok általános működése feletti felügyeletet is ellátták. Ebből kifolyóan a bírósági szervezetrendszerben betöltött helye és szerepe – az ügyek szintenkénti megoszlása miatt – meghatározó módon állapította meg az egész szisztéma teljesítőképességét.¹²⁷ Többek között ez alapján jutott Ürmös Ferenc e körben az alábbi következtetésekre: „[A] különböző bírósági struktúrák evolúciós folyamatát vizsgálva megállapítható, hogy a szervezetrendszer középszintje viszonylag legstabilabb. A terhelés ezen a szinten tekinthető viszonylag kiegyenlítettnek, itt kerül sor az általános hatáskörű alapszintű bíróságok feletti általános felügyelet kifejtésére, végül a legfelsőbb bíróságok különleges helyzetéből eredően, itt érvényesülhet közvetlenül a minisztériumok »igazgatási-kormányzati« tevékenysége.”¹²⁸

4.3. Részmegállapítások

Összességében megállapítható, hogy a szocialista Magyarországon a bírósági igazgatás rövid időn belül aránylag nagy fejlődési ívet írt le. A kezdetekben tapasztalható ideológiai alapon történő mélyreható változásokat követően sajátos demokratizálódás, enyhülés volt megfigyelhető.

Tisztán kivehető, hogy a kommunista hatalomátvétel ellentmondás nem tűrő módon rendelkezett az államhatalommal, amely alól a bíróságok sem képeztek kivételt, sőt mi több, a törvénykezés kitüntetett szerepe miatt eszközévé váltak bizonyos hatalmi abúzusoknak. Nem meglepő, hogy az időszak hazai bírósági igazgatási megoldásai az európai szocialista országokhoz képest is erősen központosítottak voltak.¹²⁹ Az Alkotmány, majd az igazságszolgáltatási tárgyú jogszabályok egyáltalán nem, vagy nem kellő mértékben nyújtottak garanciát a klasszikus bírói függetlenség

¹²⁷ Lásd Ürmös, „A szocialista bírósági igazgatás kialakulása és típusai,” 38.

¹²⁸ Lásd Ürmös, „A szocialista bírósági igazgatás kialakulása és típusai,” 38.

¹²⁹ Vö. Attila Rác, „A bíróságok igazgatásának elvi kérdései,” *Jogtudományi Közlöny* 28, No. 12., (1973) 647.

érvényesüléséhez. A bíróság több ponton kapcsolódott a végrehajtáshoz oly módon, hogy alapjaiban kérdőjeleződött meg a bírói függetlenség és a bírósági autonómia.

A központi igazgatást ellátó igazságügyminiszter a szükségesnél lényegesen szélesebb jogkörrel rendelkezett, felügyeleti és ellenőrzési szempontból egyaránt. Mindazonáltal időszerű és számos lehetőséggel kecsegtető volt a bíróságoktól begyűjtött, az ítélezési adatokból kiinduló, az ítélezés egységesítését elősegítő javaslattételi jogkör (habár e vonatkozásban is voltak a korszakban negatívan ható politikai-kormányzati kívánalmak).

A Legfelsőbb Bíróság, mint párhuzamos igazgatási intézmény, szintén sui generis módon működött, amely sajátos pozíciót jelentett az adott időszakban. Ebbe az igazságügyminiszternek nem volt érdemi beleszólása, de itt is kimagasló volt a (párt)politika hatása.

A helyi igazgatás eredményeit illetően rögzíthető, hogy az igazságszolgáltatás és a bírói feladatok mindinkább komplexebb jellege miatt a bírósági igazgatás a hatékony ítélezés biztosítása érdekében alacsonyabb szintekre került. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy korábban nem lettek volna meghatározó szereplői a bírósági elnökök, illetve egyéb vezetők, hanem hogy e korszakban sokkal nagyobb feladat hárult rájuk. Ehhez – a korábbival összevetve – szélesebb jogosítványok szükségeltettek, amellyel akár az ítélezés menetét is „irányítani” lehetett.

5. A rendszerváltást követő igazságszolgáltatási reformok (1985/1990-2012)

A rendszerváltozással előtérbe került az igazságszolgáltatás új alapokra történő helyezése, amely számos reformtörekvésben testesült meg: a legfőbb cél mindenekelőtt a jogállami követelményeknek megfelelő igazságszolgáltatás kialakítása volt. Ennek az első lépcsőfokát az Alkotmány korrekciói jelentették, amelyek – a folytonosság jegyében – kiegészültek Bsz. mintegy tíz alkalommal történő módosításával.¹³⁰ Mindezeknek köszönhetően 1993-ra lényegében teljesültek az igazságszolgáltatással szemben támasztott, a hatalommegosztás elvéből fakadó követelmények. Az igazságszolgáltatás „arculatának” nagy átalakítása azonban az 1997. évi bírósági reformhoz köthető, amely átértékelte a törvénykezés korábban betöltött szerepét és helyét a jogrendszerben.

5.1. Bírósági szervezet

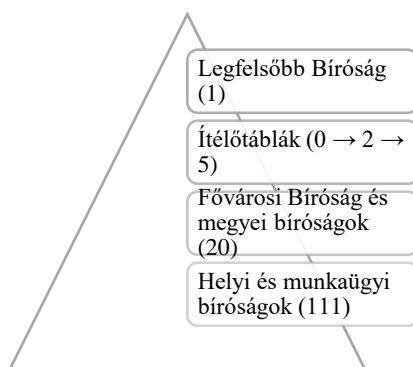
Már 1988-ban felmerült a háromszintű bírósági szervezet négy szintűvé tétele akként, hogy a régi-új ítélőtáblák a megyei bíróságok és a Legfelsőbb Bíróság közötti szinten foglaljanak helyet. Az új fórum létrehozása mellett természetesen hatékonysági és alkotmányossági szempontokat egyaránt fel lehetett sorakoztatni: egyfelől a regionális (több megyére kiterjedő) illetékességű bíróságok tehermentesítik a Legfelsőbb Bíróságot, másfelől elkerülhetővé válik az a visszásnak ható gyakorlat,

---

¹³⁰ Klára Fűrész, „Az igazságszolgáltatási szervezetrendszer átalakulása 1985/1990–2005,” in *A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990–2005 – Jog, rendszerváltozás, EU-csatlakozás. I. kötet*, ed. András Jakab and Péter Takács (Budapest: Gondolat–ELTE ÁJK, 2007), 172.

hogy a Legfelsőbb Bíróság fellebbezés folytán hozott határozatának felülvizsgálati kérelmét, indítványát ugyanő bírálja el.¹³¹

Ez az elképzelés alkotmányi szinten 1997. évi bírósági reform keretében jelent meg, amely újból a bíróságok közé sorolta az ítélőtáblákat.¹³² Az ítélőtáblák székhelyének és illetékességi területének megállapításáról szóló 1997. évi LXIX. törvény öt ítélőtábláról rendelkezett, amelyek fokozatosan kezdték volna meg működésüket: Budapesten, Pécsen és Szegeden 1999. január 1-jétől, Debrecenben és Győrött legkésőbb 2003. január 1-től folyhatott volna ítélkezés. Mindazonáltal az Országgyűlés a fentebb nevezett törvényt még 1998-ban hatályon kívül helyezte,¹³³ így nagyobb teret kaptak az alsóbb fokú bíróságok újításai. Később az Országos Ítélőtábla székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról szóló 1999. évi CX. törvény 1. §-a a törvényben meghatározott feladatok ellátására – budapesti székhellyel, valamint országos illetékességgel – Országos Ítélőtábla felállításáról rendelkezett 2003. január 1-jétől. Tekintettel viszont arra, hogy az Alkotmány ítélőtáblákról (tehát legalább kettőről) rendelkezett, utóbbi törvénnyel összefüggésben az Alkotmánybíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy az Országgyűlés mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességet idézett elő azzal, hogy nem írta elő több ítélőtábla létrehozását.¹³⁴ Az Alkotmánybíróság döntésének nyomán – az alkotmányellenes helyzet megszüntetése érdekében az Országgyűlés az ítélőtáblák és a fellebbviteli ügyészi szervek székhelyének és illetékességi területének megállapításáról szóló 2002. évi XXII. törvényben öt ítélőtábla felállítását rendelte el. A budapesti, pécsi és szegedi ítélőtáblákon 2003. július 1-jétől, a debreceni és győri ítélőtáblán 2005. január 1-jétől folyik az ítélkezés. Mindezzel gyakorlatilag visszaállt a polgári korszakból ismert négyszintű szisztéma.

11. ábra – A rendesbírósági szervezet az 1997. évi bírósági reformot követően (saját szerk.)

¹³¹ Igazságszolgáltatási Reformbizottság, „A magyar igazságszolgáltatás reformja,” *Bírák Lapja* 3, no.1 (1993) 16.

¹³² Lásd a Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról szóló 1997. évi LIX. törvény 8. §-át.

¹³³ Lásd az igazságszolgáltatással kapcsolatos egyes törvények módosításáról szóló 1998. évi LXXI. törvény 6. §-át.

¹³⁴ 49/2001. (XI. 22.) AB határozat, ABH 2001, 351, 351.

5.2. Bírósági igazgatás

Az ítélőtáblák újbóli bírósági szervezetbe történő kanalizálásán túlmenően nem beszélhetünk a klasszikus értelemben vett szervezeti átalakításokról, hanem inkább az igazságszolgáltatás igazgatásának átformálásáról lehet csupán szólni. A demokratikus kívánalmaknak megfelelően a reformok először és elsősorban a bírósági szervezet más hatalmi aktoroktól történő elválasztására, valamint az igazgatás autonómiájának biztosítására fókuszált.

Tekintettel arra, hogy a demokratikus igazságszolgáltatási átmenetről már több kiváló és mélyreható munka született (például Gatter László, Fűrész Klára, Szilágyi Péter és Varga Zs. András írásai¹³⁵), a továbbiakban kizárólag az előzőekben tárgyalt kérdések, problémák vizsgálatára szorítokozom.

5.2.1. Központi bírósági igazgatás

A központi igazgatás újraszabályozásának elvi kiindulópontját az államhatalmi ágak elválasztása, illetve a bírósági autonómia megteremtése jelentette, amelynek alapvető hozadéka volt, hogy 1989 óta bírák újfent nem lehetnek politikai párt tagjai.¹³⁶ Szintén ide vonható, hogy az Igazságügyi Minisztérium „túlhatalmának” csökkentése érdekében létrehozták az Ideiglenes Bírói Tanácsot (a továbbiakban: Tanács),¹³⁷ amely 1989. május 12-től egészen 1991. június 30-ig, a bíróságokra vonatkozó új törvény(módosítások) hatálybalépéséig látta el feladatait. A grémium véleményező, javaslat- és kifogástevő jogkörrel rendelkezett, valamint érdekképviselőt látott el.¹³⁸ A következő állomást az 1991. évi az Alkotmány módosítása jelentette, továbbá a bírói önkormányzati szervek (összbírói értekezlet, megyei bírói tanács¹³⁹) megalakulásával folytatódott.¹⁴⁰ Ekkor jött létre ugyanis az Országos Bírói Tanács, amely – ugyan más összetételben és jogkörrel, de – az Országos Igazságszolgáltatási

---

¹³⁵ Lásd pl. László Gatter, *Az igazságszolgáltatás reformja 1987-1997 – Rendszerváltozás a bíróságok igazgatásában* (Budapest, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., 2004); Fűrész, „Az igazságszolgáltatási szervezetrendszer átalakulása 1985/1990–2005,” 172-194.; Péter Szilágyi, „A magyar igazságszolgáltatás átalakulása,” in *A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990–2005 – Jog, rendszerváltozás, EU-csatlakozás. I. kötet*, ed. András Jakab and Péter Takács (Budapest, Gondolat–ELTE ÁJK, 2007), 195-231.; Zs. András Varga, „Gondolatok az igazságszolgáltatás reformjáról,” in *A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990–2005 – Jog, rendszerváltozás, EU-csatlakozás. I. kötet*, ed. András Jakab and Péter Takács (Budapest, Gondolat–ELTE ÁJK, 2007), 232-235.

¹³⁶ Lásd László Gatter, „Az Országos Igazságszolgáltatási Tanács, mint a magyar bíróságok központi igazgatási szerve,” *Bírák Lapja* 16, No. 2., (2006) 26.

¹³⁷ László Ravasz, „A bírósági szervezeti reform néhány problémája,” *Bírák Lapja* 1, no.3 (1991) 33.

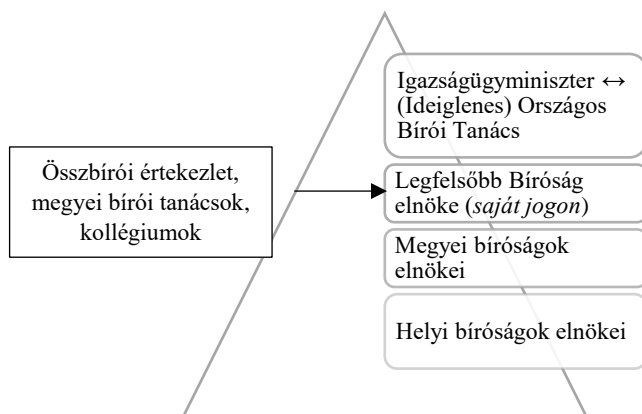
¹³⁸ Részletesen lásd Gatter, *Az igazságszolgáltatás reformja 1987-1997*, 41-45.

¹³⁹ Ehhez részletesen lásd László Gatter, „A bíró szerepe a bíróságok vezetésében,” *Bírák Lapja* 3, No. 1., (1993) 38-39.

¹⁴⁰ Ehhez lásd a bíróságokról szóló 1972. évi IV. törvény módosításáról szóló 1991. évi LXVII. törvényt.

Tanács (a továbbiakban: OIT) elődjének tekinthetünk.¹⁴¹ Noha ezek keretében az igazságügyminiszter felügyeleti jogai megszűntek, az igazgatásban továbbra is tevékenyen részt vett a következők szerint:

- (i) már nem ő volt felelős a bírák kinevezéséért (jelöléséért), viszont a megyei bírósági elnökökről továbbra is döntött;
- (ii) a költségvetésért továbbra is ő felelt, viszont a költségvetési terv és a pénzek elosztása az Országos Bírói Tanács egyetértése mellett történhetett csak meg;
- (iii) a megyei bírói tanácsok, kollégiumok egyetértési joggal történő felruházása pedig tovább csökkentette befolyását.¹⁴²

12. ábra – A rendes bírósági igazgatás 1991-től (saját szerk.)

Az elvi kívánalmak ezektől függetlenül változatlanok maradtak. Továbbra is kívánalomként jelent meg az igazságügyminiszter igazgatási jogkörének megszüntetése, valamint a bíróságok pénzügyi stabilitásának a megteremtése (a bíróságok kapjanak önálló fejezet az állami költségvetésben; kialakításukban és felhasználásukban pedig szélesebb lehetőségeket),¹⁴³ amely szintén összefüggött az Igazságügyi Minisztériumról történő levál(aszt)ással. Ezenfelül a bírói kinevezések és az igazságszolgáltatás feletti ellenőrzés volt a szakmai gondolkodás homlokterében, ugyanis ezeket a gondolatokat szintén a kormányzattól való eltávolodás táplálta.

Mindezekre a problémákra az 1997. évi átfogó bírósági reform három alapvető jelentőségű törvénye adott többé-kevésbé adekvát választ: a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény (a továbbiakban: régi Bszi.); a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 1997. évi LXVII. törvény (a továbbiakban: régi Bjt.), valamint az igazságügyi alkalmazottak szolgálati viszonyáról szóló 1997. évi

¹⁴¹ Gatter, „Az Országos Igazságszolgáltatási Tanács, mint a magyar bíróságok központi igazgatási szerve,” 26.

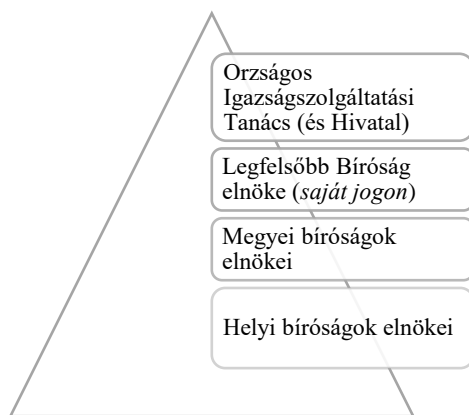
¹⁴² Lásd Fürész, „Az igazságszolgáltatási szervezetrendszer átalakulása 1985/1990–2005,” 176.

¹⁴³ László Nagy, „Megjegyzések a bírósági törvény módosításához,” *Bírák Lapja 1*, No. 2., (1991) 37.; István Nehéz-Pozsony, „Egy lehetséges bírósági szervezet modellje,” *Bírák Lapja 3*, No. 1., (1993) 34.

LXVIII. törvény. Az említett törvények és az Alkotmány idevágó új rendelkezései 1997. október 1-jén léptek hatályba.váac

Az igazságügyminiszter súlyának csökkentése érdekében újraszabályozták annak igazgatási, illetve elvi irányítási jogkörét, átalakították a Legfelsőbb Bírósághoz való viszonyrendszerét.¹⁴⁴ Itt kell kiemelni, hogy a Legfelsőbb Bíróság elvi irányítása „átalakult”, azt a jogegységi eljárás váltotta fel.¹⁴⁵ Nagyon fontos változás volt az is – amely ugyan megelőzte a 1997. évi reformokat –, hogy az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek minősítette, és 1992. december 31-i hatállyal megszüntette a törvényességi óvás intézményét.¹⁴⁶ Ezzel egy igencsak aggályos elem került ki a hazai szabályozásból, az igazságügyminiszter jogköréből.

Az OIT 1997. december 1-jei létrejöttével véglegesen elvált egymástól a bírói és a végrehajtó hatalom,¹⁴⁷ megszűntek az igazságügyminiszter igazgatási jogosultságai, az alábbi módon átstrukturálva az igazságszolgáltatás igazgatását.

13. ábra – A rendes bírósági igazgatás 1997-től (saját szerk.)

Az OIT-nek mint a bíróságok (központi) igazgatását ellátó legfőbb szervnek igen széles feladat- és jogköre lett, amely igyekezett reflektálni a szakmában megjelenő kívánalmakra, illetve a múlt szabályozási problémáira. Az OIT munkáját 1998. február 1-jétől az OIT előkészítő és végrehajtó szerve az OIT Hivatala segítette.¹⁴⁸

(i) Rendkívül fontos jogköre, hogy – az Igazságügy Minisztérium közrehatása nélkül – önállóan állítja össze a költségvetés bíróságokra vonatkozó fejezetét, amelyet

¹⁴⁴ A Legfelsőbb Bíróság immár saját jogon (az igazságügyminiszter beleegyezés nélkül) tájékozódhatott az ítélkezési gyakorlatról. Lásd Fűrész, „Az igazságszolgáltatási szervezetrendszer átalakulása 1985/1990–2005,” 176.

¹⁴⁵ Lásd Miklós Kengyel, „A jelenkori bírósági rendszer történeti értékei,” *Jogtörténeti Szemle*, No. 1-2., (2017) 135.

¹⁴⁶ 9/1992. (I. 30.) AB határozat, ABH 1992, 59, 59.

¹⁴⁷ Lásd Gatter, „Az Országos Igazságszolgáltatási Tanács, mint a magyar bíróságok központi igazgatási szerve,” 26.

¹⁴⁸ Ferenc Laky, „Az igazságszolgáltatási reform folytatása,” *Bírák Lapja* 16, No. 2., (2006) 46.

közvetlenül terjeszt az Országgyűlés elé, továbbá az Országgyűlés által elfogadott költségvetés szétosztásáért, valamint felhasználásának felügyeletéért is felel.¹⁴⁹

(ii) Az OIT (majd később külön annak elnöke is) a bírókinevezés kérdésében szintén kulcsszerepet tölt be. Az OIT javasolja kinevezésre a köztársasági elnöknel a törvényben meghatározott feltételek és az ez alapján támogatott bírójelölteket.¹⁵⁰ Véleményt nyilvánít a Legfelsőbb Bíróság tisztségére jelölt személyéről, továbbá az elnökhelyettes személyéről. A bírósági vezetőknél szintén megkerülhetetlen szerepet tölt be, mivel az OIT nevezi ki, illetve vezetői tisztségéből menti fel az ítéletábrák és a megyei bíróságok elnökeit és elnökhelyetteseit, továbbá a mondott bíróságok kollégiumvezető bíráit, valamint az irányítása alatt működő OIT Hivatal vezetőjét és annak helyetteseit. Itt kell megjegyezni, hogy az OIT irányítja és ellenőrzi – a Legfelsőbb Bíróság elnökének kivételével – a törvény által kinevezési hatáskörébe utalt bírósági elnökök igazgatási tevékenységét.¹⁵¹

(iii) Lényeges változás volt a korábbi rezsimhez képest az is, hogy a bíróságok tevékenységének ellenőrzését már nem a kormányzat szerve(i), hanem az Országgyűlésnek felelős OIT végezte.

Az OIT összetételéről szólva azt szükséges rögzíteni, hogy testületi szerv, amely 15 főből állt. Elnöke a mindenkori Legfelsőbb Bíróság elnöke, akit az új szabályok szerint a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés választja hat évre, kétharmados többséggel. Tagjai tehát 10 bírósági elnök, akikből 9-et a bírósági elnökök küldötttervezete választ, valamint ex lege a Legfelsőbb Bíróság elnöke,¹⁵² továbbá az igazságügyminiszter, a legfőbb ügyész, a Magyar Ügyvédi Kamara elnöke, valamint két országgyűlési képviselő, akik közül egyet az Országgyűlés Alkotmány- és Igazságügyi Bizottsága, egyet pedig a Költségvetési és Pénzügyi Bizottsága jelöli ki. Mandátumuk szabad viszont időben korlátozott.¹⁵³ A választott bírák mandátumát a régi Bszi. határozta meg, míg az Legfelsőbb Bíróság elnöke, a legfőbb ügyész, a Magyar Ügyvédi Kamara elnöke, az igazságügyminiszter, valamint a két országgyűlési képviselő e tisztségük betöltéséig voltak tagjai az OIT-nak, így az OIT tagságuk addig állt fenn, amíg az adott tisztséget betöltötték. Fontos kihangsúlyozni, hogy a 9 bírósági elnök és az Legfelsőbb Bíróság elnöke együtt a 15 fős testület 2/3-át adták, tehát az OIT-ben bírói dominancia érvényesült.¹⁵⁴

---

¹⁴⁹ Lásd a régi Bszi. 39. § *b)-d)* pontjait

¹⁵⁰ Lásd a régi Bjt. 12/A. §-át.

¹⁵¹ Vö. Gatter, „Az Országos Igazságszolgáltatási Tanács, mint a magyar bíróságok központi igazgatási szerve,” 28.

¹⁵² A részletszabályok összefoglalásáért lásd Gatter, „Az Országos Igazságszolgáltatási Tanács, mint a magyar bíróságok központi igazgatási szerve,” 27.

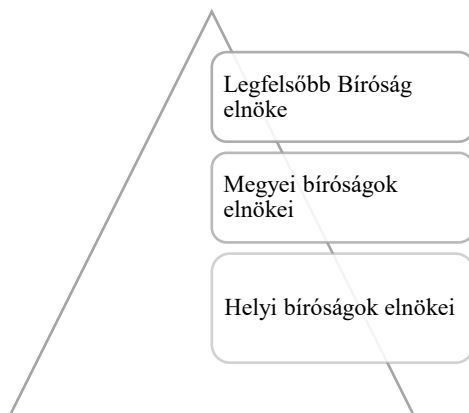
¹⁵³ Lásd Gatter, „Az Országos Igazságszolgáltatási Tanács, mint a magyar bíróságok központi igazgatási szerve,” 27.

¹⁵⁴ Megjegyzendő, hogy rövid ideig 16 főt számlált a testület, ugyanis az egyes törvényeknek a bíróságok hatékony működését és a bírósági eljárások gyorsítását szolgáló módosításáról szóló 2010. évi CLXXXIII. törvény 12.§-a nyomán 2011. március 1-től az államháztartásért felelős miniszter is tagja volt az OIT-nek.

5.2.2. Helyi bírósági igazgatás

A bírósági vezető feladata a bíróság, illetve a bírósági szervezeti egység vezetése, vagyis a napi igazgatási tevékenység ellátása.¹⁵⁵ A régi Bszi. értelmében bírósági vezetőnek minősül a bíróság elnöke és elnökhelyettese, a kollégiumvezető és a kollégiumvezető-helyettes, a tanácselnök, a csoportvezető és a csoportvezető-helyettes.¹⁵⁶

Természetesen a jogállamiságból fakadó kritériumkövetelmények miatt a helyi vezetés már nem „szolgálhatja” ki a központi igazgatást, mint a szocialista időkben, ugyanakkor törvényből fakadó kötelessége, hogy a vezetése alatt álló bíróság vagy annak egysége a jogszabályoknak megfelelően, hatékonyan működjön (pl. fegyelmi jogkörét nem önállóan gyakorolja). A fentiek nyomán elviekben kizárható, hogy a helyi igazgatási tevékenység a bírói függetlenség sérelmét okozza, mivel a bírósági vezető figyelmeztethet a határidők betartására, de „ítéletet nem diktálhat le”. A megfelelő keretek között a helyi bírósági vezetők dolga, hogy az igazgatás révén a vele együtt dolgozó munkatársakat jobb eredményre sarkallja.¹⁵⁷

14. ábra – A belső bírósági igazgatás szintjei és hierarchiája (saját szerk.)

Jóllehet a bírósági öngazgatás szélesebb teret kapott lokális viszonylatban, amelyben több bírósági vezető vesz részt, a hangsúlyos feladatok továbbra is az elnökökre maradnak közel azonos ügkörrel, mint a korábbi korszakban. A változás annyi, hogy a szabályozás, illetve a garanciarendszer lehetővé teszi a ténylegesen független ítélkezési tevékenység ellátását.

E körben még ajánlatos kiemelni, hogy a bírósági igazgatásban közreműködő bírói önkormányzati szervek, az ún. *bírói testületek* az új rendszerben megkerülhetetlen szerepet töltenek be, amelynek hatása elsősorban a helyi szinten csapódik le.

¹⁵⁵ Lásd a régi Bszi.61. §-át

¹⁵⁶ Lásd a régi Bszi.62. §-át

¹⁵⁷ Vö. Tibor Lizák, „A bírósági öngazgatás és az érdekvédelem egyes kérdései,” *Bírák Lapja* 9, No. 3., (1999) 40.

- a) „Alulról” szerveződik az ún. *összbírói értekezlet*, küldöttet választ az OIT-tagok megválasztásához, de ugyancsak ő véleményezi a vezetői pályázatokat, de dönt a bírói tanács tagjai felől is.¹⁵⁸
- b) A *kollégium* meghatározott ügyszakba beosztott hivatásos bírák testülete, amely adott ügyszakban rendelkezik javaslattevő jogkörrel (pl. bíró beosztása, munkájának értékelése stb.).¹⁵⁹
- c) Végül szólni kell a *bírói tanácsokról* (5-15 tag és 3-13 póttag), amelyeket az összbírói értekezlet választ hat évre; elnökét és elnökhelyettesét saját tagjai közül választja. A bírói tanácsnak determináns véleménynyilvánító szerepe van a bíró kinevezése, beosztása, áthelyezése, a hozzájárulása nélkül történő kirendelése, továbbá – a kollégiumvezető, a kollégiumvezető helyettes és a tanácselnök kivételével – felmentése tárgyában. Ugyanő kezdeményezheti a helyi bírósági elnök, elnökhelyettes, csoportvezető, csoportvezető-helyettes vizsgálatának elrendelését vagy felmentését, javaslatot tesz a bíróság éves költségvetési tervére és a jóváhagyott költségvetés felhasználására, valamint véleményezi a bíróság szervezeti és működési szabályzatát és ügyelosztási tervét.¹⁶⁰

5.3. Részmegállapítások

A rendszerváltozást követő igazságszolgáltatási tárgyú reformok hozadékként folyamatosan szilárdult meg és vált elfogadottá a bíróságok függetlensége.¹⁶¹ A 1980-as évek végén jelentkező kívánalmaknak fokozatosan eleget téve először visszaállították a polgári igazságszolgáltatás szervezetrendszerét, majd a bírósági szervezet elkülönítésével végre ténylegesen önálló hatalommá emelték a bírói hatalmi ágat, amely számos autonóm elemet kapott.

Ennek a hosszúra nyúló folyamatnak az alapvető jellemzője volt, hogy a politikai-ideológiai megfontolásokat a szakmai szempontok váltották fel, illetve megfelelő garanciák jöjjenek létre a politikától „semleges” igazságszolgáltató hatalom működéséhez. Az igazságügyminiszter egyszemélyi igazgatását felváltotta a testületi igazgatás, amely egyfelől jónak tekinthető abból a szempontból, hogy megszűnt a pártpolitika direkt befolyása a bíróságok működésére.¹⁶² A politikai jelleg hiánya

---

¹⁵⁸ Részletesen lásd régi Bszi. 78-81. §-ait.

¹⁵⁹ Részletesen lásd régi Bszi. 89-90. §-ait.

¹⁶⁰ Lásd régi Bszi. 83. §-át. Ehhez még lásd Gatter, „A bíró szerepe a bíróságok vezetésében,” 38-39.

¹⁶¹ Hangsúlyozandó, hogy a bíróságok függetlensége államban betöltött szerepe korábban is szilárd és elfogadott volt. Az persze más kérdés, hogy milyen államban és milyen szerepben. E helyütt a tényleges, mai értelemben vett függetlenséget értem.

¹⁶² Mindazonáltal a szakirodalom eléggé bírálta ezt a megoldást, mert a gyakorlat nem az elképzeléseknek megfelelően alakult: a választott 9 bíró tag nagy része megyei bírósági elnök lett, így tulajdonképpen önmagukat ellenőrizték, illetve közöttük is egyensúlytalanság jött létre. Erről részletesen lásd Klára Fűrész, „Összehasonlító alkotmányjog és a bírói függetlenség,” in *Emlékkönyv Bihari Ottó egyetemi tanár születésének 80. évfordulójára*, ed. József Petrétei (Pécs, MTA RKK Dunántúli Tudományos Intézet – PTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2001), 133-145. Kritikaként érdemes említeni még az új Bszi. indokolását is, mert abban röviden felvetik – mint változtatási ok – a korábbi szisztéma problémáit.

miatt azonban az OIT nem vállalhatott politikai értelemben felelősséget, viszont az öngazgatás ékes példája, amely legitim alapon nyugszik. Habár az öngazgatás kritikája körébe tartozik, hogy valójában nincs parlamenti politikai felelősség a bírói hatalom ténykedése felett, amely azért vet fel bizonyos problémákat. Az öngazgatás ugyanis hajlamos a belterjességre. Ebben a rendszerben alig van külső kontroll, visszajelzés hiányában könnyen elszakadhat a bíraskodás a társadalomtól, elitistává válik a bírói kar stb.

A helyi bírósági igazgatás ebben a rendszerben szintén a központi bírósági igazgatás kisebb munkaegysége, azonban nem oly módon, mint ahogy a szocialista rendszerben láhattuk. Az alulról történő szerveződéseknek kitüntetett szerepe van a bíróság mint egész életében, ekként helyi igazgatási tevékenysége éppúgy hatással van „felfelé”, mint ahogy az OIT-é „lefelé”.

6. Összegzés

A tanulmány, eleget téve célkitűzésének, szisztematikusan, azonos pontokra fókuszálva áttekintette a bírósági igazgatás problémáit az Alaptörvény 2012. január 1-jei hatálybalépéséig. Természetesen a bírósági igazgatási legújabb rendszere nem előzmények és előkészületek nélkül lépett hatályba 2012. január 1-jén, ugyanakkor az arra reflektáló rendszerezett és jó felépítésű elemzés kitenne, vagy akár meg is haladna az eddig írtak terjedelmét. Éppen ezért erre indokolt külön önálló elemzést végezni, amire – mintegy e munka folytatásaként – a közeljövőben kerül sor.

Az előbbiekre figyelemmel, a tanulmány konkrét megállapításait nem ismételve meg, zárásképpen arra hívom fel a figyelmet, hogy a bírósági igazgatás mindig az adott kor, korszak hatékonysági és törvényességi (ezen belül a bírói függetlenség) összeegyeztethetőségének problematikáját vetette, és veti fel még ma is, amelyből a bíróságok igazgatásának elvi kérdései is fakadnak.¹⁶³

Vitathatatlan Szamel Lajos megállapítása, miszerint „[a]z igazgatás a politika eszköze”¹⁶⁴. Ennek megfelelően a tanulmány számos, korszakonként újító elképzelés realizálását vette át, amely elgondolások kizárólag a hatalom birtokában, az állam szerveinek – és főleg az igazgatási apparátusnak – a közreműködésével voltak lehetségesek.¹⁶⁵ Valamennyi esetben a fő kérdést az jelentette, hogy a bíróságok igazgatását miként lehet akként kialakítani, hogy a lehető legkisebb mértékben váljék lehetővé a külső (tipikusan: politikai irányából történő) befolyás gyakorlása, legalábbis elvi értelemben (lásd a szocialista korszakot).

A vizsgált időszakokban a bírósági igazgatás mindig tükrözte – hol nyíltan, hol kevésbé nyíltan – az adott állami-politikai berendezkedést, viselte annak jellegzetes ismertetőjegyeit. Ebből folyóan arra a kérdésre, hogy vajon „megfelelő” irányba fejlődött-e, látni kell az adott korszak gazdasági-politikai-történeti stb. háttérét. Ilyen téren mondhatjuk, hogy minden periódusban „megfelelő” volt a bíróságok igazgatása.

---

¹⁶³ Vö. Rác, „A bíróságok igazgatásának elvi kérdései,” 641.

¹⁶⁴ Lásd Lajos Szamel, „Kulturális igazgatás a Magyar Tanácsköztársaságban,” in *A magyar Tanácsköztársaság állama és joga*, ed. Márton Sarlós (Budapest, Akadémiai Kiadó, 1959), 137.

¹⁶⁵ Vö. Szamel, „Kulturális igazgatás a Magyar Tanácsköztársaságban, 137.

(Az, hogy ezek a kívánalmak, célok helyesek voltak, vagy sem, az nem tartozik e tanulmány vizsgálati körébe. E helyütt utalok arra is, hogy hogy önmagához viszonyítva a jogi szabályozás általában adekvát volt a korával, azonban a szocialista korszakban inkább csak formális megfelelésről beszélhetünk.¹⁶⁶) Ha viszont absztraháljuk a kérdést, akkor álláspontom szerint annál jobb adott állam bírósági igazgatása, minél távolabb áll a politika „hálójától”, vagyis minél inkább a bírósági szervezetrendszeren belül maradnak az igazgatási problémák megoldása.

---

¹⁶⁶ Nyilvánvalóan a szocializmusban a jogi szabályozás és a tényleges politikai gyakorlat elég jelentősen eltért, hogy más példát ne említsek, elég az 1956-os megtorlásokra gondolni. Igazgatási szempontból pedig különösen a személyi igazgatás köre emelhető ki: kik lettek bírók, milyen volt az előmenetelük, kik ítéleztek, erről ki döntött stb. Ezek igazgatási kérdések is, amelyek mélyebb, modellszerű ismertetést igényelnek.

Irodalomjegyzék

- Degré, Alajos. "A Népi Demokratikus Korszak." In *A Magyar Bírósági Szervezet és Perjog Története*, edited by Varga Endre. Manuscript. Budapest: Levéltárak Országos Központja, 1961.
- Degré, Alajos. "A Polgári Korszak." In *A Magyar Bírósági Szervezet és Perjog Története*, edited by Varga Endre. Manuscript. Budapest: Levéltárak Országos Központja, 1961.
- Horváth, Attila. "A Magyar Bírósági Szervezet Története a Szovjet Típusú Diktatúra Idején (1945-1990)." *Jogtörténeti Szemle*, 2017/1-2.
- Rácz, Attila. "A Bíróságok Igazgatásának Elvi Kérdései." *Jogtudományi Közlöny* 28, no. 12 (1973): 561–566.
- Csánk, Béla. *A Bírói Függetlenség Hazánkban és Külföldön*. Budapest: Urbányi István Könyvnyomdai Műintézete, 1942.
- Révész, Béla. "Változások a Bírósági Rendszerben 1945 és 1989 Között." *Jogtörténeti Szemle*, 2017/1-2.
- Ujkéry, Csaba. *Bírósági Szervezet és Igazgatás*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2001.
- Lefebvre, Edwige. *The Belgian Constitution of 1831: The Citizen Burgher*. Bremen: Zentrum für Europäische Rechtspolitik an der Universität Bremen, 1997.
- Laky, Ferenc. "Az Igazságszolgáltatási Reform Folytatása." *Bírák Lapja* 16, no. 2 (2006): 3–8.
- ÜRMÖS, Ferenc. "A Belső Igazgatás és az Igazságszolgáltatási Szervezeti Rendszer Reformjának Néhány Kérdése a Polgári Államokban." *Acta Universitatis Szegediensis – Acta Juridica et Politica*, no. 28 (1981): 3–23.
- Ürmös, Ferenc. "A belső igazgatás szerepének felismerése az európai szocialista országok bírósági igazgatásában." *Acta Universitatis Szegediensis – Acta Juridica et Politica*, no. 27 (1980): 3–21.
- Ürmös, Ferenc. "A szocialista bírósági igazgatás kialakulása és típusai." *Acta Universitatis Szegediensis – Acta Juridica et Politica*, no. 26 (1979): 3–24.
- Máthé, Gábor. *A magyar burzsoá igazságszolgáltatási szervezet kialakítása 1867-1875*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1982.
- Igazságszolgáltatási Reformbizottság. "A magyar igazságszolgáltatás reformja." *Bírák Lapja* 3, no. 1 (1993): 3–15.
- Nehéz-Pozsony, István. "Egy lehetséges bírósági szervezet modellje." *Bírák Lapja* 3, no. 1 (1993): 16–20.
- Stipta, István. *A magyar bírósági rendszer története*. Debrecen: Multiplex Media–Debrecen University Press, 1998.
- Szabó, István. *A magyar igazságszolgáltatás történetének vázlata az államalapítástól napjainkig*. Miskolc: Bíbor Kiadó, 2004.
- Beér, János, and Kovács, István. *A Magyar Népköztársaság Alkotmánya*. Budapest: Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, 1959.

- Lichtenstein, József. “Vázlat a rendes bírói szervezetről és bíraskodásról (1949-1991).” *Bírák Lapja* 3, no. 1 (1992): 3–15.
- Bódiné Beliznai, Kinga, and Mezey, Barna. “A jogszolgáltatás szervei.” In *Magyar alkotmánytörténet*, szerk. Mezey Barna. Budapest: Osiris Kiadó, 2020.
- Bódiné Beliznai, Kinga. “A bírói felelősség szabályozása Magyarországon 1871-ben.” *Jogtörténeti Szemle*, 2019/2.
- Bódiné Beliznai, Kinga. “A bírói függetlenség a Hármaskönyvben.” *Jogtörténeti Szemle*, 2014/4 és 2015/1.
- Bódiné Beliznai, Kinga. “A jogszolgáltatás szervezete.” In *Magyar alkotmánytörténet*, szerk. Gosztonyi Gergely és Mezey Barna. Budapest: Osiris Kiadó, 2020.
- Fűrész, Klára. “Az igazságszolgáltatási szervezetrendszer átalakulása 1985/1990–2005.” In *A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990–2005 – Jog, rendszerváltozás, EU-csatlakozás. I. kötet*, szerk. Jakab András és Takács Péter. Budapest: Gondolat–ELTE ÁJK, 2007.
- Fűrész, Klára. “Összehasonlító alkotmányjog és a bírói függetlenség.” In *Emlékkönyv Bihari Ottó egyetemi tanár születésének 80. évfordulójára*, szerk. Petrétei József. Pécs: MTA RKK Dunántúli Tudományos Intézet – PTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2001.
- Fűrész, Klára. *Bírói függetlenség*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1989.
- Szamel, Lajos. “Kulturális igazgatás a Magyar Tanácsköztársaságban.” In *A magyar Tanácsköztársaság állama és joga*, szerk. Sarlós Márton. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1959.
- Gatter, László. “A bíró szerepe a bíróságok vezetésében.” *Bírák Lapja* 3, no. 1 (1993): 21–24.
- Gatter, László. “Az Országos Igazságszolgáltatási Tanács, mint a magyar bíróságok központi igazgatási szerve.” *Bírák Lapja* 16, no. 2 (2006): 9–14.
- Gatter, László. *Az igazságszolgáltatás reformja 1987-1997 – Rendszerváltozás a bíróságok igazgatásában*. Budapest: KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., 2004.
- Hablicsek, László. “A halandóság.” In *Magyarország a XX. században. II. kötet Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság*, szerk. Tarsoly István Kollega. Szekszárd: Babits Kiadó, 1997.
- Nagy, László. “Megjegyzések a bírósági törvény módosításához.” *Bírák Lapja* 1, no. 2 (1991): 3–8.
- Névai, László. “A magyar Tanácsköztársaság törvénykezési szervezete.” In *A magyar Tanácsköztársaság állama és joga*, szerk. Sarlós Márton. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1959.
- Ravasz, László. “A bírósági szervezeti reform néhány problémája.” *Bírák Lapja* 1, no. 3 (1991): 9–12.
- Kengyel, Miklós. “A jelenkori bírósági rendszer történeti értékei.” *Jogtörténeti Szemle*, 2017/1-2.

- Szilágyi, Péter. “A magyar igazságszolgáltatás átalakulása.” In *A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990–2005 – Jog, rendszerváltozás, EU-csatlakozás. I. kötet*, szerk. Jakab András és Takács Péter.
- Bató, Szilvia. “Adalékok a bírósági igazgatás 1848 előtti történetéhez.” *Jogtörténeti Szemle*, 2011/2.
- Lizák, Tibor. “A bírósági önigazgatás és az érdekvédelem egyes kérdései.” *Bírák Lapja* 9, no. 3 (1999): 3–8.
- Kéri, Valentin. “Bírói tisztséghez méltó magatartás és az etikai szabályok érvényesítése.” *Jura* 27, no. 4 (2021): 5–11.
- Szente, Zoltán. “Stepping Into the Same River Twice? Judicial Independence in Old and New Authoritarianism.” *German Law Journal* 22, no. 7 (2021): 1005–1028.
- Varga Zs., András. “Gondolatok az igazságszolgáltatás reformjáról.” In *A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990–2005 – Jog, rendszerváltozás, EU-csatlakozás. I. kötet*, szerk. Jakab András és Takács Péter. Budapest: Gondolat–ELTE ÁJK, 2007.

Hottó István* – A gyermekkori traumákkal és agressziókkal kapcsolatos szülői felelősség

Lektorálta: Prof. Dr. Kőhalmi László

Absztrakt

A családi kötelék felbomlásához számos ok és körülmény vezethet. Ezek közül az egyik legjelentősebb a szülői elidegenítés, mely sok esetben oka vagy kísérője a családi egység felbomlási folyamatának.

A jelenség során az egyik szülő – általában a gondozó szülő – negatív színben tünteti fel a másik szülőt, s mindez a gyermeknek a különélő szülőtől történő akár teljes elfordulását is eredményezheti.

A szülői elidegenítés zavart okoz(hat) a szülő-gyermek kapcsolatban (pl. pszichés működési zavarok), valamint gátolhatja a gyermek érzelmi fejlődését. A különélő szülőtől való elidegenítés nemcsak gyermekkorban okoz nagyon komoly – sok esetben visszafordíthatatlan – lelki sérüléseket az elidegenített gyermeknél, hanem később felnőttkorban is eredményezhet identitástávolságot, nemi szerep elsajátítási nehézséget, párkapcsolati problémákat.

A jogi szabályozás nem képes maradéktalanul megoldani a vitás kérdéseket. A gyermekelhelyezési perek időbeli elhúzódása „életben tartja” a szülők közötti küzdelmet. A magyar bírósági gyakorlatban a szülői elidegenítés vizsgálata még nem kap kellő figyelmet. Ennek oka a jogi szabályozás hiányosságaiiban is keresendő.

A szülői elidegenítéssel kapcsolatos jogi szabályozási környezet pontosításra, finomhangolásra szorul, így például az elidegenítő szülővel szembeni hatékonyabb fellépés lehetőségének megteremtése, mivel az elidegenítés jelenségének legnagyobb áldozata maga a védtelen gyermek.

Kulcsszavak: gyermekkori agresszió, gyermekkori traumák, szülői felelősség, családjog, gyermekelhelyezés, elidegenítés

---

*PhD. hallgató, Pécsi Tudományegyetem, Állam és Jogtudományi Kar, Kriminológiai és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék

1. Bevezető gondolatok

A gyermekeket érintő traumák és az azokkal összefüggő agresszió kérdésköre szomorú és aktuális, a megoldás keresése hosszú idők óta folyik. Amikor a gyermek az őt ért traumák miatt áldozattá válik, legtöbbször azt éli meg, hogy elviselhetetlen düh és feszültség „van benne”, melyet nem tud kiadni. A szeretet, a biztonság, a kiszámíthatóság és a folytonosság gyermekkorban a legfontosabb, hiányukban a gyermek bizonyosan traumatizálttá válik. Manapság a gyermekek az elidegenedés és az elmagányosodás veszélyével és problémájával küzdenek, jóval több negatív inger éri őket, mint korábban, egy kevésbé bonyolult, nyugodtabb világban. Információk tömege zúdul rájuk, az őket érő ingerek összessége, események, zajok, és számos esetben előfordul, hogy olyan mértékűvé válik a gyermek belső feszültsége, mely az agressziót vált ki benne.

„A korai traumák, később súlyos megterhelő stresszek, életesemények jelentése is nagyon fontos, nem önmagában a stressz - hanem ahogy az ember értelmezi.”¹

Kérdésként merül fel, hogy a későbbiekben a gyermek felnőtté válásakor korábbi traumáit adott esetben miként értelmezi. Mindannyiunkat körbevesz születésünktől fogva a pszichoszociális háttér és környezet, a minket körülvevő világ, a maga terheléseivel, stresszeivel és mintáival. Ebből kifolyólag érzékenyítetttségben és sérülékenységben gondolkodhatunk a későbbiekben, és az arra ráerakodó külső tényezők, a korai, gyermekkori traumák maradandó hiperaktivitást és reszponzivitást okozhatnak.

A szülők felelőssége rendkívül nagy ebben a kérdéskörben, ugyanis ők szolgáltatják a mintákat, tulajdonképpen viselkedésükön keresztül ők tanítják meg a gyermeküket arra, hogy milyen ember legyen, hogyan viselkedjen, és milyen reakciókat tanúsítson adott élethelyzetekben. Erről a szintről egy idő után már nincs visszaút. Később, már felnőttkorban megpróbáljuk megérteni bajainknak, tüneteinknek a jelentését és a hátterét, ami sok esetben a gyermekkorra, az akkor átélt traumákra vezethető vissza.

2. A gyermekkori traumák és az agresszió

Az agresszív viselkedés elsősorban akkor szokott megjelenni a gyermekeknél, amennyiben el szeretnének érné valamit. Ez a szándék két típusú lehet. Az egyik, amikor valamiért küzdenek, és megtámadják azt, ami, vagy aki az elérendő cél tárgyát birtokolja, és akkor a cél érdekében agresszívan lépnek fel. Ezt lehet szavakkal, lélektani viselkedéssel is előidézni, nem csak fizikai agresszióval. Az agresszió másik típusa az, amikor fájdalmat okoztak, átlépték a gyermek határait, és védekeznie kell. Ez a kettő impulzus az, ami kiváltja az agressziót, és erre könnyen „rá is tud tanulni” a gyermek. Amennyiben az agresszív viselkedése eredményes, akár abból a szempontból, hogy megszerezzen valamit, akár abból a szempontból, hogy a határait fenntartsa, úgy az agresszív viselkedés folyamatosan fennmarad, és ez lesz az általános számára.

---

¹ Fekete Sándor, "Agresszió, depresszió, függőségek a 3. évezredben. Áttekintés a neurobiológiától a kultúráig." Pécsi Tudományegyetem. http://psychiatry.aok.pte.hu/tavoktatas/FS_007.pdf. Letöltve: 2022.12.10.

A gyermekkori agresszió elterjedésében közrejátszik a televízióban, a virtuális térben és játékokban jelen lévő erőszak, a képi információk káros folyama, mely a gyermekekkel szembe jön, és amit sok esetben képtelenek feldolgozni. Ehhez a mintához gyorsan hozzászoknak, természetessé válik számukra, és ezáltal a látottakból azt a téves következtetést vonják le, hogy a durva, agresszív viselkedésnek nincs konzekvenciája.

A gyermekkorban kialakuló agresszív magatartások széles skálán mozoghatnak, melyek nemcsak a média és az online tér által közvetített erőszakos ingerekből fakadhatnak, hanem a nyugodt családi háttér hiánya, és az iskolai környezetben átélt események is hozzájárulnak a stresszes életkörülményekhez. A napi hírekben vagy a környezetünkben rendszeresen hallhatunk gyermekek egymással szembeni erőszakos verekedéséről vagy a pedagógusok fizikai bántalmazásáról. Az agresszió általában megoldás a gyermek számára, ennek segítségével tud belső feszültségén és dühén esetleg enyhíteni.

A figyelmesség és a felelősség elengedhetetlen a szülők részéről, a megfelelő családi minta fontossága kiemelendő, hiszen a gyermek szocializációja elsősorban a szülői környezetben történik, ezáltal lényeges, hogy a gyermekek milyen példát, milyen viselkedési mintát látnak otthonukban, családjukban. A szülők részéről a gyermekük előtti helyes viselkedés demonstrálásának szándéka egyfajta tudatossággal, és a gyermekkel kapcsolatosan elvárható felelősségtudattal kellene párosulnia minden esetben.

Sok esetben a szülők nem agresszív mintát közvetítenek a családon belül, ennek ellenére mégis agresszívvá válik a gyermek, és minden igyekezetük ellenére sem tudják az agresszióját kezelni. Egy velünk született jelenség okán a gyermekeknél az agresszió már a dackorszakban kialakulhat, az önállósodás első időszakában kiéleződik, és ha ott a szülők nem tudják, vagy nem tanulják meg jól kezelni következetességgel és higgadsággal a jelenséget, akkor sajnos a későbbiekben is megmaradhat a gyermeknél az agresszivitás, annak ellenére, hogy egyébként a családi minta nem ezt mutatja.

A szülőknek meg kell érteni a gyermeket, hogy mi, és miért történik. A gyermeknek szeretetre, békére és nyugalomra van szüksége. Amikor nem ezt tapasztalja, akkor könnyen agresszívvá válik. A megoldás szempontjából fontos annak megismerése és felismerése, hogy hol, milyen környezetben és körülmények között jön felszínre az agresszió, ami odafigyeléssel, a nyugodt környezet biztosításával, a biztonságérzet megteremtésével nagymértékben csökkenthető, illetve megelőzhető. Általános elvnek tekinthető, hogy törekedni kell a gyermeki agresszióra adott szülői válaszokkal arra, hogy a gyermek ne érjen el eredményt és „sikert” az általa képviselt agresszióval.

A szülők a gyermek egészséges érzelmi és lelki állapotának megőrzéséért felelősek, tetteikkel előidézték, a gyermekek által megélt lelki vagy fizikai traumák egész életükre kihatnak, melyeket nem lehet egyszerűen kinőni. Egy gyermek életében számtalan életesemény, kockázati tényező és forrás létezik a traumák elszívésének szempontjából, melyek különböző súllyal lehetnek jelen. Ezek a hatások a későbbiekben viselkedészavart, és akár agresszív viselkedést is vonhat magával.

Természetesen ebben az életkorban a gyermekekben az nem tudatosul, hogy az általuk képviselt viselkedésforma nem helyes, csak céljaik elérését, vagy viselkedésük

eredményességét tapasztalják. Amikor tetőzik a stresszes állapot, a gyermekek egyik menekülési útvonalává az agresszív viselkedés válik. Ennek az agresszív viselkedésnek a kiváltó oka sokrétű lehet, akár önbizalomhiány, félelem, tanulási nehézségek, a családban és az iskolában lévő erőszakos hatások, a hiperaktivitás, a figyelemzavar, és a szülők válása. Mondhatnánk azt is, hogy az agresszió agressziót szül.

3. A szülői elidegenítés

Az egyik legjellemzőbb gyermekkori trauma, életesemény és faktor a gyermeki agresszióhoz vezető úton a szülők válása, és az azt kísérő – sok esetben kiváltó – szülői elidegenítési tünetegyüttes, Parental Alienation Syndrom (PAS).

„A gyermekbántalmazással összefüggésbe hozható, de pontosan nem definiálható jelenség Richard Gardner (1985, 2001) amerikai pszichiáter munkásságának révén „Szülői elidegenedés/elidegenítés szindróma” (Parental Alienation Syndrome; PAS) néven került be a – főként jogi – köztudatba. Gardner egy olyan tünetegyüttest írt le, amely jellemzően házastársak válásakor figyelhető meg: az egyik szülő igyekszik elnyerni a gyermek lojalitását, és gyermeke szeretetét kihasználva a másik szülő felé lejáratási, rágalmozási hadjáratot indít, melyben a gyermek aktív szerepet kap. Gardner eredeti álláspontja szerint legtöbbször az anya hoz létre ilyen helyzetet, de előfordul fordítva is. Később módosította elméletét, és a két nemnél való azonos mértékű prevalencia mellett érvelt, mintegy védekezésképpen a szexizmus vádja ellen.”²

„2010-ben a brazil törvényhozás jogi fogalomként a világon elsőként ismerte el a szülői elidegenítés tünetegyüttesét azáltal, hogy a törvényt is megalkotta a tárgykörben.”³ A példaértékű törvény Kozák Henriette fordításában a cikk a későbbiekben bemutatásra kerül.

„A gyermek – mivel fél, hogy az elidegenítő szülő szeretetét elveszíti – a másik szülőről becsúszva nyilatkozik, nem egyszer hamis – esetleg éppen gyermekbántalmazásos – vádakkal illeti, melyeket az elidegenítő szülő „ad a szájába”. A gyermekre jellemző, hogy teljes lojalitást vállal az elidegenítő szülővel, miközben a másiktól teljesen megvonja azt; nem érez az elidegenített szülő felé sem büntudatot, sem hálát. A jelenség több ponton is kapcsolatba hozható a gyermekbántalmazással. Egyrészt, mert az elidegenítő szülő magatartása, a gyermekkel szembeni elvárásai kimerítik az érzelmi gyermekbántalmazás fogalmát. Másfelől, mert felveti a kérdést, hogy vajon a bántalmazással összefüggő statisztikák milyen mértékben torzulnak a PAS következtében felsorakoztatott hamis vádak következtében. Van azonban egy fontos tényező, amit ki kell emelni: bár a jogi gyakorlatban széles körben hagyatkoznak a PAS-ra a válóperes ügyek döntéseinél, egészen a közelmúltig nem

---

² Richard Gardner, "Commentary on Kelly and Johnston's 'The Alienated Child: A Reformulation of Parental Alienation Syndrome'". *Family Court Review* 42 (4), 2004: 611-21.

³ Henriette Kozák, Rita Németh, "A PAS (parental alienation syndrome), a szülői elidegenítési tünetegyüttes aktuális státusza." *Családi Jog* XI. évfolyam 3. szám, 2013: 21-27.

vált egyértelműen bizonyíthatóvá, hogy a PAS megállja a helyét önálló szindrómaként.”⁴

„További kérdés, hogy vajon valóban az „elidegenítő” szülő generálja-e a jelenséget, vagy más tényezők játszanak benne szerepet”⁵ Több szakember kifejezetten úgy gondolja, hogy a szindróma létezése „empirikusan nem támogatott.”⁶

„Inkább talán úgy érdemes fogalmazni, hogy a válási procedúra gyermekre gyakorolt negatív hatásai között egyes esetekben felsorakozik az is, hogy a szülők egymástól való elidegenedésében a gyermek is aktív szerepet kap/vállal mint valamelyik fél szövetségese, aminek révén érzelmi bántalmazást szenvedhet el.”⁷

Kétségtelen, hogy a gyermekeknek mindkét szülőjére szüksége van. Abúzusnak tekinthető, amikor az egyik szülő megpróbálja meggátolni a kapcsolatot a másik, tipikusan különélő szülővel. Bizonyos esetekben bűncselekménynek is minősülhet. Abban az esetben, ha az egyik szülő a másiktól el akarja idegeníteni a gyermeket, ezzel a szülői alkalmatlanságát bizonyítja a szülői szerep vonatkozásában. Ez a gyermek érdekét súlyosan sérti, a fejlődését veszélyezteti, adott esetben az ilyen szülői magatartás a gyermekelhelyezés megváltoztatását is felvetheti. Fontos azt is kiemelni, hogy a jelenség nemtől függetlenül jelentkezik. Az a vád, hogy ezzel csak azok „takaróznak”, akik bántalmazást, illetve gyermek elleni szexuális cselekményt követtek el, a definíció ismeretének hiányát bizonyítja. Abban az esetben, ha fennáll valós bántalmazás, elhanyagolás vagy bármilyen jellegű abúzus, maga a koncepció nem használható, nem állítható fel, kizárja azt.

3.1. A jogokat védő háttér bemutatása

A gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20.-án kelt és hazánk által is korán elfogadott Egyezmény 9. Cikk 3. pontja értelmében „*Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a mindkét szülőjétől vagy ezek egyikétől külön élő gyermeknek azt a jogát, hogy személyes kapcsolatot és közvetlen érintkezést tarthasson fenn mindkét szülőjével, kivéve, ha ez a gyermek mindenképp felett álló érdekeivel ellenkezik.*”⁸

Az Egyezmény 2. Cikk 2. pontja alapján „*Az Egyezményben részes államok megteszik a megfelelő intézkedéseket arra, hogy a gyermeket hatékonyan megvédjék minden, bármely formában jelentkező megkülönböztetéstől és megtorlástól, amely szülei,*

---

⁴ Babity Mária. "A gyermekbántalmazás rizikótényezőinek vizsgálata (magas kockázatot képviselő gyermeknevelési attitűdök, a szülőkkel kapcsolatos gyermekkori emlékek és néhány lehetséges közvetítő tényező összefüggései)." Doktori (Ph.D) értekezés, Pécs, 2013: 16-17.

⁵ R. A. Warshak, "Current controversies regarding parental alienation syndrome." *American Journal of Forensic Psychology*, 2001. 19. (3): 25-29. In: Babity, Mária. *Ibid.*, 17.

⁶ P. G. Jaffe, C. V. Crooks, N. Bala (2006): Making Appropriate Parenting Arrangements in Family Violence Cases: Applying the Literature to Identify Promising Practises. In: Babity Mária. *Ibid.*, 17.

⁷ Babity Mária. *Ibid.*, 17.

⁸ "1991. évi LXIV törvény a Gyermekek jogairól szóló, New York-ban, 1989 november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről."

törvényes képviselői vagy családtagjai jogi helyzete, tevékenysége, véleménynyilvánítása vagy meggyőződése miatt érhetné őt.”⁹

Ezen alapvetésnek megfelelően mind Magyarország Alaptörvényében, mind a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 7. § 4. és 5. bekezdésében rögzíti, hogy „*Ha a törvény másként nem rendelkezik, a gyermeknek a szülő felügyeleti joga megszűnése esetén is joga van származása, vér szerinti családja megismeréséhez és – a vér szerinti család beleegyezése mellett – a kapcsolattartáshoz*”

illetve, „A gyermeknek joga van ahhoz, hogy mindkét szülőjével kapcsolatot tartson abban az esetben is, ha a szülők különböző államokban élnek.”¹⁰

A 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről önálló fejezetben (XX.) tartalmazza azokat a törvényi tényállásokat, melyek a gyermek – büntetőjogi védelmét is igénylő – érdekeit védik, illetve a család intézménye elleni deliktumokat is kerültek szabályozásra. E kriminális magatartások közül témánk szempontjából legrelevánsabb a kiskorú veszélyeztetésének tényállása.

Kiskorú veszélyeztetése

Btk. 208. §. (1) „A kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy – ideértve a szülői felügyeletet gyakorló szülő, illetve gyám élettársát, továbbá a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülőt is, ha a kiskorúval közös vagy egy lakásban él -, aki e feladatából eredő kötelességét súlyosan megszegi, és ezzel a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődését veszélyezteti, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény „korszerű” szemlélettel szabályozza a szülői felügyelet és a kapcsolattartás alapvető kérdéseit, elsősorban a szülői együttműködési kötelezettségre alapozva.

3.2. Szülői elidegenítés (PAS) jellemzői

A szülői elidegenítési tünetegyüttes jelenleg hazánkban még nem került a közérdeklődés fókuszába, sőt szakmai szempontból inkább alulkutatott témakörnek számít. A jelenségéről 1985-ben a Richard A. Gardner gyermekpszichiáter írt először egy cikkében, ahol tünetegyüttesként határozta meg, és írta körül a szülői elidegenítési szindróma/Parental Alienation Syndrome jellemzőit. Szerinte a szindróma abban az esetben lép fel, amikor az egyik szülő a gyermek feletti felügyeleti vita során tudatosan, vagy anélkül a gyermeket megpróbálja a másik szülőtől elidegeníteni.¹¹

Tomasovszki László szerint a Szülői Elidegenedés/Elidegenítési Szindróma egy kombinációból alakul ki, melynek elemei az egyik szülő, a „programozó” (agymosást végző) szülő gyermekre történő ráhatása (indoktrinációja), valamint a befolyásolt gyermek saját tevékenysége a másik, általában különélő szülő rágalmozásában. Abban

---

⁹ Ibid.

¹⁰ "1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról."

¹¹ Kozák Henriette – Németh Rita, 2013. i.m. 21.

az esetben, ha ténylegesen abúzus vagy elhanyagolás történt, és ebből kifolyólag megállapítható a gyermek ellenségessége, a szindróma nem igazolható.¹²

A PAS-t német szakemberek is hosszú ideje vizsgálják, Németországban is ismert a jelenség. Igyekeznek fellépni ellene, hiszen megkérdőjelezhető annak a szülőnek az alkalmassága, aki mindent elkövet annak érdekében, hogy a másik szülőt a gyermek előtt befeketítse és a gyermeket maga számára kisajátítsa. Elképzelhető, hogy az ilyen szülő nincs tisztában saját viselkedésének ártalmasságával.¹³ Hasonlóképpen Ausztriában és Svájcban is a jelenséget aktualitása miatt már régóta vizsgálják, foglalkoznak vele, és próbálnak hatásosan fellépni vele szemben.

„A magyarországi szakemberek is ismerik a PAS-t, melyet elsősorban a DRMMS-sel (Divorce Related Malicious Mother Syndrome) együtt szoktak megemlíteni, amiből arra lehet következtetni, hogy a szakma képviselői szerint ezeket az ártó és romboló játszmákat elsősorban az anyák játsszák, miközben nincsenek tisztában magatartásuk rendkívül negatív hatásaival. „DRMMS szindróma (Divorce Related Malicious Mother Syndrome) Válással Összefüggő Rosszindulatú Anya Szindróma). A „kórkép” lényege, hogy az anya a legmesszebbmenő rosszindulatot és ártó szándékot tanúsítja elvált férjével szemben. A legfőbb cél: minél több fájdalmat és keserűséget okozni a másik félnek. Ebben lojális fékjei nem igazán vannak (vagy, ha vannak, akkor azokat racionalizálja: pl. a gyermek érdekében teszi), ezért ezekhez gátlástalanul használja a gyermeket is. Feljegyeztek olyan szélsőséges esetet is, amikor a gyermekét meggyilkoló pszichiátriai beteg anya motivációja az apa „megbüntetése”¹⁴

„Gardner magát a PAS tünetegyüttest nyolc különböző – a gyermek magatartását jellemző – tünet megjelenítésével írta le, melyek a következők:

1. az egyik szülő gyermekkel való megutáltatása;
2. ezen utálat és lejárató kampány gyenge, komolytalan vagy abszurd racionalizálása;
3. az elidegenített szülővel kapcsolatos szokásos ambivalencia hiánya;
4. a gyermek erős ragaszkodása azon eszméhez, hogy a szülő elutasítása egyedül az ő döntésének a következménye;
5. az elidegenítő szülő visszaható támogatása a felügyeleti jogvitában;
6. az elidegenített szülővel szembeni magatartás miatti lelkiismeret-furdalás hiánya;
7. az elidegenítő szülő szófordulatainak, játszmáinak átvétele;
8. az elidegenített szülő családjának, barátainak is a lejáratása.

Gardner a tünetegyüttesnek enyhe, közepes és durva megjelenését sorolja fel. Enyhének számít az, amikor a gyermek érzelmileg ellenséges a különélő és elidegenített szülővel szemben, de nem vagy kevéssé utasítja el a vele való találkozást.

---

¹² Tomasovszki László. "A szülői elidegenedés/elidegenítés szindróma." *Családi Jog*. XII. évfolyam 1. szám, 2014: 25-33.

¹³ Christoph Strecker, "Versöhnliche Schneidung. Trennung, Schneidung und deren Folgen einvernehmlich regeln." *Beck-Rechtsberater im dtv*, 4. Auflage Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co., 2010: 222. o. Quoted in: Visontai Szabó, Katalin. "Szülői felügyeleti jogok gyakorlása rendezésének jogi keretei, pszichológiai háttere és jogi problémái." *Doktori (Ph.D.) értekezés*, Szeged, 2014: 151-153.

¹⁴ Kozák Henriette, Németh Rita, 2013: 24.

A közepes formája esetén a találkozás lehetőségével szemben már inkább elutasító, és egyértelműen negatívan áll érzelmileg az elidegenített szülővel szemben... A durva esetekben a gyermeknél mind a nyolc fenti tünet megfigyelhető, és olyannyira elutasítja az elidegenített szülővel való találkozást, hogy képes akár öngyilkossággal is fenyegetőzni kényszerítése esetén.”¹⁵

Gardner úgy vélte, hogy amennyiben a szülői elidegenítés tünetegyüttese megállapítható, a legjobb megoldás az lehet, ha a gyermekelhelyezés megváltoztatásra kerül, vagyis az elidegenített szülő neveli a továbbiakban a gyermeket, mely intézkedéssel lehetőség nyílik arra, hogy ismét visszatalálhasson az elidegenített szülőhöz a gyermek, ami egyfajta terápiának is tekinthető kapcsolatukban.¹⁶

Sok esetben a szülői felügyeletet gyakorló szülő saját gyermekkorában megélt traumái miatt démonizálja a különélő szülőt. Tudatosan, vagy tudat alatti viselkedésével megpróbálja megvédeni a gyermeket, hogy ne élje át azokat az élményeket, ne ériék olyan traumák, melyek korábban őt érték. Ennek hatására a gyermek súlyosan elidegenedik a másik szülőtől. A gyermek minél fiatalabb korú, annál veszélyesebb ez a fajta szülői magatartás. A bírósági gyakorlat szerint, az ilyen gyermeket traumatizáló helyzetekben a váltott gondoskodást több esetben elutasítják olyan gyenge indokra hivatkozva, hogy amennyiben két szülő ilyen súlyos mértékben nem tud egyetérteni közös gyermekük gondozásával és nevelésével kapcsolatban, abban az esetben a váltott felügyelet a jogi álláspont szerint nem működhet. A konfliktust a gyermek és a másik szülő közötti kapcsolattartáshoz való jog ellehetetlenítése váltja ki. A monopolhelyzetben lévő, ezáltal erősebb szülő részéről jelentkező kompromisszumkészség hiánya váltja ki a vitát, amelyet azonban a kizárólagos felügyeleti jog megítélésével megszilárdítanak. Ebből kifolyólag minél inkább – a legtöbbször szándékosan – nem együttműködő, az adott helyzetben erőfölényben lévő, és azt kihasználó szülő, annál sikeresebbek a váltott felügyelet elleni érvek generálása.¹⁷

„Hosszú azoknak az eszközöknek, módszereknek és trükköknek a sora, melyeket általában használni szoktak azok a kizárólagos felügyeletet gyakorló szülők, akiknek az a célja, hogy a különélő szülő kapcsolattartása megghiúsuljon, valamint a gyermeket elidegenítsék a különélő szülőtől. Több esetben a kizárólagos felügyeleti joggal rendelkező szülő birtokolni kívánja a gyermeket, kisajátítja, saját tulajdonának tekint, és úgy véli, hogy azért neveli a gyermeket, mert a másik szülő alkalmatlan, és amennyiben hozzájárul a kapcsolattartáshoz, szinte „kegyet gyakorol”.”¹⁸

Visontai-Szabó Katalin ír arról, hogy Kardos Ferenc „Láthatási előítéletek, trükkök, baklövések” című, azóta sajnálatosan nem elérhető gyűjteményéről. „Kardos Ferenc a Kapcsolat Alapítvány munkatársa egy terjedelmes listát tett közzé a világhálón, összegyűjtve azokat a módszereket, melyeket - tapasztalatai alapján - a szülők

---

¹⁵ Ibid., 21.

¹⁶ Ibid., 21-27.

¹⁷ "Kindesschutz- Organisation Schweiz." <https://www.eltern-kind-entfremdung.ch/#waseke>. Letöltve: 2022.12.11.

¹⁸ Visontai Szabó Katalin, "Szülői felügyeleti jogok gyakorlása rendezésének jogi keretei, pszichológiai háttere és jogi problémái." Doktori (Ph.D.) értekezés, Szeged, 2014: 151-153.

gyakran alkalmaznak annak érdekében, hogy meghiúsítsák a kapcsolattartást és a gyermeket elidegenítsék a másik szülőtől. A szakember tapasztalatai szerint a szülői fantázia kimeríthetetlen ezen a téren, csak néhány tipikus példát említek. A szülő minden alkalmat megragad, hogy a gyermekben szorongást és rossz érzést keltsen a másik szülővel kapcsolatban. Amikor az megérkezik, a szülő így búcsúzik a gyermektől: ne félj, nem lesz semmi baj, miközben halálra vált arcot vág. Nem meglepő, hogy a gyermek sírógörcsöt kap, és nem akar elmenni. Tipikus módja a másik szülő bosszantásának, ha szándékosan nem az időjárásnak megfelelő ruhát ad a szülő a gyermekre, ezzel egy sor kellemetlenséget tud okozni. Kardos oldalakon keresztül sorolja az ehhez hasonló szituációkat, mellyel kimondhatatlan károkat okozhat a szülő saját gyermekének. Összegzésképpen ironikusan kijelenti: „Alapelvünk: a másik szülőről vagy rosszat, vagy semmit. Minden körülmények között ehhez tartjuk magunkat.”¹⁹

Kardos egyik másik szemléletes példája, amikor az elidegenítéshez a gondozó szülő partnereket is könnyű szerrel talál magának. Az oktatási intézményben is előrevetítheti a szülő a pedagógusok irányába, hogy a másik szülő agresszív és indulatos természetű, és ha megérkezik, úgy is fog viselkedni, sőt esetleges gyermekrablási szándéka is van. Ezt követően amennyiben a másik szülő valóban megérkezik, az önbeteljesítő jóslatok miatt mindenki az elvárásoknak megfelelően fog viselkedni, és tényleg konfliktus fog kialakulni a „veszélyes szülővel”.²⁰

A bíróságok túlterheltségük miatt nem tudnak figyelmet fordítani a jelenségre, az egyszerűség kedvéért a gyermeket hajlamosak teljesen az egyik szülőre bízni, ahelyett, hogy a vétő szülőt romboló viselkedése miatt felelősségre vonják, és valódi együttműködést követelnének meg tőle. A bírósági eljárások évekig is elhúzódhatnak, míg eredményt érnek el, és közben a gyermekek nagy része szenved a szülők feszültségétől, ami az eljárás során és azon túl is traumatizálja őket.

A fenti jelenséget, miszerint a magát fölérendeltségbe pozicionáló szülő visszaél a helyzetével, és abból „tőkét” kovácsol szülőtársa és (sőt) gyermeke kárára, minden szempontból, morálisan és jogilag is elítélendőnek tartom. Ezzel az agresszív és öntörvényű viselkedéssel traumát okoz a gyermeknek és a másik szülőnek is. Nyilvánvalóan óvakodni kell az általánosításoktól, de meglátásom szerint az egyik szülő kompromisszumokat elutasító hozzáállása megkérdőjelezhetetlenül negatívan befolyásolja akár hosszú távon, egész életükben is a gyermek és a másik szülő kapcsolatát.

Magyarországon a bíróságoknak és az igazságügyi szakértőknek új kihívást jelentett az, amikor a 2000-es évek közepétől PAS jelenlétére kértek az ügyfelek, illetve jogi képviselőik igazságügyi szakértői vizsgálatok lefolytatását. Figyelemmel arra, hogy a

---

¹⁹ Visontai-Szabó Katalin, "A szülői felügyelet rendezésének jogi keretei és pszichológiai háttere különös tekintettel a szülői felügyelet közös gyakorlására." *Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest, Glossa Iuridica*, 2021/4: 91-92.

²⁰ Kardos Ferenc, *Láthatási előítéletek, trükkök, baklövések*. Budapest, 2013. Idézi: Visontai-Szabó Katalin. Szülői felügyeleti jogok gyakorlása rendezésének jogi keretei, pszichológiai háttere és jogi problémái. Doktori értekezés, Szeged, 2014, 151-153.

PAS szakértői vizsgálatok akkor még novumnak számítottak hazánkban, ezért a szakértőknek sem volt könnyű dolguk a pontos tünetegyüttes megállapításában.²¹

A PAS tárgyalása időnként összefonódik a szexuális abúzus vádjával, ugyanis egyre gyakrabban találkoznak a bíróságok az incesztus kérdésével a gyermekkel szemben. „Ezek elbírálása és vizsgálata szigorúan egyedi kell, hogy legyen, ebből általános következtetéseket levonni nem lenne szabad. Különböző statisztikákat olvashatunk ugyanis az alaptalan vádaskodások arányát illetően a különböző kutatásokban. (egészen a 4%-os „rosszindulatú hazugság” arányától a 12%-os „szándékos hamis vádon át a 60-65%-os alaptalan feljelentések számáig).²²

3.3. A szülői elidegenítési tünetegyüttesről szóló brazil törvény²³

„Köztársasági Elnökség
Elnökségi Hivatal
Jogi Ügyek Alosztálya

2010. augusztus 26-án meghozott 12.318. számú törvény, amely a szülői elidegenítési tünetegyüttesrel kapcsolatos rendelkezéseket tartalmazza, és módosítja az 1990. július 13-án kelt 8069. számú törvény 236. cikkelyét.

Én, a Köztársaság Elnöke kihirdetem, hogy a Nemzeti Kongresszus az alábbi törvényt hozta meg, amelyet ellenjegyzek: 1. cikk. Ez a törvény a szülői elidegenítési tünetegyüttesrel kapcsolatos rendelkezéseket tartalmazza.

1. cikk

Ez a törvény a szülői elidegenítési tünetegyüttesrel kapcsolatos rendelkezéseket tartalmazza.

2. cikk

A szülői elidegenítési tünetegyütteshez tartozik az olyan, a kiskorú lelki fejlődését befolyásoló magatartás, amelyet az egyik, szülő, nagyszülő vagy a gyermek felett felügyeleti jogot, gondozást vagy nevelési tevékenységet gyakorló személy fejt ki azzal a céllal, hogy a gyermek vagy fiatalkorú az egyik szülőt elutasítsa, vagy ellehetetlenüljön a szülővel fennálló kapcsolata vagy annak létrejötte.

Egyetlen paragrafus. A bírói gyakorlat által elismerten vagy szakvéleményben megállapított cselekményen kívül a szülő–gyermek elidegenítésnek megfeleltethetők a közvetlenül a szülő által vagy harmadik személy segítségével elkövetett alábbi cselekmények: A másik szülő által gyakorolt apa- vagy anyaszerep lejáratása érdekében folytatott kampány. A szülői tekintély gyakorlásának megnehezítése. A

²¹ Kozák Henriette és Németh Rita, *Családi Jog* XI, no. 3 (2013): 21-27.

²² Kuszing Gábor, "Hamis vád e a hamis vád?" <https://nokjoga.hu/wp-content/uploads/vadaskodnak-e-nok-szexualis-eroszakkal-kg-2010.pdf>. Idézi: Kozák Henriette és Németh Rita.

²³ "A törvény német nyelven jelent meg a PAPA-YA. Das Magazin für KIND-gerechte Familienpolitik 2012. évi 1. számában (Das Brasilianische Gesetz zur Eltern-Kind Entfremdung). Az ott megjelent törvény szövegét fordította Kozák Henriette, a fordítást lektorálta Mirk Mária."

gyermekkel vagy fiatalkorúval való szülői érintkezés megnehezítése. A rendszeres családi élethez való jog gyakorlásának megnehezítése. A gyermekkel vagy fiatalkorúval kapcsolatos lényeges, többek között iskolával, egészséggel kapcsolatos személyes információk, csak úgy, mint címváltozás szándékos elhallgatása a másik szülő előtt. Az egyik szülő vagy annak hozzátartozója illetve nagyszülő elleni hamis vádaskodás, amelynek célja, hogy a gyermekkel való kapcsolattartást megnehezítse vagy ellehetetlenítse. A lakóhely távoli helyre való áthelyezése alapos indok nélkül kizárólag azon céllal, hogy a gyermek másik szülővel, annak hozzátartozójával, illetve nagyszülői kapcsolattartását megnehezítse.

3. cikk

A szülői elidegenítési tünetegyütteshez tartozó cselekmény sérti a gyermek vagy fiatal egészséges családi élethez való alapjogát, akadályozza a másik szülőhöz, családhoz fűződő kapcsolatból eredő vonzalom kibontakozását, megvalósítja a gyermek vagy fiatal lelki bántalmazását, csakúgy, mint a szülői felügyeletből, gyámságból, felügyeleti jogból fakadó kötelezettségek megsértését.

4. cikk

Szülői elidegenítési tünetegyüttes nyilvánvaló jele esetén, kérelemre vagy hivatalból a pert – legyen az bármely eljárási szakban – vagy más ezzel kapcsolatos eljárást soron kívül kell lefolytatni, és a bírónak az ügyész meghallgatását követően haladéktalanul meg kell hoznia a szükséges ideiglenes intézkedéseket a gyermek vagy a fiatal lelki sérüléseinek elkerülése érdekében. Ezek tényállástól függően magukba foglalhatják a másik szülővel való kapcsolat fenntartásának biztosítását, avagy a másik szülőhöz való ismételt érzelmi közeledést segítő intézkedéseket.

Egyetlen paragrafus. Minimális garanciaként a gyermek, illetve fiatal és a szülő között legalább a felügyelt kapcsolattartás biztosítandó, ez utóbbi azokban a kivételes esetekben, amelyekben fennáll a gyermek vagy leszármazó lelki és/vagy fizikai sérülésének közvetlen veszélye. A veszélyt ezekben az esetekben a bíró által felügyeletre kirendelt szakember írásban jelenti.

5. cikk

Amennyiben a szülői elidegenítési tünetegyüttesnek merül fel a gyanújele valamely erre irányuló önálló eljárásban vagy más, hasonló ügyben, a bíró szükség esetén pszichológiai vagy biopszichoszociális szakvélemény beszerzését rendelheti el. 1. § A szakvéleményt az adott esetnek megfelelően széles körű pszichológiai vagy biopszichoszociális alapokra kell helyezni, mint a felekkel folytatott személyes beszélgetés, periratok tanulmányozása, a pár kapcsolati, válási anamnézisének feltárása, események kronologizálása, az érintettek személyiségének vizsgálata, és annak feltárása, hogy a gyermek, illetve fiatal miként nyilatkozik a szülő meggyanúsításával kapcsolatban. 2. § A szakvéleményt egy szakmailag erre minősített szakértőnek vagy egy több szakterületet átfogó szakértői csoportnak kell elkészítenie, de minden esetben igazolni kell, hogy a szakértő szakmai vagy tudományos munkássága alapján jogosult arra, hogy szülői elidegenítési tünetegyüttest vizsgáljon. 3. § A szakértőnek vagy a több szakterületet átfogó

szakértői csoportnak 90 napja van arra, hogy a szakvéleményt előterjessze. Ezt a határidőt csak alapos okból a bíró hosszabbíthatja meg.

6. cikk

Amennyiben egy erre irányuló önálló vagy más hasonló eljárásban megállapítják, hogy szülői elidegenítési tünetegyüttes vagy hasonló magatartás akadályozza a szülő és gyermek vagy fiatal közötti kapcsolattartást, az eljáró bíró tényállástól függően az elkövető polgári- vagy büntetőjogi felelősségét nem érintve az alábbi intézkedéseket egyenként vagy kumulatív is alkalmazhatja az ártalom csökkentése érdekében:

- I. a szülői elidegenítési tünetegyüttes megállapítása és az elidegenítő szülő megrovása;
- II. a családi élet bővítése az elidegenített szülő javára;
- III. az elidegenítővel szembeni pénzbüntetés kiszabása;
- IV. pszichológiai és/vagy biopszichoszociális felügyelet elrendelése;
- V. gyermek feletti felügyeleti jog közös szülői felügyeleti joggá változtatása, illetve a közös felügyelet megszüntetése;
- VI. elővigyázatosságból a gyermek vagy fiatal lakóhelyének kijelölése;
- VII. a szülői felügyeleti jog (ideiglenes) megszüntetése. Egyetlen paragrafus. Amennyiben a lakóhely visszaélésszerű megváltoztatását, láthatás ellehetetlenítését, akadályozását állapították meg, a bíró elrendelheti a gyermek vagy fiatal láthatással kapcsolatos átadás-átvételi kötelezettségének megváltoztatását, és azt a másik félre terhelheti.

Egyetlen paragrafus. Amennyiben a lakóhely visszaélésszerű megváltoztatását, láthatás ellehetetlenítését, akadályozását állapították meg, a bíró elrendelheti a gyermek vagy fiatal láthatással kapcsolatos átadás-átvételi kötelezettségének megváltoztatását, és azt a másik félre terhelheti.

7. cikk

A felügyeleti jog kijelölése vagy megváltoztatása során annak a szülőnek a javára kell dönteni, amely biztosítja a másik szülő részére a láthatást, feltéve, ha közös szülői felügyelet valamilyen okból nem rendelhető el.

8. cikk

A gyermek vagy fiatal lakóhelyének megváltoztatásának nincs jelentősége a családi élethez való joggal kapcsolatos intézkedések illetékességének meghatározásában, kivéve, ha az a szülők közötti egyetértésben vagy bírói döntés alapján történt.

9. cikk (elutasítva)

10. cikk (elutasítva)

11. cikk

Ez a törvény a kihirdetésével lép hatályba.

Brasília, 2010. augusztus 26.

A függetlenségtől számított 189. évben és a köztársaság 122. évében

LUÍZ INÁCIO LULA DA SILVA

Luiz Paulo Teles Ferreira Barreto

Paulo de Tarso Vannuchi²⁴

4. Zárógondolatok

A brazil törvény és azzal szülői elidegenítés problémájának kezelése pozitív értelemben egyedülálló. A Somfai Balázs 2014-ben megfogalmazott kérdései elgondolkodtató módon ma is aktualitások, miszerint a családjogi konfliktusok a könnyű megítélésű ügyek közé tartoznak, ez nem vitás.

„Kérdés csak az, ha egyik oldalról tudjuk, hogy ezek az ügyek bonyolult interperszonális konfliktusokat rejtenek, megoldásukhoz, kezelésükhöz, a döntésekhez pszichológiai alkalmasság, élettapasztalat, szakképzettség, továbbképzés, önismeret, lelkiismeretesség és nem utolsósorban elhivatottság szükséges, akkor másik oldalról miért kapják mégis egyes bíróságokon az ilyen ügyeket a legfiatalabb kollegák, akkor is, ha sem kedvük, sem tapasztalatuk és így talán alkalmasságuk és kellő szakértelmük sincs hozzá? Miért tarthatnak a kiskorú gyermekeket érintő peres eljárások több évig, ha tudjuk, hogy a gyermek életében az idő múlásának visszafordíthatatlan következménye van? Miért nincsenek állandó családjogi csoportok a bíróságokon belül? Miért járhat el képviselőként gyermeki jogokból felkészületlen ügyvéd kiskorú gyermeket érintő családjogi perekben? Mit jelent a gyermek legjobb érdekének képviselési kötelezettsége az eljáró hatóságok részéről? Mennyit tudnak a gyermekek a jogaikról és tehetnek-e valamit a védelmükben vagy az államnak van védelmi kötelezettsége? Hogyan kap egyre nagyobb figyelmet a nemzetközi jogalkotásban a kapcsolattartáshoz való jog és ehhez képest szerény figyelmet a hazai jogban? Mik a gyermek legjobb érdekének megfelelő jogalkalmazás akadályai? Milyen megoldási javaslatokkal lehetne a gyermekeket egy olyan jövő felé vezetni, ahol a jog nem csak kimondva, de alkalmazva is az ő érdekeiket szolgálja?”²⁵

Mi az, ami egy gyermek lelkét meg tudja védeni a felelősségtudattal és józansággal nem rendelkező „kóros” szülővel, szülőkkal szemben? A kérdés költőien is hangozhat, de úgy vélem, hogy az elvárható, jog által biztosított védelemnek a törvényalkotók és a törvényalkalmazók oldaláról is a gyermek legfőbb érdekét szem előtt tartva az általam rendkívül fontosnak tartott „a gyermeknek mindkét szülőjére, az édesanyjára és édesapjára is egyenlő arányban szüksége van” szemléletet kell képviselnie és érvényesítenie kellő körültekintéssel, minden körülmények között.

„Fontos megemlíteni, hogy a váltott gyermekgondoskodás lényegesen csökkenti a szülői elidegenítést, amit általában a magyar nyelv „ellene nevelésnek” szokott nevezni. A váltott elhelyezés témájával foglalkozó kutatók, pszichológusok és gyakorlati szakemberek rendszerint a váltott gondoskodás előnyeként szokták

---

²⁴ Kozák Henriette és Németh Rita, *Családi Jog* XI, no. 3 (2013): 21-27.

²⁵ Somfai Balázs, *Kapcsolattartás mint a gyermek emberi joga*. Doktori (Ph.D.) értekezés. Pécs, 2007. 5.

megemlíteni, hogy ebben a formában mindkét szülő sokkal jobban involválódhat a szülőségbe, mint azokban az esetekben, amikor a gyermek csak az egyik szülőnél kerül elhelyezésre. Ezáltal a gyermeknek mindkét szülővel szorosabb kapcsolata marad a válás után. Az apák a váltott elhelyezés rendszerében akár még annál is jobban bevonódhatnak a szülőségbe, mint amikor a szülők együtt éltek. Másrészt ebben a formában a szülők és a gyerekek széles körű tapasztalatot gyűjthetnek és élményekre tehetnek szert együtt, nincs „hétvégi apaság”, hiszen az ünnepeket és a mindennapokat, nehezebb és felszabadultabb időszakokat is megélik együtt, a gyerekek így mindkét szülővel hasonló módon átélik az élet apróbb és jelentősebb eseményeit is. Ráadásul így a szülőknek nem kell patikamérlegesen mérni, hogy a gyermek mennyi időt tölthet a különélő szülővel, és ezáltal kiiktathatnak egy a mindennapokban meghatározó konfliktusforrást. A váltott gondoskodásban élő gyermekeket kevésbé veszélyezteti a szegénység, mint azokat, akiket csak az egyik szülőjük nevel, még abban az esetben is, ha a különélő szülő gyermektartást fizet.”²⁶

„Visonta-Szabó Katalin meglátása szerint is a szülői felügyelet rendezése során kiemelt szerepe van az ügyvédeknek. Így álláspontja szerint a családjogi ügyek viteléhez nem csak biztos alapokon álló szakmai ismeretekre van szükség, hanem a gyermek sorsa iránti különös érzékenységre is. Bízom abban, hogy a családjogra specializálódott ügyvédek rendelkeznek ezzel a képességgel, a gyakorlatban mégis előfordul, hogy a jogi képviselő, miközben arra törekszik, hogy az ügyfele vélt vagy valós érdekeit érvényre juttassa, elfeledkezik a gyermek érdekéről, aki a vérre menő harcok közepette csakis vesztes lehet. A gyermekjogi világnézet elsősorban az idősebb ügyvédek körében ismeretlen fogalom, ráadásul sokszor elavult, régi beidegződések mentén végzik munkájukat, amely szerint a gyermeknek az anya mellett a helye, a közös szülői felügyelet nem működik, az apa kötelessége kimerül a gyermektartásdíj fizetésében. Nem feltétlenül az ügyvéd feladata lenne az ügyfele lelki támogatása, az azonban igen, hogy felismerje, ha az lelki segítségre szorul és ahelyett, hogy partneréül szegődik a másik szülő elleni hadjáratban, a másik teljes megsemmisítésére, inkább a gyermekre irányítsa a szülők figyelmét, hiszen kicsit rajta is múlik, hogy ő mennyire fog sérülni a szülők harcában. A bírák szerepe sem elhanyagolható, ha a gyermek érdekének védelméről van szó. Az utóbbi években - elsősorban 2012, a gyermekbarát igazságszolgáltatás éve óta - jelentős változásoknak lehetünk tanúi, köszönhetően a széleskörű gyermekjogi és gyermekpszichológiai képzéseknek, melynek köszönhetően a bírók ma már sokkal érzékenyebbek a gyermekek szükségleteire és érdekeinek biztosítására is sokkal jobban odafigyelnek. Most már csak arra kell ügyelni, hogy képesek legyenek elengedni sztereotípiáikat, előítéleteiket, valamint a megcsontosodott szokásaikat és a szülőkközpontú ítélkezés helyett valóban át tudjanak térni a gyermekközpontú döntéshozatalra. Ehhez szükség lenne arra, hogy valamiféle visszacsatolást kaphassanak arról, hogy miként alakult a család sorsa. A legnagyobb felelőssége egyértelműen a szülőknek van, az ő hozzáállásukban lenne a leginkább szükség a változásra. A legfontosabb, amit meg kellene érteniük, hogy a kapcsolat felbomlása a szülői szerepeket nem érinti, és hogy

---

²⁶ Monostori Judit. "Váltott gondoskodásban nevelő külön élő szülők és gyermekeik." *Demográfia*, 2021. 64. évf., 4. szám, 235.

a gyermekük érdekében el kell engedniük a személyes sértettséget, hiszen a szülők vitájában a gyermek a leginkább ártatlan mégis mindig ő a legnagyobb vesztes.”²⁷

A probléma magyarországi megoldására, enyhítésére új szemlélet szükséges a kérdéskörrel kapcsolatban, mely keretében minél több külföldi minta tanulmányozására és az életképes modellek áttemelésére kellene, hogy sor kerüljön. A jelenségről, mint problémáról folyamatosan beszélni kell, és felülről, az „államnak” kellene kidolgoznia egy eredményes módszertant. Az EMMI és a Kúria aktivitása, témában való megnyilatkozásaik elengedhetetlenek a kedvező fordulathoz, ugyanis jelenleg döntően alulról jövő kezdeményezések, elsősorban problémát magukénak érző civil szervezetek irányából figyelhetők meg.

---

²⁷ Visontai-Szabó Katalin. 2014, 93-94.

Irodalomjegyzék

- Babity, Mária. "A gyermekbántalmazás rizikótényezőinek vizsgálata (magas kockázatot képviselő gyermeknevelési attitűdök, a szülőkkel kapcsolatos gyermekkori emlékek és néhány lehetséges közvetítő tényező összefüggései)." Ph.D. diss., Pécs, 2013, 16-17.
- Fekete, Sándor. "Agresszió, depresszió, függőségek a 3. évezredben. Áttekintés a neurobiológiától a kultúráig." Pécsi Tudományegyetem. Letöltve: 2022.12.10., http://psychiatry.aok.pte.hu/tavoktatas/FS_007.pdf.
- Jaffe, P. G., Crooks, C. V., Bala N. (2006). "Making Appropriate Parenting Arrangements in Family Violence Cases: Applying the Literature to Identify Promising Practises." Cited in Babity Mária, 17.
- Kardos, Ferenc. *Láthatási előítéletek, trükkök, baklövések*. Budapest, 2013.
- Kinderschutzbund - Organisation Schweiz. Letöltve: 2022.12.11., <https://www.eltern-kind-entfremdung.ch/#waseke>.
- Kozák, Henriette, and Németh, Rita. "A PAS (parental alienation syndrome), a szülői elidegenítési tünetegyüttes aktuális státusza." *Családi Jog* 11, no. 3 (2013): 21-27.
- Kuszing, Gábor. "Hamis vád e a hamis vád?", <https://nokjoga.hu/wp-content/uploads/vadaskodnak-e-nok-szexuális-eroszakkal-kg-2010.pdf>.
- Gardner, Richard. "Commentary on Kelly and Johnston's The Alienated Child: A Reformulation of Parental Alienation Syndrome." *Family Court Review* 42, no. 4 (2004): 611-2.
- Somfai, Balázs. "Kapcsolattartás mint a gyermek emberi joga." Ph.D. diss., Pécs, 2007.
- Strecker, Christoph. *Versöhnliche Scheidung.Trennung, Scheidung und deren Folgen einvernehmlich regeln*. Beck-Rechtsberater im dtv, 4. Auflage Deutscher Taschenbuch Verlag GMBH & Co. 2010 München, 222.
- Tomasoovszki, László. "A szülői elidegenedés/elidegenítés szindróma." *Családi Jog*, 12, no. 1 (2014): 25-33.
- Visontai Szabó, Katalin. "Szülői felügyeleti jogok gyakorlása rendezésének jogi keretei, pszichológiai háttere és jogi problémái." Ph.D. diss., Szeged, 2014, 151-153.
- Visontai - Szabó, Katalin. "A szülői felügyelet rendezésének jogi keretei és pszichológiai háttere különös tekintettel a szülői felügyelet közös gyakorlására." Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest, *Glossa Iuridica*, 2021/4, 73-94.
- Warshak, R. A. "Current controversies regarding parental alienation syndrome." *American Journal of Forensic Psychology* 19, no. 3 (2001): 25-29.

Joó Patrik* – A konstruktív vita társadalmi kulcsszerepe

Lektorálta: Dr. habil. Barcsi Tamás PhD.

Absztrakt

A jövőbe történő sikeres előrehaladáshoz, a családi háztartástól a munkahelyen át egészen a politikáig szükséges a különböző vélemények, világnézetek megfelelő keretek között történő összemérése, ütköztetése annak megállapításához, hogy a folyamatosan változó körülmények mennyiben „igénylik” az eddig bevált konvenciók megtartását, illetve megváltoztatását.

A minőségi, nívós vita körbejárt véleményeket, nyitottságot, higgadt hangnemet, a tekintélyelvűség és az emberi hiúság visszaszorítását, valamint legfőképpen jóhiszeműséget igényel a vitában részt vevő felektől. Az igazán fontos kérdések megbeszélése a finom nüanszok feltárása és a retorikai, logikai hibázás mellett mások megbántását is magában foglalhatja. A valóságtól, realitástól való eltávolodással járhat és végső soron totalitarizmusba is torkolhat, ha ezek nem kapnak megfelelő teret. Nincs két szólásszabadság, aki azt bármely módon korlátozni kívánja az félő, hogy a szabadság ellen dolgozik.

Kulcsszavak: diskurzus, haladás, szólásszabadság, polarizálódás.

1. Bevezetés

Az Alkotmánybíróság a véleménynyilvánítás szabadságát, mint kommunikációs anyajogot említi, mivel az bizonyos kivételekkel minden közlés, nézet és eszme szabadságát magában foglalja, – így a szólás- és sajtószabadságot is – függetlenül annak módjától, értékétől, népszerűtlenségétől, erkölcsi minőségétől és legtöbbször valóságtartalmától is.¹ Ez a szabadság az individuum számára magában foglalja a hallgatás és mások meggyőzésének joga mellett, a szabad véleményformálást, amely az egyéni önkifejezés alapjának megteremtésén túl, kulcs fontosságú szerepet tölt be a jövő formálásában egy fejlődni kívánó, jól funkcionáló társadalomban.

1.1. Hipotézis

A hétköznapi emberi kapcsolatoktól, interakcióktól kezdve a nemzetközi politikai szintérig mindenkinek érdekében áll egy jóhiszemű, ésszerű, megfontolt és haladást célzó, nüanszra fogékony vitakultúra kialakítása. Társadalmi szinten egyszerre fontos felfedeznünk és megóvnunk, a „Jeruzsálemből és Athénből fakadó értékeink

---

* PhD hallgató, a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Jogbölcseleti és Társadalomelméleti Tanszék

¹ A véleménynyilvánítás szabadsága, Március 3, 2023. <https://tasz.hu/a-velemenynyilvanitas-szabadsaga>

gyökereit" ² – az erkölcsöt és a logoszt –, valamint értékelni a tényt, hogy „*ha csak úgy vakon ki kéne választanod születésed pillanatát, a mostot választanád*” ³, a mellett, hogy folyamatosan jobban próbálkozunk egy igazságosabb, egyenlőbb, ⁴ de ugyanakkor kompetenciára épülő világrend felállítására. A vita elkerülhetetlen, mivel a környezetünk és benne mi magunk is folyamatosan változunk, így kisebb-nagyobb mértékben napi szintű feladatunk eldönteni – persze ha nem döntünk az is egy döntés –, hogy mennyit tartsunk meg a már ismert és jobbesetben bevált meglévőből és milyen mértékben szorul az, a jövő „szükségletei” függvényében alakításra és a körülményekhez történő igazításra. Nem nehéz belátni, hogy ezzel egyidőben mindenki másnál is – egyéneknél nemzeteknél és kultúráknál egyaránt – ugyanez a folyamat zajlik le, amiből kifolyólag előbb vagy utóbb valamilyen vélemény vagy érdekellentét elkerülhetetlenül konfliktust fog szülni. A kérdés, hogy az adott konfliktus, hogyan kerül feloldásra. Közel lehetetlen vitatott, létfontosságú témákról nyíltan beszélni, bizonyos egyének, csoportok megbántása nélkül. Jordan Peterson, torontói klinikai pszichológus szerint, ezt az áldozatot vállalnunk kell, hiszen, ha szóban nem sikerül jóhiszeműen a közös jövőkép szem előtt tartásával ütköztetni a kritikus témákkal kapcsolatos világnézeteket és elképzeléseket, akkor az alternatíva idővel a fizikai eszkalálódás ⁵ lesz, amely esetén a ráció és a nyomós érvek helyét átveszi az ideológia, a dogma és az elnyomás. Napjainkban a társadalmi polarizálódás és széthúzás mértéke egyre nehezebbé teszi a nézeteltérések vitában történő feloldásának lehetőségét, a „büszke” ignorancia, az egymás meg nem hallgatása és egymás melletti elbeszélés vegyül a másik oldal véleményének, álláspontjának bagatellizálásával és sokszor a más véleményen állók démonizálásával. Yuval Noah Harari óva int az utóbbtól, szerinte „óvakodnunk kell attól, hogy felületes ismeretek alapján démonizáljunk vagy idealizáljunk”. ⁶ Bjorn Lomborg aki többek között a Dán Környezetvédelmi Értékelő Intézet igazgatója példának hozza, hogy, „aki ma nem támogatja a globális felmelegedésre kínált radikális megoldásokat, azt a társadalom kiveti magából, felelőtlennek és az olajlobbi sátáni kiszolgálójának tekinti” majd később hozzáteszi, hogy „egy ilyen fontos kérdéstről nem lenne szabad ebben a szellemben vitázni.” ⁷

2. Égető kérdések

---

² Ben Shapiro, *A történelem jobb oldala. Miként tette naggyá az értelem és az erkölcsi széndék a Nyugatot*. (Budapest: Hetek, 2021), 265.

³ Steven Pinker, *Felvilágosodás most*. (Budaörs: Alexandra, 2019), 53.

⁴ Chimamanda Ngozi Adichie, *We All Should Be Feminists*. (London: Vintage, 2014) (saját fordítás)

⁵ Canadian psychologist Professor Jordan B Peterson is interviewed by ABC's Leigh Sales for 7.30, 12/3/2018. Március 3, 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=44pERGAaKHw>

⁶ Yuval Noah Harari, *Sapiens, Az emberiség Rövid Története*. (Budapest: Animus, 2015) 59.

⁷ Bjorn Lomborg, *Cool it – Hidegvér! a szkeptikus környezetvédő útikalauza a globális felmelegedéshez*. (Budapest: Typotex, 2008) 10.

Korunk további meghatározó kérdései többek között, hogy milyen történet, narratíva⁸ (globalizáció - nemzetállamok, szocializmus - kapitalizmus, szubjektív igazság/vallás - objektív igazság/tudomány), mentén haladjunk előre, és hogy milyen társadalmi berendezkedés berkeiben ideális az élet, valamint, hogy mit kezdünk a demográfiai változásokkal, – egyik oldalon, hogy földünk elérte a 8 milliárd főt, a másik oldalon, hogy Európa korfája évről évre aggasztóbban fest – a közelgő globális világhatalomtrófiával és a küszöbön álló embertömegek munkáját felváltó technikai MI (mesterséges intelligencia) és biológiai forradalommal. Utóbbi esetében, kényelmetlen kérdés, hogy „hogyan fog kinézni a munkaerőpiac, amikor már az emberekre jellemző képességek két fő csoportjába – fizikai és kognitív – tartozó feladatokat hatásosabban és pontosabban végzi el az egyedi, kizárólag a gépekre jellemző képességekkel – összekapcsolhatóság és frissíthetőséggel – rendelkező MI. Yuval Noah Harari szerint Potenciálisan, embertömegek vállnak gazdaságilag, a tőke számára „feleslegessé”,⁹ de itt is mint az olyan összetett, komplex témák – mint a bevándorlás, abortusz, valamint a földünket és ezzel egész civilizációnkat érintő és fenyegető krízishelyzetek – jellegzetessége, hogy számos szemléletes példát és intelligens érvet találhatunk közel bármire, amit csak állítani akarunk, ezért „mindig meg kell vizsgálnunk az érem másik oldalát is”¹⁰, ami jelen példánál maradva az, hogy „mindez valószínűleg óriási előnyökkel jár majd az emberi társadalom számára. Az MI- orvosok milliárdok számára biztosíthatnak jobb és olcsóbb egészségügyi ellátást, különösen azoknak, akik ma semmilyenhez nem jutnak hozzá. A tanuló algoritmusok és a biometrikus szenzoroknak hála, egy fejletlen országban élő szegény falusi is jobb ellátásban részesülhet az okostelefonja révén, mint ma a világ leggazdagabb emberei a legjobban felszerelt kórházakban.”¹¹ Ezen fontos kérdések feltevése és megvitatása mellett szükséges a társadalmunkba beágyazott, szinte megkérdőjelezhetetlennek tűnő „tények” felülvizsgálata, olyan kérdések feltevésevel mint, hogy ténylegesen a Püthagorasz, Platón és Arisztotelész által egyaránt ellenzett demokrácia a legkívánatosabb és legjobb államforma a 21. században. Valamint, hogy a neoliberais kapitalizmusnál milyen alternatíva szolgálhat jobb, kívánatosabb és hosszú távon fenntarthatóbb gazdasági berendezkedésként. Mark Fisher a *Kapitalista realizmus* című könyvében azt írja, hogy „könnyebb elképzelni a világvégét, mint a kapitalizmus végét”.¹² Ugyanakkor szerinte „van alternatíva – csak nem megtalálnunk kell, hanem létrehozunk.”¹³ Jelenleg nem kívánok állást foglalni egyik kérdésben sem. Pusztán a konvenciók, mélyre beásott vélemények megkérdőjelezése, felülvizsgálata és az új gondolatok megvitatása mellett teszem le a voksom megjegyezve, hogy ezen kérdéseknek is van jó és rossz oldala is. Leegyszerűsítve a jót kellene megtartani és magasabb szintre emelni a rosszat pedig fokozatosan enyhíteni vagy ha lehetséges

---

⁸ Jonathan Haidt, *The Righteous Mind: Why Good People Are Divided by Politics and Religion*. (New York: Vintage Books, 2013)

⁹ Yuval Noah Harari, *21 lecke a 21. századra*. (Budapest: Animus, 2018) 30-33.

¹⁰ Lomborg, Cool it, 14.

¹¹ Harari, 21 lecke a 21. századra, 33.

¹² Mark Fisher, *Kapitalista Realizmus Nincs alternatíva?* (Budapest: Napvilág, 2020) 15.

¹³ Fisher, *Kapitalista Realizmus*, 14.

elkerülni. Persze itt nem elhanyagolható, hogy mi alapján határozzuk meg, a jót és mi alapján a rosszat, de ez egy másik dolgozat témája.

3. Kor tünetek és potenciális feloldásaik

A jelenlegi igen baljós – vagy legalábbis annak látszó¹⁴ – helyzetben való javításhoz, fontos lenne egy közös alap kialakítása mellett, társadalmi szinten változtatni a hozzáálláson és ezen túl a fekete-fehér gondolkodásba árnyalatot vinni. Egyetértek Szentes Tamás állításával, miszerint „magától értetődően óvakodni kell attól, hogy azokat önmagukban véve és általánosítva minősítsük kedvezőknek vagy kedvezőtleneknek. Tehát azokat a kérdéseket is fel kell tenni és meg is kell válaszolni, hogy azok milyen szempontból, kinek a számára, vagyis a gazdaság mely szereplői, ágazatai, illetve a társadalom mely tagjai, rétegei számára, hasznára vagy kárára, továbbá milyen idősávban, a jelenben, a közeljövőben vagy hosszabb távon tekinthetők kedvezőknek vagy kedvezőtleneknek.”¹⁵

3.1 Közös pont

A minőségi vitához szükséges egy olyan kiindulási pont megtalálása, amelyben a különböző álláspontot képviselők konszenzuson állnak. Ebből lehet elágazni, ez kvázi ugródeszkeként szolgál a további gondolatmenetekhez. Sokáig az újság ezt a funkciót látta el, valamint a „hard science” területei, mint a fizika vagy a biológia terén hozzáértők által bizonyított és elfogadott akkori igazságai szolgáltak kiindulási pontként, idézhető referenciaként. Manapság sajnos a Föld formája mellett, abban sem tudunk konszenzusra jutni, hogy mi a férfi és mi a nő. Napjainkban a hírek, hírportálok, területén problémás, hogy kevés példát találunk olyan témára, amely megmenekült volna a politizálódástól, azaz attól, hogy az felhasználásra kerüljön egyik vagy másik oldal ideológiai alátámasztásaként. Nehéz, komoly agyi munkát és józan ész igénylő feladat a végtelennek tűnő propaganda, „fake news” és dezinformáció áradat közül kiszűrni, hogy mi és mennyiben igaz. Lehet megfogadandó Nassim Taleb javaslata, miszerint, „ha valaki egy egyszerű lépést kíván tenni egy magasabb rendű, az állati léttől a lehető legtávolabb álló életforma elérése felé, akkor távolodjon el a mindenféle hivatalos magyarázatról, azaz kapcsolja ki a tévékészüléket, csökkentse minimálisra a hírportálokkal töltött időt, és ne böngésszen blogokat.”¹⁶ A „post-truth” és az „echo chamber” uralta platformok korában a hírek túlnyomó többsége megbízhatatlanná vált, melyek tartalma jó, ha részlegesen fedi a valóságot. Könnyű egy kis ferdítéssel, egy tény, fontos adat elhallgatásával, hol túlzással, hol bagatellizálással, eltéríteni és öngazolásra használni az adott történetet, ezzel felhúzza egy igazság mag köré épített hazugság

---

¹⁴ Hans Rosling, *Tények: Tíz ok, amiért tévesen ítéljük meg a világot, avagy miért állnak jobban a dolgok, mint gondolnánk.* (Budapest: Libri, 2018)

¹⁵ Szentes Tamás, *Ki, mi és miért van válságban? A leegyszerűsítő nézetek és szemléletmód kritikája.* (Budapest: Napvilág kiadó, 2009) 16.

¹⁶ Nassim Nicholas Taleb, *A fekete hattyú, avagy a legváratlanabb hatás* (Budapest, Gondolat Kiadó, 2012), 179.

komplexumot. Aki uralja a narratívát az uralja a gondolkodást szól a mondás. Herbert Marcuse a következőket írja erről, „a politikacsinálók és a tömegtájékoztatószállítóik módszeresen előmozdítják az egydimenziós gondolkodást. Beszéduniverzumuk tele van önmagukat igazoló hipotézisekkel, amelyek szakadatlanul és monopolisztikusan, ismételve hipnotikus definíciókká vagy utasításokká válnak.”¹⁷ Ennek feloldására, társadalmilag széles kör számára elérhető, megbízható, politikai és nemzetközi cégek befolyásától mentes hírportálok elterjedésére lenne szükség. Az információ is táplálék¹⁸, melyek fogyasztásából egy realitás talaján álló világméretű lehetne felépíteni. Vajon túlzottan idealista gondolat, a Goebbelsi propaganda gépezet – Adolf Hitler a következőket írja erről a Mein Kampf (Harcom) című hírhedt könyvében „a propaganda elsősorban az érzelmekre hat, s csak kisebb mértékben az értelemre. Nem szükséges, hogy a nép tudatosan gondolkodjék, hiszen az emberek felfogóképessége amúgy is meglehetősen korlátozott, intelligenciájuk csekély, viszont igen gyorsan felejtnek. Ehhez képest a hatásos propaganda csupán néhány pontra szorítkozhatik, s a jelmondatokat addig kell ismételnie, míg a közönség minden tagja megérti, hogy hogyan kell értenie őket”¹⁹ – jól működő és bevált jelenléte után ilyen médiumban gondolkozni?

3.2 Közös nyelv és „árnyalatok”

A közös alapok megtalálása mellett már az elején érdemes meghatározni a vita fogalmi keretét, hiszen nehéz építő konklúzióra jutni a veszekedésen és egymás hülyének nézésén kívül, ha különböző dolgokról beszélünk. Amennyiben ez lehetséges ki kell alakítani és meg kell egyezni egy közös fogalomrendszerben, aminek a körét és definícióit nem tágitjuk a vita további részében és tudatosan kitarítani az eredetileg megválaszolni kívánt kérdés mellett,²⁰ ezzel elkerülve az egymás melletti elbeszélést és csapongást. A migrációról szóló diskurzus esetében például tisztázni, hogy mi a legális és mi az illegális bevándorlás és végső soron rátérni a valódi kérdésre, hogy milyen kritérium alapján, hány fő kerüljön befogadásra. A széleskörű polarizálódás következményeként a finom eltérésekre való fogékonyság kivonul a politikai és társadalmi diskurzus mellett, sajnos a gondolkodásból is, melynek helyét a többségnél átveszi az átmenetek nélküli, szélsőséges, fekete-fehér világnézet, – CNN vs Fox News, Orbán Viktor vs Gyurcsány Ferenc, Donald Trump vs Joe Biden – amelynek velejárója a másik oldal, az ellenvéleményen állók dehumanizálása. Ez visszavezet a törzsi társadalmakban ismert mi és ők (tribalism) jelenségéhez, amelyet a visszhangkamrák (echochamber) csak felerősítenek. „A Homo Sapiens úgy fejlődött, hogy az embereket „mi”-re és „ők”-re ossza fel. A „mi” volt a körülötte lévő horda, akárki volt is ő, és az „ők” volt

---

¹⁷ Herbert Marcuse, *Az egydimenziós ember*. (Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1990), 36.

¹⁸ Thich Nhat Hanh, *A zen és a bolygó megmentésének művészete*. (Budapest: Ursus Libris, 2022)

¹⁹ Anthony R. Pratkanis and Elliot Aronson, *A rábeszélőgépjelenség: élni és visszaélni a meggyőzés mindennapos mesterségével*. (Budapest: Ab Ovo, 1992) 188.

²⁰ Greg McKeown, *Lényeglátás: Kevesebbet, de jobbat*. (Budapest: Bagolyvár, 2015)

mindenkinek más²¹ és „nézeteinket legtöbbször nem az egyéni racionalitás, hanem a csoportgondolkodás formálja, és a csoportlojalitás miatt ragaszkodunk hozzájuk.”²² Ortega kijelentése, hogy a tömeg „nem kíván együtt maradni azzal, ami nem ő. Halálosan gyűlöl mindent, ami tőle különbözik”²³ erősen aktuális a woke-ideológia és a politikai korrektség (PC) korában. Jelentős probléma, pusztán antipatikus alapon a másik oldal erős érveit figyelmen kívül hagyni.

3.3. Ignoráns arrogánsok

A Jóhiszemű és a haladást célzó diskurzushoz hasznos kiindulási pont vélelmezni, hogy ignoráns vagy a tényekkel kapcsolatban, továbbá, hogy egy diskurzusban egyik fél sem birtokolja a teljes igazságot, ezért szintén érdemes vélelmezni, hogy „a másik ember tud valamit, amit mi nem.”²⁴ A megfelelő hozzáállás mellett a vita lefolytatásához elengedhetetlen bizonyos fokú és nivójú vélemény kialakítása. Személy szerint az a benyomásom, hogy társadalmilag kialakult egy olyan hozzáállás, amely közel megköveteli és elvárja (főleg a tanult vagy legalábbis annak hitt egyetemet végzett emberektől), hogy minden nagyobb meghatározó kérdéstről, politikai és geopolitikai helyzetről mélyreható tudással és kiforrott körbejárt véleménnyel rendelkezünk. Ennek az eredménye, a „mindenkinek tud mindenről” című Orffüi tó szélességű és kisebb pocolya mélységű tudástár, hiszen ez a hozzáállás közel végtelen időt, energiát és befogadóképességet feltételez, amelyek meglete kétségtelenül szembe megy a hétköznapi tapasztalattal. Be kell látni, hogy a legtöbb véleményünk elképesztően felszínes, nem több ideológiai és temperamentumbeli elfogultságnál. „Mindannyiunkban beépített leegyszerűsítések és „kognitív torzítások” működnek”²⁵ valamint „a viselkedési közgazdászok és evolúciós pszichológusok kimutatták, hogy a legtöbb döntés inkább érzelmi reakciókon és felületes információkon alapuló egyszerűsítéseken alapul, semmint racionális érzelmeken”.²⁶ A valahol hallott rágatlanul és emésztetlenül magunkévá tett információhoz hajlamosak vagyunk ragaszkodni főleg, ha az megerősítésre kerül²⁷ (a már említett visszhangkamrák veszélye részben ebben rejlik). Sajnos az ignorancia mellett az arroganciát növeli a tudásillúzió, amelynek lényege, hogy „noha egyénileg nagyon is keveset tudunk, azt hisszük, hogy nagyon is sokat, mivel a mások elméjében lévő tudást is úgy kezeljük, mintha a sajátunk volna.”²⁸ Szolid jól körbejárt vélemény kialakítása komoly munkát, írás és olvasás dualitását igényli. Charlie Munger, Warren Buffet jobbkeze igen magas mércét határoz meg amikor, így fogalmaz: „nem

---

²¹ Harari, Sapiens, 160.

²² Harari, 21 lecke a 21. századra 194.

²³ José Ortega y Gasset, *A tömegek lázadása*. (Budapest: Hidy András, 1943) 97.

²⁴ Jordan B. Peterson: *12 szabály az élethez. Így kerül el a káoszt*. (Budapest, XXI.Század, 2018) 270.

²⁵ Olivier Sibony, *Döntéshozatali Csapdák: Hogyan visznek tévútra a torzítások (és mit tehetünk ellenünk)?* (Budapest: HVG Könyvek, 2021) 9.

²⁶ Harari, 21 lecke a 21. századra, 193.

²⁷ „Shane Parrish: Confirmation Bias and the Power of Disconfirming Evidence” Március 1, 2023. <https://fs.blog/confirmation-bias/>

²⁸ Harari, 21 lecke a 21. századra, 194.

engedem meg magamnak, erős vélemény kialakítását olyan témában, ahol nem tudom a másik oldal érveit jobban, mint ők maguk.”²⁹ Bután és rosszul érzi magát az ember, ha nem tud valamihez hozzászólni, amiből az következik, hogy a többség könnyedén dobálózik erős kijelentésekkel, komolyabb érvelés és tényszerű alátámasztás hiányában, a „nem tudom” varázsszó mellőzésével. Micsoda bölcsességgel és alázattal teli Szókratész azon mondása, hogy „egyvalamit tudok biztosan: azt, hogy nem tudok semmit”³⁰ Elgondolkodtató, hogy ha a filozófia egyik meghatározó zászlóvivője így nyilatkozik magáról akkor vajon mi mennyit tudunk?

4. Carl Rogers

Carl Rogers vitában alkalmazott szabályát, miszerint, „mindenki csak azt követően mondhatja el a saját álláspontját, miután pontosan elismételte az előtte felszólaló ember gondolatait és érzéseit, annak megaláztatására.”³¹ érdemes lenne bevezetni a propagandával átítatott, nemzetközi cégek kénye-kedve által rángatott politikai és a hétköznapiakban előforduló személyes vita területére is. Rogers továbbá arra sarkall, hogy a másik fél megértéséhez először is bele kell helyezkednünk a másik személy helyébe és onnan nézni, hogy mit is kíván nekünk átadni. A kommunikáció legnagyobb része nem szavakban történik. A hallgatás során a szavakon túl a hangnemet, a testbeszédet és a mögöttük rejlő érzéseket is érdemes vizsgálni³². Társadalmi viszonylatban mikró szinten az utóbbinak nagy szerepe van, míg a politikai és (pláne) a tudományos vita területén a szavak dominálnak, mert ott a lényeg, hogy a lehető legracionálisabban kerüljön az adott gondolat átadásra, ami az első kategóriában nem elvárható.

5. „Facts don’t care about your feelings”³³

Ben Shapiro szerint az individualizmus a logikai végletéig fajult, ami azzal járt, hogy a tények helyét átvették az érzelmek (azon hozzáállás, hogy az érzelmek fontossága felhatalmazást jelent a realitás ignorálására). Leszögezi, hogy „nincs olyan, hogy a te

---

²⁹ „Shane Parrish: The Work Required to Have and Opinion” Február 20, 2023 <https://fs.blog/the-work-required-to-have-an-opinion/> (saját fordítás)

³⁰ „Tarján M. Tamás: Szókratészt kiissza a méregpohara” Február 20, 2023 https://rubicon.hu/kalendarium/kr-e-399-februar-15-szokratesz-kiissza-a-meregpoharat?gc_id=14734383555&h_ad_id=547570060264&gclid=Cj0KCCQiAgOefBhDgARIsAMhqXA42vuU5XXITiYwcy0OWGHMIQK6MwjKilzPuyQ471KwkaodCgiHMc4UaAslwEALw_wcB

³¹ Peterson, 12 szabály az élethez, 283.

³² Carl R. Rogers and Richard E. Farson, *Active listening*. (Mansfield, Martino Publishing 2015)

³³ Ben Shapiro, Piers Morgan, Piers Morgan Vs Ben Shapiro Full Interview (interjú, Piers Morgan Uncensored on CNN, Február 22, 2023) Március 2, 2023 <https://www.youtube.com/watch?v=rUcR3-6lAW0&t=130s>

igazságod. Van az igazság és van a véleményed”.³⁴ Mint már említettem közel lehetetlen vitatott, létfontosságú témákról nyíltan beszélni, bizonyos egyének, csoportok megbántása nélkül. Douglas Murray hívja fel a figyelmet, hogy „az egyet nem értés nem egyenlő az elnyomással, az érvelés nem egyenlő a támadással. A szavak nem egyenlők – még a provokatívak és a visszataszítóak sem – az erőszakkal. Az általunk nem szeretett beszéd kapcsán a még több beszéd a méltó válasz”.³⁵ Alapvető emberi vakfolt, hogy sokan "összekeverik azt, amit igaznak szeretnének azzal, ami ténylegesen igaz"³⁶ „valamint "a legtöbb ember küzd az ellen, hogy meglássa az igazságot, amennyiben az nem olyan, mint amilyennek akarja." ³⁷ A valóságtól, realitástól való eltávolodással jár és végül totalitarizmusba is torkollhat ha mások érzelmei folytán módosítunk a valóságon (amin nyilván nem lehet). Ez a folyamat George Orwell 1984 című meghatározó jelentőségű könyvében szépen nyomon követhető. A sokáig ismételt hazugságot és a duplagondol (tudatos vakság) módszerével fejükbe ültetett propagandát végül elhiszik és igazságként kezdik kezelni az emberek. A könyvben ezt teljes sikerre viszik: „Minden ködbe veszett. A múltat eltörölték, az eltörlés műveletét elfelejtették, a hazugság, valósággá lett.” ³⁸ Ugyanakkor ez nem fikció. A Szovjetunió legsötétebb éveit részletesen dokumentálja Alekszandr Iszajevics Szolzsenyicin Nobel-díjas orosz munkatábort megjárt író, aki pontosan az 1984-ben olvasott folyamatról számol be „akkoriban (különösen vidéken) még nem mindenki szokott rá, hogy mást mondjon, mint amit gondol.” ³⁹ A jobboldali véglethez hasonlóan – Náci Németország, Holokauszt – az Orwell által lefestett és a Szolzsenyicin által dokumentált baloldali véglelet is elkerülendő. Nincs két szólásszabadság, azaz aki „A” szólásszabadságot korlátozni akarja az nem csupán a kisebbséget vagy egy elnyomott csoport érdekeit védi, hanem féltő, hogy a szabadság ellen dolgozik.

6. Konklúzió

Egyéni és nemzeti szinten is más-más lencsén, perspektíván keresztül nézünk a világra, adott eseményről alkotott és levont következtetéseink eltérhetnek és általában el is térnek, többek között a kulturális, szociális és történelmi behatásokból eredő, valamint a temperamentumból fakadó különbözőségek folytán. Amely nem baj, hiszen „az ellentmondások elválaszthatatlan részét alkotják minden emberi kultúrának. Sőt ezek a kulturális fejlődés motorjai, ezek felelősek fajunk kreativitásáért és dinamizmusáért. Ezek kényszerítenek minket gondolkodásra, a dolgok átértékelésére, kritizálására”.⁴⁰ Szükségünk van egymásra, a férfinek a nőre,

---

³⁴ Ben Shapiro, Piers Morgan, Piers Morgan Vs Ben Shapiro Full Interview (interjú, Piers Morgan Uncensored on CNN, Február 22, 2023) Március 2, 2023 <https://www.youtube.com/watch?v=rUcR3-6lAW0&t=130s> (saját fordítás)

³⁵ Douglass Murray: *A tömegek tébolya*. (Pécs:Alexandra, 2020) 182.

³⁶ Ray Dalio: *Elve.k* (Budapest, A4c Books, 2019) 138.

³⁷ Dalio, Elvek, 135.

³⁸ George Orwell, *1984*. (Budapest: Helikon, 2020), 103.

³⁹ Alekszandr Iszajevics Szolzsenyicin, *A Gulag szigetvilág I.kötet*. (Budapest: Helikon, 2018) 483.

⁴⁰ Yuval Noah Harari, *Sapiens, Az emberiség Rövid Története*. (Budapest: Animus, 2015) 155.

a politikai baloldalnak a politikai jobboldalra a konzervatívoknak a liberálisokra (természetesen vice versa). Utóbbi jelentőségét a 2014-ben kicsúcsosodó menekülthullám esetével példáznám. Leegyszerűsítve az esetet, általánosságban elmondható, hogy a liberálisok a határok korlátlan megnyitása mellett törtek lándzsát, azzal érvelve, hogy az embertömeggel potenciál és egészséges diverzitás áramlik majd be. Ugyanekkor általánosságban elmondható, hogy a konzervatívok az emberáradat megfékezését, azaz határok felhúzását szorgalmazták, azzal érvelve, hogy a túl nagy diverzitás és a hirtelen, kontrollálatlan változás gyökerestül tépheti ki a fennállót, valamint figyelmeztetésül megjegyezték, hogy a történelem folyamán a pusztító betegségek jelentős része – itt gondolok többek között a 14. századi Fekete halálra és a későbbi spanyolnáthára – nagy embertömegek megmozdulásához köthetőek. Felmerül a kérdés, hogy melyik oldalnak van igaza. Hiszen a progresszív oldal határok nélkül idővel óhatatlanul a veszébe rohan, ellenben a konzervatívok esetében fennáll a veszélye, hogy a vélt vagy valós rugalmatlanság, valamint a múlthoz való görcsös ragaszkodás folytán, egyre kisebb és kisebb terekbe zárják be magukat, míg végül mozgásképtelenné nem válnak. A válasz az, hogy nem tudjuk, nehéz előre látni, hogy káoszt vagy fejlődést „hoznak” magukkal a kívülről érkezők. Néha az egyik néha a másik megközelítés a megfelelő és arra a kérdésre a választ, hogy melyik az adott helyzetben megfelelő hozzáállás, a konstruktív vita adhat effektíven. John Stuart Mill úgy ír erről, hogy „az egészséges politikai élethez egyaránt szükséges egy olyan párt, mely a rendet és a stabilitást, s egy olyan mely a haladást és a reformokat képviseli, mindaddig, míg csak az egyik vagy másik annyira ki nem tágítja szellemi horizontját, hogy egymaga váljék a rend és egyben a haladás pártjává is, ismerve és elkülönítve egymástól azt, amit meg kell tartani, s azt, amit el kell söpörni az útból. Mindkét gondolkodásmód a másik hiányosságából húz hasznot, de nagyrészt a másik ellenállása az, ami az észszerűség és a józanság határai között tartja őket.”⁴¹ Tehát közös érdekünk, hogy egy híd kialakításával megtaláljuk a valósághoz legközelebb álló alternatívát, ezért a kritikusan fontos nagyszabású kérdésekről, folyamatos, nyílt és szabad diskurzust kellene – bizonyos mértékben folyik is – folytatni a spektrum különböző pontjain álló hozzáértők gondolatainak, álláspontjainak meghallgatásával és a terveik, elképzeléseik potenciális negatív és pozitív következményeinek alapos felmérésével és mérlegelésével. „Az ellentmondásmentesség a tompa agyak játszótere.”⁴²

---

⁴¹ John Stuart Mill, *A Szabadságról*. (Budapest: Helikon, 2020.) 81.

⁴² Yuval Noah Harari, *Sapiens, Az emberiség Rövid Története*. (Budapest: Animus, 2015) 155.

Irodalomjegyzék:

- Adichie, Chimamanda Ngozi. *We all should be feminist*. New York: Vintage Books, 2015.
- Dalio, Ray. *Elvek*. Budapest: A4c Books, 2019.
- Fisher, Mark. *Kapitalista realizmus Nincs alternatíva?* Budapest: Napvilág kiadó, 2020.
- Haidt, Jonathan. *The Righteous Mind: Why Good People Are Divided by Politics and Religion*. New York: Vintage Books, 2013.
- Harari, Yuval Noah. *Sapiens: az emberiség rövid története*. Budapest: Animus, 2015.
- Harari, Yuval Noah. *21 lecke a 21.századra*. Budapest: Animus, 2018.
- Lomborg, Bjorn. *Cool it – Hidegvér! a szkeptikus környezetvédő útikalauza a globális felmelegedéshez*. Budapest: Typotex, 2008.
- Marcuse, Herbert. *Az egydimenziós ember*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1990.
- McKeown, Greg. *Lényeglátás*. Budapest: Bagolyvár, 2015.
- Mill, John Stuart. *A Szabadságról*. Budapest: Helikon, 2020.
- Murray, Douglass. *A tömegek tébolya*. Pécs: Alexandra, Pécs, 2020.
- Ortega, José y Gasset. *A tömegek lázadása*. Budapest: Hindy András, 1943.
- Peterson, B. Jordan. *12 szabály az élethez*. Budapest: XXI.Század, 2018.
- Pinker, Steven. *Felvilágosodás most*. Budaörs: Alexandra, 2019.
- Pratkanis, Anthony R. and Elliot Aronson. *A rábeszélőgép: élni és visszaélni a meggyőzés mindennapos mesterségével*. Budapest: Ab Ovo, 1992.
- Rogers, Carl R. and Richard E. Farson. *Active listening*. Mansfield: Martino Publishing, 2015.
- Shapiro, Ben. *A történelem jobb oldala, Miként tette naggyá az értelem és az erkölcsi széndék a Nyugatot*. Budapest: Hetek, 2021.
- Sibony, Olivier. *Döntéshozatali Csapdák: Hogyan visznek tévútra a torzítások (és mit tehetünk ellenünk)?* Budapest: HVG Könyvek, 2021.
- Szoltsenyicin, Alekszandr Iszajevics. *A Gulag szigetvilág I.kötet*. Budapest: Helikon, 2018.
- Taleb, Nassim Nicholas. *A fekete hattyú, avagy a legváratlanabb hatás*. Budapest: Gondolat, 2012.
- Tamás, Szentes. *Ki, mi és miért van válságban? A leegyszerűsítő nézetek és szemléletmód kritikája*. Budapest: Napvilág, 2009.

Kocsmárik Gábor* – A végrehajtás foganatosításához kapcsolódó rendes jogorvoslat

Lektorálta: Prof. dr. habil. Herke Csongor DSc.

Absztrakt

A tanulmány célja, hogy a bírósági végrehajtás foganatosítása során igénybe vehető jogorvoslatok közül bemutatásra kerüljön végrehajtási kifogás intézménye. Egyebek mellett prezentálásra kerülnek a „rendes” jogorvoslati lehetőségnek a benyújtásának feltételei, célja, a benyújtására jogosultak köre, benyújtásának módja, határideje, a végrehajtási kifogás felterjesztését követő intézkedések.

A konferencián részt vevők ezen túlmenően a végrehajtási kifogás elbírálása során alkalmazott szabályokról, valamint új, korábban nem ismert jogintézményként megjelenő, a végrehajtó fizetési kötelezettségét szankcióként előíró rendelkezésekről is tájékoztatást kapnak.

Kulcsszavak: bírósági végrehajtás, jogorvoslat, végrehajtási kifogás

1. Jogorvoslatokról általában

Magyarország Alaptörvényének XXVIII. cikk (7) bekezdése alapján „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti”.

A rendelkezést azzal egészíteném ki – mint ahogyan az a későbbiekben is látható lesz –, hogy nem csak döntés ellen vehető igénybe a jogi eszköz, hanem mulasztással szemben is.

Megfelelő időben történő tudomásszerzés és döntések indokolása adja a jogorvoslati jog alapját, az indokolás nélkül az ügyfél nem tudná mire alapozni a kérelmét.¹

Megkülönböztethetünk rendes jogorvoslatot, amely a nem jogerős döntés ellen, illetve rendkívüli jogorvoslatot, amely egy már jogerőre emelkedett határozattal szemben nyújtható be.

2. A bírósági végrehajtás jogorvoslati rendszere

A végrehajtás során igénybe vehető jogorvoslati lehetőséget a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (Vht.) szabályozza. A jogszabályhely jogorvoslati rendszere két részre osztható. Megkülönböztetünk a végrehajtás elrendelésével és foganatosításával kapcsolatos jogorvoslatokat. A végrehajtás elrendelése körében lehetőség van a végrehajtási lap visszavonására vagy a végrehajtási záradék törlésére, fellebbezés vagy felülvizsgálati kérelem benyújtására.

---

* PhD-hallgató; PTE ÁJK Büntető és Polgári Eljárásjogi Tanszék

¹ Turkovics István, „A jogorvoslati jog megfelelő gyakorlati alkalmazhatóságának feltételei az alkotmánybíróság gyakorlata alapján,” *Sectio Juridica et Politica Tomus*, 29. évf. no. 2. (2011): 333–350.

A végrehajtás foganatosításával kapcsolatban a végrehajtási kifogás, fellebbezés, továbbá a végrehajtás foganatosításában részt vevő más szervek (például rendőrség, ingatlanügyi hatóság) eljárásában történt jogsérelemmel kapcsolatban az adott szerv eljárásról szóló jogszabály szerint igénybe vehető jogorvoslat.

3. Végrehajtási kifogás

A végrehajtási kifogás a bírósági végrehajtási eljárásban benyújtható rendes jogorvoslati eszköz, tehát akkor vehető igénybe, hogy ha a végrehajtó intézkedéséhez még nem fűződik végleges joghatás, nem emelkedett jogerőre. Az utolsó átfogó módosítására a 2011. évi CLXXX. törvény 2012. március 15-i hatálybelépésével került sor. A törvény miniszteri indokolása szerint a végrehajtási kifogás a jogszabálysértő eljárási cselekmények, illetve eljárási késedelmek okozta jog- és érdeksérelem orvoslására szolgáló bírósági jogorvoslati eljárás. Korábban a végrehajtási kifogás intézménye alkalmas volt arra, hogy a felek indokolatlanul elhúzzák a végrehajtási eljárást, ezért a módosító törvény a végrehajtási kifogás elbírálását több rendelkezéssel gyorsította².

4. Benyújtás feltételei

A Vht. 217. § (1) bekezdése alapján végrehajtási kifogás „*A végrehajtónak a végrehajtási eljárás szabályait és a végrehajtási kifogást előterjesztő jogát vagy jogos érdekét lényegesen sértő intézkedése, illetőleg intézkedésének elmulasztása (a továbbiakban együtt: intézkedése) ellen*” terjeszthető elő. Jelen szakasz nyelvtani értelmezése segítség nyújt annak feltárásában is, hogy mi a benyújtás feltétele. Jogorvoslattal tehát csak abban esetben lehet élni, amennyiben az intézkedés jogszabálysértő, valamint lényegesen sérti a benyújtó jogát vagy jogos érdekét. A gyakorlatban ez úgy működik, hogy meg kell jelölni a konkrét intézkedést vagy mulasztást és ezzel egyidejűleg alá kell támasztani, hogy ez milyen hatással volt az illető jogára vagy jogos érdekére. A jogalkalmazók számára nem ad egzakt meghatározást a lényegesen sértő intézkedés meghatározására a jogalkotó, csupán annyi támpontot ad, hogy azokra alkalmazhatóak, amelyek a végrehajtási eljárás lefolytatására érdemi kihatással voltak, ezért a továbbiakban a bíróság mérlegelési jogköre az irányadó.

Egyes esetben a törvény konkrétan is megjelöli azokat az eseteket, amelyekben végrehajtási kifogás nyújtható be:

- végrehajtó által kiállított díjjegyzék
- az ingatlan becsértékének megállapítása
- felosztási terv.

Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy például az alábbi esetekben is végrehajtási kifogás benyújtásának lehet helye, de a törvény külön nem nevesíti őket:

- végrehajtás alól mentes vagyontárgy lefoglalása
- zálogjogosult értesítésének elmulasztása foglalás során
- az eljárás során az arányosság és fokozatosság elvének be nem tartása

---

² 2011. évi CLXXX. törvény miniszteri indokolás

5. Célja

A kifogás, mint bármely más jogorvoslat célja, hogy az adott tevékenység törvényességi ellenőrzés alá kerüljön és ezáltal átlátható legyen, a jogbiztonságot szolgálja. A végrehajtó intézkedését, mulasztását a bíróság a kifogás keretei között bírálja el, általánosságban elmondható, hogy az eljárásában a kérelemhez kötöttség elve érvényesül.³

6. Előterjesztésére jogosultak köre

Végrehajtási kifogást nyújthatnak be a felek, valamint más érdekelték. Felek egyrészt a végrehajtást kérő, akit a végrehajtási jog megillet, másrészt az adós (kötelezett), aki ellen a végrehajtás irányul. A más érdekelt meghatározása már nem ennyire egyértelmű, mivel annak személye az adott típusú eljáráshoz, fogatosított cselekményhez kapcsolódóan más és más lehet. A teljesség igénye nélkül például:

- osztatlan közös tulajdonú ingatlan esetén nem adós társtulajdonos
- Magyar Bírósági Végrehajtó Kar a felosztási terv ellen benyújtott végrehajtási kifogás esetén
- árverési vevő
- zárgondnok
- ügygondnok
- zálogjogosult

7. Határidő, hely, mód

A törvény két határidőt szab meg a végrehajtási kifogás benyújtására. Egyrésztől egy szubjektív 15 napos határidőt, amely számolható a kifogásolt intézkedéstől, a tudomásszerzéstől, illetőleg amennyiben akadályozva volt, úgy az akadály megszűnésétől. Másrésztől meghatároz egy objektív 3 hónapos határidőt is, mely után már nem lehet kifogást előterjeszteni és a határidő elmulasztása miatt igazolásnak nincs helye. Az objektív határidő vonatkozik az ügyész által benyújtott végrehajtási kifogásra is.

Véleményem szerint fontos itt még megjegyezni, hogy a 15 napos határidő számítására a polgári perrendtartás határidőre vonatkozó szabályai irányadóak, tehát

- a határidőbe a kezdőnap nem számít bele
- ha a határidő lejárt munkaszüneti napra esik, a határidő csak az azt követő legközelebbi munkanapon jár le
- az elkészen benyújtott kifogás joghatás kiváltására nem alkalmas azonban, ha önhibáján kívül mulasztott, úgy igazolásnak van helye.⁴

A korábbi szabályozás szerint a végrehajtási kifogás a végrehajtást fogatosító bíróságnál volt előterjeszthető, aki ezután intézkedett a szükséges iratok beszerzése

---

³ BH2008. 120.

⁴ Polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) 146. §

íránt a végrehajtótól, ami így sokszor az eljárás elhúzódásához vezetett.⁵ A jelenleg hatályos szabályozás szerint végrehajtási kifogást a végrehajtónál kell benyújtani, amely történhet személyesen, szóban ügyfélfogadási időben, illetve természetesen postai úton is. A benyújtás módjára, határidejére vonatkozó tájékoztatást a végrehajtó által készített jegyzőkönyv is tartalmazza, amelyet a végrehajtás foganatosítása során készít az eljárási cselekményekről.

Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény alapján a végrehajtási kifogás illetékköteles, mértéke 15.000, -Ft. Ha a kifogás alapos, úgy a bíróság hivatalból intézkedik a jogorvoslati eljárás illetékének az előterjesztő részére történő visszafizetéséről.⁶

8. A benyújtást követő eljárás

A végrehajtó a végrehajtási kifogást és a vonatkozó iratok másolatát 3 munkanapon belül köteles továbbítani a végrehajtást foganatosító bírósághoz, aki 8 napon belül megvizsgálja, hogy nincs-e helye hiánypótlásnak, áttételnek, visszautasításnak.

9. Kifogás tartalma és alaki kellékei

A bírósági végrehajtás során is érvényesül az az elv, miszerint a beadványt nem címe, hanem tartalma szerint kell elbírálni. A kifogásnak csupán azt kell kötelezően tartalmaznia, hogy melyik végrehajtói intézkedést tartja jogsértőnek és ezen intézkedés megsemmisítését vagy megváltoztatását milyen okból, mennyiben kívánja. Amennyiben azonban ugyanazzal az intézkedéssel szemben ismételt kifogást nyújtanak be, akkor ezen felül szükséges feltüntetni az új tényt, bizonyítékot is.⁷

Egyéb kikötés hiányában a végrehajtási kifogás alaki kellékére a Polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) beadványokra vonatkozó általános előírásai az irányadóak. Így fel kell tüntetni a végrehajtó nevét, végrehajtói ügyszámot, a benyújtó nevét, lakcímét, elérhetőségét, továbbá az ügybéli pozícióját. Csatolni kell a bizonyítékot, illetőleg az illeték megfizetését igazoló bizonylatot.⁸

10. Mulasztás

A korábban említettek szerint végrehajtási kifogás nem csak intézkedés ellen, hanem intézkedés elmulasztása ellen is beterjeszthető. A végrehajtó intézkedésénél evidens, hogy mi tartható sérelmes cselekménynek, azonban mulasztásnál ennek megítélése már nem ennyire egyértelmű. A Vht. 217. § (6) bekezdésének beiktatásával a jogalkotó támpontot ad a kifogást benyújtnak és a kifogást elbíró bírósnak is,

---

⁵ Kapa Mátyás, Bíró Noémi, Gyekiczky Tamás, Nadas György, Rab Henriette, Zoltán Hunor és Zoltán Levente, *A bírósági végrehajtás magyarázata*. (Budapest: Complex Kiadó, 2009), 913-918.

⁶ Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény 43. § (8) bekezdés

⁷ GELENCSÉR Dániel, Harter Mária, Kiss Nikolett, Lukács Tamás, Martonovics Bernadett, Muzsalyi Róbert és Pomeisl András, *A bírósági végrehajtásról szóló törvény és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja*. (Budapest: HVG-ORAC, 2021), 1032 B/5.

⁸ Pp. 114. §

amikor – igaz csak példálózó jelleggel – leírja azokat az eseteket, amikor a végrehajtó mulasztást követ el. A szakasz beiktatásának célja volt továbbá, hogy ez a jogorvoslati eszköz ne lehessen az eljárások indokolatlan megakasztásának egyik eszköze, a bíróság gyorsan és szakszerűen tudjon döntést hozni.

Mulasztásnak tekinthető különösen

- a) Jogszabályban előírt határidő elmulasztása. A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény több határidőt is megszab a végrehajtó számára, amelyek betartása különösen fontos. A teljesség igénye nélkül bemutatásra kerül néhány példa. Amennyiben a végrehajtható okirat postai kézbesítésétől számított 15 napon belül az adós nem fizeti meg a tartozás összegét, a végrehajtó az adós munkabérét letiltja. Ha a törvényi feltételek fennállnak, akkor a végrehajtó a végrehajtható okirat kézhezvételét követő 2 munkanapon belül kiadja az adós pénzforgalmi számlájára a hatósági átutalási megbízást. A végrehajtó haladéktalanul értesíti a foglalatást követően azt, akiről valószínűsíthető, hogy az ingóságon zálogjoga áll fenn.
- b) Végrehajtó más mulasztóval szemben nem alkalmazta a törvény által lehetővé tett intézkedést. A végrehajtási eljárás során a végrehajtó különböző személyekkel, szervekkel, szervezetekkel, hatóságokkal kerül kapcsolatban, akiknek sokszor kötelezettségük is keletkezik az eredményes eljárás lefolytatása érdekében. Ezen közreműködésre a végrehajtó határidőt szab, amelynek elmulasztása esetén a mulasztóval szemben szankció is alkalmazható. Ennek egyik leggyakoribb esete, amikor az adós munkáltatója nem tesz eleget a jogszabályban foglalt kötelezettségének és nem igazolja vissza a végrehajtó által kiadott letiltást. A munkáltató ellen jelen esetben rendbíróság kiszabásának van helye. Amennyiben azonban a végrehajtó ezt nem teszi meg, úgy mulasztást követ el és végrehajtási kifogás nyújtható be.
- c) A végrehajtó a végrehajtási eljárást ésszerű időn belül nem fejezte be. Annak eldöntése okozhat problémát a végrehajtást foganatosító bíróság számára, hogy mi tekinthető ésszerű időnek. Mérlegelése során figyelemmel kell lennie az ügy összes körülményére és azt komplexen kell vizsgálni. Meg kell állapítani, hogy egy esetleges elhúzódsért a végrehajtó milyen mértékben vonható felelősségre, az ügy bonyolultságát, illetve az eljárásban résztvevő egyéb személyek magatartását.⁹

11. Kifogás elbírálása

Általános esetben a bíróság tárgyaláson kívül, nemperes eljárás keretében a végrehajtási kifogásról határoz. Tárgyalás tartása csak abban az esetben tartható, ha a szükséges tények a beszerzett iratokból nem állapíthatóak meg vagy az iratok bizonyító erejét illetően bizonytalanság merül fel.

A végrehajtási kifogás benyújtásától számított - amennyiben a szükséges iratok rendelkezésre állnak - 45 napon belül végzés születik a végrehajtási kifogásról.

A bíróság a döntése során kötvé van a kérelemhez két esetet kivéve:

---

⁹ Vht. 217. § (6) bekezdés

- a le nem rótt illeték, valamint az állam által előlegezett és meg nem térült költség megfizetésének tárgyában,
- valamint lehetősége van a végrehajtó intézkedésének megsemmisítésére és új intézkedés megtételére kötelezheti, ha lényeges jogszabálysértést követett el.

Nemcsak a bíróság eljárására, hanem a végrehajtóra is vonatkozik bizonyos kötöttség. A végrehajtó nem vonhatja vissza saját hatáskörben az általa készített jegyzőkönyvet még végrehajtási kifogás benyújtása esetén sem, csak annak kijavítását vagy kiegészítését végezheti el.

A bíróság a következő döntéseket hozhatja:

Hivatalból elutasítja a kifogást, ha

- elkésett;
- nem tartalmazza a jogszabály szerinti szakértői díjelőleg letétbe helyezéséről az igazolást;
- ha a kifogást az előterjesztő felhívás ellenére hiányosan adja be;
- olyan intézkedés ellen irányul, ami nyilvánvalóan nem lényegesen jogszabálysértő.

Érdemi döntések:

- a kifogásolt intézkedést hatályában fenntartja és a kifogást elutasítja, ha az intézkedés a jogszabályoknak megfelel, vagy nem lényegesen jogszabálysértő;
- a kifogásolt intézkedést egészben vagy részben megsemmisíti, ha a kifogásolt intézkedés lényegesen jogszabálysértő; vagy
- a végrehajtó intézkedését egészben vagy részben megváltoztatja lényeges jogszabálysértés esetén, ha jogszabályt ezt lehetővé teszi, és a döntéshez szükséges tények megállapíthatók;
- az elmulasztott intézkedés megtételére utasítja a végrehajtót, ha a mulasztás lényegesen jogszabálysértő.

12. Végrehajtó szankcionálása

A 2012. március 15. napjától hatályos azon jogszabályi rendelkezés miszerint a végrehajtót fizetési kötelezettség terhel, amennyiben az intézkedése vagy annak elmulasztása lényegesen jogszabálysértő. Szintén a bíróság hatáskörébe tartozik annak elbírálása, hogy mi tartozik lényegesen jogszabálysértő intézkedésnek vagy mulasztásnak. Véleményem szerint nem csak a Vht. szabályainak megsértése adhat okot végrehajtási kifogás benyújtására, hiszen a végrehajtó az eljárása során több jogszabályt is alkalmazni köteles.

Bevezetése több okból is indokolt volt. Egyrészt társadalmi elvárás mutatkozott, hogy a kényszert alkalmazó végrehajtói tevékenység következetesen kerüljön alkalmazásra. Másrésztől hatékonyabb eszközzel biztosítsák az eljárások törvényességét, szakszerűségét, kiszámíthatóságát és az eljárások észszerű határidőn belül történő befejezését.¹⁰

---

¹⁰ 2011. évi CLXXX. törvény miniszteri indokolás

Fontos megjegyezni, hogy annak ellenére, hogy a végrehajtási kifogás kapcsán fizetési kötelezettséget állapít meg a bíróság, nem zárja ki, hogy a végrehajtó kártérítési felelősségét is megállapítsák egy kártérítési perben. Sőt, amennyiben a szabályszegés mértéke olyan fokú, hogy fegyelmi vétséget követ el, úgy fegyelmi felelősségre vonásnak is helye lehet.

A fizetési kötelezettség mértéke az adott ügyben felszámítható, végrehajtót megillető munkadíj 20%-ának megfelelő összeg. Amennyiben ismételten elköveti a jogszabálysértést, akkor a munkadíj 50%-ának megfelelő összeg. A bírósági végrehajtói díjszabásról szóló 8/2021. (X.29.) SZTFH rendelet rendelkezik a végrehajtó munkadíjáról. Végrehajtási kifogás szempontjából a végrehajtó munkadíja:

- pénzfizetésre irányuló végrehajtás esetén a végrehajtási ügyérték alapján számított munkadíja (vagyontárgy közös tulajdonának árverés útján történő megszüntetése esetén a végrehajtási ügyérték a végrehajtható okiratban megállapított vételár összege alapján, zálogtárgy egyszerűsített végrehajtási értékesítéséért a végrehajtási ügyérték a zálogtárgy kikiáltási ára)
- meghatározott cselekmény esetén öt órai munkavégzésért járó munkadíja
- egyéb végrehajtási ügyben a külön jogszabály szerint járó munkadíja.¹¹

Tekintettel arra, hogy a végrehajtó fizetési kötelezettsége csak akkor keletkezik, ha a bíróság a kifogásnak helyt ad, így bíróság ugyanabban a végzésben kötelezi a végrehajtót is, hogy a meghatározott összeget a végrehajtói letéti számlára 60 napon belül fizesse be. Ezt követően az összeg elszámolására több lehetőség is van:

- amennyiben a végrehajtó költségei sem térültek meg az eljárás során, beszámítással élhet a saját költségeire és csak a végrehajtást kérőnek járó összeget kell befizetnie,
- amennyiben a végrehajtói költségei már korábban megtérültek, úgy a teljes összeget köteles befizetni és a végrehajtási kifogással érintett ügyekben a végrehajtást kérők javára megfizetni,
- amennyiben mind a végrehajtó költségei, mind a végrehajtást kérők követelései megtérültek, úgy az összeg szankció jellegére nem az adóst illeti meg, hanem az államot, azt a bírósági gazdasági hivatal számlájára kell befizetni.

13. Panasz

Végezetül szeretném elhatárolni a végrehajtási kifogást egy másik jogorvoslati lehetőségtől a panasztól, amely a gyakorlatban többször nehézséget jelent.

A végrehajtóval szemben benyújtott panaszra az önálló bírósági végrehajtó intézkedése ellen benyújtott panaszügyek intézéséről, a panaszügyek felügyeletéről és a fegyelmi eljárások nyilvántartásáról szóló 10/2021. (X.29.) SZTFH rendelet szabályai az irányadók. A panasz eljárás célja, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog érvényre jusson, az igazságszolgáltatásba vetett közbizalom erősödjön. Az alapelvek, amelyek mentén a rendelkezés született a törvény előtti egyenlőség, az ügyek etikus módon, megkülönböztetés nélküli intézése, egyenlő bánásmód. A panasz olyan

---

¹¹ Vht. 217/B. § (5) bekezdés

kérelem, amely egyéni jog- vagy érdeksérelem megszüntetésére irányul és nem tartozik a bíróság, hatóság vagy más szerv hatáskörébe.¹² Ilyen lehet különösen:

- az érdekeltek tájékoztatására vonatkozó kötelezettség megszegése
- nem megfelelő magatartás tanúsítása
- ügyfelfogadási időben sem személyesen, sem telefonon nem adnak felvilágosítást.

Panasz esetén tehát nem a végrehajtási eljárás szabályainak megsértéséről van szó, hanem egyéni jogsérelem keletkezik. Ilyen lehet például, ha a végrehajtó nem megfelelő hangnemben beszél az ügyféllel, az ügyét nem részleghajlás nélkül intézi.

---

¹² 10/2021. (X. 29.) SZTFH rendelet 1. § - 2. §

Irodalomjegyzék

- Gelencsér Dániel, Harter Mária, Kiss Nikolett, Lukács Tamás, Martonovics Bernadett, Muzsalyi Róbert és Pomeisl András. A bírósági végrehajtásról szóló törvény és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja. Budapest: HVG-ORAC, 2021.
- Kapa Mátyás, Bíró Noémi, Gyekiczky Tamás, Nadas György, Rab Henriette, Zoltán Hunor és Zoltán Levente. A bírósági végrehajtás magyarázata. Budapest: Complex Kiadó, 2009.
- Turkovics István. „A jogorvoslathoz való jog megfelelő gyakorlati alkalmazhatóságának feltételei az alkotmánybíróság gyakorlata alapján”. *Sectio Juridica et Politica* Tomus, 29. évf. no. 2. (2011): 333–350.

Projics Nárcisz* – A kártalanítás intézménye az 1896. évi Bűnvádi perrendtartás tükrében

Lektorálta: Dr. Tóth Dávid PhD.

Absztrakt

Az állam gyakorolja a büntetőhatalom monopóliumát, e hatalom gyakorlása során azonban tévedhet. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a kártalanítás jogintézménye az állam büntetőhatalmának gyakorlása során előforduló tévedések orvoslását szolgálja, az Alaptörvény is hasonlóan rendelkezik. A büntetőjog legalapvetőbb elve, hogy büntetést kiszabni, illetve egyéb joghátrányt alkalmazni csak azzal szemben lehet, akinek a bűnössége megállapítást nyert, ellenkező esetben az ártatlanul szankcionált személy valamiféle elégtételre tarthat igényt. Ezen reparáció a magyar büntetőeljáráásban kétféle lehet: kártalanítás vagy visszatérítés.

A kártalanítás jogintézményét hazánkban elsőként a Bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk (Bp.) szabályozta. A Bp. kártalanítást rendelt az ártatlanul szenvedett előzetes letartóztatás, vizsgálati fogság és büntetés esetében. A tanulmányban a Bp. kártalanításra vonatkozó rendelkezéseit veszem górcső alá, egyes szabályoknál rövid kitekintést téve a Bp. korabeli külföldi szabályozásokra.

Kulcsszavak: kártalanítás, ártatlanul, Bp.

1. Bevezető gondolatok

Az állam gyakorolja a büntetőhatalom monopóliumát, e hatalom gyakorlása során azonban tévedhet. A büntető eljárás folyamán az egyik legalapvetőbb emberi jog (személyi szabadsághoz és biztonsághoz való jog) megsértésére kerülhet sor. Az Alkotmánybíróság a 41/2003. (VII. 2.) AB határozatában deklarálta, hogy a kártalanítás jogintézménye az állam büntetőhatalmának gyakorlása során előforduló tévedések orvoslását szolgálja, vagyis a személyes szabadság alaptalan elvonásával járó sérelem orvoslása valósul meg.

A XVIII. század végén jelent meg a kártalanítás intézménye az ártatlanul elszenvedett előzetes letartóztatásért, illetve kiállott büntetésért az e célra létrehozott pénzalapok formájában. A XIX. században fogalmazódott meg a kártalanítás szabályozásának igénye és számos kérdést vetett fel. Hazánkban először a Bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikkben (a továbbiakban: Bp.) nyert szabályozást a kártalanítás intézménye. Majd a század végére az európai országok javarészt már törvénybe iktatták a kártalanítást.

Jelen tanulmányban a kártalanítás törvényi szabályozásával kapcsolatos kérdések közül az állam kártalanítási kötelezettségére vonatkozó elméleteket emelem ki, röviden áttekintem a XIX. századi egyes külföldi eljárásjogok kártalanításhoz való

---

* tanársegéd, PTE ÁJK Büntető és Polgári Eljárásjogi Tanszék

viszonyát, majd a kártalanítás hazai szabályozásának kialakulását veszem górcső alá és részletesen elemzem a Bp. kapcsolódó rendelkezéseit.

2. Az állam kártalanítási kötelezettségére vonatkozó elméletek¹

A XIX. században jelent meg a kártalanítás szabályozásának gondolata. A jogirodalomban vita bontakozott ki arra vonatkozóan, hogy jár-e kártalanítás az ártatlanul elszenvedett letartóztatásért. Az állam kártalanítási kötelezettségére vonatkozóan három irányzat alakult ki.

Az első irányzat képviselői tagadták a kártalanítás megalapozottságát, ennek alapján azok a személyek, akiket ártatlanul ítéltek el vagy tartóztattak le nem támaszthattak kártalanítási igényt az állammal szemben, őket az igazságszolgáltatás véletlen áldozatainak tekintették. A második irányzat képviselőinek (Fayer László, Liszt) álláspontja szerint az államnak kötelessége az ártatlanul szenvedett személy kártalanítása, azonban a kártalanítás jogalapját nem ismerték el. Ezek alapján az államnak jogalap hiányában méltányosságot gyakorolva kellett volna kártalanítást adnia. Az irányzat egyik magyar képviselője, Fayer László a kártalanítás jogintézményét szükséges rosszként (*malum necessarium*) említette. A harmadik irányzat képviselői (Balogh, Finkey) arra az álláspontra helyezkedtek, hogy az államnak jogi kötelezettsége a kártalanítás. Finkey a kártalanítás jogalapját az eljárás anyagi jogtalanságában látta, mivel ezekben az esetekben olyan személyt ért kár, akinek az alkotmányban biztosított személyes szabadságjogai alaptalanul kerültek megsértésre.²

---

¹ Auer György és Mendelényi László, *A bünvádi eljárási jog VI. kötet. A Bünvádi Perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. t. c. és melléktörvényeinek magyarázata. Járásbírói eljárás, kártalanítás, eljárás a fiatalkorúak bírósága előtt és a melléktörvények.* (Budapest: Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Kiadása, 1934), 89.

Doleschall Alfréd, *Az ártatlanul vizsgálati fogságba helyezettek és az ártatlanul elítéltek kártalanításáról.* (Budapest: Franklin-Társulat Könyvnyomdája, 1892), 9-10.

Finkey Ferenc, *A Magyar Büntető Eljárás Tankönyve.* (Budapest: Politzer, 1903), 565.

Herke Csongor, *Az előzetes letartóztatás elméleti és gyakorlati kérdései.* PhD-értekezés. (Pécs 2001), 382-384. Herke Csongor, *A letartóztatás.* (Budapest-Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 2002), 266.

Orosz P. Gábor: Kártalanítás a jogtalan fogvatartásért az 1896-os Bünvádi Perrendtartásban, forrás: http://acta.bibl.u-szeged.hu/7532/1/juridpol_doct_003_143-158.pdf (2022. 10. 02.), 2.

Orosz P. Gábor, „Az ártatlanul kiállott büntetésért járó kártalanítás szabályai az 1896-os Bünvádi Perrendtartásban”, *Jogtörténeti Szemle* no. 3. (2004): 35.

² Finkey, *A Magyar Büntető Eljárás Tankönyve*, 564-566.

Orosz, *Kártalanítás a jogtalan fogvatartásért az 1896-os Bünvádi Perrendtartásban*, 2.

3. A kártalanítás szabályozásának megjelenése a XIX. századi külföldi eljárásjogokban³

A Bp. rendelkezéseinek vizsgálata előtt fontosnak tartom néhány korabeli külföldi eljárásjog kártalanításhoz való viszonyát áttekinteni, ehhez kincsesbányaként szolgál a Bp. indokolása.

Már V. Károly büntető-törvénykönyve gondoskodott az ártatlanul vádolt személyek kártalanításáról, mégpedig oly módon, hogy a XII. cikkében arra kényszerítette a vádlót, hogy tegyen le óvadékot, amelyből az esetlegesen ártatlannak bizonyuló vádlott kártalanítást nyerhet az elszenvedett sérelemért és vagyoni veszteségért. (*zugefügte schamche vund schaden*)

Franciaországban már a XVIII. században foglalkoztak a kártalanítás kérdésével, Esmein szavai szerint divattá vált a büntetőjogi reformok kérdése és az akadémiák hozzájárultak az új szellem terjesztéséhez. 1781-ben a chalonsi akadémia a következő kérdés megoldására pályadíjat tűzött ki: „*Ha a polgári társadalom a vádhatóság által tagjainak egyikét vádolta s ez a perben elbukott, melyek volnának a leginkább alkalmas és legkevesbbé költséges eszközök arra, hogy az ártatlannak felismert polgárhoz a kártalanításhoz jusson, mely őt észjog szerint megilleti?*”

A kártalanítás intézménye először Toscanában jelent meg, 1786-ban pénzalapot hoztak létre, hogy abból az ártatlanul elítéltek kártalaníthatóak legyenek, majd 1853-ban született törvényi rendelkezés a jogintézményre vonatkozóan, Szicíliában a törvényi szabályozás 1819-ben megvalósult. Württembergben 1868-ban született szabályozás a kártalanításra vonatkozóan, a perrendtartás 484. §-a szerint az állam pénztárából térítendő meg az a kár, amelyet az ártatlanul elítélt saját hibája nélkül vallott. A svájci kantonok túlnyomó része ekkor már törvénybe iktatta a kártalanítást, sőt közülük néhány az ártatlanul vizsgálati fogságot szenvedett egyének részére is megszavazta.

A német jogászgyűlés négy alkalommal tárgyalta a kérdést (1873., 1875., 1876., 1882.). Dr. Philips és Lenzmann képviselők törvényjavaslatot terjesztettek a Birodalmi Gyűlés elé arra vonatkozóan, hogy az ártatlanul elszenvedett szabadságvesztésért és az ártatlanul kiállott vizsgálati fogságért is járjon kártalanítás. A Birodalmi Gyűlés ezt az indítványt 1882-ben egy szaktudósokból, bírákból, államügyészekből és védőkből álló 14 tagú bizottságnak adta ki véleményezésre, amelyet dr. Schwarze Frigyes szász főállamügyész vezetett. Ez a bizottság tanácskozásai során az elmélet és a gyakorlat eredményeit is számba vette és a kártalanítás megadása mellett foglalt állást, amelyet a kiegyenlítő igazság parancsára alapított és ezt államjogi szempontokból származtatta le. Ennek alap gondolata, hogy a polgárok a közügy terheihez és egyéb követelményeihez hozzájárulni kötelesek és

---

³ 1896. évi XXXIII. törvénycikk indokolása (a továbbiakban: Bp. indokolása) XXXI. fejezet: Kártalanítás az ártatlanul szenvedett előzetes letartóztatás, vizsgálati fogság és büntetés eseteiben, Forrás:

<https://uj.jogtar.hu/#doc/db/77/id/89600033.TVI/ts/10000101/lr/chain7167/> (2022. 10. 27.), Orosz, Az ártatlanul kiállott büntetésért járó kártalanítás szabályai az 1896-os Bűnvádi Perrendtartásban, 35-36.

Orosz, Kártalanítás a jogtalan fogvatartásért az 1896-os Bűnvádi Perrendtartásban, 2-3.

ezen kötelességük teljesítését az állam közvetíti. A bizottság törvényjavaslatában elfogadta dr. Philips és társa javaslatának a szabadságvesztés-büntetésért járó kártalanításra vonatkozó részét, valamint részletesebben meghatározta és a halálbüntetésre is kiterjesztette. A javaslat azonban nem vált törvénné, mivel a birodalmi kancellár a vizsgálati fogság figyelembe vételét ellenezte és az elítéltek kártalanítása tekintetében olyan szigorú feltételeket szabott, amelyek ellehetetlenítették. Németországban 1884 óta a birodalmi gyűlés évről-évre foglalkozott ezzel a kérdéssel, de csak az 1894. évi a bírói szervezetről és a bűnvádi perrendtartásról szóló törvények némely intézkedéseinek módosítására és kiegészítésére írány benyújtott törvényjavaslatba vett fel az ártatlanul elítéltek kártalanítását szabályozó rendelkezéseket. A szabályozás szerint az ártatlanul elítéltek abban az esetben élhettek kártalanítási igényel, amennyiben elítélésüket nem maguk idézték elő szándékossággal vagy „vastag” gondatlansággal. Az ártatlanul elítélteken kívül csak azok a személyek tarthattak igényt kártalanításra, akik a büntetés-végrehajtás miatt jogos tartástól estek el. Az igény bejelentésére - amely az örökösökre nem szállt át - három hónap állt rendelkezésre, a bejelentést az államügyészségen kellett megtenni, a döntést az igazságügyi miniszter, illetve a birodalmi kancellár hozta meg. Aki e határozattal nem értett egyet három hónapon belül polgári per útján érvényesíthette igényét. A kártalanítást a szövetséges állam pénztára, illetve a birodalom pénztára fizette ki. Azonban a pénztárakat visszereseti jog illette meg azok ellen, akiknek jogellenes cselekménye miatt az ártatlanul elítélés történt. Az 1892. évi osztrák törvény kizárólag az ártatlanul elítéltek kártalanításáról rendelkezett.

Franciaországban a szenátus a képviselőház kezdeményezésére elfogadta az 1894. évi törvényjavaslatot az ártatlanul elítéltek kártalanítására vonatkozóan. A javaslat 446. cikk alatt akként intézkedett, hogy az újrafelvétel során eljáró bíróság kártalanítást állapíthat meg az elítéltek javára az állam terhére. Az elítéltek halála után a kártalanítás hitestársa, fel- vagy lemenő rokona, de más rokona részére is megállapítható volt, amennyiben kár érte, az elítélés okozta kár erejéig. Az államnak visszereseti joga volt a feljelentővel, magánvádlóval vagy a hamis tanúval szemben. Portugáliában az 1884. évi törvény az állam kötelességévé tette az ártatlanul elítéltek polgárok kártalanítását. Az 1880. évi spanyol, 1882. évi indiai perrendtartások és az 1882. évi japán javaslat arra adtak jogot, hogy az ártatlanul bűnvádi eljárás alá vont egyén a feljelentővel szemben érvényesíthette kártalanítás iránti igényét, így az állam kártalanítási felelőssége felett elsiklottak.

Angliában Bentham Jeromos vetette fel és követelte a kártalanítás megadását. A kérdés azóta napirenden volt, 1808-ban Romilly benyújtotta az ún. Compensation Billt, amely szerint a bíróságoknak minden felmentés esetén arról is határoznia kellett volna, hogy a felmentett egyént megilleti-e kártalanítás. A parlament 1808 óta többször foglalkozott vele, azonban a Bp. megalkotásáig nem született megállapodás.

4. A kártalanítási igény alapja

A kártalanításhoz kapcsolódó számos kérdés között szerepelt, hogy mi legyen a kártalanítási igény alapja. Különböző álláspontok alakultak ki erre vonatkozóan a szakirodalomban és a törvényalkotási kísérletekben. Azonban azt kijelenthetjük, hogy

az ártatlanul elszenvedett vizsgálati fogság és kiállott szabadságvesztés között túlnyomórészt nem tettek különbséget. Doleschall szerint mindkettő alapot ad a kártalanításra, azonban a jogtalan vizsgálati fogság előfordulásának nagyobb esélyét látta.⁴ A törvényhozások azt mutatják, hogy az ártatlanul elszenvedett vizsgálati fogság eseteire kisebb figyelmet fordítottak.

A vizsgálati fogság a büntető hatalom érvényesítésének jogos eszköze volt. Maradéktalanul egyetértek a Bp. indoklásában foglaltakkal, amely szerint: „A törvényhozásnak, mely büntetést állapít meg a bűnösre, mulhatatlan kötelessége egyszersmind, hogy kártalanítást állapítson meg az ártatlanul sanyargatottnak.” Finkey szerint a törvénynek biztosítania kell az ártatlanul kényszerintézkedéssel vagy büntetéssel sújtott személyeknek, hogy a szabadon bocsátáson túl kártalanításban is részesülhessenek.⁵

Az 1878. évi V. törvény a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről 94.§-a kimondta: „A vizsgálati fogságnak vádlott hibáján kívüli hosszú tartama, - a szabadságvesztés vagy pénzbüntetésbe beszámítandó; s az ítéletben mindenkör kiteendő, hogy ez által a büntetésből mennyi vétetett kitöltöttek.” A rendelkezés akkor javasolja a vizsgálati fogság hosszú tartamának arányos számbavételét, ha az nem a vádlott hibájából tartott hosszán. Ezt a hosszabb tartamot eredményezheti, ha az eljárás folyama alatt a kir. ügyész fellebbezett és emiatt tartott tovább a vizsgálati fogság, vagy például a tanúk valamelyikének felkutatása hosszabb időt vett igénybe. Ilyen esetekben úgy fogalmaz a Csemegi-kódex, hogy igazságos a vádlott hibáján kívüli hosszabb tartamú vizsgálati fogság büntetésbe történő beszámítása. Azonban nem számított be a büntetésbe a vizsgálati fogság hosszú tartama, amennyiben például kiderül, hogy a vádlott követte el az ellene felhozott bűncselekményt, azonban tagadásával ő maga okozta a vizsgálat hosszú tartamát vagy valótlan állítások folytán hosszú eljárást tett szükségessé.⁶ A szabályozás ezt a vonalat követte, a saját hibáján kívül kiállott vizsgálati fogságot, előzetes letartóztatást kompenzálták annak, akit ártatlannak ismert el a bíróság.

5. A Bp. rendelkezései

5.1. A kártalanítás jogalapja

Hazánkban a Bp. szabályozta először a kártalanítás intézményét. A kártalanítás alapját nem helyezte a bíró hibájába, mint ahogy azt egyes javaslatok, például a mexikói perrendtartás 348. cikke, valamint a Pieyre - féle francia javaslat tette. Ez a szabályozási technika egyrészt az ártatlanok érdekeinek védelmét nem szolgálta volna kellőképpen, másrészt a bírósági eljárást bénította volna. Amennyiben a vizsgálati fogságot valamely nyomatékos gyanúok miatt törvényesen rendelte volna el a bíróság és kiderülne az egyén ártatlansága, nem tarthatott volna igényt a kártalanításra, mivel a bíró nem volt hibás. Ha a kártalanítás alapja a bíró hibája volna és az államnak vele

---

⁴ Doleschall, Az ártatlanul vizsgálati fogságba helyezettek és az ártatlanul elítéltek kártalanításáról, 11.

⁵ Finkey, A Magyar Büntető Eljárás Tankönyve, 564.

⁶ 1878. évi V. törvény cikk indoklása (93. §-hoz)

szemben visszatérítési jogot biztosítanak, a bíró óvakodott volna a vizsgálati fogság elrendelésétől. Ez pedig a vizsgálat eredményére gyakorolt volna káros hatást.

A Bp. kártalanítást rendelt az ártatlanul elszenvedett előzetes letartóztatásért, vizsgálati fogságért és büntetésért, annak, akit a bíróság a vád alól jogerősen felmentett, vagy akivel szemben az eljárást jogerősen megszüntették. Ezen szabályok alapján ekkor még csak a ténylegesen (materiálisan) ártatlan személynek járt kártalanítás az előzetes fogvatartásért. A Bp. kártalanítási igényt annak a személynek biztosított, aki előzetes letartóztatást vagy vizsgálati fogságot olyan cselekmény miatt szenvedett el, amelyet nem ő követett el, hanem más, vagy amelyet egyáltalán nem követtek el, vagy amelyet elkövettek, de a törvény értelmében nem bűncselekmény. A kártalanításra nem adott alapot a res judicata esete, a beszámítást kizáró okok, valamint a büntethetőséget megszüntető okok sem. Az indokolás ezt a szabályozást azzal támasztotta alá, hogy a beszámítást kizáró okok, büntethetőséget megszüntető vagy kizáró okok esetén a terhelt jogba és törvénybe ütköző cselekményt vitt végbe és ezért felelni tartozik.⁷

A törvényhozások nagyobb figyelmet szenteltek azon eseteknek, amikor a terheltet szabadságvesztés büntetésre ítélték, de újrafelvétel során felmentették a vád alól és jogerőn kívül helyezték az alapperbeli ítéletet. Ilyen esetekben a bűnösséget és büntetést megállapító ítéleteket a bíróságok az állam nevében mondták ki, azonban hibaként nem róható fel nekik, ha például hamis vallomások idézték elő. Az államnak tiszte orvosolni a közegéből származó, igazság megsértésével keletkezett ítéletet.⁸

Aki jogerős ítélet folytán szabadságvesztés-büntetést szenvedett vagy pénzbüntetést fizetett, akkor élhetett kártalanítási igénnyel, ha újrafelvétel folytán a bíróság jogerősen felmentette, illetve kisebb büntetést állapított meg a hatályon kívül helyezett ítéletben foglalthoz képest.⁹ A kártalanítást ily módon állapította meg az 1886. évi svéd és az 1888. évi dán törvény, valamint az 1894. évi német birodalmi törvényjavaslat.

5.2. A kártalanítást kizáró okok

A kiállott előzetes letartóztatásért vagy vizsgálati fogságért nem igényelhetett kártalanítást, aki szökést kísérelt meg, vagy megszökött, aki hamis önfeljelentést, vagy hamis beismerő vallomást tett, aki a tett nyomait elsimítani, vádlottársat, tanút, szakértőt befolyásolni (hamis vélemény adására bírni, vagy vallomástételtől, illetve véleményadástól visszatartani) törekedett.¹⁰

A Bp. taxatív felsorolta a kártalanítást kizáró okokat. Az igénylés jogát elvonta attól, aki hamis önfeljelentést vagy hamis beismerő vallomást tett, aki szándékosan elhallgatta azokat a bizonyítékokat, amelyek alapján utóbb felmentették vagy

---

⁷ Bp. 576. §, Bp. indokolása XXXI. fejezet 1. Kártalanítás ártatlanul szenvedett vizsgálati fogság esetében,

Balogh Jenő, Edvi Illés Károly és Vargha Ferenc, *A bünvádi perrendtartás magyarázata*. IV. kötet. (Budapest: Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1900), 385.

⁸ Bp. indokolása XXXI. fejezet 2. Kártalanítás ártatlanul kiállott büntetés esetében

⁹ Bp. 578. §

¹⁰ Bp. 577. §

büntetését leszállították, aki az alapperben bűnösségét megállapító ítélettel szemben nem élt perorvoslással, aki az alapperben megállapított szabadságvesztés-büntetést az ítélet jogerőre emelkedése előtt önként megkezdte.¹¹

5.3. A kártalanítás minősége

A kártalanítást az állam adta, a kártalanítás iránti igény kiterjedt a pénzbüntetés és bűnügyi költség címén megfizetett összegre, valamint a munka tiszta jövedelmére. A Bp. lehetőséget biztosított az erkölcsi rehabilitációra is. Ez úgy valósulhatott meg, hogy a kártalanítást megállapító határozatot a hivatalos lapban, a bíróság székhelyén, vagy ahhoz legközelebb eső helyen megjelenő hírlapban közzé lehetett tenni, illetve a helyi hatóságnál kifüggeszthették.¹²

Kártalanításul az 1888. évi dán törvény 5. §-a kárpótlást nyújtott az ártatlanul kiállott szenvedésért, jogtalanságért és vagyoni kárért. Az 1891. évi genfi perrendtartás 474. §-a az elszenvedett sérelemért megfelelő kárpótlást nyújtott. Az 1883. évi Pieyre-féle francia javaslat 4. cikke az igénylő állásának és a szenvedett sérelemnek megfelelő kártalanítást adott. Az 1868. évi württembergi rendtartás a hibán kívül vallott kárért általánosan biztosított kártalanítást. Az 1874. évi zürichi perrendtartás 1109. §-a a körülményeknek megfelelő kárpótlást, az 1886. évi svéd és az 1894. évi francia javaslat a szenvedett vagyoni kárért, az 1892. évi osztrák törvény a szenvedett vagyoni rövidségért adott kárpótlást.¹³

5.4. A kártalanítási igény érvényesítésének határideje

A Bp. a kártalanítási igény érvényesítésére hat hónapos határidőt biztosított a jogerős megszüntető határozat, illetve felmentő ítélet kihirdetésének, illetve kézbesítésének napjától.¹⁴ A kártalanítás iránti eljárás írásban vagy szóban volt kérhető.

A Bp. korabeli szabályozások eltérően rendelkeztek a kártalanítási igény érvényesítésének határidejéről. A Pieyre-féle francia javaslat kijelentette, hogy a kártalanítási igény nem évül el (8. cz.). Például a dán törvény nem intézkedett az elévülési határidőről, így az általános elévülés határideje nyert alkalmazást. Azonban véleményem szerint túl rövid határidőre példaként említhető az 1894. évi német birodalmi törvényjavaslat (413. e) §.), amely három hónapot biztosított az igényérvényesítésre, valamint a norvég perrendtartás egy havi határideje (471. §).¹⁵

5.5. A kártalanítási igény érvényesítésére jogosultak

Alapvetően a kártalanítási igény érvényesítésére az a személy jogosult, akinek szabadságát alaptalanul vonták el vagy korlátozták. A Bp. megengedte a kártalanítási igény hozzátartozókra történő áthárulását, azonban annyi korlátozással, hogy ezt csak

---

¹¹ Bp. 579. §, Bp. indokolása XXXI. fejezet 2. Kártalanítás ártatlanul kiállott büntetés esetében

¹² Bp. 580. §

¹³ Bp. indokolása XXXI. fejezet 3. A kártalanítás minősége és mértéke

¹⁴ Bp. 581. §

¹⁵ Bp. indokolás XXXI. fejezet 4. A kártalanításra való igény elévülése

a tartás követelésére jogosult hozzátartozók tekintetében tette meg. Az igény áthárulásának kétféle esettípusát különböztethetjük meg. Az egyik eset, amikor már megindult a kártalanítás iránt az eljárás, de az eljárás folyamatban léte alatt a jogosult elhalálozott. Ekkor a megindított eljárás az ő javukra folyt tovább. A másik eset, amikor a kártalanításra jogosult úgy halálozott el, hogy kártalanítás iránti igényét még nem jelentette be. Ha még nem telt le a bejelentés törvényes határideje, akkor a hozzátartozók a jogosult elhalálozásának napjától számított hat hónapon belül jelenthették be kártalanítási igényüket. Ki kell emelni azt az esetet, amikor a halálbüntetésre ítélt és kivégzett egyén ártatlansága utólag derült ki. E körben nem áthárulásról, hanem a hozzátartozók részére közvetlenül megnyílt kártalanítási igényről volt szó.¹⁶

A korabeli jogalkotásban eltérő szabályokat találhatunk az örökösök igényjogosultságára vonatkozóan. A Pieyre – féle francia javaslat (7. cz.) és a dán törvény (6. §) úgy rendelkeztek, hogy az igény szálljon át az örökösökre. Az 1892. évi osztrák törvény (2. §) és az 1894. évi birodalmi törvényjavaslat (413. b) §.) szűkebbre szorította ezt a kört, azokra a hozzátartozókra engedték meg a kártalanítási igény áthárulását, akik köteles tartástól estek el a jogosult halála miatt.¹⁷

5.6. A kártalanítási eljárás

Itt kérdésként az merülhet fel, hogy közigazgatási hatóság vagy bíróság döntsön-e a kártalanítás megállapításáról. Továbbá, hogy amennyiben valamely szabályozás bírósághoz telepíti a kártalanítás elbírálását, azt polgári eljárás vagy büntetőeljárás keretében teszi-e meg.

A Bp. alapján a kártalanítási eljárás három egymástól elkülönülő szakaszból állt. Az eljárást kérelemmel lehetett megindítani, amelyet ahhoz a törvényszékhez kellett benyújtani, amely a bűnygyben, mint elsőfokú bíróság eljár, vagy amelynek területéhez az elsőfokon eljáró járásbíró tartozott. Ezt követően a bíróság hivatalból kinyomozta a kártalanítás megállapítására szolgáló adatokat. A nyomozás során a jogosultat nyilatkozatra, a kir. ügyészt indokolt vélemény nyilvánítására hívta fel, továbbá szükség esetén tanúkat, szakértőket hallgathatott meg. A nyomozás befejezését követően a törvényszék az összes iratot felterjesztette a Curiához, amely a kártalanítási igényről ténylegesen és véglegesen döntött. A Curia tartalmát tekintve kétféle döntést hozhatott vagy helyt adott a kártalanítási igénynek vagy elutasította azt. Helyt adó döntés esetén az iratokat áttette az igazságügyi miniszterhez, aki megállapította a kártalanítás összegét. Ezzel a kártalanítási eljárás harmadik szakasza és egyben legkényesebb része közigazgatási hatáskörbe került. E szabályozási megoldást a Bp. indokolása a következőképp támasztotta alá: „*Teszi ezt abból az okból, mert a törvényhozás részéről az ily kártalanításokra rendelendő összegnek mindenkor állapotát az igazságügyi miniszter tartja nyilván, s ő felelős azért, hogy túlkiadás az évi költségvetés e rovatánál se forduljon elő.*”¹⁸ A döntés ellen semmiféle

---

¹⁶ Bp. 581- 583. §, Balogh, Edvi Illés és Vargha, A bűnvádi perrendtartás magyarázata, 390.

¹⁷ Bp. indokolása XXXI. fejezet 5. Az örökösök igényjogosultsága

¹⁸ Bp. indokolása XXXI. fejezet 6. Az igény fölött való döntésre hivatott hatóság

jogorvoslatnak nem volt helye. E rendelkezést számos kritika érte (Finkey, Doleschall, Mendelényi). A kártalanítást az állam fizette meg.¹⁹

A külföldi szabályozások egy része a kártalanítás összegének megállapítását is a bíróság hatáskörébe utalta, így tett például a dán törvény (1. §.), a norvég perrendtartás (471. §) és a mexikói perrendtartás (344. cz.).²⁰

5.7. Az állam visszkereseti joga

A Bp. elismerte az állam visszkereseti jogát, ez a jog a kártalanítási összeg erejéig illette meg az államot azzal szemben, akinek cselekménye vagy mulasztása a kártalanítás okául szolgált. Azonban a bíróval, bírósági hivatalnokkal, királyi ügyésszel szemben csak abban az esetben illette meg ez a jog az államot, ha jogerősen megállapítást nyert, hogy az ő fegyelmi vétségük vagy bűncselekményük szolgált a kártalanítás okául. A visszkereseti jog korlátozásának oka, hogy e jogtól való félelem a bírót ne akadályozza eljárása során és a meggyőződése szerint szükséges intézkedések megtételében.²¹

Finkey az állam visszkereseti jogát elutasítja, mivel ebben a bírói függetlenség veszélyeztetését látta és álláspontja szerint nehéz megítélni egy hosszú eljárás során, hogy kit vagy kiket terhel a hibás határozat.²²

6. Összegzés

A kártalanítás szabályozásának kérdése a XIX. században vetődött fel. A jogirodalomban éles vita alakult ki az állam kártalanítási kötelezettségére és a kártalanítás egyes részleteire vonatkozóan.

E jogintézmény 1786-ban Toscanában jelent meg először, pénzalapot hoztak létre az ártatlanul elítélteknek, azonban törvényi szabályozása majd csak 1819-ben valósult meg. Hazánkban elsőként az 1896. évi Bűnvádi perrendtartás szabályozta, amely kártalanítást rendelt az ártatlanul elszenvedett előzetes letartóztatásért, vizsgálati fogságért és büntetésért. Ezzel a szabályozással a legszabadelvűbb felfogáshoz csatlakozott a Bp., mivel nem csak az ártatlanul elítélteknek nyújtott kártalanítást. Az igényérvényesítésre hat hónapot biztosított és megengedte a kártalanítási igény tartásra jogosult hozzátartozókra történő átháramlását. A szabályozásnak csupán a kártalanítási eljárásra vonatkozó része lehetett aggályos, mivel a kártalanításról való döntés és a kártalanítás összegének megállapítása elvált egymástól. A kártalanítási igényről a Curia döntött, míg a kártalanítás összegét az igazságügyi miniszter állapította meg.

---

¹⁹ Bp. 584-587. §

²⁰ Bp. indokolása XXXI. fejezet 6. Az igény fölött való döntésre hivatott hatóság

²¹ Bp. 588. §, Bp. indokolása XXXI. fejezet 7. Az állam visszkereseti joga

²² Finkey Ferenc, *A magyar büntető perjog tankönyve*. (Budapest: Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1916), 728.

Irodalomjegyzék

- Auer, György és Mendelényi, László. *A bünvádi eljárási jog VI. kötet. A Bünvádi Perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. t. c. és melléktörvényeinek magyarázata. Járásbíróági eljárás, kártalanítás, eljárás a fiatalok bírósága előtt és a melléktörvények.* Budapest: Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Kiadása, 1934.
- Balogh, Jenő, Edvi Illés, Károly és Vargha, Ferenc. *A bünvádi perrendtartás magyarázata.* IV. kötet. Budapest: Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1900.
- Doleschall, Alfréd. *Az ártatlanul vizsgálati fogságba helyezettek és az ártatlanul elítéltek kártalanításáról.* Budapest: Franklin-Társulat Könyvnyomdája, 1892.
- Finkey, Ferenc. *A Magyar Büntető Eljárás Tankönyve.* Budapest: Politzer, 1903.
- Finkey, Ferenc. *A magyar büntető perjog tankönyve.* Budapest: Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1916.
- Herke, Csongor. *A letartóztatás.* Budapest-Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 2002.
- Herke, Csongor. *Az előzetes letartóztatás elméleti és gyakorlati kérdései.* PhD-értekezés. Pécs 2001.
- Orosz P. Gábor: Kártalanítás a jogtalan fogvatartásért az 1896-os Bünvádi Perrendtartásban, forrás: http://acta.bibl.u-szeged.hu/7532/1/juridpol_doct_003_143-158.pdf
- Orosz P., Gábor. „Az ártatlanul kiállott büntetésért járó kártalanítás szabályai az 1896-os Bünvádi Perrendtartásban”. *Jogtörténeti Szemle*, no. 3. (2004): 35-40.

Ripszám Dóra* – A szexuális kizsákmányolás céljából megvalósuló gyermekkereskedelem

Lektorálta: Dr. Tóth Dávid PhD.

Absztrakt:

Napjainkban a szervezett bűnözés egyik jól jövedelmező üzletága az emberkereskedelem, mely alapja a rabszolgamunkának, a szexuális kizsákmányolásnak, a prostitúciónak, az emberi szervkereskedelemnek és további súlyos bűncselekményeknek.¹

Az Európa Tanács becslései alapján Európában minden ötödik gyermek a szexuális erőszak valamilyen formájának (bántalmazás, kizsákmányolás) áldozatává válik.²

Gyermekek milliói esnek áldozatul évente a gyermekkereskedelemnek, valamint a kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolásnak.³

Magyarország elsősorban kiindulási és tranzitországnak tekinthető a nők és gyerekek sérelmére elkövetett, szexuális kizsákmányolást célzó emberkereskedelmet illetően, noha vannak olyan esetek is, amikor a szomszédos országokból – elsősorban az ottani magyar nyelvű lakosság köréből –, illetve távolabbi országokból kerülnek Magyarországra nők, lányok és fiúk emberkereskedelem áldozataiként.⁴

Kulcsszavak: gyermekkereskedelem, kizsákmányolás, szexuális kizsákmányolás

---

* PhD-hallgató, PTE-ÁJK Büntetőjogi Tanszék

¹ Tóth Mihály, and Nagy Zoltán. *Magyar Büntetőjog: Különös rész*. Budapest: Osiris, 2014.

² “Lex - 52020DC0607 - En - EUR-Lex.” EUR. Accessed December 18, 2022. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2020%3A607%3AFIN>. quoted in Balogh, Krisztina, Julianna Huszár, and Szandra Windt. “Rábírás És/Vagy Felajánlás, Avagy Az Emberkereskedelem És a Kiskorú Veszélyeztetése Kérdései.” *Ügyészségi Szemle* 6, no. 1 (2021): 44–59.

³ Todres, Jonathan. “Taking Prevention Seriously: Developing a Comprehensive Response to Child Trafficking and Sexual Exploitation.” *SSRN Electronic Journal*, 2010. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1544301>.

⁴ Matolcsi, Andrea. “Emberkereskedelem És Szexuális Kizsákmányolás.” Essay. In *Emberkereskedelem, Szexuális Kizsákmányolás, Prostitúció*, edited by Lidia Balogh, Anna Betlen, Nóra Kassa, Andrea Matolcsi, and Réka Sáfrány, 3–12. Budapest, Hungary: MONA – Magyarországi Női Alapítvány, 2012.

1. Bevezetés

„Érdemes lemenni a halpiacra, és megnézni a rákokkal teli hordókat. Soha nem kell fedelet tenni rájuk, mert ha az egyik rák megpróbál kimászni, a társai belekapaszkodnak, és visszahúzzák. A rossz társaság is pontosan így hat a gyerekekre.” – Ben Carson

Napjainkban a szervezett bűnözés egyik jól jövedelmező üzletága az emberkereskedelem, mely alapja a rabszolgamunkának, a szexuális kizsákmányolásnak, a prostitúciónak, az emberi szervkereskedelemnek és további súlyos bűncselekményeknek.⁵

Az Európai Parlament és a Tanács 2011/36/EU irányelve meghatározza az emberkereskedelem fogalmát, melynek kapcsán rögzíti, hogy „A kizsákmányolás magában foglalja legalább a prostitúció révén történő kizsákmányolást vagy a szexuális kizsákmányolás más formáit, a kényszer munkát vagy - szolgáltatásokat – a koldulást, a rabszolgotartást vagy a rabszolgotartáshoz hasonló gyakorlatot és a szolgáltatást is ideértve –, a bűncselekményhez kapcsolódó kizsákmányolást és a szervek kivételét.”⁶ A szexuális kizsákmányolás fogalma alá tartozik többek között a prostitúcióra való kényszerítés, a pornográfia és a bárókban, hotelekben fürdőekben, masszázsszalonokban és a szórakoztatóiparban nyújtott szexuális szolgáltatások.⁷

Bárki válhat szexuális kizsákmányolás céljából elkövetett emberkereskedelem áldozatává, férfiak és nők (beleértve a transzszexuálisakat), felnőttek és gyermekek, az adott állam állampolgárai és külföldiek,⁸ ennek ellenére mégis vannak olyan tényezők, amelyek az emberkereskedők malmára hajtják a vizet, ilyen lehet például a családon belüli erőszak, a kilátástalan anyagi helyzet, a szexuális bántalmazás vagy a szerető családi közeg hiánya.⁹

Az Európa Tanács becslései alapján Európában minden ötödik gyermek a szexuális erőszak valamilyen formájának (bántalmazás, kizsákmányolás) áldozatává válik.¹⁰ Az áldozatok kibocsátása szempontjából Magyarország kiemelkedik az európai statisztikákban.¹¹

---

⁵ Tóth Mihály, and Nagy Zoltán. *Magyar Büntetőjog: Különös rész*. Budapest: Osiris, 2014.

⁶ “Lex - 32011L0036 - En - EUR-Lex.” EUR. Accessed December 18, 2022. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0036>.

⁷ “Gyakorlati Útmutató a Szexuális Kizsákmányolás Célú Emberkereskedelem.” Accessed December 18, 2022. https://emberkereskedelem.kormany.hu/download/c/46/c0000/TRAFGUID2_Szexu%C3%A1lis%20kizs%C3%A1km%C3%A1nyol%C3%A1s.pdf.

⁸ “Gyakorlati Útmutató a Szexuális Kizsákmányolás Célú Emberkereskedelem.”

⁹ “Az Emberkereskedelem Magyarországon.” Traumaközpont, September 11, 2020. <https://traumakozpont.hu/az-emberkereskedelem-magyarorszagon>.

¹⁰ “Lex - 52020DC0607 - En - EUR-Lex.” EUR. Accessed December 18, 2022. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2020%3A607%3AFIN>. quoted in Balogh, Krisztina, Julianna Huszár, and Szandra Windt. “Rábírás És/Vagy Felajánlás, Avagy Az Emberkereskedelem És a Kiskorú Veszélyeztetése Kérdései.” *Ügyészségi Szemle* 6, no. 1 (2021): 44–59.

¹¹ “Az Emberkereskedelem Magyarországon.”

Az Orvostudományi Intézet a kiskorúak kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolását és a kiskorúak szexuális kereskedelmét a következőképpen definiálja: a gyermekek és fiatalok ellen elkövetett szexuális jellegű bűncselekmények¹² teljes köre, ideértve a toborzást, csábítást, rejtegetést, szállítást, szolgáltatást, megszerzést és/ vagy kiskorú szexuális kizsákmányolás céljából történő megtartását (emberkereskedelemnek minősülő cselekmények), a kiskorú kizsákmányolását prostitúció révén, a kiskorú kizsákmányolását létfenntartáshoz szükséges javak megszerzésére szexuális szolgáltatás révén (a szexuális aktusok pénzért vagy valami értékes dologért, például menedékért, élelmiszerért vagy kábítószerért cserébe), a kiskorú felhasználását pornográfiában, a kiskorú kizsákmányolását szexturizmus, kényszerházasság révén, továbbá a kiskorú kizsákmányolását szexuális helyszíneken való fellépés útján (pl. peep show vagy sztriptízklub).¹³

Tanulmányomban először az intézmények szerepével, ezt követően a gyermekek kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolásának jellegével, a fiúgyermek speciális aspektusaival, végezetül pedig Magyarország érintettségével foglalkozom.

2. Intézmények szerepe

Az áldozattá válás szorosan kapcsolódik a sérülékeny célcsoport hátteréhez, gyermekkorához, valamint értelmi képességéhez. Az áldozatok hanyatttartott gyermekkor, háttere, a megtartó, biztonságot és elfogadást nyújtó család és a biztos pont hiánya szinte valamennyi esetben előfordul azoknál a nőknél és férfiaknál, akik emberkereskedelem áldozatává válnak. Magyarországon ezen bűncselekmény különösen veszélyeztetett csoportját elsősorban azok a fiatalok képezik, akik nevelőintézetben, illetve állami gondozásban nevelkednek.¹⁴

A szexuális kizsákmányolás céljából elkövetett gyermekkereskedelmet megelőző jelek¹⁵:

---

¹² A szexuális bűncselekményekről lásd: Gál, István László. "A Szexuális Bűncselekmények Az Új Magyar Büntetőjogban." Essay. In *Igazság, Ideál És Valóság : Tanulmányok Kardos Sándor 65. Születésnapja Tiszteletére*, edited by Elek Balázs, Tamás Háger, and Andrea Noémi Tóth, 115–51. Debrecen, Hungary: Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszék, 2014.

¹³ Institute of Medicine and National Research Council, 2013. quoted in Varma, Selina, Scott Gillespie, Courtney McCracken, and V. Jordan Greenbaum. "Characteristics of Child Commercial Sexual Exploitation and Sex Trafficking Victims Presenting for Medical Care in the United States." *Child Abuse & Neglect* 44 (2015): 98–105. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.04.004>.

¹⁴ De Coll, Ágnes, and Erika Tartár. *Az Emberkereskedelem Jelenlegi Helyzete Magyarországon*. Budapest, Hungary: Igazságügyi Minisztérium – Baptista Szeretetszolgálat, 2020.

¹⁵ "American Professional Society on the Abuse of Children. The Commercial Sexual Exploitation of Children: The Medical Provider's Role in Identification, Assessment and Treatment: APSAC Practice Guidelines." APSAC, 2013. www.kyaap.org/wp-content/uploads/APSAC_Guidelines.pdf. quoted in Greenbaum, Jordan, James E. Crawford-Jakubiak, and Committee on Child Abuse and Neglect. "Child Sex Trafficking and Commercial Sexual Exploitation: Health Care Needs of Victims." *Pediatrics* 135, no. 3 (2015):

- szexuális úton terjedő fertőzések
- korábbi terhesség/abortusz
- gyakori látogatások sürgősségi fogamzásgátlás céljából
- krónikus menekülő viselkedés
- krónikus iskolakerülés vagy iskolai problémák
- a szexuális bántalmazás/fizikai bántalmazás/elhanyagolás története
- gyermekvédelmi szolgálatok (különösen nevelőszülők/nevelőotthonok) bevonása
- közreműködés az igazságszolgáltatással
- lényegesen idősebb pár
- gyakori szerhasználat/visszaélés
- az egészségügyi otthon hiánya és / vagy a sürgősségi osztály gyakori látogatása

A diszfunkcionális, valamint bűnözői életmódot folytató családokban felnövő gyermekek mellett az egyik legjelentősebb kiszolgáltatott csoport azoké, akik állami gondoskodásban kénytelenek felnőni, ezek a gyerekek kedvességgel bármire kaphatók, és nagyon könnyen befolyásolhatók, így rendkívül veszélyeztetettek.¹⁶ Különösen nagy a kiszolgáltatottságuk, amikor elhagyják az állami gondoskodási helynek kijelölt intézményt.¹⁷ Jelentős számú gyermek van, aki még a gyermekvédelem hálójából is kiesik és emberkereskedelem, szexmunka áldozatává válik.¹⁸ A gyermekotthonokból való szökések magas száma különösen aggasztó,

---

566–74., “By: Linda A. Smith Samantha Healy Vardaman - Shared Hope International.” Accessed December 18, 2022. https://sharedhope.org/wp-content/uploads/2012/09/SHI_National_Report_on_DMST_2009.pdf. quoted in Greenbaum, Crawford-Jakubiak, and Committee on Child Abuse and Neglect. “Child Sex Trafficking and Commercial Sexual Exploitation: Health Care Needs of Victims.” 566–74., Estes, Weiner. *The Commercial Sexual Exploitation of Children in the U.S., Canada and Mexico: Executive Summary (of the U.S. National Study)*. quoted in Greenbaum, Crawford-Jakubiak, and Committee on Child Abuse and Neglect. “Child Sex Trafficking and Commercial Sexual Exploitation: Health Care Needs of Victims.” 566–74., “Human Trafficking into and within the United States: A Review of the Literature.” ASPE. Accessed December 18, 2022. <http://aspe.hhs.gov/hsp/07/HumanTrafficking/LitRev/index.shtml>. quoted in Greenbaum, Crawford-Jakubiak, and Committee on Child Abuse and Neglect. “Child Sex Trafficking and Commercial Sexual Exploitation: Health Care Needs of Victims.” 566–74., Greene, J M, S T Ennett, and C L Ringwalt. “Prevalence and Correlates of Survival Sex among Runaway and Homeless Youth.” *American Journal of Public Health* 89, no. 9 (1999): 1406–9. <https://doi.org/10.2105/ajph.89.9.1406>. quoted in Greenbaum, Crawford-Jakubiak, and Committee on Child Abuse and Neglect. “Child Sex Trafficking and Commercial Sexual Exploitation: Health Care Needs of Victims.” 566–74.

¹⁶ Borza, Beáta. “Kiszolgáltatott Méltóság: Vázlat a Bentlakásos Intézmények Lakóinak Alapjogi Helyzetéről.” *Magyar Jog* 64, no. 1 (2017): 11–16. quoted in Windt, Szandra. “A Gyerek: Érték Vagy Értékes Árucikk?” *Belügyi Szemle* 70, no. 8 (2022): 1687–1703. <https://doi.org/10.38146/bsz.2022.8.7>.

¹⁷ Windt, “A Gyerek: Érték Vagy Értékes Árucikk?” 1687–1703.

¹⁸ Admin. “Emberkereskedelem És Szexmunka Áldozata, Most Édesanya.” Legyel nevelőszülő! admin

2018-ban a KSH adatai alapján 18.861 eset volt, a szökések idején 218 gyerek követett el bűncselekményt.¹⁹

A gyermekotthonok a szexuális kizsákmányolás céljából történő gyermekkereskedelem fő kibocsájtó közegének tekinthető mind a fiúk, mind pedig a lányok esetében. Számos módja van annak, ahogyan az otthonokban élő gyermekek a gyermekkereskedelem áldozatává válhatnak. Ennek egyik tipikus eset, amikor a gyermekek az otthonban a társaiktól kapnak információkat az ügyfelekről, tehát gyakran maguk a gyermekek toboroznak más gyermekeket az otthonból a kliensek kontaktjának átadásával, vagy próbálják meggyőzni társaikat, hogy szálljanak be a prostitúcióba.²⁰

A lányok esetében a meggyőzés elsősorban a kényszerítés vagy a megtévesztés formáját ölti. Tipikus az úgynevezett 'loverboy' jelenség, ami főként a lányok szexuális kizsákmányolásának jellemző formája, mely során a futtatók szerelmet tettetnek és udvarlással, ajándékokkal és a szeretet, a szerelem illúziójával tévesztik meg a fiatal, gyakran intézetben nevelkedő lányokat. A lányok ezen érzelmi bevonódás után könnyebben 'rávehető' a prostitúcióra. A megtévesztést és meggyőzést számos esetben erőszakos kényszerítés követi. A lányoknak a futtatójuk gyakran kötelezővé teszi, hogy újabb lányokat toborozzanak az otthonból, így tehát az intézményen belüli toborzás ezekben az esetekben is megjelenik.²¹ A szexuális kizsákmányolás vonatkozásában a toborzás fázisában a magyar elkövetők ritkán alkalmaznak erőszakot, inkább hitegetéssel, szerelmi kapcsolatok színlelésével kötik magukhoz érzelmileg későbbi áldozataikat, tehát megjelenik az érzelmi kapcsolatoktól való 'függőség'.²²

A fiúk esetében a gyermekotthonon belül történő, ilyen jellegű toborzás és prostitúcióra való kényszerítés jelenléte nem nyert megerősítést, azonban az intézményen belüli toborzás a fiatal fiúk esetében is megjelenik. Őket az elérhetetlen javak, tárgyak megszerzése motiválja, és ezekhez a prostitúció által juthatnak hozzá. Jellemző, hogy idősebb, tapasztaltabb fiúk toborozzák a fiatalabbakat, nekik már vannak ügyfeleik, és egy idő után fiatalabb fiúkat kezdenek megkörnyékezní az otthonból, hogy aztán az ügyfeleikhez küldjék őket. A prostitúcióban érintett lányok és fiúk sok esetben valamilyen értékesebb használati tárggyal rendelkeznek, úgy mint mobiltelefon, fehérnemű, ruhák, melyeket a többiek irigyelnek. A gyermekeket általában vonzzák a különbözőféle 'jó cuccok', valamint az, hogy a társaik ezekkel a tárgyakkal rendelkeznek, valódi motiváció a prostitúcióra. A gyermek áldozatok

---

<https://secure.gravatar.com/avatar/d3527afc50824fff532d3fa83697f87a?s=96&d=mm&r=g>, February 16, 2021. <https://legyelneveloszulo.hu/interjuk/emberkereskedelem-es-szexmunka-aldozata-most-edesanya/>.

¹⁹ Szociális Statisztikai Évkönyv (2018). Központi Statisztikai Hivatal. quoted in Windt, "A Gyerek: Érték Vagy Értékes Árucikk?" 1687–1703.

²⁰ Vidra, Zsuzsanna, Kitti Baracsi, and Viktória Sebhelyi. *Gyermekkereskedelem Magyarországon: Szexuális Kizsákmányolás, Koldultatás és Zsebtolvajlásra Kényszerítés*. Budapest, Hungary: Central European University, 2015.

²¹ Vidra, Baracsi, Sebhelyi. *Gyermekkereskedelem Magyarországon: Szexuális Kizsákmányolás, Koldultatás és Zsebtolvajlásra Kényszerítés*

²² "Emberkereskedelem Elleni Küzdelem Magyarországon," n.d. https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/thb_overview_hungary_hu_pdf.pdf .

különbféle célú kizsákmányolása, beleértve a fiúgyermek szexuális célú kizsákmányolását, gyakran előforduló jelenség a gyermekvédelmi intézményekben Magyarország egész területén.²³

A gyerekotthonoknak, de a gyermekotthonban élők számára (is) rendkívül fontos a megelőzés, a figyelemfelkeltés.²⁴

3. A gyermekek kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolásának jellege

A gyermekkereskedelem egy gazdasági tevékenység, amelyet profit motívumok vezérelnek.

A gyermekkereskedelemből közvetlenül profitálnak bizonyos fegyveres, terrorista és transznacionális bűnözői szervezetek, az áldozatokat elrabolják, jövedelmező munkára vagy biztonságos életre vonatkozó hamis ígéretekkel megtévesztik, melyek többek között megteremti a szexuális rabszolgaság és a kényszerprostitúció lehetőségét.²⁵

Gyermekek milliói esnek áldozatul évente a gyermekkereskedelemnek, valamint a kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolásnak.²⁶

A gyermekek kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolására utaló jelek²⁷:

---

²³ Vidra, Baracsi, Sebhelyi. *Gyermekkereskedelem Magyarországon: Szexuális Kizsákmányolás, Koldultatás és Zsebtolvajlásra Kényszerítés*

²⁴ Windt, “‘Aki Még Nincs 18 Éves, Az Tabu’ Egy Gyermekprostitúcióról Tartott Kerekasztal-Beszélgetés Összegzése.”

²⁵ Report of the Secretary-General on Conflict-Related Sexual Violence, 2018.

²⁶ Todres, Jonathan. “Taking Prevention Seriously: Developing a Comprehensive Response to Child Trafficking and Sexual Exploitation.” *SSRN Electronic Journal*, 2010. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1544301>.

²⁷ “American Professional Society on the Abuse of Children. The Commercial Sexual Exploitation of Children: The Medical Provider’s Role in Identification, Assessment and Treatment: APSAC Practice Guidelines.” APSAC, 2013. www.kyaap.org/wp-content/uploads/APSAC_Guidelines.pdf. quoted in Greenbaum, Crawford-Jakubiak, and Committee on Child Abuse and Neglect. “Child Sex Trafficking and Commercial Sexual Exploitation: Health Care Needs of Victims.” 566–74., “By: Linda A. Smith Samantha Healy Vardaman - Shared Hope International.” Accessed December 18, 2022. https://sharedhope.org/wp-content/uploads/2012/09/SHI_National_Report_on_DMST_2009.pdf. quoted in Greenbaum, Crawford-Jakubiak, and Committee on Child Abuse and Neglect. “Child Sex Trafficking and Commercial Sexual Exploitation: Health Care Needs of Victims.” 566–74., Estes, Weiner. *The Commercial Sexual Exploitation of Children in the U.S., Canada and Mexico: Executive Summary (of the U.S. National Study)*. quoted in Greenbaum, Crawford-Jakubiak, and Committee on Child Abuse and Neglect. “Child Sex Trafficking and Commercial Sexual Exploitation: Health Care Needs of Victims.” 566–74., “Human Trafficking into and within the United States: A Review of the Literature.” quoted in Greenbaum, Crawford-Jakubiak, and Committee on Child Abuse and Neglect. “Child Sex Trafficking and Commercial Sexual Exploitation: Health Care Needs of Victims.” 566–74., Greene, Ringwalt. “Prevalence and Correlates of Survival Sex among Runaway and Homeless Youth.” quoted in Greenbaum, Crawford-Jakubiak, and Committee on Child Abuse and Neglect. “Child Sex Trafficking and Commercial Sexual Exploitation: Health Care Needs of Victims.” 566–74.

- a gyermek egy domináló felnőtt kíséretében van, aki nem engedi, hogy válaszoljon kérdésekre
- a gyermek nem rokon felnőtt kíséretében van
- a gyermek – más gyerekekkel együtt – egyetlen felnőtt kíséretében van
- a gyermek változó információkat nyújt a demográfiai adatokról
- a fő panasz az akut szexuális zaklatás vagy akut fizikai zaklatás
- a fő panasz az öngyilkossági kísérlet
- a gyermek alváshiány vagy kábítószer-mérgezés miatt dezorientált

Fizikai mutatók²⁸:

- az okozott kárra utaló bizonyítékok
- tetoválások (szexualitás kifejezése, férfi neve, bandatagság)
- a gyerek visszahúzódó, fél
- a szerrel való visszaélés jelei
- drága tárgyak, ruházat, szállodai kulcsok
- nagy mennyiségű készpénz
- rossz fogazat vagy nyilvánvaló krónikus ellátás hiánya

A gyermekkereskedelem mind belföldön, mind pedig külföldön megvalósulhat.²⁹ A turizmus a 'vagyak, álmok iparága', ahol bármi valóra válhat, legalábbis pár napra. Számos esetben a gyermekek esnek a szexuális vágyak kielégítésének áldozatává a szexturizmus során. A gyermekek testét áruba bocsátják, mint valami egzotikus árut, illetve szolgáltatást, amit ugyanúgy meg lehet vásárolni, mint bármilyen más

---

²⁸ "American Professional Society on the Abuse of Children. The Commercial Sexual Exploitation of Children: The Medical Provider's Role in Identification, Assessment and Treatment: APSAC Practice Guidelines." APSAC, 2013. www.kyaap.org/wp-content/uploads/APSAC_Guidelines.pdf. quoted in Greenbaum, Crawford-Jakubiak, and Committee on Child Abuse and Neglect. "Child Sex Trafficking and Commercial Sexual Exploitation: Health Care Needs of Victims." 566–74., "By: Linda A. Smith Samantha Healy Vardaman - Shared Hope International." Accessed December 18, 2022. https://sharedhope.org/wp-content/uploads/2012/09/SHI_National_Report_on_DMST_2009.pdf. quoted in Greenbaum, Crawford-Jakubiak, and Committee on Child Abuse and Neglect. "Child Sex Trafficking and Commercial Sexual Exploitation: Health Care Needs of Victims." 566–74., Estes, Weiner. *The Commercial Sexual Exploitation of Children in the U.S., Canada and Mexico: Executive Summary (of the U.S. National Study)*. quoted in Greenbaum, Crawford-Jakubiak, and Committee on Child Abuse and Neglect. "Child Sex Trafficking and Commercial Sexual Exploitation: Health Care Needs of Victims." 566–74., "Human Trafficking into and within the United States: A Review of the Literature." quoted in Greenbaum, Crawford-Jakubiak, and Committee on Child Abuse and Neglect. "Child Sex Trafficking and Commercial Sexual Exploitation: Health Care Needs of Victims." 566–74., Greene, Ringwalt. "Prevalence and Correlates of Survival Sex among Runaway and Homeless Youth." quoted in Greenbaum, Crawford-Jakubiak, and Committee on Child Abuse and Neglect. "Child Sex Trafficking and Commercial Sexual Exploitation: Health Care Needs of Victims." 566–74.

²⁹ Fehér, Lenke. "Bűnözés, Áldozattá Válás, Prostitúció." Essay. In *Szerepváltozások. Jelentés a Nők És Férfiak Helyzetéről*, edited by Ildikó Nagy and Tiborné Pongrácz, 142–52. Budapest, Hungary: TARKI Zrt., 1999.

árucikket vagy szuvenírt.³⁰ A turizmus vonatkozásában a gyermekek szexuális kizsákmányolásának pontos definíciója mind a mai napig hiányzik, ami jelentős mértékben megnehezíti az ellene történő fellépést, egy nemzetközi, a gyermekek mindennemű szexuális kizsákmányolása ellen küzdő civil szervezet, az ECPAT (End Child Prostitution and Trafficking) javaslata szerint „minden, az utazás, a turizmus keretein belül történő, a gyermekek szexuális kizsákmányolását célzó cselekményt” ide kell sorolni.³¹

A turizmus robbanásszerű növekedésével párhuzamosan a gyermekprostitúció is egyre virágzóbb, és nem utolsó sorban egyre szélesebb földrajzi térségekben megjelenő iparág, hiszen már nem korlátozódik az olyan desztinációkra, ahol 'hagyománya van' ennek a deliktumnak, mint például Délkelet-Ázsia és Latin-Amerika. Vannak 'feltörekvőben levő' új úti célok, amelyek felkerültek erre a kétes hírű térképre, ilyen például Európa és Észak-Amerika, és nem utolsó sorban sajnálatos módon Magyarország is érintett a témában.³²

4. A fiúgyermek speciális helyzete

Az emberkereskedelem céljai és dinamikája nagymértékben eltérhet a felnőttek és a gyermekek, valamint a lányok és a fiúk vonatkozásában. Kevés kutatás foglalkozik a fiúgyermek kereskedelmével,³³ bár egyesek szakirodalmak felhívják rá a figyelmet, hogy a fiúkat kisebb valószínűséggel azonosítják áldozatként, mint a lányokat.³⁴

---

³⁰ Ernszt, Ildikó. "Fény És Árnyék' Nemzetközi Kitekintésben: A Turizmus Két Oldala - Nemcsak a Turista Lehet Áldozat..." *Turizmus Bulletin*, 2018, 21–29. <https://doi.org/10.14267/turbull.2018v18n2.3>.

³¹ "Offenders on the Move: The Global Study on Sexual Exploitation of Children in Travel and Tourism by Angela Hawke." Goodreads. Goodreads, May 1, 2016. <https://www.goodreads.com/book/show/57740701-offenders-on-the-move>. quoted in Ernszt, "Fény És Árnyék' Nemzetközi Kitekintésben: A Turizmus Két Oldala - Nemcsak a Turista Lehet Áldozat..." 21–29.

³² Ernszt, "Fény És Árnyék' Nemzetközi Kitekintésben: A Turizmus Két Oldala - Nemcsak a Turista Lehet Áldozat..." 21–29.

³³ "Exploratory Research Trafficking in Boys in Viet Nam." Accessed December 18, 2022. https://vietnam.iom.int/sites/g/files/tmzbd11396/files/documents/Final_report_Trafficking_in_boys_ENG.pdf. quoted in Rafferty, Yvonne. "Challenges to the Rapid Identification of Children Who Have Been Trafficked for Commercial Sexual Exploitation." *Child Abuse & Neglect* 52 (2016): 158–168. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.11.015>.

³⁴ "Children, Adolescents and Human Trafficking: Making Sense of a Complex Problem." Children, Adolescents and Human Trafficking: Making sense of a complex problem | La Strada Documentation Center about Human Trafficking. Accessed December 18, 2022. <https://documentation.lastradainternational.org/doc-center/2931/children-adolescents-and-human-trafficking-making-sense-of-a-complex-problem>. quoted in Rafferty. "Challenges to the Rapid Identification of Children Who Have Been Trafficked for Commercial Sexual Exploitation." 158–168., Frederick, John. "Sexual Abuse and Exploitation of Boys in South Asia." *Innocenti Working Papers*, 2010. <https://doi.org/10.18356/f8e45fad-en>. quoted in Rafferty. "Challenges to the Rapid Identification of Children Who Have Been Trafficked for Commercial Sexual Exploitation." 158–168.

Vidra Zsuzsanna, Baracsi Kitti és Sebhelyi Viktória összegyűjtötte a fiúgyermeket érintő szexuális célú kizsákmányolás fő tendenciáit. Az első az intézményen belüli toborzás, (ami egyaránt érinthet fiúkat és lányokat is): ilyenkor gyermekotthonokban élő gyermekek egymást vonják be a prostitúcióba, sőt az is előfordul, hogy az intézmény alkalmazotta(i) közvetít(enek) kiskorúakat klienseknek. Egy másik jellemző típus, amikor a kiskorú fiúgyermeknek van egy 'mentora', aki anyagi támogatást nyújt a gyermeknek, és valamifajta érzelmi kötődése is lehet hozzá, ez lehet egy egyszerű ügyfél is, aki rendszeresen fiatal fiúkkal alakít ki szexuális-érzelmi kapcsolatot pénz ellenében. Úgyszintén gyakori jelenség, hogy a gyermekkorú, tehát 18 éves kor alatti fiúk prostitúciója nyilvános (parkok, közterek) vagy részben nyilvános (bárok, internet) terekben zajlik, továbbá jellemző forma még, hogy a futtatók közvetítenek fiúgyermeket a kliensek lakására vagy egyéb privát helyekre, ez a prostitúció még kevésbé látható formája, ahol a kizsákmányolás és a kényszer általában még nagyobb mértékű, és az emberkereskedelem és a szervezett bűnözés valószínűsége is nagyobb.³⁵

A fiú sértetteket érintő ügyekben két nagy csoport körvonalazódik ki; egyrészt a gyermekotthonban élő fiúk, akik egymásnak is javasolják az ismert ügyfelet a jó üzletet látva a prostitúciós tevékenységekben, a másik nagy csoportban pedig azok a fiúgyermek vannak, akiket édesanyjuk egyedül nevel, anyagi gondokkal küzdenek, az édesanya sokat egyedül hagyja őket munkája miatt. Az édesanya nehezen tudja a fiát kordában tartani, nem, vagy alig van eszköze a fiú nevelésében, a család már a gyermekjóléti szolgálat látókörébe került, a szexuális kizsákmányolás azonban sokáig fel sem merül.³⁶

A gyermekprostitúció kihasználása miatt indult ügyek vizsgálata során találkoztak fiú sértettekkel is, azonban fontos leszögezni, hogy a homoszexualitással vagy a fiúk prostituálódásával kapcsolatban a szemérmesség, a tabusítás a jellemző attitűd. A fiúk bevonódásának megítélésével, annak megelőzésével kapcsolatban a gyermekvédelemben is számos teendő adódik, azaz ha van erről információja, akkor a lányokéhoz hasonló módon kell jelzőrendszeri tagként eljárniuk.³⁷

A fiúknak lehet ún. mentoruk, barátjuk, állandó kapcsolatuk, amelyben a mentor támogatást nyújt a fiúnak. A mentor egyúttal ügyfél, aki akár érzelmileg is kötődhet a fiúhoz. Nem futtató abban az értelemben, hogy nem keres pénzt a fiú kizsákmányolásával, bár 'kölcson is adhatja' őt a barátainak. A mentorok szexuális igényeik kielégítése céljából létesítenek kapcsolatot a fiúkkal, és nem pedig az anyagi haszonszerzés az elsődleges motiváció. Az általában szegény családból származó és veszélyeztetett helyzetben lévő fiúgyermek a mentorokkal való együttlétért cserébe szállást és ételt kaphatnak, más esetekben azonban idősebb férfiak szexuális kapcsolatot létesítenek fiatal fiúkkal, akiknek az együttlétért cserébe pénzt és ajándékokat (pl. ruhát, mobiltelefont) adnak. Ezek a fiatal fiúk számos esetben vidéki

---

³⁵ Vidra, Baracsi, Sebhelyi. *Gyermekkereskedelem Magyarországon: Szexuális Kizsákmányolás, Koldultatás és Zsebtolvajlásra Kényszerítés*

³⁶ Windt, "A Gyerek: Érték Vagy Értékes Árucikk?" 1687–1703.

³⁷ Windt, Szandra. "'Aki Még Nincs 18 Éves, Az Tabu' Egy Gyermekprostitúcióról Tartott Kerekasztal-Beszélgetés Összegzése." *Ügyészek lapja*. Accessed December 18, 2022. <http://ugyeszeklapja.hu/?tag=windt-szandra>.

gyermekotthonokból jönnek. Amíg a lányoknak szinte minden esetben van futtatójuk, aki ráveszi, kényszeríti őket a prostitúcióra, és elveszi az ebből megkeresett pénzt, a fiúknak jellemzően mentoraikkal kell szexuális kapcsolatot létesíteniük, a mentorokkal folytatott viszony megélhetés érdekében folytatott szexuális kapcsolatként értelmezhető, melyben a mentor szexuális kényszerítést és visszaélést követ el a gyermekkorú fiúval szemben. Előfordul az a jelenség is, amikor fiú prostituáltakat idősebb nők tartanak ki, vagy fizetnek szexuális szolgáltatásaikért, ez általában a férfi kliensekhez hasonlóan működik, azaz az idősebb nő támogatja a fiút azzal, hogy szállást és ételt biztosít számára. A számos hasonlóság mellett lényeges különbségeket is felfedezhetünk aközött, ahogyan a fiúkat és a lányokat kizsákmányolják. Az egyik tipikus különbség, hogy bár a fiúknak is lehet 'mentoruk', sokkal kevésbé gyakori, hogy az adott személy abból a jövedelemből él, amihez a prostitúció által jut. A lányok esetében a prostitúció legjellemzőbb és egyben legelterjedtebb formája, amikor a lányok vagy nők férje, barátja vagy teljes családja és gyermeki élnek a tevékenységéből.³⁸

Közismert tény, hogy a nagyobb városokban vannak fiú gyermekprostituáltak bizonyos parkokban és tereken, a fővárosban például a Nyugati pályaudvar és a Népliget a férfiprostitúció nyilvános helyszínei. A gyermekotthonos fiúk is gyakran járnak ki nagy, központi terekre, ahol készpénzért cserébe ajánlanak fel szexuális szolgáltatásokat. A gyermekvédelmi intézmények munkatársai szerint hatalmas szakadék van a fiatal fiúk anyagi igényei és az intézmény által biztosított szolgáltatások között, így a tinédzser fiúk más módokat találnak arra, hogy hozzájussanak a jobb ruhákhoz, cipőkhöz, mobiltelefonokhoz stb., ennek egyik módja pedig a prostitúció. A fiúprostituáció azonban nem csupán a fővárosban van jelen a közterületeken. Bizonyos utcák, terek, a vasútállomások tipikus helyszínei az ügyfelekkel való találkozásnak. A melegbárokat félig nyilvános tereknek tekinthetjük, hiszen általában csak válogatott közönséget engednek be. A melegbárokból is több formában jelenik meg a prostitúció, három kategóriát különböztetett meg a férfi klienseket ellátó prostitúcióban dolgozók körében: az első olcsó motelekben dolgozik, és ott fogadja a vendégeket, a második az 'exkluzív prostituált', akinek VIP ügyfelei vannak és a harmadik, aki a pornóiparban dolgozik.³⁹ A gyermekkereskedelem áldozatainak azonosítása egyre nehezebbé vált az elmúlt években, hiszen az emberkereskedelem arculata a bordélyházakról elsősorban szórakoztató jellegűvé változott, áttevődött a sörkertekbe és karaoke bárókba. A bordélyházak számos helyen továbbra is léteznek, de rejtettebbé váltak.⁴⁰

A fiúprostituáció másik, félig nyilvános formája az internetes oldalakon, partikon vagy bevásárlóközpontokban zajlik. Az internetes prostitúció rendkívül elterjedt, és feltételezhetően a gyermekkereskedelem kulcsfontosságú eleme. Ezek főként társkereső oldalak, ahol 18 év alatti fiúk partnert keresnek, vagy nyíltan kínálják

---

³⁸ Vidra, Baracsi, Sebhelyi. *Gyermekkereskedelem Magyarországon: Szexuális Kizsákmányolás, Koldultatás és Zsebtolvajlásra Kényszerítés*

³⁹ Vidra, Baracsi, Sebhelyi. *Gyermekkereskedelem Magyarországon: Szexuális Kizsákmányolás, Koldultatás és Zsebtolvajlásra Kényszerítés*

⁴⁰ Rafferty. "Challenges to the Rapid Identification of Children Who Have Been Trafficked for Commercial Sexual Exploitation." 158–168.

szexuális szolgáltatásaikat. Elsősorban olyan gyermekekről van szó, akiket a szülei érzelmileg elhanyagolnak.⁴¹ Az emberkereskedelem áldozatainak 2015-re az esetek többségében volt internet-hozzáférése, és sokan aktívan részt is vettek a közösségi médiában, ami először tette lehetővé a munkaerő vagy szervek vásárlóinak és eladóinak a közvetlen tranzakció lehetőségét közvetítő nélkül. A két iparág dinamikáját ez drasztikusan megváltoztatta; módosította a kockázati profilt és csökkentette azoknak az emberkereskedőknek a belépési akadályait, akik kisebb, online kereskedést kívánnak folytatni, ettől fogva pedig a régi és az új kereskedőrendszerek párhuzamosan működnek, a tendencia folytatódik és a feltörekvő, kisebb online kereskedelem felé toódik el.⁴² A National Human Trafficking Hotline toborzást regisztrált mind a szexuális, mind a munkaerőkizsákmányolás céljából elkövetett emberkereskedelem valamennyi típusában a közösségi média általános platformjain, így például többek között, de nem kizárólagosan a Facebookon, az Instagramon, a Snapchaton, a Kik-en, a Meetme.com-on, a WhatsApp-on és a társskereső oldalakon/alkalmazásokon, mint például a Tinder.⁴³

A Hintalovon Alapítvány, a gyermekek szexuális kizsákmányolása ellen küzdő világszervezet, aki az ECPAT International magyarországi partnerszervezeteként, velük együttműködve, 2021-ben úttörő kutatást végzett a magyarországi fiúgyermek szexuális bántalmazásáról, valamint kizsákmányolásáról. Nemzetközi viszonylatban is uralkodó az az álláspont, hogy a szexuális kizsákmányolás elsősorban a leánygyermeket érinti, a korábbi kutatások és vizsgálatok során ez a nézőpont gyakran úgy nyilvánult meg, hogy szinte egyáltalán nem jelentek meg azok a fiúk a statisztikában, akik szexuális bűncselekmények sértettjeivé váltak. Az ECPAT ezt világméretű problémának látja, ezért kezdeményezett kutatást több országban kifejezetten a fiúk érintettségére fókuszálva, ennek a kutatási folyamatnak volt részese 2021-ben a Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány, mint az ECPAT magyarországi tagszervezete.⁴⁴

A kutatás elsődleges célja az volt, hogy megvizsgálják, milyen okai lehetnek annak, hogy a fiúk bántalmazási esetei még a lányokénál is ritkábban kerülnek napvilágra, és melyek azok a társadalmi, pszichológiai és intézményes tényezők, amelyek befolyásolják a fiúk segítségkérését, a bántalmazási esetek napvilágra kerülését, továbbá, hogy az érintett fiúk számára milyen segítő szolgáltatások érhetőek el, és hogy nekik milyen speciális szükségleteik lehetnek az áldozatsegítés területén. A kutatás alapján a következő legfontosabb következtetések vonhatóak le: a felnőtt férfiak 5%-a számolt be gyermekkori szexuális bántalmazásról, 20 fiúból 1 lehet

---

⁴¹ Vidra, Baracsi, Sebhelyi. *Gyermekkereskedelem Magyarországon: Szexuális Kizsákmányolás, Koldultatás és Zsebtolvajlásra Kényszerítés*

⁴² Fraser, Campbell. "An Analysis of the Emerging Role of Social Media in Human Trafficking." *International Journal of Development Issues* 15, no. 2 (2016): 98–112. <https://doi.org/10.1108/ijdi-12-2015-0076>.

⁴³ Polaris. *On-Ramps, Intersections, and Exit Routes: A Roadmap for Systems and Industries to Prevent and Disrupt Human Trafficking*. Social Media, 2018.

⁴⁴ Barbara, Méth. "A Fiúk Nem Sírnak - Fiúk Szexuális Bántalmazása És Kizsákmányolása Magyarországon." Hintalovon, August 30, 2022. <https://hintalovon.hu/2022/02/03/a-fiuk-nem-sirnak/>.

érintett szexuális visszaéléssel. Az elkövetők 89%-a rokon, családtag, vagy olyan személy, akivel a gyermek áldozattal bizalmi kapcsolatban állt, a bántalmazás idején a fiú áldozatok fele nem töltötte be a 12. életévét, a gyermekbántalmazás és a családon belüli erőszak sérülékennyé teszi a fiúkat.⁴⁵

5. Magyarország a szexuális kizsákmányolás céljából elkövetett gyermekkereskedelem tükrében

Magyar állampolgárok mind belföldön, mind pedig külföldön gyakran válnak kizsákmányolás, emberkereskedelem áldozatává, a leginkább érintett társadalmi csoportok közé tartoznak az alacsony iskolázottsággal rendelkező fiatalok, a mélyszegénységben élők, a romák, az egyedülálló anyák, valamint a hajléktalan férfiak. Az áldozatok jellemzően állami nevelő- és javítóintézetből kerülnek ki, gyakran súlyos, feldolgozatlan gyerekkori traumát szenvedtek el, nem ritkán szexuális abúzust. Az áldozattá válás lehetőségét növeli a támogató baráti és családi kapcsolatok hiánya, amit az emberkereskedők tudatosan igyekeznek kihasználni.⁴⁶

Az emberkereskedelem magyar áldozatainak jelentős része szexuális célú kizsákmányolás áldozata, emellett azonban egyre több munka célú kizsákmányolással összefüggő eset válik ismertté. A magyar állampolgárok elsősorban Nyugat-Európai országokban válnak áldozattá, a célországok között említendő többek között Ausztria, Belgium, az Egyesült Királyság Hollandia, Németország, valamint Svájc.⁴⁷

Magyarország elsősorban kiindulási és tranzitországnak tekinthető a nők és gyerekek sérelmére elkövetett, szexuális kizsákmányolást célzó emberkereskedelmet illetően, noha vannak olyan esetek is, amikor a szomszédos országokból – elsősorban az ottani magyar nyelvű lakosság köréből –, illetve távolabbi országokból kerülnek Magyarországra nők, lányok és fiúk emberkereskedelem áldozataiként.⁴⁸

Amszterdam 'pirolámpás negyedében' – a rendelkezésekre álló adatok szerint – a magyar nők és lányok képezik a legnagyobb csoportot a külföldi prostituáltak körében, illetve ők teszik ki az összes prostituáltak 25-30%-át, Zürichben 98-99%-a magyar az utcai prostituáltak. Országon belül a szexuális kizsákmányolás és az emberkereskedelem áldozatainak forgalma jellemzően a szegényebb, kevésbé fejlett térségek felől a fejlettebb, városiasodottabb területek felé zajlik, tehát főként a falvak és kisvárosok felől a nagyvárosok irányába, elsősorban Budapestre.⁴⁹

Az emberkereskedelem áldozatai között a gyerekek aránya az állampolgárságuk szerint az EU 28 tagállamában 2017–2018-ban: Magyarország (55%), Észtország (50%), Románia (48%), Egyesült Királyság (43%), Görögország és Portugália

---

⁴⁵ Méth, "A Fiúk Nem Sírnak - Fiúk Szexuális Bántalmazása És Kizsákmányolása Magyarországon."

⁴⁶ "Az Emberkereskedelem Magyarországon."

⁴⁷ "Emberkereskedelem Elleni Küzdelem Magyarországon,"

⁴⁸ Matolcsi, Andrea. "Emberkereskedelem És Szexuális Kizsákmányolás." Essay. In *Emberkereskedelem, Szexuális Kizsákmányolás, Prostitúció*, edited by Lídia Balogh, Anna Betlen, Nóra Kassa, Andrea Matolcsi, and Réka Sáfrány, 3–12. Budapest, Hungary: MONA – Magyarországi Női Alapítvány, 2012.

⁴⁹ Matolcsi, Andrea. "Emberkereskedelem És Szexuális Kizsákmányolás." In *Emberkereskedelem, Szexuális Kizsákmányolás, Prostitúció*, 3–12.

(29%).⁵⁰ Ez az arány javulást mutat a 2015–2016-os adatokhoz képest: akkor Észtország (83%), Magyarország (63%), Görögország (56%), Lettország (37%) és Hollandia (28%) volt leginkább érintett.⁵¹

Az Európai Unión belüli áldozatok nagy részét továbbra is a gyerekek teszik ki, a gyerekáldozatok többsége szexuális kizsákmányolásra irányuló emberkereskedelem áldozatául esett lány. A gyerekek folyamatos jelenléte az emberkereskedelem áldozatai között aggasztó tendencia, a gyermekek az összes áldozat közel negyedét teszik ki az Európai Unióban, döntő többségük lány (78%). Az összes gyermekáldozat közel 75%-a uniós polgár volt, a nem uniós gyermekáldozatok majdnem háromnegyede (69%) lány. Az Unión belüli gyermekáldozatok több mint 60%-a szexuális célú kizsákmányolás áldozata volt.⁵²

6. Összefoglalás

2013 és 2021 között a sértetté válások száma jelentősen csökkent (míg 2013-ban összesen 19.129 18 év alatti, 2021-ben 5.826 vált összesen sértetté, 2013-ban 10.493 13 év alatti, 8.636 14–17 év közötti; 2021-ben 2.677 13 évnél fiatalabb, 3.149 14 és 17 év között) az emberkereskedelem kapcsán. Valamennyi sértett közül összesen kb. 7% 18 év alatti (a 13 év alattiak aránya 3%, a 14–17 éveseké 4%). A regisztrált emberkereskedelem esetében 2013 és 2020 között rendkívül alacsony volt a hivatalos statisztika.⁵³

A gyermekprostitúció rejtettebb, nehezebben látható és elérhető formái esetében feltételezhetően kiterjedtebb bünszervezetek állnak a gyermekek kizsákmányolása mögött, nagyon fiatal fiúkat és lányokat is kényszerítenek prostitúcióra, de ezek a gyermekek nem az utcai prostitúcióban jelennek meg, hanem futtatóik viszik őket az ügyfelekhez. Az ügyfél 'megrendeli' a gyermekeket, és a futtatók a megadott címre vagy valamilyen meghatározott helyre viszik őket.⁵⁴

„A prostitúció utánpótlásának globális rendszere van, ami összefügg az emberkereskedelemmel és embercsempészettel. A nagy bordélyházak mindenhol a világon nemzetközi, a prostituáltak a világ legkülönbözőbb régióiból érkeznek.” – hívja fel a figyelmet Fehér Lenke.⁵⁵

Majdnem minden esetben áll kényszerítő partner (futtató, 'lover-boy') a prostitúcióban érintett kiskorúak mögött, de előfordul, hogy a szülők, rokonok járulnak hozzá a kizsákmányoláshoz. A kényszerítő személyek mellett számos más 'külső' (szegénység, elhanyagoltság, kirekesztettség, iskolai lemorzsolódás) és

---

⁵⁰ Windt, "A Gyerek: Érték Vagy Értékes Árucikk?" 1687–1703.

⁵¹ Data Collection on trafficking in human beings in the EU, 2020. quoted in Windt, "A Gyerek: Érték Vagy Értékes Árucikk?" 1687–1703.

⁵² Windt, "A Gyerek: Érték Vagy Értékes Árucikk?" 1687–1703.

⁵³ Windt, "A Gyerek: Érték Vagy Értékes Árucikk?" 1687–1703.

⁵⁴ Vidra, Baracsi, Sebhelyi. *Gyermekkereskedelem Magyarországon: Szexuális Kizsákmányolás, Koldultatás és Zsebtolvajlásra Kényszerítés*

⁵⁵ "Adás Vétel" - Okri.hu." Accessed December 18, 2022. https://okri.hu/images/stories/konyvajanlo/Adasvetel_2011/adasvetel_konferenciakiadvany.pdf.

'belső' (traumatikus élmények, veszteségek) tényező hat kényszerítő erővel és tereli a fiatalokat az áldozattá válás felé.⁵⁶

---

⁵⁶ Hatvani, Erzsébet, Viktória Sebhelyi, and Gergely Vaskuti. *Gyermekprostitúció Visszaszorítása, Gyermekkereskedelem*. Budapest, Hungary: Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság, 2018.

Irodalomjegyzék

- “American Professional Society on the Abuse of Children. The Commercial Sexual Exploitation of Children: The Medical Provider’s Role in Identification, Assessment and Treatment: APSAC Practice Guidelines.” APSAC, 2013. www.kyaap.org/wp-content/uploads/APSAC_Guidelines.pdf.
- “Linda A. Smith Samantha Healy Vardaman - Shared Hope International.” December 18, 2022. https://sharedhope.org/wp-content/uploads/2012/09/SHI_National_Report_on_DMST_2009.pdf.
- “Children, Adolescents and Human Trafficking: Making Sense of a Complex Problem.” Children, Adolescents and Human Trafficking: Making sense of a complex problem | La Strada Documentation Center about Human Trafficking. December 18, 2022. <https://documentation.lastradainternational.org/doc-center/2931/children-adolescents-and-human-trafficking-making-sense-of-a-complex-problem>.
- “Offenders on the Move: The Global Study on Sexual Exploitation of Children in Travel and Tourism by Angela Hawke.” Goodreads. Goodreads, May 1, 2016. <https://www.goodreads.com/book/show/57740701-offenders-on-the-move>.
- Admin. “Emberkereskedelem És Szexmunka Áldozata, Most Édesanya.” Legyél nevelőszülő! admin <https://secure.gravatar.com/avatar/d3527afc50824fff532d3fa83697f87a?s=96&d=mm&r=g>, February 16, 2021. <https://legyelneveloszulo.hu/interjuk/emberkereskedelem-es-szexmunka-aldozata-most-edesanya/>.
- Balogh, Krisztina, Julianna Huszár, and Szandra Windt. “Rábírás És/Vagy Felajánlás, Avagy Az Emberkereskedelem És a Kiskorú Veszélyeztetése Kérdései.” *Ügyészségi Szemle*, 6, no. 1 (2021): 44–59.
- Barbara, Méth. “A Fiúk Nem Sírnak - Fiúk Szexuális Bántalmazása És Kizsákmányolása Magyarországon.” Hintalovon, August 30, 2022. <https://hintalovon.hu/2022/02/03/a-fiuk-nem-sirnak/>.
- Borza, Beáta. “Kiszolgáltató Múltóság: Vázlat a Bentlakásos Intézmények Lakóinak Alapjogi Helyzetéről.” *Magyar Jog*, 64, no. 1 (2017): 11–16.
- Data Collection on trafficking in human beings in the EU, 2020.
- De Coll, Ágnes, and Erika Tartár. *Az Emberkereskedelem Jelenlegi Helyzete Magyarországon*. Budapest: Hungary: Igazságügyi Minisztérium – Baptista Szeretetszolgálat, 2020.
- Ernszt, Ildikó. “‘Fény És Árnyék’ Nemzetközi Kitekintésben: A Turizmus Két Oldala - Nemcsak a Turista Lehet Áldozat...” *Turizmus Bulletin*, 2018, 21–29. <https://doi.org/10.14267/turbull.2018v18n2.3>.
- Estes, Weiner. *The Commercial Sexual Exploitation of Children in the U.S., Canada and Mexico: Executive Summary (of the U.S. National Study)*.

- Fehér, Lenke. “Bűnözés, Áldozattá Válás, Prostitúció.” Essay. In *Szerepváltozások. Jelentés a Nők És Férfiak Helyzetéről*, edited by Ildikó Nagy and Tiborné Pongrácz, 142–52. Budapest, Hungary: TÁRKI Zrt., 1999.
- Fraser, Campbell. “An Analysis of the Emerging Role of Social Media in Human Trafficking.” *International Journal of Development Issues* 15, no. 2 (2016): 98–112. <https://doi.org/10.1108/ijdi-12-2015-0076>.
- Frederick, John. “Sexual Abuse and Exploitation of Boys in South Asia.” Innocenti Working Papers, 2010. <https://doi.org/10.18356/f8e45fad-en>.
- Gál, István László. “A Szexuális Bűncselekmények Az Új Magyar Büntetőjogban.” Essay. In *Igazság, Ideál És Valóság : Tanulmányok Kardos Sándor 65. Születésnapja Tiszteletére*, edited by Elek Balázs, Tamás Háger, and Andrea Noémi Tóth, 115–51. Debrecen, Hungary: Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszék, 2014.
- Greenbaum, Jordan, James E. Crawford-Jakubiak, and Committee on Child Abuse and Neglect. “Child Sex Trafficking and Commercial Sexual Exploitation: Health Care Needs of Victims.” *Pediatrics*, 135, no. 3 (2015): 566–74.
- Greene, J M, S T Ennett, and C L Ringwalt. “Prevalence and Correlates of Survival Sex among Runaway and Homeless Youth.” *American Journal of Public Health*, 89, no. 9 (1999): 1406–9. <https://doi.org/10.2105/ajph.89.9.1406>.
- Hatvani, Erzsébet, Viktória Sebhelyi, and Gergely Vaskuti. *Gyermekprostitúció Visszaszorítása, Gyermekkereskedelem*. Budapest, Hungary: Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság, 2018.
- Institute of Medicine and National Research Council, 2013. quoted in Varma, Selina, Scott Gillespie, Courtney McCracken, and V. Jordan Greenbaum. “Characteristics of Child Commercial Sexual Exploitation and Sex Trafficking Victims Presenting for Medical Care in the United States.” *Child Abuse & Neglect* 44 (2015): 98–105. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.04.004>.
- Matolcsi, Andrea. “Emberkereskedelem És Szexuális Kizsákmányolás.” Essay. In *Emberkereskedelem, Szexuális Kizsákmányolás, Prostitúció*, edited by Lídia Balogh, Anna Betlen, Nóra Kassa, Andrea Matolcsi, and Réka Sáfrány, 3–12. Budapest, Hungary: MONA –Magyarországi Női Alapítvány, 2012.
- Matolcsi, Andrea. “Emberkereskedelem És Szexuális Kizsákmányolás.” In *Emberkereskedelem, Szexuális Kizsákmányolás, Prostitúció*, 3–12.
- Polaris. *On-Ramps, Intersections, and Exit Routes: A Roadmap for Systems and Industries to Prevent and Disrupt Human Trafficking*. Social Media, 2018.
- Rafferty, Yvonne. “Challenges to the Rapid Identification of Children Who Have Been Trafficked for Commercial Sexual Exploitation.” *Child Abuse & Neglect* 52 (2016): 158–168. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.11.015>.
- Report of the Secretary-General on Conflict-Related Sexual Violence, 2018.
- Szociális Statisztikai Évkönyv (2018). Központi Statisztikai Hivatal.

- Todres, Jonathan. “Taking Prevention Seriously: Developing a Comprehensive Response to Child Trafficking and Sexual Exploitation.” SSRN Electronic Journal, 2010. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1544301>.
- Tóth Mihály, and Nagy Zoltán, *Magyar Büntetőjog: Különös rész*. Budapest: Osiris, 2014.
- Vidra, Zsuzsanna, Kitti Baracsi, and Viktória Sebhelyi. *Gyermekkereskedelem Magyarországon: Szexuális Kizsákmányolás, Kolduttatás és Zsebtolvajlásra Kényszerítés*. Budapest, Hungary: Central European University, 2015.
- Windt, Szandra. “‘Aki Még Nincs 18 Éves, Az Tabu’ Egy Gyermekprostitúcióról Tartott Kerekasztal-Beszélgetés Összegzése.” *Ügyészek lapja*. December 18, 2022. <http://ugyeszeklapja.hu/?tag=windt-szandra>.
- Windt, Szandra. “A Gyerek: Érték Vagy Értékes Árucikk?” *Belügyi Szemle*, 70, no. 8 (2022): 1687–1703. <https://doi.org/10.38146/bsz.2022.8.7>.
- “Az Emberkereskedelem Magyarországon.” Traumaközpont, September 11, 2020. <https://traumakozpont.hu/az-emberkereskedelem-magyarorszagom>.

Váraczki Nikolett* – Betegjogok érvényesülése a mentőgyakorlatban

Lektorálta: dr. habil. Zeller Judit Ph.D.

Absztrakt

A betegjogok léte és érvényre jutása fontos része az egészségügyi ellátásnak. E tekintetben kiemelten fontos a betegek önrendelkezési joga. Az önrendelkezési jog gyakorlása bizonyos kórképek esetén gyakran még kórházi körülmények között is nehézkes, nem beszélve az egészségügy olyan határterületéről, mint a pre-hospitális ellátás.

Kutatásomban azt vizsgálom, hogyan, minként tud érvényesülni a betegek önrendelkezési joga olyan nehéz szituációkban, mint a sürgősségi ellátás. Tudnak-e maradéktalanul érvényesülni? Megfelelő-e a jogi szabályozás? Lehet-e őket korlátozni? Mik azok a sürgősségi kórképek, ahol az ellátók számára bizonytalanságot szül az önrendelkezési jog korlátozásának mikéntje?

Előadásomban példa-szerűen kiemelve vizsgálom a nehézséget jelentő kórképeket és helyzeteket. Kutatásom rávilágított a nem egységes gyakorlatra ezen betegek ellátása során. Megvizsgálva több ország módszereit és saját kutatási anyagomat, igyekszem bemutatni a leggyakoribb problémákat, felhívni a figyelmet az egyértelmű szabályozás szükségességére.

Kulcsszavak: betegjogok, önrendelkezési jog, sürgősségi ellátás.

Ha feltesszük a kérdést, hogy szükség van-e betegjogokra, a válasz egyértelműen igen, ha azok nem beteg jogok. A betegjogra igen is szükség van, mert mikor a beteg az egészségügyi intézménnyel, szolgáltatóval bármilyen kapcsolatba kerül, akaratlanul is kiszolgáltatott helyzet jön létre. Az egyetlen, amibe ilyenkor „kapaszkodni tud”, az az, hogy bármilyen kiszolgáltatott is a helyzete, alapvető jogaitól, betegjogaitól nem foszthatják meg őt, azok minden körülmények között érvényre jutnak. A betegjogok körülhatárolják azt is, hogy a beteg mit várhat el az egészségügyi személyzettől és mi az, ami nem elvárható tőlük. Dolgozatomban azt vizsgálja, hogyan, milyen módon érvényesül a betegek önrendelkezési joga a sürgősségi és speciálisan a mentőellátás során. Igaz lehet-e az a feltevés, hogy bizonyos kórképek esetén a mentőszolgálat a betegek önrendelkezési jogát súlyosan korlátozva „rabolja el” a betegeit tucatszámra?

1. A betegjogok kialakulása

Ha a betegjogok kialakulását kutatjuk, egészen a Hippokratészi esküig célszerű visszatekinteni. Az eskü szövegében megjelenik a beteg javára történő cselekvés és az orvosi titoktartás kötelezettsége is. Ebben az időben – és még sokáig –, az orvos-

---

* PhD-hallgató, PTE ÁJK Alkotmányjogi Tanszék

beteg viszonyt az alá-fölé rendeltség, a paternalista attitűd jellemezte. A paternalista attitűd a tradicionális orvosi etika legfontosabb elvén, a hippokratészi esküből levezetett „primum non nocere” elvén alapult. A parancs szerint az orvos kötelessége ereje és belátása szerint a betegek hasznára kamatoztatnia tudását, továbbá tilos a pácienseknek kárt okoznia.¹ A középkorban nem maradtak fenn írásos emlékek a betegjogokat illetően, így nagyot kell ugranunk az időben egészen 1947-ig. 1947-ben, a nürnbergi perben vált először nyilvánvalóvá az eskü elégtelensége: ekkor kezdődött a nürnbergi orvosper, melyben elmarasztalták azokat az orvosokat, akik a II. világháború alatt fogvatartott embereken kísérleteztek. A per hatására rögzítették az ún. Nürnbergi Kódexben az emberen végzett kísérletek szabályait. A Kódex többek között kimondja, hogy az kísérleti alanyokat teljeskörűen tájékoztatni kell a tervezett kísérletről és ehhez önkéntes hozzájárulásukat kell adniuk; a kísérletnek a társadalom számára hasznosnak kell lennie; nem okozhat fizikai vagy mentális fájdalmat és ártalmat; az alany bármikor kérheti a rajta végzett kísérletek beszüntetését. A Nürnbergi Kódex alapjaiban változtatta meg a humán alanyokon végzett orvosi kísérletek megközelítését.²

A 20. század második felében indult el az emberi jogok nemzetközi szintű deklarálása, 1948-tól folyamatosan kerültek elfogadásra az emberi jogi szerződések: az emberi jogok a nemzetközi jog elismert és védett területe lett. (pl. 1948- Emberi Jogok Egyetemes Deklarációja)

1957-ben tárgyalta egy amerikai bíróság a Salgo esetet.³ Az eset szerint gerincműtétet hajtottak végre egy betegen, teljesen szabályszerűen, aki mindezek ellenére később teljesen lebénult. A bíróság az orvost elmarasztalta, de nem azért, mert váratlan komplikáció lépett fel, hanem kimondta, hogy az orvos elmulasztotta tájékoztatni betegét a beavatkozás veszélyeiről, előnyeiről és lehetséges szövődményeiről, ezért a beteg nem rendelkezett a megalapozott döntéshez szükséges kellő információval. A tájékozott beleegyezés a beteg által adott önkéntes, szabad és informált felhatalmazás az orvos által tervezett beavatkozás elvégzésére, tehát az orvos bevonja a beteget a döntéshozatali folyamatba, végső soron pedig a beteg maga dönt.

Az Amerikai Kórházszövetség 1973-ban fogalmazta meg „A betegek jogai” címmel az USA-ban hatályos betegjogi kartát, majd ezt számos nyugat-európai ország is követte. A WHO lisszaboni deklarációja⁴ a betegjogok megfogalmazását tette közzé 1981-ben. Ez a dokumentum 11 alapvető betegjogot fogalmaz meg. WHO lisszaboni deklarációját követően a betegjogokat illetően az európai eseményeket, leginkább az amszterdami deklaráció kibocsátása gyorsította meg. A WHO a Holland

---

¹ Szeghő Ágnes: *Egészségügyi jog tematika*. Letöltve: 2023.02.01. https://www.ijsz.hu/UserFiles/2_egeszseguyi_jog_tematika_ii_dr_szegho_agnes.pdf

² József Attila Könyvtár: Ezen a napon történt. Letöltve: 2023.02.01. <https://www.jakd.hu/index.php?p=evfordulo&id=2028>

³ Salgo v. Leland Stanford Jr. University Board of Trustees, 154 Cal. App.2d 560, 317 P.2d 170 (1957). In: DENIS J. MAZUR: Influence of the law on risk and informed consent. *British Medical Journal*, 2003, 5.

⁴ Orvosi Világszövetség (WMA) – Declaration of Lisbon on the Rights of the Patient (Liszaboni deklaráció a páciens jogairól), Lizsabon, 1981. szeptember-október, módosítva 1995. szeptemberében és 2005. októberében.

Egészségügyi Minisztériummal egyetértésben jogi szakértőket hívott meg 1994-ben Amszterdamba, a cél az volt, hogy egy olyan dokumentumot alkossanak, amely a betegjogok általános alapelveit tartalmazza és ennek eredményeképpen megszületett a betegjogok európai chartája,⁵ amely modellként szolgált az egyes országok betegjogi törvényeinek megszerkesztéséhez.⁶

A legfontosabb releváns nemzetközi deklarációk: Az Emberi Jogok Egyetemes Deklarációja (1948); Európai Szociális Charta (1961); A Betegek Jogai (Az Amerikai Kórházszövetség dokumentuma (1973)); Az Európa Tanács Ajánlásai a Betegek és Haldoklók Jogaival kapcsolatban (1976); A Betegek Jogainak Deklarációja (WHO, 1981, Lisszabon); A Betegek Jogainak Európai Deklarációja (WHO Regionális Hivatala, Amszterdam 1994. márc.). Ez utóbbi deklaráció átfogóbb szabályozáshoz nyújt általános keretet, míg az előbbieket a betegek jogainak egyes kérdéseivel foglalkoznak. A WHO deklarációiban direkt módon fogalmazódik meg, hogy az egészségügyet és a gyógyítást az emberi jogok tisztelete és az etika kell hogy áthassa. A betegek jogait csak az általános emberi jogok, és a jogi előírások figyelembevételével lehet korlátozni. Ugyancsak ezek a dokumentumok tartalmazzák, hogy amennyiben a betegek úgy érzik, jogaikat nem vették kellően figyelembe, panasztételre lehetőséget kell kapniuk. A bíróságok mellett különböző szinteken független szervezeteket kell létrehozni a panaszok benyújtása, mérlegelése és elbírálása céljából. Ezeknek a mechanizmusoknak kell azt is biztosítaniuk, hogy a betegek tisztában legyenek a panaszhoz kapcsolódó eljárásokkal.⁷

2. Hazai szabályozás

Ha a hazai viszonyokat szeretnénk vizsgálni, az Alaptörvényt és a Polgári Törvénykönyvet kell tüzetesebben górcső alá venni. Magyarország Alaptörvénye elismeri az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait, s ezek tiszteletben tartását és védelmét az állam elsődrendű feladatává teszi. Minden ember veleszületett jogaként nevesíti az élethez és az emberi méltósághoz való jogot, amelytől senkit nem lehet önkényesen megfosztani. Rögzíti továbbá a testi és lelki egészséghez való jogot, amelyet az állam – többek között – az orvosi ellátás megszervezésével valósít meg, illetve a diszkrimináció tilalmát és a magánszféra tiszteletben tartását. A Ptk. 2:42. §-ba foglalt személyiségi jogok általános védelme nem tartalmaz taxatív felsorolást a személyiségi jogokat illetően. Ugyanakkor említ olyan elemeket, amelyek részletesebb kifejtéssel a betegjogok között is megtalálhatóak. Ilyen például az emberi méltósághoz való jog, a jóhírnévhez vagy a másokkal való kapcsolattartáshoz való jogok. Az érintett hozzájárulásáról szóló nyilatkozat különös jelentőséggel bír, hiszen a Ptk. 2:42. § (3) bekezdésébe foglalt szabály szerint nem sért személyiségi jogot az

---

⁵ Egészségügyi Világszervezet (WHO) – A Declaration on the Promotion of Patients' Rights in Europe. Amsterdam, 1994. március 28-30.

⁶ AJB Projektfüzetek: „Beteg jogaink- egészséges méltóság”. Letöltve: 2023.02.01. <https://adoc.pub/beteg-jogaink-egeszseges-meltosag-betegjogi-projekt.html>

⁷ Medgyesi Margit: A betegek és az ő jogaik. Letöltve: 2023.02.01. <https://www.mimnet.hu/publikaciok/a-betegek-es-az-o-jogaik---szakdolgozat>

a magatartás, melyhez az érintett hozzájárult. A hozzájárulásnak azonban a beteg tényleges tájékozott beleegyezésén kell alapulnia.

Az 1997-es Eü.tv. szabályozása előtt a betegjogokat egészen más oldalról közelítették meg. Az orvos-beteg viszony sokkal inkább alá-fölé rendeltségi jellegű volt, melynek keretében ezen jogok nem jogként, hanem mint az orvos kötelezettsége jelentek meg.⁸ Ezeket a kötelezettségeket az orvosetikai kódexek rögzítették, melyek sajátossága az, hogy a szabályozásnak a beteg nem része, így jogai, elvárásai sem jelenhettek meg benne, kizárólag az orvos nézőpontját tükrözhetette. (Érdekesség, hogy a szakdolgozók sem voltak részei ezeknek a szabályozásoknak, bár kétségkívül sokan követték ezeket a magatartásmintákat.)

Csak az 1970-es években kezdett elterjedni a betegjogok általános szabályozása: amiket korábban az orvos etikai kódexek az orvosok kötelessége oldaláról fogalmaztak meg, azt ettől kezdve betegjogi szervezetek, egyesületek a betegek jogaiként kezdték deklarálni.⁹ Már nem csak bizonyos speciális élethelyzetben lévő (pl. pszichiátriai beteg) betegek jogait szabályozták, hanem ezek a jogok, mint általános, minden beteget megillető jogként kerültek rögzítésre, az egészségügy minden területén. Több, korábban nem ismert betegjog is leírásra került, mint például a beteg egészségügyi dokumentációhoz való joga és megjelentek a jogaik érvényesítését segítő mechanizmusok (mediátor, ombudsman, betegjogi képviselő).

Nagy mérföldkő volt 1991-ben a Magyar Orvosi Kamara Etikai Kollégiuma által kiadott IV. számú állásfoglalása¹⁰, amely a betegek tájékoztatásáról szólt. Ez az állásfoglalás megváltoztatta azt a korábban bizonytalan helyzetet, mely a betegek önrendelkezési jogának mindennapi sérüléséhez vezethetett, hiszen a betegek tájékoztatása nem volt bevett gyakorlat. Önrendelkezési jogával élni pedig a beteg csak akkor tud, ha megfelelően, mindenre kiterjedően tájékoztatva van. Jelenleg hatályos Egészségügyi törvényünk már tételesen felsorolva szabályozza a betegjogokat. Ezen jogok jelentős részének alkotmányjogi garanciája biztosított, illetve a Polgári Törvénykönyvből is levezethetők.

A betegjogok tételes felsorolását az 1997. évi CLIV. tv végezte el. A felsorolásból – tanulmányom tárgyára tekintettel – most az önrendelkezési jogot emelném ki.

3. Az önrendelkezési jogról

Az önrendelkezési jog keretében a betegnek joga van eldönteni, hogy kíván-e egészségügyi ellátást igénybe venni, mely beavatkozásokba egyezik bele és melyeket utasít el.¹¹

---

⁸ Jobbágyi Gábor: Az orvosi kezelési szerződés a magyar jogban - s az állam felelőssége* (MJ 2013/8., 486-492. o.)

⁹ Dinnye Annamária: A betegjogok, illetve kötelezettségek szabályozása, és érvényesítési lehetőségeik. https://www.obdk.hu/UserFiles/dr__dinnye_annamaria_-_egeszsegugyi_jog_tematika_ii_.pdf, Letöltve: 2023.03.01.

¹⁰ Az Etikai Kódexbe integrálva <https://mok.hu/a-kamararol/etikai-kodex>, továbbá: Dósa: Az egészségügyi szolgáltató kártérítési felelőssége a tájékoztatás elmulasztásáért. Állam- és Jogtudomány, 2002. 43(1-2), 23-72.

¹¹ 1997. CLIV. tv. 15. §

A nem sürgősségi ellátások esetében az önrendelkezési jog tartalma az, hogy a beteg szabadon dönthet arról, igénybe veszi-e az egészségügyi ellátást, illetve pontosan mely kezelésekre egyezik bele és melyeket utasít vissza. A beteg tehát főszabályként részt vesz a kivizsgálásokra és a kezelésekre vonatkozó döntések meghozatalában, méghozzá úgy, hogy – néhány szűkkörű törvényi kivételtől eltekintve – a beavatkozások elvégzésének előfeltétele a beteg kényszerből, fenyegetéstől, befolyásolástól mentes, tájékozott beleegyezése. Ezen beleegyezést meg lehet adni szóban, írásban és ráutaló magatartással is, de a későbbi bizonyítást természetesen az írásban történő rögzítés könnyíti meg. A beteg beleegyezésének követelményét, mint fő szabályt az Eütv. 15. §-ában találjuk meg az alábbiak szerint.

„15. § (1) A beteget megilleti az önrendelkezéshez való jog, amely kizárólag törvényben meghatározott esetekben és módon korlátozható.

(2) Az önrendelkezési jog gyakorlása keretében a beteg szabadon döntheti el, hogy kíván-e egészségügyi ellátást igénybe venni, illetve annak során mely beavatkozások elvégzésébe egyezik bele, illetve melyeket utasít vissza, figyelembe véve a 20. §-ban előírt korlátozásokat.”¹²

A leggyakrabban alkalmazott kivétel a formai szabályoknál, hogy az invazív (a beteg testébe bőrön, nyálkahártyán vagy testnyíláson keresztül behatoló¹³ fizikai) beavatkozásokhoz a beteg írásos beleegyezése kell, ha pedig erre nem képes, akkor két tanú együttes jelenlétében, szóban vagy más módon kell nyilatkozatot tennie. A beteg tájékozott beleegyezése tulajdonképpen felfogható úgy is, mint a beteg és az egészségügyi szolgáltató között létrejött szerződés.

A cselekvőképes beteget megilleti az ellátás visszautasításának joga. Ez a beteg önrendelkezési jogához szorosan kapcsolódik. A cselekvőképes beteg fogalmát az Eütv. nem tisztázza, az azonban az általános megegyezés alapján megegyezik a Ptk.-ban foglalt cselekvőképesség fogalmával, mivel az Eütv. a cselekvőképtelenség fogalmát is a Ptk.-ból vette át. A Ptk. a következőképpen rendelkezik a cselekvőképességről illetve a cselekvőképtelenségről:

„2:8. § [A cselekvőképesség]

(1) Minden ember cselekvőképes, akinek cselekvőképességét e törvény vagy a bíróság gondnokság alá helyezést elrendelő ítélete nem korlátozza.

(2) Aki cselekvőképes, maga köthet szerződést vagy tehet más jognyilatkozatot.

(3) A cselekvőképességet korlátozó jognyilatkozat semmis.

2:9. § [A cselekvőképtelen állapot]

(1) Semmis annak a személynek a jognyilatkozata, aki a jognyilatkozat megtételekor olyan állapotban van, hogy az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége teljesen hiányzik.

(2) A cselekvőképtelen állapotban tett jognyilatkozat - a végintézkedés kivételével - a cselekvőképtelenség miatt nem semmis, ha tartalmából és megtételének körülményeiből arra lehet következtetni, hogy a jognyilatkozat megtétele a fél cselekvőképessége esetén is indokolt lett volna.”¹⁴

---

¹² Az Egészségügyről szóló törvény. 15. §

¹³ 1997. CLIV. törvény. 3§ (m) bekezdés

¹⁴ 2013. évi V. törvény

Az Eütv. szerint: „Cselekvőképtelen az a személy, akít a bíróság a Polgári Törvénykönyv szerint cselekvőképességét teljesen korlátozó gondnokság alá helyezett, továbbá a tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorú és a cselekvőképtelen állapotban lévő személy;”¹⁵

Az egészségügyről szóló törvény két olyan esetet ismer, amikor mások érdekében korlátozza az önrendelkezéshez való jog gyakorlását: Az egyik esetben, ha az ellátás elmaradása mások életét vagy esetleg testi épségét veszélyeztetné, illetve ha valaki várandós és várhatóan lépes a gyermek a kihordására, nem utasíthatja vissza az az életfenntartó vagy életmentő beavatkozást (ez esetben a születendő gyermek a védett másik személy).

A beteg érdekében az ellátás visszautasítás jogának gyakorlását formai és tartalmi korlátok közé szorítja a törvényi szabályozás, ha várhatóan súlyos következményekkel jár a visszautasítás. Abban az esetben, ha az adott ellátás elmaradása a beteg állapotában várhatóan súlyos vagy maradandó károsodásra vezetne, a visszautasítás közokiratban vagy teljes bizonyító erejű magánokiratban, a beteg írásképtelensége esetén két tanú együttes jelenlétében történhet.¹⁶

Az Eütv. deklarálja az egészségügyi ellátáshoz való jogot is. Ez nagyon fontos jelentőséggel bír, hiszen a beteg pontosan e jog gyakorlása kapcsán kerül kapcsolatba az egészségügyi szolgáltatóval. Az azonnali egészségügyi ellátás hiányában közvetlen életveszélybe kerülő, illetve súlyos vagy maradandó egészségkárosodást szenvedő beteg – akinek a helyzetét az Eütv. 3. § 1) pontja a „sürgős szükség” fogalommal írja le – életmentő ellátásra, a súlyos vagy maradandó egészségkárosodás megelőzését biztosító ellátásra, valamint fájdalomának csillapítása és szenvedései csökkentésére jogosult. Ha nem áll fenn a sürgős szükség, akkor a beteg – az általános szabályok szerint – az egészségügyi irányelveknek megfelelő, folyamatosan hozzáférhető és az egyenlő bánásmód követelményének megfelelő ellátásra jogosult.

A Ptk. és az Eütv. betegjogi tartalmú rendelkezései után meg kell vizsgálnunk, hogyan rendelkezik az Eütv. a mentésről, mivel dolgozatom főként erre a területre összpontosít és világít rá a problémás esetekre. Az Eütv. 94. § (1) bekezdése szerint: „A mentés az azonnali egészségügyi ellátásra szoruló betegnek a feltalálási helyén, mentésre feljogosított szervezet által végzett sürgősségi ellátása, illetve az ehhez szükség szerint kapcsolódóan – az egészségi állapotának megfelelő ellátásra alkalmas – legközelebbi egészségügyi szolgáltatóhoz történő szállítása, valamint a szállítás közben végzett ellátása.”¹⁷

A törvény felsorolja azokat az esetek is, mikor szorul valaki sürgős egészségügyi ellátásra. Ilyen többek között, ha életveszély áll fenn, heveny vagy riasztó tünetek esetén és ide sorolandó a tudatzavar, az ittaság miatt kialakult tudatzavar is. A törvény rendelkezik továbbá arról is, mikor, ki és milyen feltételek esetén végezhet mentést Magyarországon.

„A mentés feladatait az ország egész területére kiterjedően az állami mentőszolgálat, valamint – a működési engedélyben és az állami mentőszolgálattal kötött

---

¹⁵ 1997. évi CLIV. törvény 3§ (t) bekezdés

¹⁶ Sáriné Simkó Ágnes: *Betegjogok az egészségügyi törvény és a Polgári Törvénykönyv összefüggései alapján.*

¹⁷ 1997. évi CLIV. törvény 94§ (1) bekezdés

*együtműködési megállapodásban meghatározottak szerint ; más, mentésre feljogosított szervezetek látják el.*¹⁸

4. Problémák a mindennapokban- az önrendelkezési jog a mentés során

4.1. A cselekvőképesség kérdése

Mentőhívásra rendszerint olyan egészségügyi probléma miatt kerül sor, amely azonnali ellátás és esetlegesen további kórházi kezelést is igényel. Ezekben az esetekben – amikor a beteg együtműködő, a vizsgálatokba, gyógyintézetbe történő szállításba beleegyezik –, nem is olyan kritikus kérdés maga a cselekvőképesség kérdésköre. Érdekes probléma akkor adódik, amikor a beteg nem szeretne kórházba menni. Ennek több oka lehet. Vagy azért nem akar, mert bár valamilyen sérülés vagy megbetegedés történt, de azt csak a helyszínen szeretné elláttatni vagy pedig azért, mert valaki más hívott számára mentőt egy-egy riasztó tünet miatt, ő maga azonban nem szeretne ellátást.

Ahogy korábban már kifejtettem, a beteget az önrendelkezési joga keretében megilleti az ellátás visszautasításának joga is, amennyiben cselekvőképes (kivéve, ha a kezelés elmaradásával másokat életét vagy testi épségét veszélyeztetné vagy ha várandós, és előreláthatólag képes a magzat kihordására).

Minden olyan esetben, amikor az ellátás elmaradása súlyos vagy maradandó egészségkárosodást eredményezne, azt csak közokiratban, teljes bizonyító erejű magánokiratban vagy – írásképtelenég esetén – két tanú jelenlétében utasíthatja vissza. Amikor a beteg kórházi ellátásra szorulna, de ő maga nem szeretne fekvőbeteg-gyógyintézetbe kerülni és cselekvőképessége birtokában van, az esetben az Országos Mentőszolgálat egy erre rendszeresített formanyomtatványon nyilatkoztatja a beteget erről.

Az Eütv. meghatározza továbbá, hogy kiskorú beteg törvényes képviselőjétől sem fogadható el nyilatkozat abban az esetben, ha az ellátás megtagadása miatt állapotában súlyos vagy maradandó egészségkárosodás következne be. Ez logikus, hiszen maga az Eütv. tiltja cselekvőképtelen beteg esetében, hogy olyan ellátást utasítsanak vissza a nevében, amelynek elmaradása miatt állapotában súlyos vagy maradandó egészségkárosodás következne be.¹⁹ A helyszínen ezt azonban bizonyos esetekben szintén nem egyszerű eldönteni. Vegyünk például egy gyakori esetet: a gyermek játszik a játszótéren, leesik a mászókaról, megüti a hasát és nagyon sír. Édesanyja megijed és mentőt hív, mire kérkezik a mentő a gyermek már megnyugodott. Édesanyja is látja ezt, nyilatkozna, hogy nem szeretné, ha a gyermeket kórházba vinnék. A helyszínen azonban nem rendelkezünk képalkotó diagnosztikával, igen ritkán ugyan, de előfordul, hogy belső vérzés lép fel – aminek ugyan vannak egyéb tünetei is – de ezt kizárni nem lehet. Ha a szülő a mentőegység javaslatára sem egyezik bele a kórházba szállításba, bármilyen furcsa, ez esetben rendőri segítséggel kell a gyermeket a gyógyintézetbe vinni.

---

¹⁸ 1997. évi CLIV. törvény 20§

¹⁹ 1997.évi CLIV. törvény. 21. § (1) bekezdés

Ennél és a hasonló esetenél bonyolultságot és bizonytalanságot eredményez az, hogy mit értünk pontosan súlyos vagy maradandó egészségkárosodáson. Nyilvánvalóan nem tudjuk felsorolni az összes előforduló betegséget vagy sérülést, de segítséget jelente az, ha kategorizálva lenne valamilyen mértékben, mi számít annak. A mentődolgozók szubjektív döntést hoznak ilyen helyzetekben, így kerül például az agyrázkódás bizonyos esetekben a „súlyos”, máskor „enyhe” kategóriába.

Az Eütv-hez képest szigorúbban határozza meg a Mentőszolgálat azt, mikor maradhat a beteg nyilatkozat ellenében otthonában, tehát mikor utasíthatja vissza az ellátást. Erről az 1/2018. (02. 02) számú Regionális Igazgatói Utasítás rendelkezik. E szerint nem fogadható el a betegtől nyilatkozat, ha:

- sürgős szükség esete áll fenn
- kiskorú (a szülőtől sem, ha ezzel veszélyezteti a gyermek életét vagy testi épségét)
- fertőző beteg esetén
- mérgezett betegtől
- ön- és közveszélyes betegtől
- fejsérült betegtől
- tudatmódosító szer befolyása alatt állótól
- bűncselekmény részese volt
- fogvatartott betegtől
- tudatzavarban szenvedőtől
- újszülött esetében anyjától sem

Láthatjuk, hogy ez a belső rendelkezés a betegek egy szélesebb csoportját határozza meg arra az esetre, amikor az ellátás nem utasítható vissza. Egy részük érthető, hiszen maga az Eütv. is úgy rendelkezik, hogy csak cselekvőképessége esetén utasíthatja vissza az ellátást a beteg. Így tehát érthető az is, hogy nem utasíthatja el az ellátást a kiskorú, hiszen róla egyértelműen tudjuk, hogy cselekvőképtelen. Egy sor másik esetben, viszont magyarázatra szorul az, miért kell az egyébként cselekvőképes beteget kötelezni az ellátás igénybevételére, szükséges lenne vizsgálni azt, hogy a beteg adott állapában valóban cselekvőképtelen-e.

Érdekes kérdés azonban, hogy egy belső protokoll megszabhatja – e szűkebben azt a jogot, melyet az Alaptörvényünk és az Eütv. is meghatároz, és csak törvényben felsorolt esetekben és ideig lehet korlátozni, ezzel biztosítva az érvényesülését minden körülmények között. Természetesen nem. Véleményem szerint tehát az, hogy a Mentőszolgálat olyan betegeket is megfoszt az ellátás visszautasításának a jogától, aki egyébként cselekvőképes és az Eütv. szerint az ellátást visszautasíthatná, nem csak törvény, hanem Alaptörvény-ellenes is. A jelenlegi helyzeten a protokollok átdolgozásával illetve a gyakorlati problémákhoz való igazításával lehetne – és kellene is - változtatni.

4.1.1. Fejsérült beteg

Fejsérült beteg egységesen elfogadott álláspont szerint az, akinek a fejét valamilyen sérülés érte. Ez a sérülés lehet kisebb, például, ha beveri a fejét a nyitva hagyott

konyhaszekrénybe, de lehet komolyabb is, mikor nagyobb, vérző sérülés, esetleg törés keletkezik.

A korlátozás az önrendelkezési jogban – tehát a sérülés megtörtént, mentőt is hívtak, de a beteg mégsem szeretne kórházba menni – részben indokolt. Hiszen képalkotó diagnosztika nélkül nem tudjuk a helyszínen megállapítani azt, hogy keletkezett-e komolyabb sérülés, ami a későbbiekben súlyos egészségkárosodást eredményezne. Ha azonban hozzávesszük azt, hogy az Eütv. még ilyen súlyos esetben is megengedi azt, hogy a beteg nyilatkozzon, tehát önrendelkezési jogát érvényesítse – amennyiben nem zavart tudatú –, akkor ismételtén az előtt a probléma előtt állunk, amit korábban már említettem: történetesen, hogy maga a belső szabályzat a dolgozóknak előírja, hogy vonják meg a betegtől az ellátás visszautasításának a jogát.

Súlyosabb sérülésnél természetesen – amikor a beteg zavart tudatú, vagy más, neurológiai jellegű panaszai is vannak – könnyebb következtetni arra, hogy komoly sérülésről van szó. Ebben a kérdésben a nehézséget az jelenti, hogy ugyanúgy megfosztjuk azt a beteget az ellátás visszautasításának jogától, aki éppen hogy csak beveri a fejét – esetleg még látható sérülés sincs-, mint azt aki egyértelműen további ellátásra szorul.

4.1.2 Ittasság

Az ittaságról magában az Eütv.-ben is találunk rendelkezést.

94. § (6) „A közterületen vagy nyilvános helyen tartózkodó, magatehetetlen ittas személyt a mentőszolgálat kijózanítás céljából egészségügyi megfigyelésre, illetve ellátásra az illetékes egészségügyi szolgáltatóhoz szállítja. A megfigyelés az érintett kijózanodásáig, de legfeljebb 24 óráig tarthat. A beszállított személyt kijózanodásáig, de legfeljebb 24 órai időtartamra lehet az egészségügyi intézményben visszatartani.”²⁰

Ennek a rendelkezésnek a célja, teljesen egyértelműen az, hogy a beteg életét megóvja. A rendelkezés szükségszerű is volt, hiszen, igen sokszor (szinte minden nap, csak a saját állomáshelyemen) előfordul hasonló eset. Magatehetetlenül, közterületen feküdni igen veszélyes, már csak akkor is, ha csak például a kihülésre gondolunk.

Ahogy láttuk, két feltételt említ a törvény, mind a kettőnek fenn kell állni ahhoz, hogy a beteg önrendelkezési jogát (és személyes szabadságát a megfigyelés időtartamára) korlátozni lehessen. Ezek az alábbiak.

a) Legyen magatehetetlenül ittas.

Tehát az, aki közterületen vagy nyilvános helyen ittas állapotban van, de nem magatehetetlen, egyértelműen nem tartozik ide. A „magatehetetlen beteg” fogalma nincs konkrétan meghatározva, mégis a gyakorlatban magatehetetlennek tekintjük azt, aki nem tud saját érdekében cselekedni, például menni, ruházatára ügyelni, önmagáról gondoskodni.

b) Tartózkodjon közterületen vagy nyilvános helyen.

Itt először is azt kell megvizsgálnunk, mit jelent a közterület fogalma. Ez elsősorban közigazgatás jogi fogalom. A 1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről szóló törvény szerint: „Közterület: közhasználatra szolgáló

---

²⁰ 1997. évi CLIV. törvény 94§ (6) bekezdés

minden olyan állami vagy önkormányzati tulajdonban álló földterület, amelyet a rendeltetésének megfelelően bárki használhat, és az ingatlan-nyilvántartás ekként tart nyilván.”

A nyilvános hely fogalmát már valamivel nehezebb egységesen meghatározni: közhasználatra szolgáló, nyilvánosság számára megnyitott területet tekintjük nyilvános helynek. Megállapítható tehát itt is, hogy aki az otthonában kerül magatehetetlenül ittas állapotba, az az Eütv. rendelkezése szerint nem elegendő feltétel ahhoz, hogy a beteg önrendelkezési joga és személyes szabadsága korlátozva legyen. Ha ezt összevetjük a Mentőszolgálat által kiadott utasítással, ismételten azt láthatjuk, hogy a belső utasítás szűkebben határozza meg azt, mikor maradhat a beteg az otthonában, mikor nyilatkozhat. Ezt kizárja, ha a beteg tudatmódosító szer hatása alatt áll vagy tudatzavarban szenved. Az, aki ittas, mindkét kategóriába besorolható. Ennél több nem is szükséges, elegendő, ha alkoholt – bármilyen mennyiségűt – fogyasztott és a helyszínre hozzá mentő érkezett.

Ez azt jelenti, hogy minden ittas személyt kórházba kellene szállítani? Nem teljesen, csak akihez – bármilyen okból – mentőt hívtak. Azért érdekes ez a kérdés, mert semmilyen törvény nem rendeli büntetni magát az alkoholfogyasztást. Az alkohol fogyasztása napjainkban igen gyakori, bizonyos mértékig a társadalom által elfogadott jelenség. Az is megállapítható, hogy nem mindenki azonos mértékben ható szerről van szó. Van, akire néhány korty alkohol úgy hat, hogy utána ténylegesen magatehetetlen állapotba kerül, más a többszörös mennyiség elfogyasztása után is teljesen éber, térben és időben orientált.

A kérdés megoldása tehát itt sem egyszerű. Hogy szemléltessem, nézzünk meg hozzá, egy – a mentőellátásban – igen gyakran előforduló esetet. Tegyük fel, hogy családi vacsorán vesz részt az Alkotmánybíróság bírója. Néhány pohár bor elfogyasztása után éppen a húst szeleteli, mikor egy szerencsétlen véletlen folytán a késsel alaposan megvágja a tenyerét. A seb igen nagyon vérzik, a felesége megijed és azonnal mentőt hív. Pár perc eltele után a Mentőszolgálat munkatársai megérkeznek, megvizsgálják a sérültet és látják, hogy ez bizony egy varrásra váró sérülés, kórházba kellene menni vele. A sérült jelzi, hogy alkoholt fogyasztott, azonban kórházba menni nem szeretne. Mi történik ekkor?

Az ellátásra szoruló teljesen éber és orientált, alkoholos befolyásoltság alatt van ugyan, de egyáltalán nem beszélhetünk arról, hogy ne tudna felelősen dönteni a saját sorsáról. A bajtársak felvilágosítják az esetleges következményéről annak, ha nem történik meg a seb ellátása. Ennek ellenére ő mégsem áll kötélnek, maradni szeretne, folytatva a vacsorát. Az Eütv-ben megfogalmazott eset sem áll fenn, hiszen nem magatehetetlen sérült és nem is közterületen vagy nyilvános helyen van. A mentők azonban mégsem hagyhatják a helyszínen, hiszen alkoholt fogyasztott, innentől kezdve ő nem nyilatkozhat arról, hogy a helyszínen szeretne maradni. Vagy sikeresen meggyőzik őt arról, hogy menjen el velük kórházba, vagy bármennyire abszurd, rendőri segítséget kellene igénybe venni ehhez. A helyzet igazán nehéz, ha beleképzeljük magunkat a szituációba, főként, hogy azon helyzeteket még nem is említettük, mikor a beteg saját bevallása szerint nem fogyasztott alkoholt, a környezetében lévők viszont a szöges ellentétét állítják.

Amennyiben a megoldási javaslatokon gondolkodom, az alábbi lehetőségek jutnak eszembe:

1. Az első lehetséges megoldás, ha ezekben esetekben a Mentőszolgálat alkoholszondával áll a beteg elé és állapítja meg, fogyasztott-e a beteg alkoholt és ha igen, mennyit. Ezek után egy egységesen meghatározott szint felett ne nyilatkozhasson a beteg.

Ez azonban nem teljesen jó megoldás. Hiszen ahogy az „erőszakkal” történő kórházba szállításra, úgy a szonda megfűjására sem lehet kötelezni a beteget. Ennél a helyzeten szintén rendőri segítséget kellene tehát igénybe venni.

A másik probléma ezzel az a helyzet, amit már korábban említettem: mindenkire másképp hat az alkohol.

A Mentőszolgálatnál nincsen betegellátásra rendszeresített szonda. De ha lenne is, mint láttuk, csak részben hidalná át a problémát.

2. A másik lehetséges megoldás, ha nem szonda alapján, hanem „csekklista” szerint lenne meghatározva az ittasság foka.

Ebben az esetben, különböző neurológiai jeleket vizsgálva lehetne azt megállapítani, hogy a beteg képes-e belátási képessége birtokában dönteni saját sorsa felől.

3. Véleményem szerint azonban a kombinált megoldás az ideális: Alkohol szonda megfűjása után a meghatározott szint alatt a beteg szabadon nyilatkozhasson arról, hogy nem kíván kórházba menni.

A meghatározott szint felett is nyilatkozhasson viszont akkor, ha a csekklista pontjai szerint ő nyilatkozattételre alkalmas állapotban van, tehát ügyei viteléhez szükséges belátási képessége megvan. Pusztán az alkoholos befolyásoltság ugyanis, azt gondolom, nem zárja azt ki, mint ahogy a fent tárgyalt példakkal igyekeztem azt szemléltetni.

Itt is problémát jelenthet ugyanakkor az, ha a beteg nem együttműködő és a szondát nem kívánja megfűjni. Ha súlyos vagy maradandó egészségkárosodása keletkezett a betegnek, itt akár szintén rendőri segítség jöhetne szóba. Amennyiben azonban nem, elegendő lenne a csekklista is ahhoz, hogy a beteg visszautasítsa az ellátást. Maga a csekklista jó megoldás lehetne – ez esetben az alkohol szondát mellőzve- a fejsérült betegek nyilatkozat tételére is, így ezt a megoldást mindenképpen érdemes lenne átgondolni.

A Mentőszolgálatnál, ha beteg cselekvőképes és a fenti esetek egyike sem áll fenn, a beteg egy erre rendszeresített nyilatkozatban (a továbbiakban: Nyilatkozat, lásd csatolva a mellékletekben) elutasíthatja a kórházba szállítását élve ezzel az Alaptörvényben biztosított önrendelkezési jogával. A Nyilatkozatban a beteg teljeskörű felvilágosítása után saját kezű aláírásával igazolhatja azt, hogy a betegségével kapcsolatos felvilágosítást megkapta és annak ellenére sem szeretne kórházba menni, hogy ezt a mentőegység vezetője szükségesnek tartja. A Nyilatkozat a beteg írásképtelensége esetén is elfogadható – természetesen, csak ha cselekvőképes.

Minden esetben szükséges azonban két tanú aláírása a Nyilatkozatra, akik nem lehetnek a Mentőszolgálat munkatársai. A helyszínen, ez bizonyos esetekben nehézségekbe ütközhet, azonban ettől eltekinteni sem lehetséges. A gyakorlatban ez problémát szokott okozni és igen gyakran a mentődolgozók szerepelnek tanúként az okiraton.

4.1.3. Tudatmódosító szer befolyása alatt álló beteg

A tudatmódosító vagy pszichoaktív (pszichotróp) szerek azok a természetes vagy mesterséges anyagok, amelyek az emberi szervezetbe kerülve, a központi idegrendszerre hatva megváltoztatják annak működését, funkcióját: a központi idegrendszer izgalmát/depresszióját okozzák, hallucinációkat váltanak ki, motoros, ítélőképességbeli, magatartásbeli, felfogóképességi, tudati zavarokat idéznek elő. A kábítószer jogi értelemben véve azokat a tiltott szereket jelenti, melyek használatát a törvény tiltja. A kábítószer jelentése az orvosi szaknyelvben leginkább a kábító (tudatmódosító) hatású fájdalomcsillapítókra (opioidokra) vonatkozik. Tudatmódosító szereknek számítanak a fent említetteken túl például az ipari oldószerek, ragasztók is.

Ha a beteg vagy sérült ember ezekből fogyasztott, önrendelkezési joga nem terjedhet ki az ellátás megtagadására, hiszen cselekvőképességében is korlátozott. A cselekvőképesség fogalmát úgy határozhatjuk meg, hogy az egyén az ügyei viteléhez szükséges belátási képességgel rendelkezik. Korlátozott volta abból adódik, hogy az, aki ilyen szert hatása alatt van, a hatás elmúltáig nagy valószínűséggel nem rendelkezik teljeskörűen ezzel a belátási képességgel, hiszen ahogy korábban is említésre került, ezek a szerek ítélőképességbeli, magatartásbeli, felfogóképességi, tudati zavarokat idéznek elő.

Itt is nehéz a mérték meghatározása: mikortól, mennyi és milyen szer fogyasztásától kerülhet a beteg olyan állapotba, hogy ne tudjon sorsa felől rendelkezni? Az, aki például opiát tartalmú fájdalomcsillapító szert használ – az orvos utasításai alapján egyértelműen nem képes erre, ha csak a szokásos napi adagját vette be?

Mindhárom fent említett gyakorlati probléma tulajdonképpen a cselekvőképesség kérdéskörébe tartozik. Már az Alkotmánybíróság is értelmezte a betegjogokat, melynek kapcsán három fontos állásfoglalása is született. A 36/2000. (X. 27.) ABH-ban az Alkotmánybíróság meghatározta a cselekvőképesség fogalmát az egészségügyi ellátás kontextusában. Oly módon tette ezt meg, hogy megvizsgálta az Eütv. fogalomrendszerét. Megállapította, hogy az Eütv. nem határozza meg külön a cselekvőképesség fogalmát, így azt a Ptk. szerint kell értelmezni. Ebben a határozatában az Alkotmánybíróság megsemmisítette, alkotmányellenesnek találta az Eütv. azon rendelkezését, mely szerint sem a korlátozottan cselekvőképes betegeket, sem a cselekvőképtelen betegeket nem illeti meg az ellátás visszautasításának a joga, így tehát az önrendelkezési jog. Ez jogukat ugyanis törvényes képviselőjükön, vagy az általuk megnevezett személyen keresztül gyakorolhatják, de

„a korlátozottan cselekvőképes, illetve a cselekvőképtelen betegeknek – a beleegyezés és a visszautasítás 16. §-ban szabályozott jogával kapcsolatban – a döntésekben való egyfajta részvételt az Eütv. 16. § (5) bekezdésébe foglalt rendelkezés biztosít. E szerint „az egészségügyi ellátással kapcsolatos döntésekben a cselekvőképtelen, illetve korlátozottan cselekvőképes beteg véleményét a szakmailag lehetséges mértékig figyelembe kell venni abban az esetben is, ha a beleegyezés, illetve a visszautasítás jogát a (2) bekezdés szerinti személy (törvényes képviselő vagy a beteg által meghatározott személy – V.N.) gyakorolja”. Ez a szabály mindkét személyi körben (tehát a korlátozottan cselekvőképes és a cselekvőképtelen személyek vonatkozásában egyaránt) formálisan elismeri azt a lehetőséget, hogy a beteg véleményére adott esetben figyelemmel kell lenni a róla szóló döntés

meghozatalakor. E 'vélemény' figyelembevételére vonatkozó törvényi előírás nem értelmezhető, ugyanis ebben a személyi körben a döntési jognak (a beleegyezés és a visszautasítás jogának) a törvényes képviselőhöz vagy az erre feljogosított más személyhez telepítése az önrendelkezési jog teljes elvonását jelenti. Az Eütv. 16. § (2) bekezdésének ez a megoldása ellehetetleníti az (5) bekezdésben megfogalmazott „vélemény” befolyásoló szerepét. Az Eütv. 13. § (5) bekezdése értelmében a cselekvőképtelen és a korlátozottan cselekvőképes betegek is joga van a korának és pszichés állapotának megfelelő tájékoztatáshoz. E szabályok az önrendelkezési jog érdemi érvényesítésére önmagukban nem elégségesek.”²¹

Az Alkotmánybíróság döntésében rámutatott arra is, hogy cselekvőképtelen és a korlátozottan cselekvőképtelen beteg nem ugyanolyan „állapotban” van, így az Eütv.-nek is különbséget kell tenni e két külön állapot szabályozásában, az nem kezelhető azonosan.

„Megítélése szerint alkotmányellenes az a törvényi szabályozás, amely azonosan és okainak tekintetbe vétele nélkül rendezi a cselekvőképtelen és a korlátozottan cselekvőképes betegekre vonatkozó, az egészségügyi ellátással kapcsolatos beleegyezés és visszautasítás jogát. A korlátozottan cselekvőképes betegek tekintetében az önrendelkezési jog cselekvőképtelen betegekkel azonos korlátozása sérti az Alkotmány 54. § (1) bekezdését. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a csökkent belátási képesség alkotmányosan indokolhatja az egyén cselekvési autonómiájának törvényi korlátozását, viszont a korlátozásnak az Eütv. 16. § (2) bekezdésében egységesen – és a cselekvőképtelen betegekkel azonosan – intézményesített módja, az elérni kívánt célhoz képest nem arányos.”²²

Amennyiben megnézzük, hogy hogyan alakultak az Eütv. előírásai az idézett alkotmánybírósági határozat után, azt láthatjuk, hogy a jogalkotó nem oldotta meg az Alkotmánybíróság által tematizált problémát. Jelenleg sem találunk különbséget a cselekvőképtelen és a korlátozottan cselekvőképes betegekre vonatkozó szabályozásban. Ahogy az Eütv. előírásai, úgy a Mentőszolgálat gyakorlata is helytelen e tekintetben, hiszen a Mentőszolgálat belső eljárásrendjeiben, protokolljaiban sem tesz különbséget cselekvőképtelen és korlátozottan cselekvőképes beteg között, őket ugyanabba a kategóriába sorolja.

Az imént tárgyalt problémákhoz és bizonytalan helyzetekhez szorosan kapcsolódik egy ombudsmani jelentés²³ a kórház önkényes, bejelentés nélküli elhagyása esetén alkalmazható intézkedések bizonytalanságáról. Már a címe is sokat sejtető ennek a jelentésnek. Az alapvető jogok biztosán kapcsán kezdett vizsgáldni, amelyben a panaszos leírta, hogy élettársát fejsérüléssel – életveszélyes koponyaűri vérzéssel – kórházba szállították, ahonnan eltűnt és másnap, egy másik településen holtan találták meg. A panaszos sérelmezte azt is, hogy az eltávozás tényéről sem a rendőrség, sem a kórház őt nem értesítette.

---

²¹ 36/2000. (X. 27.) ABH

²² Op.Cit.

²³ Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-598/2019. sz. ügyben. Letöltve: 2022.10.03. https://www.ajbh.hu/documents/10180/2932608/Jelent%C3%A9s+egy+eC3%BC.+ell%C3%A1t%C3%A1s+kifog%C3%A1sol%C3%A1s+eC3%BCgy%C3%A9ben+598_2019/0e5ac005-f868-a824-3075-8f4f5a0bf85e?version=1.0

„A kezelőorvos az önkényes távozás észlelését követően értesítette a rendőrséget. Kérte, hogy a beteget szállítsák vissza a kórházba, annak dacára, hogy a hatályos szabályozás értelmében erre neki nem is volt jogi lehetősége. Az ombudsman az ilyen, felhatalmazás nélküli eljárás kapcsán mégsem állapított meg alapjogi visszásságot, mert a kezelőorvos ugyan jogszabályi felhatalmazás hiányában cselekedett, azonban amit tett, az összhangban volt az állam objektív életvédelmi kötelezettségével.”²⁴

Az alapvető jogok biztos felhívta a figyelmet arra, hogy ezek az esetek igen gyakoriak, még sincs egyértelmű – sőt, valójában semmilyen – szabályozás arra nézve, mi akkor a teendő, ha a gyógyintézetből egy Ptk. 2:9. § szerinti ún. állapotcselekvőképtelen (és döntésképtelen) személy önkényesen eltávozik. Fontos azt is tisztázni – ahogy arra a vizsgálatában az ombudsman rámutatott –, hogy ki az, aki önként elhagyhatja a kórházat és ki az, aki állapotából fakadóan nem, méghozzá úgy, hogy a betegek alapjogai – kifejezetten az önrendelkezési joga – ne sérüljön és ne legyen aránytalanul korlátozva, az állam azonban mégis eleget tudjon tenni objektív életvédelmi kötelezettségének. A biztos kezdeményezte, hogy rendeleti szinten rögzítsék a döntésképtelen állapot kritériumrendszerét.

Ha mindez megtörténne és egységesen, világosan lennének rögzítve ezek a szempontrendszerek, az az egészségügyi állítás minden szintjén tisztább helyzetet eredményezne.

4.2. Sürgős szükség

A Mentőszolgálat belső utasítása szerint nem utasítható vissza az ellátás sürgős szükség esetén függetlenül attól, hogy a beteg cselekvőképese vagy sem. Tehát cselekvőképessége esetén sem állhat el az ellátástól.

A sürgős szükség fogalmát az Eütv. meghatározta, mely szerint *sürgős szükség* az egészségi állapotban bekövetkezett olyan változás, amelynek következtében azonnali egészségügyi ellátás hiányában a beteg közvetlen életveszélybe kerülne, vagy súlyos vagy maradandó egészségkárosodást szenvedne. A későbbiekben ugyancsak az Eütv. rendelkezik úgy, hogy azokban az esetekben mikor az ellátás elmaradása feltehetően súlyos vagy maradandó egészségkárosodáshoz vezetne, akkor a beteg közokiratban, teljes bizonyító erejű magánokiratban, vagy ha írásképtelen, két tanú jelenlétében visszautasíthatja az ellátást.

A Mentőszolgálat utasítása szerint viszont nem, hiszen, ha a mentődolgozó nyilatkozatot fogad el, akkor munkavégzésének szabályait megszegi, ha pedig „erőszakkal” – akár rendőri segítséggel – kórházba viszi a beteget, az ő önrendelkezési jogát sérti, még akkor is, ha merő jószándékból teszi.

Csak mellékesen jegyzem meg, hogy a bizonytalanság ebben a tekintetben akkora a dolgozói körben, hogy egyes munkavállalók a „betegtől félve” sokkal gyakrabban fogadnak el nyilatkozatot akár ilyen, súlyos állapot fennállása esetén is, míg mások

---

²⁴ Az Ombudsman jelentése a kórház önkényes, bejelentés nélküli elhagyása esetén alkalmazható intézkedések bizonytalanságairól. <https://www.ajbh.hu/kozlemenyek/-/content/qzyKPKTyQAvM/az-ombudsman-jelentese-a-korhaz-onkenyes-bejelentés-nelküli-elhagyása-eseten-alkalmazható-intezkedések-bizonytalanságairól>, Letöltve: 2020. 11. 10.

„a Mentőszolgálattól félve”, inkább a beteg kórházba szállítása mellett döntenek, akár „szép szóval”, meggyőzéssel, akár – esetenként – karhatalmi segítséggel.

a. Fertőző beteg

Fertőző beteget, ha hozzá bármilyen okból mentőt hívtak, a belső szabályozás szerint kórházba kell szállítani. Komoly, társadalomra is veszélyes, jelentős fertőző beteg esetén ez a rendelkezés érthető, hiszen a járvány kitörésének vagy megfékezésének a módja lehet. (Például ebola esetén vagy a néhány évvel korábban terjedő madárinfluenza járvány idején.) Jelentős kérdés csak az lenne, mely fertőző betegségek tartoznak ebbe a csoportba. Mint tudjuk, az influenza is fertőző, mégsem cipelhetünk kórházba minden influenzában szenvedő embert.

Tehát, ismét megfogalmazva: ha a beteg bizonyos fertőző betegségben szenved, a Mentőszolgálat szabályzata alapján kórházba kell szállítani, ha szeretné, ha nem, ha indokolja az állapota, ha nem.

A bizonytalanság a gyakorlatot illetően itt is szemmel látható. Hadd hozzam példaként a mostani járványhelyzet kezelését (Covid-19). A vírus megjelenésekor a fent említett intézkedés értelmében minden a vírusfertőzés szempontjából pozitívnak bizonyult beteget kórházba kellett szállítani – akkor is, ha nem akarta. (Lásd a sajtóban a Covid-19 járvány kitörésekor az indiai diákok esete.) Az esetszám növekedésével, a vírus terjedésével párhuzamosan módosult ez az intézkedés a házi karanténra, tehát a most megbetegedetteket már nem kell kórházba szállítani, ha állapotuk ezt nem indokolja. A 18/1998. (VI. 3.) NM rendelet felsorolja ugyan azokat a fertőző betegségeket, melyek esetén indokolt és kötelező a betegek kórházba szállítása, de ezt a szabályozás a Mentőszolgálat protokollja nem vette át, az csak fertőző betegségeket említ, általánosságban.

Véleményem szerint ezt a kérdést is érdemes lenne szabályozni, itt akár a taxatív felsorolás is lehetséges, hiszen nem találkozunk túl sok olyan fertőző betegséggel, mikor ez ténylegesen komoly veszélyt jelent a többi emberre és ez a korlátozás indokolt lenne.

4. Összegzés

Az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése alapján az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható. Ahogy a dolgozatomban elejtettem, azt gondolom, a Mentőszolgálat belső utasítása alapján írja elő a dolgozóinak azt, hogy korlátozzák a betegek önrendelkezési jogát bizonyos esetekben az ellátás során. Ha másként fogalmazzunk, valóban „elrabolja” a betegeit évtizedek óta. Természetesen azt figyelembe kell vennünk, hogy ezt nem a saját érdekében teszi, hanem a betegek érdekében hivatkozva. A sürgősségi ellátás egy speciális munkaterület, ahol gyakran a kiélezett szituációk és a pillanatnyi döntések miatt sokdrangú lehet az önrendelkezési jog kérdése, ám nem mehetünk csak így el a kérdés mellett. Nézetem szerint a Mentőszolgálat ezen eljárása nem csak

az Alaptörvénnyel ellentétes, hanem ellentétes az Európai Emberi Jogi Egyezmény szellemiségével is, mivel az egyezmény szerint az önrendelkezés rendes körülmények közt megelőzi az állam általános életvédelmi kötelezettségét. Bátran kijelentjük tehát, hogy a Mentőszolgálat belső protokollja az Alaptörvénnyel és az Eütv.-nyel szemben szűkebben szabja meg a betegek önrendelkezési jogát, így az Alaptörvény ellenes, így a jogbiztonság elve is sérül. Így ez a kvázi-jogforrás a jövőben mindenképpen tisztázásra vár, mert nem csak a betegek, hanem a mentődolgozók védelmét és biztonságát, az ellátások körüli bizonytalanságot is szolgálja. Még úgy is, ha tisztában vagyunk azzal, hogy a betegek érdekét igyekszik elsősorban a belső szabályozás figyelembe venni. Hogy a pokolba vezető út is jószándékkal van kikövezve? Lehet, de az onnan kivezető út is. Így a kérdéssel mindenképpen kell és érdemes is foglalkozni.

Irodalomjegyzék

- Balogh Zsolt: Az emberi méltóság: jogi absztrakció vagy valódi jog? *Iustum Aequum Salutare* VI. 2010/4. 35–44. o.
- Butow, P. N.; Dowsett, S.; Hagerty, R. and Tattersall, M. T.: Communicating prognosis to patients with metastatic disease: what do they really want to know? *Support Care Cancer*, 2002. (letöltés dátuma: 2020. 11. 01.)
- Balázs Zoltán: Az emberi méltóság. <http://jesz.ajk.elte.hu/balazs24.html> (letöltés dátuma: 2020. 11. 01.)
- Eljárásjogi Szemle: Alapvető jogok érvényesülésének problémái az Európai Unióban 2017. évfolyam 2017/3. szám. (letöltés dátuma: 2020.11.02) <https://eljarasjog.hu/2017-evfolyam/az-alapveto-jogok-ervenyesulesenek-problemai-az-europai-unioban/>
- Emberi jogok egyetemes nyilatkozatának bemutatása és elemzése. Budapest, 2018. https://www.ajbh.hu/documents/10180/125038/Haszonits+Andrea_Az+emb+eri+jogok+egyetemes+nyilatkozat%C3%A1nak+bemutat%C3%A1sa.pdf/69b56103-fde9-2b72-cad2-fd6598e63b6a (letöltés dátuma: 2021.01.09)
- Fridli Judit: Egészségügyi Önrendelkezés- korlátok között http://epa.oszk.hu/02300/02334/00005/pdf/EPA02334_Fundamentum_2001_01_103-114.pdf (letöltés dátuma: 2020-11-01))
- Gyukits György: Betegjogok Beszélő 6.évfolyam, 7-8. szám (letöltés dátuma: 2020. 11. 10.)
- Hajdú József: Jogi ismeretek c. előadás (letöltés dátuma: 2020.11.02)
- <http://www.juris.u-szeged.hu/download.php?docID=82031>
- A Magyar Orvosi Kamara Etikai kódexe (letöltés dátuma: 2020. 11. 01.)
- Pogány Magdolna: A betegjogok szabályozása a kezdetektől napjainkig. http://acta.bibl.u-szeged.hu/30430/1/sana_2010_001_021-033.pdf (letöltés dátuma: 2020. 11. 10.)
- Sári János, Somody Bernadette: Alapjogok. Alkotmánytan II. Osiris kiadó 2008.
- Sáriné Simkó Ágnes: Betegjogok az egészségügyi törvény és a Polgári Törvénykönyv összefüggései alapján. *Gazdaság és Jog* 2019. 6. szám 7-13. o. <https://ptk2013.hu/szakcikkek/sarine-simko-agnes-betegjogok-az-egeszsegugyi-torveny-es-a-polgari-torvenykonyv-osszefuggesei-alapjan-gj-20196-7-13-o/6782> (letöltés dátuma: 2020.11.01))
- Tóth J. Zoltán: Oszthatatlan és korlátozhatatlan? <http://jesz.ajk.elte.hu/tothj21.html> (letöltés dátuma: 2020.11.11.)
- Tóth J. Zoltán: Élethez való jog és életvédelem pro futuro. PPKE 2011. <http://plwp.eu/docs/wp/2012/2011-12.pdf> (letöltés dátuma 2020.10.30)
- Vissy Beatrix: Méltatlan figyelem a méltó halál kérdésének. *Állam és Jogtudomány* LVII. évfolyam 4. szám 2016. 56-74.old. http://real.mtak.hu/43479/1/2016_04_Vissy_Beatrix.pdf (letöltés dátuma: 2020.11.21)

- Zakariás Kinga Rita: Az emberi méltósághoz való alapjog. Doktori értekezés. Budapest 2016.
https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12332/file/Zakarias_disszertacio.pdf
(letöltés dátuma: 2020.11.01)
- Zubek László: Életvégi döntések az intenzív terápiában – az önrendelkezés és a kezeléskorlátozás etikai és jogi vonatkozásai. Doktori értekezés. Budapest 2011
<https://docplayer.hu/amp/7934392-Eletvegi-dontesek-az-intenziv-terapiaban-az-onrendelkezes-es-a-kezeleskorlatozas-etikai-es-jogi-vonatkozasai-dr-zubek-laszlo.html> (letöltés dátuma: 2020.11.01)

Zsinkó Dániel Lajos * – A gazdasági bűncselekmények fejlődése

Lektorálta: Dr. Tóth Dávid, PhD.

Absztrakt

Kijelenthetjük, hogy a bűnözés története az emberi társadalmi fejlődés kezdetével egyidősnek tekinthető. A bűnözés nem volt soha kívánatos, ugyanakkor az emberi civilizáció elválaszthatatlan velejárója. Az elvégzett cselekményeket többféle módon meg lehet egymástól különböztetni, de talán a legfontosabb jellemzőjük a társadalmi rend sérelme. Éppen ezért is fontos, hogy a bűncselekményeket a fontosságuk szerint kezeljük, mert azok a legveszélyesebbek, amelyeket nem rangsorolunk megfelelően, és nem nézünk időben szembe valós súlyukkal.¹ A büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 4. § (2) bekezdése a társadalomra veszélyes cselekményként azt a tevékenységet vagy mulasztást jelöli, amely mások személyét vagy jogait, illetve az Alaptörvény szerinti társadalmi, gazdasági, állami rendet sérti vagy veszélyezteti. A gazdasági rend, a gazdasági szempontok jól láthatóan prioritást élveznek a társadalmi és állami értékekkel együtt, amelyeket ultima ratio jelleggel véd a jogalkotó. Jelen írásban a gazdasági rendet sértő magatartásokról végzett kutatásaimat szeretném prezentálni. Az írás elsősorban a magyarországi rendszerváltást követő időszakra fog koncentrálni, az azóta elkövetett bűncselekményekre, az általuk támasztott kihívásokra, mind a nyomozhatóságok és az igazságszolgáltatás, mind a jogalkotó oldalán. Célom, hogy a gazdasági bűnözésnek korábbi és új tendenciáit analizálja a globalizáció és a technológia innováció tükrében. A rohamos léptékben fejlődő gazdasági, technológiai környezet új tényállások tucatjainak létrejöttében működik közre. Ezen új elemek a jogalkotót és a jogalkalmazókat egyaránt komoly kihívások elé állítják. A gazdasági büntetőjog folyamatos változása figyelhető meg és nem csupán az új tényállások tömegének jogalkalmazói gyakorlatában szükséges utat törni, hanem ki kell alakítani az új gazdasági bűncselekmények, továbbá a hagyományos vagyon elleni bűncselekmények kapcsolatára vonatkozó rendező elveket. A tanulmányban a gazdasági bűncselekményeket egy rövid, nemzetközi kitekintést keretében is áttekintem, annak érdekében, hogy összehasonlító módszerrel kiszűrjem, a legjobb gyakorlatokat.

Kulcsszavak: Gazdaság, Bűncselekmény, Rendszerváltás, Innováció, Piacgazdaság

1. Bevezető gondolatok, valamint a gazdasági és a vagyon elleni bűncselekmények elhatárolása, fogalmi megközelítések

A rohamos léptékben fejlődő gazdasági, technológiai környezet új tényállások tucatjainak létrejöttében működik közre. Ezen új elemek a jogalkotót és a

---

*PhD hallgató, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Büntetőjogi Tanszék

¹ Inzelt András, „Gazdasági Bűnözés Főbb Jellemzői Magyarországon a Rendszerváltás Után”
Letöltve: 2023.01.24. <https://doi.org/http://hdl.handle.net/10831/34898>.

jogalkalmazókat egyaránt komoly kihívások elé állítják. A gazdasági büntetőjog folyamatos változása figyelhető meg és nem csupán az új tényállások tömegének jogalkalmazói gyakorlatában szükséges utat törni, hanem ki kell alakítani az új gazdasági bűncselekmények, továbbá a hagyományos vagyoni elleni bűncselekmények kapcsolatára vonatkozó rendező elveket. Elmondható, hogy a gazdasági bűnözésnek több szintjét különböztethetjük meg, mivel a gazdasági bűnözés fogalmi megközelítésének hagyományosan több szintje van. Létezik egy egységesnek tekinthető köznapifelfogás, egy kriminológia szempontú, továbbá a legszűkebb, tételes jogi területet felölelő büntetőjogi definíció.²

Köznyelvi értelemben a gazdasági bűnözés fogalma „felölel minden olyan bűncselekményt, szabálysértést, valamint etikátlan magatartást, amelynek eredményeként a mindennapi gazdasági élet szereplői a közfelfogás szerint jogtalan anyagi előnyökre tesznek szert”.³ Pusztai László a 90-es években a következőképpen határozta meg a gazdasági bűnözést:

„minden olyan bűncselekményt, szabálysértést, valamint etikátlan magatartást, amelynek eredményeként a mindennapi gazdasági élet szereplői a közfelfogás szerint jogtalan anyagi előnyökre tesznek szert. A közvélemény így a tényleges bűnelkövetőkön kívül gazdasági bűnözőknek tekinti az átalakuló hazai jogrendszer szabályozásának következtelenségeit, a joghézagokat kihasználó milliomos hazai üzletembert éppen úgy, mint a balatoni szezonális lehetőségekre építő, és a beszerzési ár sokszorosáért sört kínáló mozgóárust – noha büntetőjogi értelemben egyikük sem vonható felelősségre, nem bűnöző.”⁴

Kriminológiai szempontból a gazdasági étellel összefüggő vagyoni elleni bűncselekmények, emellett a korrupciós bűncselekmények és a környezetszennyezéssel kapcsolatos bűncselekmények is a gazdasági bűnözés fogalma alá tartoznak. A kriminológiai szempontú megközelítésre jellemző, hogy rendkívül heterogén elemeket igyekszik egy nagy gyűjtőfogalomba integrálni. Tóth Mihály professzor szerint

„kriminológiai értelemben gazdasági bűnözésnek azt a gazdálkodás menetében megvalósuló, vagy ahhoz szorosan kapcsolódó bűnözési formát kell tekinteni, amely – akár az elkövetés módjára (gyakran a gazdálkodás legális formáinak, kereteinek felhasználásával vagy az azokkal való visszaélés révén) akár eredményére tekintettel - alkalmas arra, hogy esetleges egyéni érdekek sérelmén túlmenően elsősorban és jellemzően a gazdálkodás rendjét, a gazdálkodási kötelezettségeket, a tisztességes és törvényes gazdálkodás kereteit sértse, vagy veszélyeztesse.”⁵

A legszűkebb, már tételes anyagi jogi értelmezésben a büntetőjog a védett jogi tárgy azonossága, illetve hasonlósága alapján csoportosítja a cselekményeket, ennek megfelelően a hatályos büntető törvénykönyv a gazdálkodást rendjét sértő -

² Tóth Mihály, „A Gazdasági Bűnözés És Bűncselekmények Néhány Aktuális Kérdése.” *MTA LAW WORKING PAPERS* 2, no. 4 (2015): 1–21.

³ Gönczöl Katalin, Korinek László, Lévy Miklós, szerk. *Kriminológiai Ismeretek: Bűnözés, Bűnözéskontroll.* (Budapest: Corvina kiadó, 1999) 186.

⁴ Pusztai László, „A gazdasági bűnözés” In: Gönczöl Katalin, Korinek László, Lévy Miklós szerk. *Kriminológiai Ismeretek: Bűnözés, Bűnözéskontroll.* (Budapest: Corvina kiadó, 1996) 194.

⁵ Tóth, „A Gazdasági Bűnözés És Bűncselekmények Néhány Aktuális Kérdése.” 10–15.

elsősorban a hitelezői érdekeket és a tőkepiacot érintő – bűncselekményei, valamint a költségvetést károsító bűncselekmények, fogyasztóvédelmi és a gazdasági verseny tisztaságát védő bűncselekmények pénzmosás, pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények sorolhatók a kategória alá.

A vagyon kezelése, működtetése és hasznosítása önálló értéket képvisel és ez a gazdasági életben jószággént jelenik meg. Egyrészt ehhez az értékteremtéshez, annak megóvásához fűződő társadalmi érdek kerül kihangsúlyozásra, másrészt pedig az értékteremtés, illetve értékmegóvás garanciális szervezeti és működési feltételeinek biztosításához kapcsolt érdek. A védett társadalmi-gazdasági érdekek többszörös átfedéséből adódik az a probléma, hogy visszatérő gondot okoz a vagyon elleni, illetve a gazdasági bűncselekmények elhatárolása. A hatályos büntető törvénykönyvben a XVIII. fejezetben találjuk a vagyon elleni és a XVII. fejezetben pedig a gazdasági bűncselekmények tényállásait. Az elhatárolást nagyban nehezíti, hogy az egyes gazdasági és vagyon elleni bűncselekmények védett jogi tárgya, mint már kifejtettük - részben - fedí egymást. Egyaránt védik a tulajdont és a tulajdonból folyó egyes részjogosítványokat. A különbséget - nagyon általánosan - talán elsődlegesen abban foghatjuk meg, hogy a vagyon elleni bűncselekmények elsősorban egy statikus helyzet, egy állapot védelmét szolgálják. A gazdasági bűncselekmények meghatározása során ezzel szemben nem a tulajdon, illetve az abból folyó jogosítványok védelme az elsődleges, továbbá ezek a bűncselekmények többnyire a vagyon működtetése körében követhetőek el.⁶

A dolgozatban bemutatásra kerülő ügyek is azt példázzák, hogy az elhatárolás nem egyszerű és sok esetben nem is valósul meg. Ez azt jelenti, hogy adott magatartással mind a gazdasági rend, mind pedig a – magán, illetve köz - vagyon ellen bűncselekményt követnek el.

2. A rendszerváltás időszaka és az azt követő időszakban gyorsuló gazdasági bűncselekmények

A magyarországi rendszerváltozás, egy politikai, gazdasági, társadalmi és szociokulturális átmenet, amely sok más társadalmi viszony mellett, nem hagyta érintetlenül a hazai bűnözés, és a értelemszerűen a bűnüldözés struktúráját, dinamikáját sem.⁷ A szervezett bűnözés eddig nem látott formái, továbbá a feketegazdaság bővülése speciális, újszerű próbák egész sora elé állította a magyar bűnüldöző szerveket. Ennek köszönhetően a bűnügyi nyomozás maga, és valamennyi kapcsolt területe, úgy mint a kriminológia, kriminálszociológia, kriminalisztika ágai nagymértékben átalakultak. Maga a gazdasági bűnözés dogmatikai megközelítése és a vonatkozó definíciók, értelmezések is teljesen új irányokat vettek. A rendszerváltásig a gazdasági bűncselekményeket a gazdaság szocialista rendszerének, továbbá a rendszert alkotó társadalmi viszonyoknak a sérelmére elkövetett magatartásoknak tekintették.

---

⁶ Tóth Mihály, *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények* (Budapest: KJK-KERSZÖV, 2000) 20-23.

⁷ Mátyás Szabolcs, „Magyarország általános bűnözés földrajzi helyzete” *Hadtudományi Szemle*, 4. (2017): 497–505.

A gazdálkodás tervszerűsége folytán, a gazdaság elleni bűncselekmények társadalomra veszélyessége rendszerint a tervszerűség megzavarásában mutatkozott meg. Tehát a tervgazdaság büntetőjogi védelme volt a szabályozás előterében. Annak ellenére, hogy Wiener A. Imre munkássága is tartalmilag beleilleszkedett a korábbi tudományos megközelítésekbe, definíciói már inkább a realitáson, mint sem a dogmákon alapultak. Világos különbséget tett a társadalmi tulajdonnal történő gazdálkodás egésze, valamint a gazdálkodás tervszerűsége között, megteremtve ezzel annak az elvi alapjait, hogy a társadalmi tulajdont károsító bűncselekményeket a szűkebb értelemben vett, állami szerepvállalással kapcsolatos bűncselekményektől el lehessen határolni.⁸

A rendszerváltást követő átmenettel szükségképpen együtt járó sokféleség, a kiforratlanság ténye által kínált egyre változatosabb deviáns és kriminális magatartások létrejötte folytán a gazdasági bűncselekmények generálisan elfogadott definícióját nem sikerült megalkotni. A gazdasági bűnözés a gazdasági élet területén nem csak az egyéni érdekeket, hanem az egyéni érdekek feletti érdekeket is sérti. Mindezt teszi a tettes helyzetének vagy a gazdasági élet valamely intézményének felhasználásával, miközben azzal fenyeget, hogy megrendül a gazdasági rendszerbe, továbbá annak alapvető intézményeibe vetett bizalom. Minden olyan magatartás, amely torzítja a piacgazdaság működését, sérti a gazdasági verseny folyamatát, sérti a piaci erők egyensúlyát, sérti az alkotmányos rendszert, sérti a fogyasztók érdekeit.⁹ Ezen kritériumok alapján a fogalom jól definiáltnak tűnik, de az előző bekezdésben leírtak alapján látható, hogy többszintű kérdéskörrel beszélünk.

A rendszerváltás után megfigyelhető a szervezett bűnözés terjedésének felgyorsulása, amit ugyan érzékelték a belügyi szervek, de annak értelmezése egyre megkésettébbé vált.¹⁰ Ugyancsak látható, hogy a feketegazdaság aránya is egyre előtérbe kerülő kérdéskörre avanszált. A feketegazdaság egyes becseles szerint Magyarországon a 2000-es években a GDP mintegy 15 százalékát tette ki.¹¹ Sokat rontott a magyar jogkövetés szintjén, hogy az adóhivatal kezdetben felkészületlen volt, kis létszámmal és technikai bázissal rendelkezett, és néhány évig, az 1990. évi XCI. adózás rendjéről szóló törvény hatályba lépéséig, nem volt képes önálló és hatékony igazgatási rendszert kiépíteni. A 90-es évek elején az adózás elől elvont jövedelmek nagyságát 200-400 milliárd forintban, az elmaradt költségvetési bevételeket 1990-ben a GDP 2,4 %-ban határozták meg.¹²

A gazdasági bűnözés folyamatosan nagyobb hangsúlyt kapott, hiszen az állami érdekek megsértése mellett már az egész társadalom megkárosítása is szerepelt a bűnlajstromokban. A tényállások átalakulásával a vállalkozások, fogyasztók, befektetők érdekei is megjelentek, ennél fogva a közérdeklődés is emelkedett az ilyen

---

⁸ Wiener A. Imre, *A gazdasági bűncselekmények* (Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1986) 137.

⁹ Gönczöl, Korinek, Lévay, „Kriminológiai Ismeretek: Bűnözés, Bűnözéskontroll.” 186.

¹⁰ Mátyás Szabolcs és Sallai János, „Kriminálgeográfia” In: Ruzsonyi Péter szerk., „Tendenciák és alapvetések a bűnügyi tudományok köréből” Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, (2014): 335–353.

¹¹ Balog Ádám, „Adóelkerülés és rejtett gazdaság Magyarországon” *Közgazdaság* 4. (2014): 15–30.

¹² Szilovics Csaba, *Csalás és jogkövetés az adójogban* (Budapest: Gondolat Kiadó, 2003) 49.

jellegű bűncselekmények felderítése iránt. A Gazdaságvédelmi Koordinációs Bizottság 30/1995 (XI.15.) számú állásfoglalása szerint a gazdasági bűnözés közvetlen fő okai közé sorolták többek között a létbizonytalanságot, a gazdasági recessziókat és válságokat, az alacsony életszínvonalat, a jövedelmek igazságtalan társadalmi elosztását, vagy éppen felügyeleti és ellenőrzési rendszer hiányosságait. Az iménti okok még tetszőleges számú elemmel kiegészíthetők, állami szinten beszélhetünk pl. az adópolitika következetlenségeiről, az új alapokra helyezett nemzetközi gazdasági kapcsolatok lassú kiépüléséről, vagy a jogalkotás ellentmondásairól, társadalmi szinten pl. a gazdasági morál szinte teljes hiányáról.¹³ A 2005-2015 közötti bűnügyi statisztikák szerint a vagyoni elleni bűnözés súlya nem változik és körülbelül 55-60 %-os aránnyal van jelen. A gazdasági bűnözés pedig a hosszabb távú tendenciákat tekintve nő, „intellektualizálódik”, aránya 5-7 %-ra volt tehető. A bemutatott adatokból azt a következtetést vontam le, hogy gazdasági, jogi és társadalmi, kulturális szinten egyaránt nem sikerült olyan mértékben előrelépést megvalósítani, hogy az arányok visszaszoruljanak.

A magyar gazdaságpolitika elmúlt 30 évében több nagy közpénzügyi reform is megvalósult. A rendszerváltáshoz kötődő 1987-1988-as, az 1995-ös Bokros-csomag, valamint a 2011-es második Orbán-kormány által végrehajtott pénzügyi módosítások említhetőek. Megállapíthatjuk, hogy hazánk a régió több más országához hasonlóan a permanens reformok állapotában működik 1988 óta. Véleményem szerint az állampolgárok jogkövetési szintjét jelentős mértékben rombolták a sokszor következtelen, rohamos ütemben változó szabály módosítások, továbbá a gazdasági vonatkozású normák átláthatatlan sokasága, ugyanakkor az elmúlt évtized történéseiben számos biztató jelet fedezhetünk fel. Tekintve, hogy a piacgazdaság 30 éve törhetett utat hazánkban, természetesen nagy a lemaradás a nyugati mintákat figyelve, éppen ezért megfelelő kritikai szemlélettel kell vizsgálnunk a gazdasági bűnözés elleni harc tendenciáit, statisztikáit.

3. Globex-ügy és a nemzetközi körkép

Magyarországon a '90-es évek egyik legkiemelkedőbb és legnagyobb sajtóvisszhangot kapó ügye a pénzügyi és ingatlanfejlesztő vállalkozásokat magába tömörítő Globex Holding nevű cégcsoporthoz kapcsolódik. Az elsősorban luxusingatlanok építésével, felújításával és értékesítésével foglalkozó társaság vezető tisztségviselői ellen indult büntetőeljárás többrendbeli sikkasztás, csalás és magánokirat hamisítás vádakkal. Miután a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéhez (A továbbiakban: PSZÁF) beérkező panaszok megsokasodtak, a nyomozóhatóságokat is elkezdte érdekelni, hogy mi folyik a cégcsoport háza táján. Az egyre halmozódó pénzügyi kötelezettségeket újabb és újabb kötvénykibocsátási programokkal próbálták finanszírozni, azonban egy idő után a buborékot már nem lehetett tovább fújni. Miután a PSZÁF – többek között az akkori Pénzügyminiszter, Meggyesi Péter nyomására – a cégcsoport után nézett és a Globex-val üzleti kapcsolatban álló pénzügyi intézményektől egytől egyik negatív visszajelzéseket

---

¹³ Tóth Mihály, *Gazdasági bűncselekmények az alakuló joggyakorlatban* (Budapest: ELTE Jogi Továbbképző Intézet, 1996) 25–28.

kapott, megindult a nyomozás.¹⁴ Meglátásom szerint a Globex története és büntetőügye remekül szemlélteti, hogy milyen módon sikerülhet egy kis vállalkozásnak rövid idő alatt hézagos szabályozási környezetben és bizonytalan gazdasági helyzetben egy milliárdos vállalkozássá válnia, törvénytelen keretek között. Az ügy büntetőeljárás megkezdésétől egészen az ítélelhozatalig jól illusztrálja, hogy milyen bizonyítási nehézségek merülnek fel abban az esetben, amikor a vádlottak, későbbi elítéltek alapos gazdasági ismeretekkel vannak felvértezve és csalárd ügyleteiket megfelelő módon, elleplezve hajtják végre. A Globex által okozott kár több mint 7.2 milliárd forintra becsülték és a 2012-ben lezárult felszámolási eljárások eredménye azt mutatta, hogy ezen összegből egy jelentős rész, 3 milliárd forint összeg nem térült meg. A Magyar Államnak hozzávetőlegesen 2,5 milliárd forint kárt okozott a vállalkozás. A rendszerváltást követő időszakban kiemelkedőnek tekinthető a Globex botrány egyrészt a jelentős kár, másrészt a nyomozati és büntetőeljárás során következetesen fenntartott vádlotti álláspont miatt, amely szerint az érintett vezetők soha nem akartak bűncselekményt tudatosan elkövetni, valamint másokat megkárosítani, a cégcsoport bukása pusztán az gazdasági körülmények előre nem látható alakulásának nem várt következménye volt, amely bukás állításuk szerint elhárítható lett volna, amennyiben nem kerül sor letartóztatásukra.¹⁵ A Globex ügy történetével párhuzamosan és a lezárást követő években számos más hasonló kaliberű vállalati krízis, pénzügyi csalás és gazdasági bűncselekmény ment végbe Magyarországon. Gondoljunk csak - a teljesség igénye nélkül – Tribuszerné nevével fémjelzett csalásra, a Baumag ügyre, a Kulcsár-botrányra, az elmúlt időszak legnagyobb brókerbotrányaira, mint a Buda-Cash, Hungária, Quaestor vagy Kun-Mediátor ügyekre.¹⁶ Sajnálatos módon az említett esetek eredménye egytől egyik az Állam, az üzleti partnerek és végül, de nem utolsósorban a lakossági befektetők ezrei vagyonaival szemben elkövetett károkozások.

Természetesen hiba lenne azt gondolnunk, hogy a bemutatott eset csak hazánkra jellemző, hiszen külföldön, beleértve a gazdaságilag és pénzügyi kultúrát tekintve fejlettebbnek vélt országokban is előfordultak, előfordulnak hasonló tényállások. Kiemelkedik ezek közül az angolszász területen talán leghíresebbnek titulált Bernard Madoff által vezetett befektetési csalás, amely egyébként szembeötlő hasonlóságot mutat a fentebb említett Quaestor botrány tényállásával. Az egyesült államokbeli székhelyű és a világ egyik legnagyobb tőzsdéjének számító NASDAQ vezetője a pilótajáték szerű Ponzi- séma használatával több mint 60 milliárd USD mértékű kárt okozott egészen az 1980-as évektől kezdődően a 2008-as bukásig bezárólag.¹⁷ A 2000-es évek elején szintén az Egyesült Államok volta hangos a gazdasági

---

¹⁴ Torkos Matild, „A Globex-ügy fejleményei: Lökéshullámok (magyar nyelven)” *Magyar Narancs*, (1999)

¹⁵ Ószabó Attila és Vajda Éva, „A luxusvella nem apácázárda (A Globex-sztori)” *Élet és Irodalom* 8-9. szám (1999)

¹⁶ lásd részletesebben [Portfolio.hu](https://www.portfolio.hu), „Ki az ország legnagyobb pénzügyi csalója?” Letöltve: 2023.01.24. <https://www.portfolio.hu/uzlet/20150421/ki-az-orszag-legnagyobb-penzugyi-csaloja-212879>, továbbá Bujtár Zsolt és Kecskés András, „A felelős társaságirányítás gyakorlata és tanulságai a Quaestor-botrány esetében” *Controller Info* 8: 3 47-52. (2020): 4.

¹⁷ Investopedia, „Bernard Madoff – Ponzi-scheme” Letöltve: 2023.01.04. <https://www.investopedia.com/terms/b/bernard-madoff.asp>

bűncselekményektől. A Dotcom buborék kipukkanása mellett az Enron vállalati botrány szolgáltatta a szalagcímekeket abban az időben. Az Enron amerika legnagyobb energia-kereskedelmi cége volt, melyet 1985-ben alapítottak. A társasággal kapcsolatos krízis akkor kezdődött mikor az amerikai hatóságok feltárták, hogy az 1997 és 2001 közötti nyeresége 600 millió dollárral alacsonyabb értékű, mint azt annak idején állították. A vállalat bukás addig nem látott méretű károkat okozott az alkalmazottainak és a befektetők tömegének.¹⁸

Az „európai Enron-botránynak” nevezett Parmalat ügye kis túlzással a leginkább elhíresült európai vállalati botrányként van a köztudatban. A Parmalat botrány komoly hatást gyakorolt a Transzparencia Irányelv¹⁹ létrehozatalára is. A direktíva annak érdekében született, hogy a befektetők nagyobb mennyiségben és jobb minőségben juthassanak információkhoz, a szabályozott piacon jegyzett társaságok pénzügyi helyzetét, tulajdonosi viszonyait illetően.²⁰

A Parmalatot 1961-ben alapították Észak-Olaszországban. A vállalat sikerét az 1960-as években alapozta meg Calisto Tanzi vezérletével. A cég az üzleti életben elért eredményei révén piacvezető pozícióba emelkedett Olaszországban. A Parmalat soha nem szolgáltat bőkezű információkkal befektetői számára, de gyarapodása látványos volt, így az elemzők optimistán álltak a társaság növekedéséhez, azonban a háttérben nem ez volt a helyzet. A problémákra a részvények tőzsdei teljesítményének gyengülésével derült napfény, majd 2003. december 27-én a vállalati csődöt jelentett, Tanzi pedig két héttel később börtönbe vonult.

2020-ban robbant be a németországi FinTech²¹ óriás Wirecard-botránya, amely során egy a Big Fourhoz²² tartozó nagy könyvvizsgáló céget az EY-t is felelősségre vonták a történetek miatt. A jóhiszemű befektetők nem kevesebb, mint 1,5 milliárd eurót vesztek a 1999-ben alapított Wirecard csalárd ügyletein. A cég eleinte szerencsejáték- és pornográf weboldalak kifizetéseit dolgozta fel, ezt követően vált a német piac legnagyobb pénzforgalmi szolgáltatójává, valamint a német DAX tőzsdeindex tagjává. Számviteli csalás, sikkasztás, számlahamisítás, árfolyammanipuláció vádjával jelenleg is folyik az eljárás a fő gyanúsított cégvezetők ellen.²³

---

¹⁸ Szegedi Tudományegyetem, „Esettanulmány” Letöltve: 2023.02.01. http://eta.bibl.u-szeged.hu/1353/3/12_2%20esettanulm%C3%A1ny%20Az%20Enron%20botr%C3%A1ny.pdf

¹⁹ 2006/111/EK irányelv – a közvállalkozások pénzügyi átláthatóságáról

²⁰ Kecskés András, *Felelős társaságirányítás (Corporate governance)* (Budapest: HVG-ORAC, 2011) 190.

²¹ A FinTech az angol „Financial Technology” kifejezésből származik, ami szó szerint pénzügyi technológiákat jelent. A FinTech nem csak technológiai innováció a pénzügyi szektorban. A FinTech a digitális pénzügyek legújabb generációja, amivel a pénzügyi szolgáltatások egyszerűbbé, gyorsabbá és olcsóbbá válását tűzték ki célul.

²² A Big Four elnevezés a négy legnagyobb könyvvizsgáló céget foglalja magában, vagyis a Deloitte, az Ernst & Young, a KPMG, valamint a Pricewaterhouse Coopers.

²³ Portfolio.hu, “Ekkora botrány még nem volt Németországban, több ezer befektetőt temetett maga alá a lavina” Letöltve: 2023.01.27. <https://www.portfolio.hu/uzlet/20200626/ekkorabotrany-meg-nem-volt-nemetorszagban-tobb-ezer-befektetot-temetett-maga-ala-a-lavina-438832>

Összehasonlítva a magyar és az említett külföldi eseteket, véleményem szerint a legfontosabb különbség talán abban fedezhető fel, hogy utóbbi bűncselekmények többségében a nyomozás, illetve az eljárás viszonylag gyorsan lezajlott – kivéve a Wirecard-botrányt - a bírósági eljárás végén pedig rendkívül súlyos büntetéseket szabtak ki az elkövetőkre. A különbséget tehát az egyes bűncselekmények elleni fellépés határozottságában, illetve az igazságszolgáltatás rendszerének működésben fedezhetjük fel. A Tengerentúlon, vagy éppen a fejlett nyugat-európai országokban, ahol a piacgazdaság már sokkal korábban megvetette a lábát, mint Közép-Kelet-Európa államaiban, köztük Magyarországon, a nyomozóhatóságok és az igazságszolgáltatás több tapasztalattal, fejlettebb eszközökkel volt képes fellépni az említett gazdasági bűncselekmények elkövetői ellen. Hazánkban a rendszerváltást követően új kihívások jelentek meg a horizonton, a modern piacgazdaság betörésével egyidejűleg a pénzügyi rendszert és vele együtt a fejletlen pénzügyi kultúránkat veszélyeztető tényezők feltűnése volt megfigyelhető. A jogalkotónak korábban nem tapasztalt élethelyzetekkel kellett szembenéznie, így a gazdasági bűnözés eddig nem látott formáira derült fény, éppen ezért a fogyasztóvédelmi, versenyjogi vagy éppen adójogi szabályozás alakulása²⁴ mellett alapvető kérdés, hogy a büntetőjog miként és milyen ütemben képes reagálni a megváltozott körülményekre.

Álláspontom szerint, mindenképpen érdemes volna a nyugati országok tapasztalataiból okulva, az általuk felállított szabályok és jó gyakorlatok egy részének átültetése a hazai jogrendszerbe, hiszen így talán eredményesebben léphetnénk fel a gazdasági bűncselekmények elkövetőivel szemben. Annak ellenére, hogy Magyarország mind gazdasági, mind jogi szempontból komoly változásokon ment keresztül 1989 óta - többek között a büntetőeljárásjogi törvény, a büntetőtörvénykönyv, vagy éppen a pénzügyi felügyeleti rendszer átalakítása, a modern kori kihívásokra reagáló normák beépítése - további lépések szükségesek, ahhoz, hogy sikeresen előzhessük meg azt, hogy a Globex-hez hasonló társaságok megkárosíthassák az állampolgárokat, illetve az államot. Az eredményes fellépés záloga a széleskörű társadalmi együttműködés és elköteleződés, valamint a hatékony és következetes igazságszolgáltatás párosítása.²⁵

Érdemes kitérni a nyugati gazdasági minta és az abból folyó veszélyek mellett a technológiai fejlődés okozta kihívásokra is. Ezek alatt azt értem, hogy a büntető anyagi jogban olyan új tényállások jelennek meg, mint például a kiberbűnözés legújabb formái, mint például az információs rendszer felhasználásával elkövetett, vagy a készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel kapcsolatos bűncselekmények. Az ezekhez kapcsolódó bizonyítékok felkutatása az igazságszolgáltatás számára rendkívüli nehézségeket okozhat. A digitális bizonyítékok felderítése, lefoglalása és tárolása komoly szakértelmet, megfelelően felszerelt apparátust kíván meg.

---

²⁴ erről lásd részletesebben például Tóth Dávid, „Kockázatelemzés egyes gazdasági bűncselekmények kapcsán” *Büntetőjogi Szemle* 8: 1 108-114. (2019): 7., továbbá Tóth Dávid és Gáspár Zsolt, „Nemzetközi bűnügyi együttműködéssel összefüggő nehézségek a kiberbűnözés területén” *Büntetőjogi Szemle* 9: 2 140-150. (2020): 1-7. , valamint Szívós Alexander Roland, „Az áfalevonási jog megtagadásának egyes gyakorlati kérdései” *Kúriai Döntések: Bírósági Határozatok: A Kúria Lapja* 70:10 1672-1677. (2022): 3-6.

²⁵ Inzelt, „Gazdasági Bűnözés Főbb Jellemzői Magyarországon a Rendszerváltás Után” 1.

Jellemzője a kiberbűnözésnek, hogy nem ismer határokat, ebből adódóan nemzetközi tényállási elemek is színesíthetik az eseteket, így az említett nemzetközi együttműködés iránti igény, az ilyen bűncselekmények természetéből adódóan megsokszorozódik.²⁶

4. Nemzetközi fellépés a gazdasági bűncselekmények ellen

Már 1973-ban Stockholmban az Európai Igazságügyi Miniszterek 8. Konferenciáján, felvetésre került, hogy a gazdasági bűnözés korábban nem ismert - elsősorban nemzetközi - formái egységes fellépést sürgetnek.²⁷ 1989-ben a párizsi gazdasági csúcstalálkozón részt vevő nemzetek, Kanada, Franciaország, Németország, Anglia, Olaszország, Japán és az Amerikai Egyesült Államok egyhangú határozattal egy kifejezetten a pénzmosás elleni küzdelem céljára létrehozandó nemzetközi szervezet, a Financial Action Task Force on Money Laundering (Pénzügyi Akció Feladat Csoport, rövidítve: FATF) felállításáról döntöttek. A szervezet elsődleges feladata az egyes országokban kimunkált nemzeti programok összehangolása és a hatóságaik közötti kapcsolatok erősítése volt. Ezt követően az Európai Közösség tagállamainak miniszterei elfogadták a „Pénzmosás megelőzése” elnevezésű EK-direktívát 1991-ben.²⁸ Az Európai Unió élen járt a gazdasági bűnözés elleni harcban. Az Európai Bizottság Főtitkárságán belül létrehozták a Csalás Elleni Koordinációs Egységet (UCLAF). Az UCLAF együttműködik a csalás elleni tagállami hatóságokkal és biztosítja számukra a több tagállamot érintő szervezett csalások elleni fellépéshez szükséges segítséget és koordinációt. 1999-ben pedig életre hívták az Európai Csalás Elleni Hivatalt (OLAF). Az OLAF megbízatása értelmében vizsgálati hatáskörét függetlenül gyakorolja. 2021 júniusában felállításra került az Európai Ügyészség, amely szerv még összehangoltabb módon és hatékonyabban tud fellépni a bűncselekményekkel, így a gazdasági bűncselekményekkel szemben is.²⁹

5. Záró gondolatok

A tanulmányban azt kívántam bemutatni, hogy a gazdasági bűnözésnek milyen tendenciái voltak és vannak, kiemelve a magyarországi környezetet. Áttekintettem a témához kapcsolódó fogalmi alapvetéseket, továbbá vázolta a gazdasági bűncselekmények rövid történetét a rendszerváltást követő időszakra koncentrálva, egészen napjainkig. Elhatároltam a gazdaság és a vagyon elleni bűncselekményeket az átláthatóbb és tisztább írás érdekében.

A tanulmány során megállapításra került, hogy a piacgazdaság betörése újfajta társadalmi és jogi, szabályozói hozzáállást kívánt. A kapitalista gazdaság

---

²⁶ Tóth és Gáspár, „Nemzetközi bűnügyi együttműködéssel összefüggő nehézségek a kiberbűnözés területén” 1–2.

²⁷ Tóth, Gazdasági bűnözés és bűncselekmények, 23.

²⁸ Kereszty Béla, „Gazdasági Bűnözés, Feketegazdaság és pénzmosás” *Juridpol* 048. 137-150., 143.

²⁹ Europa.eu, „European Anti-Fraud Office” Letöltve: 2022.12.08. https://anti-fraud.ec.europa.eu/about-us/history_hu

térnyerésével eddig nem látott mértékű kihívásokkal találta szembe magát a magyar jogalkotó, és ezen kihívásoknak sajnos csak részben tudott megfelelni. Azt azonban meg kell jegyeznünk, hogy az ország történelmi, földrajzi és kulturális tényezői lehetőségeket és egyben korlátokat is szabtak a gazdasági bűnözés elleni küzdelemben mind a nyomozóhatóságok, mind pedig a jogalkotó, valamint az igazságszolgáltatás oldalán.

A kutatás alatt arra a következtetésre jutottam, hogy számos olyan tényállás van, amelynek nem csak felsőbb bírósági, de alsóbb szintű bírósági gyakorlata sem létezik, valamint olyanok, amelyek esetében a hosszú évtizedek során kiforrott gyakorlatról beszélhetünk. A bűncselekmények nagy többsége azonban természetesen e két véglet között és igen változatos skálán helyezhető el. A képet tovább differenciálja, hogy olyan bűncselekmények, mint pl. adócsalás is - amely ugyan mindig büntetendő volt, és amelynek széleskörű, nagy az irodalma és a gyakorlata - a mögöttes gazdasági jelenségek és az igazgatási (adóügyi) környezet állandó változása folytán újabb és újabb kihívások elé állítják a jogalkalmazót.³⁰ Csakúgy, mint a kiberbűnözés legújabb alakzatai, amelyek a megfelelő technológiai háttértudás mellett nagyfokú nemzetközi együttműködést is igényelhetnek.

A büntetőjogi eszköz- és szankciórendszer a gazdasági bűnözés szükségszerűen megújuló, a korábbiaktól eltérő formáira gyakran elkésetten és inadekvát módon reagál. Az írással igyekeztem bepillantást nyújtani a korábbi és jelenlegi gazdasági bűnözési környezet elemeibe, az előttünk álló kihívásokba. Az írás folytatását egy következő cikkben abszolút szükségesnek találom, mert egy összehasonlító elemzés keretében a nemzetközi jó gyakorlatokat kiszűrve hasznos információkat szerezhet a magyarországi viszonyok előbbre vitelét segítve. Egyértelműen látható, hogy a fejlett nyugati társadalmakban hatékonyabb és erőteljesebb fellépést eredményeznek a gazdaságot, az állami és közvagyonot sértő magatartások. Éppen ezért érdemes elmélyülni az ottani eszközrendszer vizsgálatában.

---

³⁰ Molnár Gábor, *Gazdasági bűncselekmények* (Budapest: ORAC Kiadó, 2009) 17.

Irodalomjegyzék

- Balog, Ádám. „Adóelkerülés és rejtett gazdaság Magyarországon” *Közgazdaság* 4. (2014): 15-30.
- Bujtár, Zsolt és Kecskés, András. „A felelős társaságirányítás gyakorlata és tanulságai a Quaestor-botrány esetében” *Controller Info* 8: 3 (2020): 47-52.
- Gönczöl, Katalin, Korinek, László, Lévy, Miklós, szerk. *Kriminológiai Ismeretek: Bűnözés, Bűnözéskontroll*. Budapest: Corvina kiadó, 1999.
- Investopedia. „Bernard Madoff – Ponzi-scheme” Letöltve: 2023.01.04. <https://www.investopedia.com/terms/b/bernard-madoff.asp>
- Inzelt, András. „Gazdasági Bűnözés Főbb Jellemzői Magyarországon a Rendszerváltás Után” Letöltve: 2023.01.24. <https://doi.org/http://hdl.handle.net/10831/34898>.
- Kecskés, András. *Felelős társaságirányítás (Corporate governance)*. Budapest: HVG-ORAC, 2011.
- Kereszty, Béla. „Gazdasági Bűnözés, Feketegazdaság és pénzmosás” *Juridpol* 048. 137-150.
- Mátyás, Szabolcs és Sallai, János. „Kriminálgeográfia” In: Ruzsonyi Péter szerk. *Tendenciák és alapvetések a bűnügyi tudományok köréből*. Budapest: Nemzeti Közszerzői Egyetem, 2014.
- Mátyás, Szabolcs. „Magyarország általános bűnözés földrajzi helyzete” *Hadtudományi Szemle*, 4. (2017): 497–505.
- Molnár, Gábor. *Gazdasági bűncselekmények*. Budapest: ORAC Kiadó, 2009.
- Ószabó, Attila és Vajda, Éva. „A luxusvella nem apácázárda (A Globex-sztori)” *Élet és Irodalom* 8-9. szám (1999)
- Pusztai, László. „A gazdasági bűnözés” In: Gönczöl, Katalin, Korinek, László, Lévy, Miklós szerk. *Kriminológiai Ismeretek: Bűnözés, Bűnözéskontroll*. Budapest: Corvina kiadó, 1996.
- Szilovics, Csaba. *Csalás és jogkövetés az adójogban*. Budapest: Gondolat Kiadó, 2003.
- Szívós, Alexander Roland. „Az áfalevonási jog megtagadásának egyes gyakorlati kérdései” *Kúriai Döntések: Bírósági Határozatok: A Kúria Lapja* 70:10 (2022): 1672-1677.
- Torkos, Matild. „A Globex-ügy fejleményei: Lökéshullámok (magyar nyelven)” *Magyar Narancs*, (1999)
- Tóth, Dávid és Gáspár, Zsolt. „Nemzetközi bűnügyi együttműködéssel összefüggő nehézségek a kiberbűnözés területén” *Büntetőjogi Szemle* 9: 2 (2020): 140-150.
- Tóth, Dávid. „Kockázatelemzés egyes gazdasági bűncselekmények kapcsán” *Büntetőjogi Szemle* 8: 1 (2019): 108-114.
- Tóth, Mihály. „A Gazdasági Bűnözés És Bűncselekmények Néhány Aktuális Kérdése.” *MTA LAW WORKING PAPERS* 2, no. 4 (2015): 1–21.
- Tóth, Mihály. *Gazdasági bűncselekmények az alakuló joggyakorlatban*. Budapest: ELTE Jogi Továbbképző Intézet, 1996.

- Tóth, Mihály. *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények*. Budapest: KJK-KERSZÖV, 2000.
- Wiener, A. Imre. *A gazdasági bűncselekmények*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1986.

Idegen nyelvű tanulmányok

Mahoro Jean Claude Geoffrey* – Liabilities for Medical Negligence and Malpractice in Rwanda: A Comparative Analysis

Reviewer: Dr. Dávid Tóth Ph.D.

Abstract

Medical malpractice has been a global issue due to its immeasurable socio-economic effects. Various countries have established mechanisms to address negligence and malpractice claims by establishing special agencies designated to settle those claims under the no-fault compensation system. In the case of Rwanda, there is no unique mechanism to address this problem. The victims of medical errors petition the ordinary civil courts pursuing compensation based on tortious principles. Although there is an effort to bring the alternative compensation scheme into play, the alternative dispute resolution (ADR) compensation system has not yet been embraced in medical malpractice. However, the courts have adopted the court-annexed mediation of two forms: pretrial conference and judge-facilitated mediation. With a doctrinal approach, the researcher analyses the enforceability of laws and principles of law to substantiate medical liability. With a comparative view, he evaluates the status of medical liability with various court decisions in Rwanda and other jurisdictions in the OECD such as the UK, the USA, France, Australia, and Canada. The research findings reveal that medical malpractices appear in various forms and sizes. They constitute a threat to human lives and an economic burden to countries, communities, and health care providers. Besides, apart from a fault-based compensation scheme, which entails tort and vicarious liabilities, corporate hospital liability, and criminal liability, Rwanda can adopt a no-fault compensation scheme to be applied in medical malpractice litigations. As recommendations, the no-fault compensation systems and ADR mechanisms have been proposed to settle medical malpractice complaints for their voluntariness and cost and time effectiveness. The research also recommends the Government of Rwanda to adopt a unique medical liability law and raise public awareness about other remedial processes other than traditional court proceedings to reach an ideal health care system. Essentially, medical market participants must adhere to medical ethical standards of care, consumer protection laws, and patient health care rights to ensure the best possible medical practice.

Keywords: medical malpractice, medical liability, health care professional, ADR.

---

*PhD Student at University of Pécs, Faculty of Law, Criminology and Penal Execution Law Department

1. Introduction

Accidental injuries and deaths have been and will always be considered a threat to human beings. However, their cruelty tends to be alleviated when there is someone to be blameworthy for having provoked it. The exact situation occurs when a medical professional committed a mistake which can result in irreparable damage. In this regard, medical negligence places a financial burden on states,¹ healthcare practitioners, and the broader society by resulting in thousands of avoidable iatrogenic injuries and fatalities.² Saks and Landsman view the iatrogenic injuries and fatalities as a pandemic that needs to be adequately treated.³

Medical negligence and malpractice have been cross-cutting issues in Rwanda.⁴ Despite the duty of care imposed on medical professionals and the health-related rights secured under various international and national legal instruments, cases of medical malpractice and negligence kept rising in Rwanda. Various scholars have found the main factors contributing to medical negligence and malpractice to include the scarcity of medical practitioners; health priorities; poor training of practitioners; law deficit; and public ignorance.^{5,6} However, it is still under debate whether a medical professional is subject to liability for medical errors incurred while on duty and if there are cases in which it should be invoked in particular. Also, there is contention over the nature of liability that should be imposed and the appropriate level of liability. With a doctrinal approach, this work attempts to respond to those queries. The study claims that medical liability is a complex phenomenon. For that reason, the researcher investigates the medical liability strategies applicable in various jurisdictions to determine what might be permissible in Rwanda.

2. Definitions and concepts

This part discusses various concepts including medical negligence, medical malpractice, defensive medicine, and cost-benefit standards to enlighten the readers of this work. For this research, the terms “health care professional”, “medical professional”, and “physician” are used interchangeably to not only mean a medical doctor but also to include all health caregivers who can administer a medical

---

¹ Saša Nikšić, “Understanding Medical Liability,” in *Legal and Forensic Medicine*, ed. Roy G. Beran (Springer, 2013), 691, 701–2, https://doi.org/10.1007/978-3-642-32338-6_53.

² Femi Oyeboode, “Clinical Errors and Medical Negligence,” *Medical Principles and Practice* 22, no. 4 (2013): 326, <https://doi.org/10.1159/000346296>.

³ Stephan Landsman Michael J. Saks, “IOM and Public Disclosure of the Error Problem—To Err Is Human,” in *Closing Death’s Door: Legal Innovations to End the Epidemic of Healthcare Harm* (Oxford University Press, 2021), 18–20, <https://academic.oup.com/book/39191/chapter-abstract/338674684?redirectedFrom=fulltext>.

⁴ “Medical Malpractice: An Ongoing Crisis,” *The Rwandan* (Kigali, November 2020), <https://www.therwandan.com/medical-malpractice-an-ongoing-crisis/>.

⁵ Nathan Cortez, “A Medical Malpractice Model for Developing Countries ?” 831, no. 2004 (2010): 221.

⁶ Rosine Ishimwe, “Assessment of the Status of Medical Negligence and Malpractice in Musanze District, Rwanda” (University of Kigali, 2021).

procedure, medical treatment or other medical act to a patient including a medical doctor, surgeon, nurses, midwife, obstetrician, and orthopaedist. It should be noted that this is not an exhaustive list. Besides, “health care provider” does not only mean any one of the listed above but also the health service-providing institution.

2.1. Medical negligence

Medical negligence refers to an act or omission by a health care professional in derogation of standards of the medical profession, which can result in injury or death of a patient.⁷ Medical negligence arises when an injury occurs as a result of the inattention of a medical professional or medical institution. Although it is hard to define medical negligence because of a cost-benefit standard in the medical market that causes an imbalance in health care service delivery,⁸ it entails all circumstances in which medical professionals fail to adhere to standards of care. In other words, when the health care provider’s action or omission does not meet the medical ethics and standards of care constitutes medical negligence.

2.2. Medical malpractice

Medical malpractice takes place when an injury or death is resulting from an unintentionally negligent act that could otherwise be avoidable. Patrick Lingibé has defined medical malpractice as “any act, emanating from the caregiver, having caused abnormal damage about the foreseeable evolution of the patient's state of health.”⁹ Assessing medical malpractice mainly relies on the custom of the medical profession underpinned in ‘due care’. Medical malpractice is also known as ‘substandard health care’ or simply medical error. This can result from the negligence of a hospital or physician. Medical malpractice encompasses diagnostic errors, inadequate patient treatment, and lack of aftercare or unsuitable health management. One can concede, though, that the nature of the medical treatment itself occasionally leads to medical harm.

2.3. Defensive medicine

Patient safety is one of the greatest challenges modern medicine is facing.¹⁰ This is associated with medical malpractice systems that are believed to be the driving factor.

---

⁷ Open Access, “Legal Perspectives on Liability for Medical Negligence and Malpractices in Nigeria,” *The Pan African Medical Journal*, 2020, 1–9, <https://doi.org/10.11604/pamj.2020.35.44.16651>.

⁸ Cost-benefit standard brings an imbalance between the wealthy people and the poor. Thus, people with financial capacity with have access to the best health care services comparing to the poor.

⁹ Patrick Lingibé, “The Medical Error Responsibility of the Health Professional,” 2018, <https://www.village-justice.com/articles/erreur-medecale,29911.html>.

¹⁰ Katharine A. Wallis, “No-Fault, No Difference: No-Fault Compensation for Medical Injury and Healthcare Ethics and Practice,” *British Journal of General Practice* 67, no. 654 (2017): 38–39, <https://doi.org/10.3399/bjgp17X688777>.

Indeed, if a health care giver is found to have caused an injury to a patient, he would face some disciplinary, civil, or criminal repercussions. For that reason, medical practitioners tend to steer away from medical procedures with high risks and probability of success by administering unrisky ones with lesser chances of success to avoid future malpractice lawsuits. This is ‘defensive medicine’.¹¹

The factors influencing defensive medicine include the rise of malpractice lawsuits and compensation,¹² increased patient demands, a shortage of resources, workloads, and abuse of medical standards of care. However, it is noted that defensive medicine seeks to avoid future medical malpractice claims stemming from medical treatments that would or would not have been provided by a medical provider in the absence of such an avoidance.

2.4 The cost-benefit standards in healthcare

Before attaining the legal aspect of health care malpractice, it is better to understand the logic behind the existing imbalance in health care services. This goes together with the influence of other actors that dictate the market forces in the health sector. The power of money of health care insurance firms and pharmaceutical companies gives them indirect control over the health care sector while their goals are not compatible with the main those of healthcare.¹³

Although it is hard to quantify the morbidity into economic gain, a simple example can put it into context. In the normal course, the ideal customer is the one who pays a handsome of money regularly. Thus, if businessman **A** has a restaurant that client **B** regularly attends with his friends who always make choices of expensive dishes, **B** will be given priority in comparison to client **C** who also comes often but buy a simple dish. The priority means the type of customer care and service **B** will be offered. This exemplifies the imbalance in the health care services provided because of the cost-benefit standards. The provision of health care services depending on patients’ financial capacity detracts the role and essence of healthcare. For example, patients do not have the same financial capacity or are affiliated with health care insurance firms with different financial means, which sets restrictions on the accessibility of medical benefits under their policies.

The issue of cost-benefit standards invokes three inquiries: “what?”, “when?”, and “to which extent?” Trying to address the first question ‘what’, indeed, the best hospitals or clinics are not afforded by everyone. Only a few people with financial capacity

---

¹¹ Ponniah Thirumalaikolundusubramanian, Meenakshisundaram Ramachandran, and Subramanian Senthilkumaran, “Ethics, Legality, and Education in the Practice of Cardiology,” in *Heart and Toxins* (Elsevier, 2015), 604, <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-416595-3.00023-2>.

¹² Daniel P. Kessler, Nicholas Summerton, and John R. Graham, “Effects of the Medical Liability System in Australia, the UK, and the USA,” *Lancet* 368, no. 9531 (2006): 242–45, [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(06\)69045-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(06)69045-4).

¹³ Stephen Hill et al., *Professional Responsibility: The Fundamental Issue in Education and Health Care Reform*, ed. Douglas E. Mitchell and Robert K. Ream, *Value in a Changing Built Environment*, 4th ed. (New York: Springer, 2017), <https://doi.org/10.1007/978-3-319-02603-9>.

and/or those covered by high-end insurance plans can afford high-quality medical care offered by the greatest hospitals or medical clinics. Besides, while some medicines are generic, some specialities can only be recommended by specialist physicians. It is more likely that people with financial constraints will meet nurses at health centres where there are no doctors (in many developing countries) or general practitioners who are not permitted to prescribe speciality medication.

The second question “when” goes hand in hand with the first one. This comes whenever medical services are required. As a result, a patient who lacks the financial means to pay for an ambulance ride and additional care will not be referred in the event that a medical situation arises that calls for a referral to the appropriate referral hospital.

Getting to the final query, “to what extent?” which is also closely related to the previous two, there are circumstances in which health care seekers with financial constraints are covered by community-based insurance¹⁴ wherein they can only benefit from various services offered by hospitals upon physician referral. In addition, despite the doctor's recommendation, this form of insurance policy is restricted to a few basic and generic pharmaceuticals from the health centres and cannot cover certain kinds of medications and medical services at the referral hospital.

In line with the analysis above, people who face financial hardship often experience more medical negligence and malpractice because of the type of treatment they undergo. Also, the majority of those persons who did not receive a formal education that would have allowed them to exercise their rights are probably in that group and frequently have medical issues.¹⁵

3. The status of medical malpractice

Medical negligence and malpractice constitute an economic burden to health care providers and communities of many countries.¹⁶ The British Medical Association (BMA) estimated 440,000 fatalities a year and 1,200 fatalities a day of medical errors,¹⁷ which translates to the third global leading cause of death with 62 per cent of the death toll in hospitals. Although McGill University claimed these numbers to

---

¹⁴ Saya & Kunda Kalisa, Musange, David, “The Development of Community-Based Health Insurance in Rwanda: Experiences and Lessons,” *University of Rwanda, Msh, the Rockefeller Foundation* 1, no. March (2016).

¹⁵ Gopinath Shenoy, “Actionable ‘Deficiencies’ in Medical Practice,” *Journal of Gynecological Endoscopy and Surgery* 2, no. 1 (2011): 25, <https://doi.org/10.4103/0974-1216.85276>.

¹⁶ Oyebo, “Clinical Errors and Medical Negligence.”

¹⁷ Davis Levin Livingston, “The Importance of Medical Malpractice Awareness Month,” 2019, <https://www.davislevin.com/blog/2019/july/the-importance-of-medical-malpractice-awareness-/>.

be exaggerated,¹⁸ the seriousness of this avoidable issue has been repeatedly documented.¹⁹

The present rise in medical malpractice is a result of both the development of technology and an educated society, where patients' information is more likely to be shared online, as well as the advancement of the health care field, which has enabled the ability to treat certain complicated diseases that were previously incurable. Besides, one cannot ignore the evolution of using sophisticated machines in medical procedures while they are always associated with risks. Yet, since access to medical information and remote physicians has become easier because of the advancement of technology, there is also another spectrum where people are more likely to adopt self-medication behaviours. They can look for physicians when they find it necessary in some cases. This is a bad habit as it not only decreases the role of professional health care providers but also develops various health-related problems including weakening the body's immunity system and drug resistance.

3.1. Medical malpractice in the Rwandan medical system

On several occasions, cases of medical malpractice and negligence have been documented in Rwandan courts of law. This problem has been recently underscored by the Rwandan Parliament's Public Accounts Committee (PAC) for impoverishing the government. Various health care providers have been held to account by courts for medical malpractice and/or negligence. Those are, among others, the Rwanda Ministry of Health, Rwanda Biomedical Center (RBC), and hospitals including La Croix du Sud Hospital; King Faisal Hospital; and Rwanda Military Hospital; Byumba District Hospital, to mention but a few.

The actions or inactions of some health care providing bodies' personnel have resulted in iatrogenic injuries²⁰ or death of patients in Rwanda. This has increased civil claims and raised public concern. Those cases include child injury or death upon birth; mother's injury or maternal death in childbirth; unnecessary surgery and ablation or resection; surgical errors; premature discharge; offensive language; improper medication or dosage;²¹ disregarding the patient history; disclosure of the patient's confidentiality/personal data; diagnostic errors; mistreatments of dead human bodies; to list but a few. While many cases have not been documented by any competent organ due to a lack of information and proof, few cases with pieces of evidence have been

---

¹⁸ Medical Error Is Not the Third Leading Cause of Death, <https://www.mcgill.ca/oss/article/critical-thinking-health/medical-error-not-third-leading-cause-death>

¹⁹ Helen Hogan et al., "Avoidability of Hospital Deaths and Association with Hospital-Wide Mortality Ratios: Retrospective Case Record Review and Regression Analysis," *BMJ (Online)* 351, no. February (2015): 1–6, <https://doi.org/10.1136/bmj.h3239>.

²⁰ a damage of tissue or organ resulting from medical procedure, pharmacotherapy, or other medical act, that has not adequately served its purpose.

²¹ King Faisal Hospital v. Kamatenesi Jovia, Case No RCA 00056/2016/HC/KIG - RCA 00057/2016/HC/KIG (2016).

successful in the Rwandan courts and hold liabilities on convicted medical professionals.²²

Moreover, various health care providers justify their responsiveness as a result of the Rwandan health system's vulnerability presenting some gaps that can contribute to the existing issues of negligence and malpractice. In this context, the training for medical professionals is appealed not to be in proportion to this rapidly growing sector. Besides, the complexity of the medical sector's settings has left doctors in an unprecedented dilemma. There is top-down poor planning in the medical system. For instance, the hospital creates projections regarding the number of patients that must be treated per day, which leads to the treatment of patients based on the quantity rather than their different conditions. This affects the quality of care that a caregiver owes a patient. Besides that, medical personnel complain that their rights are not upheld while having a responsibility to protect the patient's rights as well.

Behind the medical training, there are other issues that potentially affect the health care services. For example, hospital structures are not implemented due to various factors, which lead to a shortage of medical personnel, particularly in public hospitals. Due to a backlog of work, nurses work an extensive number of hours. It can also contribute to medical malpractices. This generally relates to the shortage of medical reagents and other pieces of equipment in various health centres in Rwanda. These challenges for medical professionals are caused by medical bureaucracy and the drawn-out procedure of procuring medical supplies.

The shortage of salaries for medical practitioners and medical pieces of equipment has raised a fight between doctors and medical insurers. Doctors' deeds go with the will of the insurers and pharmacists. On various occasions, doctors request approval from insurers to prescribe medicine to a patient. The latter's approval undermines the doctors' role. In other words, a doctor will transfer a patient to another hospital not because it is an appropriate option, but, by considering the power of money to ensure whether the insurer will cover the bill of the undergone medical services. Thus, medical clinics will choose to do less and refer a patient to other health providers to reduce the risk of closing doors.

In addition, physicians cannot record any medical error that might have worsened the patient's situation or even resulted in death as it could be self-incrimination. For that reason, when the patient's case turns into a lawsuit, the judicial organs could not easily find sound patient records leading to the case at hand. Besides, medical personnel tend to hide information for the sake of their fellow workmate. It even becomes simple for them when a patient does not possess papers issued by that health care provider in question mostly where Electronic Medical Records (EMR) are not utilized. The experts' opinions are mainly the basis for ascertaining the negligent physician's fault. This problem complicates the means for seeking remedies for medical malpractices on the side of the victims or their relatives. To solve this, the Rwandan health care system would reform its medical policy and regulatory frameworks to embrace no-fault compensation.

Despite the health system's vulnerability and other raised medical concerns, health care providers whose actions or inactions prejudice the medical ethics principles and

---

²² Nyirabatesi Laurence v. King Faisal Hospital, Case No RCAA 00073/2018/CA (2019).

health care consumer safety standards can be held liable for medical malpractice and negligence following various approaches and theories.

4. Medical liability and its logic

Before assessing the logic of medical liability, it is worthy to briefly answer the following question although further details will be provided throughout the next discussions. When a physician is at fault? The physician is at fault when he has failed to observe the standards of care. Such a failure can include misdiagnosis and administering the wrong or unnecessary procedure or treatment to a patient. The health care provider is also at fault when he has not respected the patient's rights.²³ The physician's fault can be the result of his negligence, lack of skill, lack of proper information, communication breakdown, and health bureaucracy.

Danzon argues that the liability of healthcare service providers can encourage the most effective treatment for patients.²⁴ Nonetheless, there will be a clash between medical experts and compensating authorities if all medical injuries remedial measures focus on economic compensation. Such compensation would prioritise the future quality of health care in addition to the financial loss already suffered. All forms of liability ultimately seek to prevent medical malpractice by giving victims of medical injuries a flexible remedy with successful compensation. As has previously been said, one of the goals of medical liability is to create "deterrence," whereby medical practitioners are required to tread cautiously in their professional endeavours in order to prevent medical errors that subject them to liability.

Several strategies could be employed to hold those medical practitioners accountable for medical negligence and malpractice. Depending on the circumstances and severity, the liability may be either civil or criminal. Moreover, organisations that provide healthcare services may be held accountable for the faults and negligence of their employees or agents as a result of contract violations,²⁵ fiduciary breaches, and patient rights violations. In the case of medical negligence, they can also be liable under tortious principles within the context of tort law whose purpose is to prevent unacceptable and detrimental social behaviour by keeping professional ethical values and practice standards, as well as establishing normative standards of responsibility.²⁶ Following those possibilities, there are various principles, theories, and concepts under which medical liability can be established.

---

²³ Pr Herman Nys, "REPORT ON MEDICAL LIABILITY IN COUNCIL OF EUROPE MEMBER STATES: A Comparative Study of the Legal and Factual Situation in Member States of the Council of Europe Professor in Medical Law Universities of Leuven and Ma" (Strasbourg, 2005).

²⁴ Danzon M. Patricia, "Liability For Medical Malpractice," *Journal of Economic Perspectives* 5, no. 3 (1991): 52–53, 64–65.

²⁵ St-Jean v. Mercier, [2002] 1 S.C.R. 491, 2002 SCC 15.

²⁶ Edwin Durbin, "Torts – Nature of Tort Law and Liability," THOMAS REUTERS WESTLAW CANADA, accessed November 28, 2021, <https://www.westlawcanada.com/academic/ced/torts>.

5. Remediation forums

5.1. Court litigation

Courts have been the most judicial forums to deliver justice to the disputants. However, private dispute settlement mechanisms have been developed and enhanced in many jurisdictions to adjudicate civil matters timely with cost-effectiveness. The court is an autopoietic entity.²⁷ Depending on the judicial system, the court applies the law with recognized principles of law. It can independently interpret the law and create precedents to which it will refer in future. However, it could recognize the relevance of the works of eminent legal scholars. Ordinary civil courts can adjudicate medical negligence and malpractice cases with various approaches. Courts can try medical malpractice cases by applying tort law, the law of contract, or criminal law. In Rwanda, victims of medical negligence and malpractice still rely on civil law courts when they are filing their claims for medical liability.

Although courts are believed to deliver procedural justice, the proceedings take a long time. This raises a concern about dissatisfaction with the administration of justice, which is well framed in the famous phrase “a delayed justice is a denied justice”. However, courts are not the sole forum for handling medical negligence and malpractice cases. Alternative dispute resolution (ADR) has been developed to deal with administrative, civil, and commercial matters in many jurisdictions including Rwanda by delivering restorative justice to the disputants.

5.1.1. Judicial approaches leading to medical liability

Courts have developed various approaches based on which victims of medical negligence and malpractice can petition the court. Among others, the main liability systems such as fault-based approaches, vicarious liability, corporate liability, and criminal liability are discussed in this section.

5.1.1.1. Fault-based liability system

A medical negligence claim is principally founded on a tortious principle rooted in the famous precedent between Mrs. Donoghue and Mr. David Stevenson in 1932.²⁸ With this landmark precedent, Lord Atkin established the negligence law and the duty to take reasonable care.

No person can be held liable in tort unless the act or omission with which he or she is charged was a breach of a duty owing by that person to the plaintiff or to a class to which the plaintiff belongs, and the plaintiff has suffered individual damage therefrom.²⁹

---

²⁷ Anthony Beck, “Is Law an Autopoietic System?,” *Oxford Journal of Legal Studies* 14, no. 3 (1994): 406–8, <https://doi.org/10.1093/ojls/14.3.401>.

²⁸ Lords. Donoghue V Stevenson. (1932) AC, 562

²⁹ Durbin, “Torts – Nature of Tort Law and Liability.”

As it is well summarized in the above excerpt, to establish a case in medical negligence under the tortious principle, there are three things to consider in the context of law: it must be proven that the duty of care was owed; whether there is a breach of that duty of care; and whether the suffered loss or injury was a direct result of a breach of the duty owed.³⁰ In this regard, hospitals through their personnel and ostensible agents who commit themselves to undertake the care and treatment of patients owe them the duty of care. They owe the patient the duty of care in three situations: (a) when deciding whether to undertake the patient's case; (b) when deciding what treatment to administer; and (c) when administering that treatment to the patient.³¹ They are expected to provide the necessary health care and medical treatments with all their knowledge and skills.

Health providers institutions are also expected "not to do anything to harm the patients in any way either because of their negligence, carelessness, or reckless attitude of their staff."³² In this light, a doctor should apply all necessary knowledge reasonably to save the patient at his disposal although he has no obligation of curing him as a result. In case the adverse medical outcome results from the negligence of health care providers, they are liable under the law of negligence.

In some jurisdictions, the standards of liability can be established under three principles: intention, negligence, and strict liability.³³ In Canada, some causes of action require the plaintiff to establish the defendant's intention to cause the former's injury. In the intentional tort, the plaintiff is required to demonstrate the defendant's wish to cause certain consequences for his action or inaction.³⁴ In the same line, the plaintiff can also prove how the defendant would have believed that his action was associated with certain consequences.

Conversely, the onus is not always placed on the plaintiff's shoulders. If he has established the basic elements of the cause of action, the defendant also must disprove his intention to cause harm although there is constrictive intent as a standard of liability in the absence of evidence. Also, the defendant can be held to account for the intentional tort under the transferred intent. For example, the defendant intended to harm an individual **D** but fails and unwillingly harms another person **L**. So, the intention to cause injury to **D** will be transferred to **L** and becomes the cause of the latter's action against the defendant.

Besides, by establishing the defendant's negligence for liability, the plaintiff can only justify the defendant's failure to abide by the standards of care and common medical practice without proving his intention. However, as it has been mentioned earlier, the failure injury incurred must be in the scope of remediable damages as per fundamental elements of the law of tort. It is also important to note that the liability is not always based on the establishment of the defendant's intention or negligence. In some cases,

---

³⁰ Geoff Manley, "What Is Medical Malpractice?" (Atlanta: American Board of Professional Liability Attorneys, 2020), <https://www.abpla.org/what-is-malpractice>.

³¹ M. S. Pandit and Shobha Pandit, "Medical Negligence: Coverage of the Profession, Duties, Ethics, Case Law, and Enlightened Defense - A Legal Perspective," *Indian Journal of Urology* 25, no. 3 (2009): 372–75, <https://doi.org/10.4103/0970-1591.56206>.

³² Pandit and Pandit.

³³ Durbin, "Torts – Nature of Tort Law and Liability."

³⁴ Durbin.

it is sufficient for the plaintiff to prove that his injury is resulting from the defendant's action or inaction. This is another standard of liability under the law of tort known as strict liability. In the UK, tort has five elements: conduct, causation, fault, a duty of care, and injury. However, three of them are major in the context of this research including fault, duty of care, and injury.³⁵ They are the most common in many jurisdictions.

From the basic principles underpinning the law of negligence, there should be further observations apart from the fault, damage, and causal link. This is because the objects constituting harm vary case by case. Indeed, the victim should have incurred physical or mental harm. This is understood as a deleterious change in the original physical or mental status of the patient. Besides, this change must be impairing or ruining the functional role of the tissue of the organ or the life of the person. In the context of medical liability, an organ or tissue might have been negligently damaged so that it can no longer serve its role apart from the change of its physical characteristic.³⁶ To be precise, the physical change might not be noticeable while the damage has occurred. This is reflecting the role of that tissue or organ which is dysfunctional resulting from certain medical treatments. However, in all circumstances, the degree of compensation depends on the degree of harm that the victim has suffered.³⁷

Without the above analysis, some patients could be victims of medical treatments that leave unwanted scars or physical change (including plastic deformation) which is the nature of such treatments. This calls a Latin maxim "*minimis non curat lex*", to mean that court does not deal with small acts or unimportant things for which a sound person would not be complaining.

5.1.1.2. *Bolam Test*

The "Bolam test" originates from the famous 1957 case of *Bolam vs Friern Hospital Management Committee*. In this case, Mr. Bolam voluntarily underwent electro-convulsive therapy in a mental health institution which was under the control of the Friern Hospital Management Committee. After Bolam suffered serious injuries, he sued the Committee seeking compensation for being negligent as they did not do three things: muscle relaxation before the procedure; body control during the procedure, and disclosure of the associated risks. After noting the expert witnesses, the court did not decide in favour of Bolam because the muscle relaxant medication and the manual restraint could have increased the risks. In addition, the court confirmed that disclosing all risk-related information to patients was not common practice in the medical profession. With this case, the court established the assessment rule of reasonable standards of care in cases involving medical professionals. This rule is underpinned by the custom of the medical profession which is also considered 'the

---

³⁵ David Simonsz, "In Search of International Tort Law: Civil Liability of Arms Manufacturers for Indirect Sales to Embargoed Conflict Zones" (2007). p. 26.

³⁶ Christian Witting, "Physical Damage in Negligence," *Cambridge Law Journal* 61, no. 1 (2002): 189–92, <https://doi.org/10.1017/S0008197302001587>.

³⁷ Victor Tadros, "What Might Have Been," in *Philosophical Foundations of the Law of Torts*, ed. John Oberdiek (Croydon: Oxford University Press Inc., 2019), 171–73.

standard of a responsible body of medical opinion'.³⁸ That is to mean, if a physician has worked to the extent that meets the reasonable standard of care, he will not be held to account for any medical negligence. In the opposite situation, the physician should be held liable.

It is better to note that the Bolam test was applied in different cases and adjusted to the situation at hand. In this light, the current medical practice dictates hospitals disclose all possible risks of any medical procedure or treatment. Should they fail to do so, they are held liable for being negligent. This recalls the obligations of physicians, the obligation of means. Contrary to the obligation of results that some professionals (e.g: drivers) should have, health care providers are only required to apply their knowledge and skills with due diligence in treating their patients. They are not bound by giving a guarantee of recovery to their clients/patients. For that reason, if an unexpected medical outcome occurs, the doctor will not be liable as long as he has acted under the standards of care.

Nonetheless, the tort-based has been criticised for being time-consuming and expensive, focusing on the medicine-technical and legal issues, and promoting defensive medicine. Besides, Brennan and Mello argued that it incites emotion-provoking behaviour between litigants which leaves psychological scars on the persons involved instead of advancing patient safety.³⁹ The tort-based compensation has other parameters as discussed below.

5.1.2. Vicarious Liability

Under vicarious liability or imputed liability, a natural or juridical person is not only liable for his acts but also for the unlawful acts committed by a third party as long as the same person exercises control over the latter. In the context of medical liability, health care providing institutions will be held liable for medical malpractice and negligence committed by their personnel or ostensible agents when exercising their daily functions. Jean Penneau explains it in the following French passage.

Le dommage est le resultat de la seule faute personnelle du medecin, aucune faute de service n'a, par ailleurs, été commise, mais parcequ'elle a été commise à l'occasion du fonctionnement du service, cette faute, bien que detachable au point de devenir personnelle au medecin, n'est pas depourvue de tout lien du service, il en resulte que la responsabilite du service n'est pas écartée, du moins dans ses rapports avec le patient, à l'égard de qui celui-ci reste debiteurs de l'obligation de reparer le dommage.⁴⁰

---

³⁸ Timms Solicitors, "Clinical Negligence - The Bolam Test," accessed November 21, 2022, <https://www.timms-law.com/clinical-negligence/the-bolam-test/>.

³⁹ Troyen A. Brennan and Michelle M. Mello, "Patient Safety and Medical Malpractice: A Case Study," *Annals of Internal Medicine* 139, no. 4 (2003): 272.

⁴⁰ Jean Penneau, *La Responsabilité Du Medecin*, ed. Dalloz, 2nd ed. (Paris, 1996).

5.1.2.1. Liability resulting from the employer-employee relationship

Vicarious liability has been applied to employing corporations in different jurisdictions including France under tortious principles.⁴¹ In case the principal's direct liability can be established, the victim does not have any task to identify the individual agent whose fault the damage has occurred. Instead, he can take direct action against the principal.⁴²

The victim of medical error has more options in taking legal action for damages. The patient can choose to lodge a lawsuit against the employer alone. In the case, however, the French Court of Cassation underscored that it is unnecessary to identify the negligent employee from others for his employer to be convicted.⁴³ With this logic, a health-providing corporation will be held liable for its employees and ostensible agents. The rationale of offering offended victims the possibility to seek reparations from the employer is traditionally understood as guaranteeing solvency.⁴⁴ It should be noted three conditions should be met for the employer to be liable for his faulty employee including subordination relationship, personal fault of an employee, and absence of the employee's abuse of function or exceeding of assigned duty.⁴⁵

The Rwandan Intermediate Court of Gasabo, at the first instance, decided a case in which King Faisal Hospital and Rwanda Military Hospital were found guilty of medical malpractice.⁴⁶ While Rwanda Military Hospital was found guilty of performing mastectomy based on another hospital's report instead of conducting their own diagnosis and clinical judgement, King Faisal Hospital was held liable due to that medical report of Prof. Dr. Kyonkunda Lynnette who was serving it as the medical consultant. It has been underscored by the appellate court that King Faisal Hospital should be liable for its employee whose medical malpractice (wrong diagnosis) resulted in M.A.'s harm.⁴⁷ By applying the "but for" test, the court stated that if there has not been a wrong diagnosis of breast cancer by King Faisal Hospital, the patient M.A. should have not lost her breast. In addition, if there was no clinical report from King Faisal Hospital affirming cancer, Rwanda Military Hospital could not perform a mastectomy. For that reason, King Faisal Hospital should be accountable for the medical malpractice of her employee as she administered a wrong diagnosis while performing her assigned medical duty.

---

⁴¹ "La Responsabilité Des Commettants (Employeurs) Du Fait de Leurs Préposés (Salariés)," *Www.Documentissime.Fr*, 2013, <https://www.documentissime.fr/dossiers-droit-pratique/dossier-157-la-responsabilite-des-commettants-employeurs-du-fait-de-leurs-preposes-salaries.html>.

⁴² RPR M. CRESPIEN, Court of Cassation, Civil Chamber 2, of March 11, 1971, 70-10.366 (1971).

⁴³ CRESPIEN.

⁴⁴ "La Responsabilité Des Commettants (Employeurs) Du Fait de Leurs Préposés (Salariés)."

⁴⁵ Valérie LEMERLE, "Liability for Employees: The Conditions of the Liability of Employers in Respect of Their Employees," HÉMÉRA Lawyers, 2021, <https://www.hemera-avocats.fr/responsabilite-de-l-employeur-du-fait-de-ses-salaries/>.

⁴⁶ RC 00118/2019/TGI/Gsbo (2021).

⁴⁷ RCA 00125/2021/HC/KIG (2022).

Contrary to the traffic road accident where the victim will be compensated by the insurer of the wrongdoer whose vehicle has injured or killed a third party, the insurance of a medical professional whose acts resulted in a patient's injury or death does not nullify the usual vicarious liability principle.⁴⁸ Thus, the employer is vicariously liable for his employee. It should be well understood that this principle applies when the employee's wrongful conduct was within the course and scope of employment. Thus, the latter's acts were authorized by the employer, or the unauthorized acts were closely related to the authorized acts and can easily consider means of doing those that were authorized.⁴⁹

5.1.2.2. *Involvement of an employee in the abuse of function*

If a physician commits a medical error in course of the assigned duty and for the related purpose, there is a presumption that the work was in the interest of the health care providing corporation to which he belongs and thus any related error should be remedied by the latter. In contrast, a physician will be solely responsible for any malpractice performed outside of his duty without authorization. However, if the physician exceeded the limits of the assigned mission without abusing the office, the employed physician and his employer will be held liable in *solidum*.⁵⁰

As discussed below, if an employee has intentionally committed an offence which harmed the third party, the liability will not be entirely pressed on the employer's shoulder. Instead, the employee will be held liable for his offence while the employer will also be held to account for the failure to exercise effective control over the employee.

5.1.3. *Corporate hospital liability*

Before the introduction of corporate liability theory to hospitals, they enjoyed absolute immunity from liability.⁵¹ There was a perception that they function like charitable organizations in many countries.⁵² On contrary, hospitals and medical clinics are sophisticated profit-making entities.

Apart from individual physicians, health care providing corporations, hospitals, and medical clinics owe patients some duties. Those corporations with legal personality shall be liable for their medical negligence and malpractices under the corporate negligence theory. Under the UK Corporate Manslaughter and Corporate Homicide Act 2007, an organization can be held criminally convicted of corporate manslaughter in the UK following its operations that are managed or organized in a way that causes a person's death and amounts to a gross breach of a relevant duty of care it owes the

---

⁴⁸ McCague Borlack, "Collaborative Care and Vicarious Liability" (Toronto, January 2018), <https://mccagueborlack.com/emails/articles/vicarious-liability.html>.

⁴⁹ Eric A Dolden, Colleen O'neil, and Eric Dolden, "Professional Liability for Dentists in Canada: Managing the Risk" (Toronto, 2015), p. 31.

⁵⁰ LEMERLE, "Liability for Employees: The Conditions of the Liability of Employers in Respect of Their Employees."

⁵¹ See *McDonald v. Massachusetts General Hospital*, 120 Mass. 432, 21 Am. Rep. 529 (1876).

⁵² *Court of Appeals of Kentucky, Forrest v. Red Cross Hospital, Inc.* (1954).

deceased.⁵³ This is mostly related to the organisation's shortage of occupational safety and health measures. The establishment of a causal link between the results and the acts is always necessary. Although those acts can be either direct or indirect, the causal link should be certain.

5.1.4. Criminal liability system

Medical malpractices do not only lead to civil liabilities but also criminal liabilities. In the cases of “gross negligence” or “unacceptable negligence”, when a derelict physician’s action or inaction has resulted in gross damages, he can be prosecuted and found guilty of committing an offence without malice foresight including assault and battery, manslaughter and failure to assist a person in danger.⁵⁴

Let’s pick one of those offences, from the definition of manslaughter under the Rwandan Criminal Code, a health care provider who kills a patient as a result of clumsiness, carelessness, inattention, negligence, failure to observe rules or any other lack of precaution and foresight but without intent to kill him or her, commits manslaughter.⁵⁵ The latter act is considered criminal resulting from “deliberate negligence” or “gross negligence”.⁵⁶

A health care provider can commit this offence with positive or negative acts in the course of a medical procedure or treatment. An example of a positive act can be when a doctor unwillingly kills a patient through his acts either by administering a medicine or committing an error in a surgical operation which results in the death of the latter. Other examples of the negative act can include a doctor who fails to help a labouring mother while bleeding and later dies of exsanguination after lacking the doctor’s intervention. Or a nurse who carelessly received a patient in a critical condition and forgets to inform the doctor about the state of the patient. Then, the patient dies. In both cases, the result of the death of the patient is a *condicio sine qua non* condition for the health care provider to be held liable for this offence and criminal courts can apply the *Wednesbury principle* and *res ipsa loquitur principle*. The two criminal faults are based on four aspects including negligence, imprudence, lack of precaution, and non-compliance with rules.

Besides, other medical malpractices include the release of patients’ recordings without consent, false imprisonment, over-prescribing medications, breach of medical recording confidentiality, performing unnecessary surgeries, assisting patients to commit suicide, and performing an illegal abortion,⁵⁷ to mention but a few. Those acts

---

⁵³ Corporate Manslaughter and Corporate Homicide Act (Section 1)” (2007), https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_isn=94983&p_lang=en.

⁵⁴ “Irradiated from Epinal: Two Doctors and a Physicist Sentenced to 18 Months in Prison,” 2013, <https://www.20minutes.fr/societe/1090199-20130130-irradies-epinal-deux-medecins-physicien-condamnes-a-18-mois-prison-ferme>.

⁵⁵ Law N°68/2018 of 30/08/2018 Determining Offences and Penalties in General. Art. 111.

⁵⁶ Janine Collier, “When Medical Negligence Becomes Criminal,” 2021, <https://www.teeslaw.com/insights/when-medical-negligence-becomes-criminal/>.

⁵⁷ Maya Shapland, “Criminal Liability for Healthcare Providers: Types & Examples,” accessed November 30, 2022, <https://study.com/academy/lesson/criminal-liability-for-healthcare-providers-types-examples.html>.

may constitute offences although their appellations and qualifications can vary from one jurisdiction to another.

Like in civil claims, if an offence is committed following the negligence of a health provider, the establishment of a causal link between the results and the acts is always necessary. However, the acts can be either direct or indirect. This causal link should be certain instead of probable. In addition, the judge must assess the condition without which the results would have not occurred. This is based on the general principle of law “*in dubio pro reo*” for which the judge must establish the fault beyond a reasonable doubt.

In criminal liability, the employer will not be exclusively liable for an offence that was intentionally committed by the employee and harmed the third party. In other words, the physician who intentionally committed an offence will be held liable. However, this does not exempt the employer from being held to account for having failed to exercise effective control over his employees.

5.2. Alternative Compensation System

Many jurisdictions use various means to provide medical malpractice victims with justice through their legal systems. Some of them have established no-fault and alternative dispute resolution (ADR) procedures as alternatives to compensation for medical damages. In contrast to Sweden and New Zealand, where the no-fault system is well-established,⁵⁸ Rwanda lacks such a system. Besides, ADR is not fully operational in matters of medical negligence and malpractice in Rwanda.

5.2.1. Alternative Dispute Resolution (ADR)

Contrary to the courts, alternative dispute resolution (ADR) is a mechanism for resolving disputes involving parties' civil rights and obligations which is recognised for being flexible, equitable, and efficient in terms of both time and money. The voluntariness of the disputants is, however, the foundation of this procedure. The applicability of ADR techniques may vary from one jurisdiction to another. The most known ADR techniques include arbitration, conciliation, mediation, and negotiation. The ombudsman process and other complaint and dispute procedures may also be included in the ADR paradigm. Not all of the ADR model's techniques, though, are applicable to cases of medical misconduct.

The ADR concept is rooted in the national history of community-based dispute resolution tactics in the Rwandan context. It explores Rwandan societal ideals introspectively. ADR has recently been given priority in dispute resolution in order to cut down on the backlog of cases in courts. The new ADR Policy suggests using arbitration (Ubukemurampaka), conciliation (Ubwunzi), or mediation (Ubuhuza) to substitute courts to resolve civil, commercial, and administrative matters.⁵⁹ The Judiciary of Rwanda indicated that the cases that have been handled through

---

⁵⁸ Kessler, Summerton, and Graham, “Effects of the Medical Liability System in Australia, the UK, and the USA.”

⁵⁹ “Alternative Dispute Resolution Policy” (Kigali, Rwanda, 2022), www.minijust.gov.rw.

mediation in 2022 amounted to Rwf 11 billion.⁶⁰ Several cases can be settled through court mediation. The latter is applied in two mechanisms: pretrial conference and judge-facilitated mediation.⁶¹

5.2.2. *No-fault system*

Contrary to the adversarial litigations in courts, the ‘no-fault system’ is another compensation scheme adopted by many OECD countries including Sweden, Finland, New Zealand, the USA, Canada, Denmark, and Australia.⁶² A no-fault system intends to provide compensation for suffered medical injuries without necessarily regarding the negligence of a health care provider.⁶³ Drawing from the structure of the compensation for employees’ working injuries, this system was introduced in different states. For example, the non-fault plan was introduced in Virginia and Florida for birth-related neurological injuries.⁶⁴

For a no-fault system, the claims are not taken to the courts. Instead, they are adjudicated by the designated administrative agencies to reduce the delay and expense of the courts’ claims adjudication.⁶⁵ Previously, the no-fault system focused on birth-related litigations.⁶⁶ Then, it scaled up to general medical liability. Like the UK, Rwanda does not have this system. The no-fault system is not common in the USA as well.

The no-fault compensation model is recognised to be patient-centred, time-effective, offers fair compensation if the harm was avoidable, and report additional medical errors. In contrast, the tort-based compensation model is claimed to take a long time, focus on the medicine-technical and legal concerns, promote defensive medicine, and be expensive in procedure and stressful in proving the breach of duty of care owed.⁶⁷ Thus the no-fault compensation system is believed to promote transparency in compensating victims of medical iatrogenesis from adverse treatment results and lead to the provision of fair, efficient, and equitable compensation.⁶⁸

---

⁶⁰ Christine Nyiranshimiyimana, “Rwanda Launches Policy Boosting ADR Use,” *International Institute for Conflict Prevention & Resolution (CPR)*, 2023, <https://www.cpradr.org/news/rwanda-launches-policy-boosting-adr-use#%23>.

⁶¹ Supreme Court of Rwanda, “Performance of the Judiciary during the Year 2021-2022,” 2022.

⁶² Nys, “REPORT ON MEDICAL LIABILITY IN COUNCIL OF EUROPE MEMBER STATES: A Comparative Study of the Legal and Factual Situation in Member States of the Council of Europe Professor in Medical Law Universities of Leuven and Ma.”

⁶³ Patricia, “Liability For Medical Malpractice.” p. 64-65.

⁶⁴ Nikšić, “Understanding Medical Liability.”

⁶⁵ Patricia, “Liability For Medical Malpractice.”

⁶⁶ Matthew M. Rice, *Medical Professional Liability Insurance* (American College of Emergency Physicians, 2004).

⁶⁷ Vicki Swanton, “No Fault Compensation,” 2021, <https://dwfgroup.com/en/news-and-insights/insights/2021/2/no-fault-compensation>.

⁶⁸ Brennan and Mello, “Patient Safety and Medical Malpractice: A Case Study.”

6. Conclusion and final remarks

Medical malpractices appear in various forms and sizes. They constitute a threat to human lives and an economic burden to countries and health care providers. Rwanda similarly to other nations could harmonise its healthcare system in a way that minimizes this threat. This includes strengthening the actors in the medical sector by setting sound policies and rules and aligning medical education with the actual growth of an open and informed society. Medical practitioners should be prevented from being money-oriented for the best of their noble profession. Medical ethics and professional practice standards would be kept at the highest level with the supremacy of people's safety. To attain that, there should be a policy and legal framework that consolidate various approaches that help victims of medical negligence and malpractice to obtain timely justice by enhancing compensatory schemes, accountability, and deterrence.

Public awareness about the available means of redress is also an important component that should not be lagged behind. However, this could only be attained through a partnership between various stakeholders including public and private actors. One of the strategies that should strengthen the system is to eradicate the culture of impunity by holding the negligent health care providers to account for their negligence and malpractices. This will promote an optimal health care system considering each patient's case particularity and set a deterrence for future good medical practice. It also involves the establishment of sound remedies for the victims of medical malpractices. Then, no-fault compensation schemes and alternative dispute resolution (ADR) compensation mechanisms should be strengthened to support the traditional court litigations, which do not contribute to the timely justice delivery.

Bibliography

- Access, Open. “Legal Perspectives on Liability for Medical Negligence and Malpractices in Nigeria.” *The Pan African Medical Journal*, 2020, 1–9. <https://doi.org/10.11604/pamj.2020.35.44.16651>.
- “Alternative Dispute Resolution Policy.” Kigali, Rwanda, 2022. www.minijust.gov.rw.
- Beck, Anthony. “Is Law an Autopoietic System?” *Oxford Journal of Legal Studies* 14, no. 3 (1994): 406–8. <https://doi.org/10.1093/ojls/14.3.401>.
- Borlack, McCague. “Collaborative Care and Vicarious Liability.” Toronto, January 2018. <https://mccagueborlack.com/emails/articles/vicarious-liability.html>.
- Brennan, Troyen A., and Michelle M. Mello. “Patient Safety and Medical Malpractice: A Case Study.” *Annals of Internal Medicine* 139, no. 4 (2003): 272.
- Collier, Janine. “When Medical Negligence Becomes Criminal,” 2021. <https://www.teeslaw.com/insights/when-medical-negligence-becomes-criminal/>.
- Corporate Manslaughter and Corporate Homicide Act (Section 1) (2007). https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_isn=94983&p_lang=en.
- Cortez, Nathan. “A Medical Malpractice Model for Developing Countries ?” 831, no. 2004 (2010): 221.
- Court of Appeals of Kentucky. *Forrest v. Red Cross Hospital, Inc.* (1954).
- CRESPIN, RPR M. Court of Cassation, Civil Chamber 2, of March 11, 1971, 70-10.366 (1971).
- Davis Levin Livingston. “The Importance of Medical Malpractice Awareness Month,” 2019. <https://www.davislevin.com/blog/2019/july/the-importance-of-medical-malpractice-awareness-/>.
- Dolden, Eric A, Colleen O’neil, and Eric Dolden. “Professional Liability for Dentists in Canada: Managing the Risk.” Toronto, 2015.
- Durbin, Edwin. “Torts – Nature of Tort Law and Liability.” THOMAS REUTERS WESTLAW CANADA. Accessed November 28, 2021. <https://www.westlawcanada.com/academic/ced/torts>.
- Hill, Stephen, David Lorenz, Peter Dent, and Thomas Lützkendorf. *Professional Responsibility: The Fundamental Issue in Education and Health Care Reform*. Edited by Douglas E. Mitchell and Robert K. Ream. *Value in a Changing Built Environment*. 4th ed. New York: Springer, 2017. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-02603-9>.
- Hogan, Helen, Rebecca Zipfel, Jenny Neuburger, Andrew Hutchings, Ara Darzi, and Nick Black. “Avoidability of Hospital Deaths and Association with Hospital-Wide Mortality Ratios: Retrospective Case Record Review and Regression Analysis.” *BMJ (Online)* 351, no. February (2015): 1–6. <https://doi.org/10.1136/bmj.h3239>.
- “Irradiated from Epinal: Two Doctors and a Physicist Sentenced to 18 Months in Prison,” 2013. <https://www.20minutes.fr/societe/1090199-20130130->

irradies-epinal-deux-medecins-physicien-condamnes-a-18-mois-prison-ferme.

- Ishimwe, Rosine. “Assessment of the Status of Medical Negligence and Malpractice in Musanze District, Rwanda.” University of Kigali, 2021.
- Kalisa, Musange, David, Saya & Kunda. “The Development of Community-Based Health Insurance in Rwanda: Experiences and Lessons.” *University of Rwanda, Msh, the Rockefeller Foundation* 1, no. March (2016).
- Kessler, Daniel P., Nicholas Summerton, and John R. Graham. “Effects of the Medical Liability System in Australia, the UK, and the USA.” *Lancet* 368, no. 9531 (2006): 242–45. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(06\)69045-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(06)69045-4).
- King Faisal Hospital v. Kamatenesi Jovia, Case No RCA 00056/2016/HC/KIG - RCA 00057/2016/HC/KIG (2016).
- “La Responsabilité Des Commettants (Employeurs) Du Fait de Leurs Préposés (Salariés).” *Www.Documentissime.Fr*, 2013. <https://www.documentissime.fr/dossiers-droit-pratique/dossier-157-la-responsabilite-des-commettants-employeurs-du-fait-de-leurs-preposes-salaries.html>.
- Law N°68/2018 of 30/08/2018 determining offences and penalties in general (2018).
- LEMERLE, Valérie. “Liability for Employees: The Conditions of the Liability of Employers in Respect of Their Employees.” HÉMÉRA Lawyers, 2021. <https://www.hemera-avocats.fr/responsabilite-de-l-employeur-du-fait-de-ses-salaries/>.
- Lingibé, Patrick. “The Medical Error Responsibility of the Health Professional,” 2018. <https://www.village-justice.com/articles/erreur-medicale,29911.html>.
- Manley, Geoff. “What Is Medical Malpractice?” Atlanta: American Board of Professional Liability Attorneys, 2020. <https://www.abpla.org/what-is-malpractice>.
- “Medical Malpractice: An Ongoing Crisis.” *The Rwandan*. Kigali, November 2020. <https://www.therwandan.com/medical-malpractice-an-ongoing-crisis/>.
- Michael J. Saks, Stephan Landsman. “IOM and Public Disclosure of the Error Problem—To Err Is Human.” In *Closing Death’s Door: Legal Innovations to End the Epidemic of Healthcare Harm*, 18–20. Oxford University Press, 2021. <https://academic.oup.com/book/39191/chapter-abstract/338674684?redirectedFrom=fulltext>.
- Nikšić, Saša. “Understanding Medical Liability.” In *Legal and Forensic Medicine*, edited by Roy G. Beran, 691, 701–2. Springer, 2013. https://doi.org/10.1007/978-3-642-32338-6_53.
- Nyirabatesi Laurence v. King Faisal Hospital, Case No RCAA 00073/2018/CA (2019).
- Nyiranshimiyimana, Christine. “Rwanda Launches Policy Boosting ADR Use.” *International Institute for Conflict Prevention & Resolution (CPR)*, 2023. <https://www.cpradr.org/news/rwanda-launches-policy-boosting-adr-use#%23>.

- Nys, Pr Herman. “REPORT ON MEDICAL LIABILITY IN COUNCIL OF EUROPE MEMBER STATES: A Comparative Study of the Legal and Factual Situation in Member States of the Council of Europe Professor in Medical Law Universities of Leuven and Ma.” Strasbourg, 2005.
- Oyeboode, Femi. “Clinical Errors and Medical Negligence.” *Medical Principles and Practice* 22, no. 4 (2013): 326. <https://doi.org/10.1159/000346296>.
- Pandit, M. S., and Shobha Pandit. “Medical Negligence: Coverage of the Profession, Duties, Ethics, Case Law, and Enlightened Defense - A Legal Perspective.” *Indian Journal of Urology* 25, no. 3 (2009): 372–75. <https://doi.org/10.4103/0970-1591.56206>.
- Patricia, Danzon M. “Liability For Medical Malpractice.” *Journal of Economic Perspectives* 5, no. 3 (1991): 52–53, 64–65.
- Penneau, Jean. *La Responsabilité Du Medecin*. Edited by Dalloz. 2nd ed. Paris, 1996.
- RC 00118/2019/TGI/Gsbo (2021).
- RCA 00125/2021/HC/KIG (2022).
- Rice, Matthew M. *Medical Professional Liability Insurance*. American College of Emergency Physicians, 2004.
- Shapland, Maya. “Criminal Liability for Healthcare Providers: Types & Examples.” Accessed November 30, 2022. <https://study.com/academy/lesson/criminal-liability-for-healthcare-providers-types-examples.html>.
- Shenoy, Gopinath. “Actionable ‘Deficiencies’ in Medical Practice.” *Journal of Gynecological Endoscopy and Surgery* 2, no. 1 (2011): 25. <https://doi.org/10.4103/0974-1216.85276>.
- Simonsz, David. “In Search of International Tort Law: Civil Liability of Arms Manufacturers for Indirect Sales to Embargoed Conflict Zones,” 2007.
- St-Jean v. Mercier, [2002] 1 S.C.R. 491, 2002 SCC 15 (2002).
- Supreme Court of Rwanda. “Performance of the Judiciary during the Year 2021-2022,” 2022.
- Swanton, Vicki. “No Fault Compensation,” 2021. <https://dwfgroup.com/en/news-and-insights/insights/2021/2/no-fault-compensation>.
- Tadros, Victor. “What Might Have Been.” In *Philosophical Foundations of the Law of Torts*, edited by John Oberdiek, 171–73. Croydon: Oxford University Press Inc., 2019.
- Thirumalaikolundusubramanian, Ponniah, Meenakshisundaram Ramachandran, and Subramanian Senthilkumaran. “Ethics, Legality, and Education in the Practice of Cardiology.” In *Heart and Toxins*, 604. Elsevier, 2015. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-416595-3.00023-2>.
- Timms Solicitors. “Clinical Negligence - The Bolam Test.” Accessed November 21, 2022. <https://www.timms-law.com/clinical-negligence/the-bolam-test/>.
- Wallis, Katharine A. “No-Fault, No Difference: No-Fault Compensation for

- Medical Injury and Healthcare Ethics and Practice.” *British Journal of General Practice* 67, no. 654 (2017): 38–39.
<https://doi.org/10.3399/bjgp17X688777>.
- Witting, Christian. “Physical Damage in Negligence.” *Cambridge Law Journal* 61, no. 1 (2002): 189–92.
<https://doi.org/10.1017/S0008197302001587>.

Nguyen Thi Kim Cuc* – Reforming the judiciary: regional trends and the future of vietnam’s judicial reform strategy

Reviewed by Prof. Dr. habil. Csongor Herke DSc.

Abstract

Over the past three decades, judicial reform has come to occupy a prominent place in the national development agenda. Many developing countries are giving priority to judicial reform as a necessary precondition for encouraging foreign investment in the context of international integration. Following this trend, Vietnam started a judicial reform strategy in 2005 through a Resolution of the Politburo. This study aimed to examine the implementation of Vietnam’s judicial reform strategy and review some achievements that Vietnam has reached over 15 years. By using comparative and evaluated methods, this paper analyzes and comments on trends and strategic focus of judicial reform in Asia, especially some Asian economies that emerged as prime examples of judicial reform. Moreover, this article indicates points of view, objectives as well as contents in Vietnam’s judicial reform strategy and Vietnam’s achievements on the pursuit path. Consequently, there is a need to continuously improve the effective implementation of Vietnam’s judicial reform strategy.

Keywords: judicial reform, court, independence, efficiency, Vietnam, China, Japan

1. Introduction

Judicial reform is an essential component of political reform and reform of the state’s organization and operation. A fair and efficient legal system is crucial for protecting the rights and interests of citizens, promoting political stability, and facilitating economic development. Through judicial reform, a country can ensure that the legal system is independent, impartial, and transparent. This can help to increase public trust in the legal system and the government, as well as deter corruption and abuse of power. Moreover, an effective and efficient judicial system can also help to resolve disputes which can improve the business environment and promote economic growth, contributing to attracting foreign investment and international trade integration in the context of globalisation.

As a global trend, many countries are currently carrying out judicial reform, including Vietnam. The 13th Party Congress Resolution defined the essential mission of building the socialist law-regulated state of Vietnam, including judicial reform. Since 2005 when Vietnam started a judicial reform strategy, its judicial system has undergone many changes. In other words, Vietnam has made certain achievements in judicial reform. To examine the implementation of Vietnam’s judicial reform strategy and review some achievements that Vietnam has reached over 15 years, this paper includes four main parts. The first part presents an overview of judicial reforms. In the second

---

* PhD student, University of Pécs, Faculty of Law

part, judicial reforms in some Asia economies, namely China and Japan will be mentioned. Vietnam's judicial reform strategy and its main achievements will be considered in the third part. As a result, the question related to similarities or differences between Vietnam's, China's, and Japan's judicial reforms will be discussed.

2. Overview of judicial reform

Ideas about the rule of law have been a significant aspect of political and legal thought for centuries, dating back to around 350 BC¹. Despite its historical roots, the rule of law remains a relevant and pressing issue today, as evidenced by the annual publication of the rule of law index. According to the World Bank, the importance of the rule of law has been recorded in promoting economic growth and reducing poverty sustainably and equitably, by providing opportunity, empowerment and security through laws and legal institutions². To achieve these goals, states have carried out multi-sectoral reforms, including judicial reform. Judicial reform creates the foundation to pave the way for states under the rule of law. In other words, the rule of law is built on the cornerstone of an independent, efficient, and effective judicial system³. A good judicial system produces many economic, political, and social benefits. The presence of a well-functioning judiciary enables citizens to have greater expectations and confidence in legal protections. When the judiciary operates effectively, individuals and businesses can rely on the courts as well as other judicial authorities to provide fair and impartial resolutions of disputes, ensuring that everyone is subject to the same rules and standards.

As aspects of the rule of law reform⁴, judicial reform and legal reform are often used interchangeably, which can lead to confusion and misunderstandings. Although the line between them blurs at the margin⁵ when judicial and legal reforms aim to support the processes by which laws and regulations are initiated, prepared, produced, enacted, and effectively publicized⁶, judicial reform and legal reform could be distinguished when they refer to different aspects of the legal system. Judicial reform focuses specifically on improving the judiciary brand of government, including elements such as judicial independence, judicial training, court administration and case management, fighting corruption, the appointment of judges, criminal justice, accountability of

---

¹ Stanford Encyclopedia of Philosophy, s.v. "The Rule of Law", accessed February 10, 2023, <https://plato.stanford.edu/entries/rule-of-law/>.

² *Legal and Judicial Reform: Strategic Directions* (Washington: The World Bank, 2003), 1, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/218071468779992785/pdf/269160Legal0101e0also0250780SCODE09.pdf>.

³ *Ibid.*, 2.

⁴ Calin Trenkov-Wermuth, *United Nations justice: Legal and judicial reform in governance operations* (Tokyo: United Nations University Press, 2010), 8.

⁵ Richard Messick, "Judicial Reform and Economic Development: A Survey of the Issues", *World Bank Research Observer* 14, no. 1 (1999): 2. <https://doi.org/10.1093/wbro/14.1.117>

⁶ *Legal and Judicial Reform: Strategic Directions* (Washington: The World Bank, 2003), 5, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/218071468779992785/pdf/269160Legal0101e0also0250780SCODE09.pdf>.

government, and alternative dispute resolution. The goal of judicial reforms is to ensure that the judiciary operates fairly, efficiently, impartially, and independently and that it can provide access to justice for all citizens. Legal reform, on the other hand, refers to a broader range of changes to the legal system, including writing, or revising codes, laws and regulations, establishing new legal institutions or reforming existing legal frameworks, develop policies to improve the legal system's effectiveness and responsiveness. The goal of legal reform is to create a legal system that is fair, efficient, and effective, and it can address the needs of citizens.

Judicial reform has been present in various countries at different times throughout history. The call for judicial reform arises when the judicial system is not working fairly, efficiently, or impartially as a result of concerns about corruption, political interference, and inefficiency in the justice system. Sometimes, it has emerged as a demand after the end of conflicts or civil wars. For instance, in Cambodia, the protracted conflict left Cambodia's justice system in a debilitated state. Accordingly, from 1970 to 1975, Cambodia underwent a civil war that caused mass instability and displacement⁷. After that, in 1975, the Khmer Rouge came into power and began to pursue a genocidal regime⁸. These periods of genocide and civil war led to the breakdown of its legal and justice systems.

In 1992, to implement the Paris Peace Accords, the United Nations Transitional Authority in Cambodia (UNTAC) was set up and its primary objective was to facilitate the re-establishment of peace and civil governance in a nation that had been ravaged by civil conflicts and negligence by decades⁹. Additionally, it aimed to oversee the conduct of free and equitable elections leading to a new constitution and initiating the process of reconstructing the nation. This ambitious mandate, as had been noted, was not matched with the resources¹⁰ because the United Nations needed to provide significantly more resources than it had.¹¹ Although the UNTAC drafted provisions relating to the judiciary, as well as to criminal law and criminal procedure, these legal codes were commented that they were composed hastily and seriously deficient.¹² More importantly, UNTAC failed in establishing what was needed equally as much, namely a judiciary.¹³ As a result, the whole United Nations's legal and judicial reform efforts failed, however, the UNTAC did succeed in pushing the Supreme National Council to adopt the key human rights covenants and made a positive legal reform

---

⁷ A. C. L. Phillpotts, "Violence and Monumental Complexes: The Fate of Cambodia's Buddhist Heritage during the Turbulent Years: 1969 - 79.", *International Journal of Cultural Property* 26, no. 4 (2019): 457. <https://doi.org/10.1017/S0940739119000353>

⁸ Ibid.

⁹ Trevor Findlay, *Cambodia: The Legacy and Lessons of UNTAC* (Oxford: Oxford University Press, 1995), 21, <https://www.sipri.org/sites/default/files/files/RR/SIPRIRR09.pdf>.

¹⁰ Calin Trenkov-Wermuth, *United Nations justice: Legal and judicial reform in governance operations* (Tokyo: United Nations University Press, 2010), 18.

¹¹ In terms of criminal justice system, it was identified that all Cambodia needed was a body of applicable law, an effective police force, an independent judiciary, prosecutors and defenders, correctional facilities, and gaolers. Ibid., 19.

¹² Ibid., 18.

¹³ Ibid., 19.

contribution with its efforts to draft electoral law¹⁴. During its operations in Cambodia, the United Nations also engaged in legal and judicial reforms in Somalia, Haiti, Rwanda, and Kosovo.

In addition to the United Nations, the World Bank and its partners have been involved in judicial reform initiatives in various countries around the world, particularly in developing countries, to accomplish the ultimate mission of fighting poverty. Poverty cannot be fought, and gains cannot be sustained without effective and equitable legal systems.¹⁵ In the 1990s, the World Bank's legal and judicial reforms were initially expanded¹⁶. To begin with, it focused primarily on assisting countries through law reform, in developing legal documents that encourage local and foreign private investment. For instance, the Bank provided support to Venezuela in the development of the new regulatory framework for banking. Prior to this support, the Trade Policy Loan to Venezuela was made to assist this country in a comprehensive review of the legal provisions of GATT and their legal and economic implications in connection with its accession to GATT.¹⁷ When addressing judicial reform, the World Bank recognized that enacting legislation alone was not sufficient. As a result, it started to build and reform institutions for dispute settlement, provide access to dispute resolution mechanisms as well as ensure affordable legal representation for all.

In general, judicial reform remains a popular global trend. As societies and economies continue to evolve, legal and judicial systems need to adapt to meet the changing demand of citizens and businesses. Without ongoing judicial reform, these systems can become outdated, inefficient, and ineffective in ensuring access to justice and protecting individual rights. They need to keep pace with new and emerging issues in the context of integration and scientific development.

3. Judicial reform: What happened in Asia?

Many assistance projects have been implemented since the early 1990s in Asia to promote judicial reform and enhance the rule of law in the context of economic transition and recovery from financial crises¹⁸. Pursuing the rule of law, many countries in East Asia and the Pacific have developed and processed judicial reform policies, including China and Japan.

---

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid., 1.

¹⁶ W. Paatii Ofosu-Amaah, "Legal and Judicial Reform in Developing Countries: Reflections on World Bank Experience", *Law and Business Review of the Americas* 8, no. 4 (2002): 560. <https://scholar.smu.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1876&context=lbra>

¹⁷ Ibid., 559.

¹⁸ The Asian Financial Crisis is a crisis caused by the collapse of the currency exchange rate and hot money bubble. It started in Thailand in 1997 and swept over East and Southeast Asia. It heavily damaged currency values, stock markets and other asset prices in many East and Southeast Asian countries. IMF Staff, "The Asian Crisis: Causes and Cures", *Finance & Development*, June 1998. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/1998/06/imfstaff.htm>

3.1. China

In East Asia and the Pacific, China is the first country in which the World Bank carried out the freestanding project in the law and justice sector.¹⁹ Judicial reform is a part of the overall legal reform in China. In 1978, when setting forth the goals of rebuilding China's legal system, the 11th Central Committee of the Chinese Communist Party stated some key points relating to the missions of procuratorial and judicial organizations. Accordingly, they must maintain their independence as appropriate, faithfully abide by the laws, rules and regulations, serve the people's interests, keep to the facts, guarantee the equality of all people before the people's laws and deny anyone the privilege of being above the law.²⁰ These statements have since considered the guidelines for China to reform the judicial system.

Chinese society during the two decades since the Cultural Revolution had undergone significant economic reform and opened up to the outside world, creating a need for judicial reform. The old judicial system was inadequate for modern society's expectations of a high-quality and efficient system. According to Zou Keyuan²¹, two main challenges facing China's judicial system were the requirement of the rule of law which was clearly recognized in the 1999 China Constitution²² and the requirement of globalization especially after joining the World Trade Organization in 2001²³. At that time, China's WTO membership posed a significant challenge to the Chinese judiciary, asking for deepening its judicial reform. The judicial system's capability did not correspond to the actual number of commercial disputes arising in China and the market economy could not thrive without a sound judicial system. The court's involvement, in particular, has altered significantly. Prior to the economic reform, the court's primary functions were to punish the enemy and to deal with family matters. The judicial system can play a greater role as the market economy develops, and the judiciary must ensure that its judicial work is of high quality, efficient, and impartial, both procedurally and substantively.

China's judicial reform was officially discussed in the fifteenth National Congress of the Chinese Communist Party in 1997. In this meeting, it was concluded that the idea of promoting judicial reform and providing systemic guarantees for the judicial organs to exercise independently, and openly adjudicatory power and prosecutorial power needs to be put forward.²⁴ To begin with, in October 1999, the Supreme People's Court

---

¹⁹ W. Paatii Ofosu-Amaah, "Legal and Judicial Reform in Developing Countries: Reflections on World Bank Experience", *Law and Business Review of the Americas* 8, no. 4 (2002): 571. <https://scholar.smu.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1876&context=lbra>

²⁰ Zou Keyuan, "Judicial Reform in China: Recent Developments and Future Prospects", *The International Lawyer* 36, no. 3 (2002): 1040. <http://www.jstor.org/stable/40707698>

²¹ *Ibid.*

²² Article 5, the 1999 China Constitution states that China exercises the rule of law, building a socialist country governed according to law.

²³ On 11 December 2001, China officially joined the WTO. At that time, China was the sixth largest exporter of goods in the world.

²⁴ Mei Ying Gechlik, "Judicial Reform in China: Lessons from Shanghai", *Columbia Journal of Asian Law* 19, no. 1 (2005): 98. <https://doi.org/10.7916/cjal.v19i1.3238>

issued the Five-Year Reform Program setting forth the aims for the period from 1999 to 2003, namely: (i) to further deepen the reform of adjudicating forms centred on the principle of open trial, (ii) to establish the adjudicating management mechanism focusing on strengthening the responsibility of judges and the collegiate bench, (iii) to reform the internal institutions of the courts and reasonably equip adjudicating personnel and judicial administrative personnel, (iv) to establish a highly qualified team of judges, (v) to modernize the office of the courts and improve the efficiency of adjudicating work and the level of adjudicating work and the level of management, (vi) to improve the supervisory mechanisms safeguarding the fairness and integrity of the judicial personnel, and (vii) to explore the reforms of the organizational system of the courts, the management system of the court cadres, and the management system of the courts's funds. It could be seen that China, due to many reasons, including public dissatisfaction with the court system, requirements of market economic development as well as international standards' demand, had started judicial reform from the court sector.

China launched its first large-scale judicial reform in 2004 based on overall planning, deployment, and implementation.²⁵ This phase started from key points which are prominent issues with strong reactions from Chinese people and impacts on the equitable justice sector to the structuring and planning of the management function and mechanism of judicial bodies based on the sector's features. Subsequently, China's judicial reform has entered a phase of comprehensive planning and progress. As of 2008, China continued to start a new round of judicial reform with the priority of deep, focused and systematic judicial reform, to be in line with the common policy priorities²⁶ to "maintain stability" and "guarantee economic growth and value people's livelihood". Accordingly, the reform must originate from the needs of the people's justice sector, prioritize the common interests of the people, focus on the promotion of a harmonised society as well as strengthen the power control and supervision. This second phase proved that China actually entered a stage of deepening in key areas and overall advancement by focusing on key factors which can affect the equitable justice sector and impede judicial capacity and address institutional, mechanical, and assured obstacles.

The third-round judicial reform in China lasted from early 2014 to September 2017. Unlike the two previous rounds while the reform measures of which were mainly driven and implemented by the Supreme People's Court and other judicial organs, this round was directly under the leadership of the Central Committee of the Communist Party of China and involved all Chinese judicial organs, including courts and legal professions.²⁷ Various measures had been implemented, according to the Report of the

---

²⁵ *Judicial Reform in China*, prepared by Information Office of the State Council (Beijing, 2012).

²⁶ Ji Weidong, "The Judicial Reform in China: The Status Quo and Future Directions", *Indiana Journal of Global Legal Studies* 20, no. 1 (2013): 209. <https://doi.org/10.2979/indjglolegstu.20.1.185>

²⁷ Guodong Du and Meng Yu, "Courts in China's Judicial Reform (The Third-round Judicial Reform During 2014-2017)", *China Justice Observer*, October 2018, <https://www.chinajusticeobserver.com/a/courts-in-china-s-judicial-reform-the-third-round-judicial-reform-during-2014-2017>

Supreme People's Court on the Comprehensive Deepening of Judicial Reform by the People's Court²⁸, including the establishment of the judicial accountability system, the strengthening of human rights protection in criminal proceedings, the resolution of the enforcement dilemma of court judgments, the expansion of the court's open justice, as well as the development of the court's informatization and intelligence. Notably, the adjustment of the court system was applied through the establishment of the Supreme People's Court circuit courts, setting up people's courts and people's procuracies across different administrative divisions. In addition, the response to public opinion was also noticed by exploring and formulating the public litigation mechanism of procuracies, promoting the reform towards a jurisdiction-centred litigation mechanism. After three rounds of judicial reform, China has made a strategic move from judicial reform to Zhengfa reform which includes seven areas and of which judicial reform played only a small part.

3.2. Japan

In East Asia, Japan and China have shared one feature in common, that is while judicial reform has been a concern for decades, its results have not been as expected. In 1962, the Provisional Justice System Investigation Committee was established to investigate "fundamental and comprehensive measures urgently needed... to ensure proper operation of the justice system".²⁹ In the final report of this Committee, the importance of diversifying the judiciary was discussed and the bureaucratic nature and other weaknesses of the traditional career system were criticized. As can be seen, the Committee's main mission was to investigate and reform the judicial system. However, due to some intrinsic reasons, its proposals could not be implemented in practice.

Judicial reform, since 1999, returned to the focus with the establishment of the Justice System Reform Council aiming to bring the legal system closer to the people.³⁰ On June 12th, 2001, the Council released an opinion paper that proposed comprehensive reform to the Japanese legal and judicial system, including the establishment of graduate law schools, an increase in the number of legal professionals, and participation of citizens in criminal trials by introducing a quasi-jury system.³¹ Accepting these recommendations, the government took steps to implement them and made a cabinet decision to aim for the completion of a related bill within three years. In December 2001, the Office for Promotion of Justice System Reform was established. This office proceeded with drafting relevant bills, and as a result, 24 law proposals

---

²⁸ Justice Zhou Qiang, the President of the Supreme People's Court, in November 2017, summarized the measures of the third-round judicial reform in this Report. Ibid.

²⁹ Daniel H. Foote, "Diversification of the Japanese Judiciary", *Washington International Law Journal* 27, no. 1(2017): 19.

<https://digitalcommons.law.uw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1766&context=wilj>

³⁰ Luke Nottage and Stephen Green, "Who Defends Japan?: Government Lawyers and Judicial System Reform in Japan", *Asian-Pacific Law & Policy Journal* 13, no. 1(2011): 129. http://blog.hawaii.edu/aplpj/files/2011/12/APLPJ_13.1_Nottage-Green.pdf

³¹ *For a Justice System to Support Japan in the 21st Century*, prepared by The Justice System Reform Council (Tokyo, 2001).

were approved and passed by the end of 2004.³² Among them, the Comprehensive Legal Support Act was enacted to expand access to legal services for the public which is one of the main pillars of the judicial reforms. Under this Act, the Japan Legal Support Center³³ was established according to the frameworks of an independent administrative institution, engaging in various activities to expand access to legal services, mainly involving legal aid for civil and criminal cases.

In addition, the saiban-in (Lay Judge) system was introduced and commenced in 2009 with the hope that it would positively affect key aspects of Japan's criminal justice legal proceedings, provide a way to reflect the views of the general public in the sentencing process as well as help improve public perceptions of the criminal justice system.³⁴ This change is evaluated as being consistent with the resurgence over the last two decades of lay participation in the adjudication process. Its involvement, of whatever kind such as jury or saiban-in system, has been recorded in many regions, including Europe (Russia and Spain), Central Asia (Azerbaijan, Georgia, Kazakhstan, Uzbekistan, Tajikistan) as well as East Asia (South Korea, Taiwan).³⁵ Compared to these mentioned goals, the saiban-in system in Japan, basically, met them.

4. Vietnam and its Judicial reform strategy

Judicial reform is an important component in the process of constructing and developing the Vietnamese socialist rule-of-law state. The Communist Party of Vietnam has adopted some resolutions and directives on building and perfecting the state and law, including the Resolution of the 8th plenary meeting of the 7th Central Committee, the Resolutions of the 3rd and 7th plenums of the 8th Central Committee, the Resolution of the 9th National Party Congress and, particularly, the Resolution No.8/NQ-TW dated on January 2nd, 2002 of the Party's Politburo on the key of tasks of judicial work shortly. These resolutions have emphasized the renewal of judicial bodies and their operations.

Based on the foundation for a comprehensive judicial reform created from Resolution No.8, on June 2nd, 2005, Resolution No.49-NQ/TW on the Judicial Reform Strategy to 2020 was issued by Politburo. Accordingly, the main objective of judicial reform³⁶ in Vietnam was to build an ethical, healthy, strong, democratic, and strict judicial system to protect justice and serve the people and the country. Within this system, judicial activities with a focus on adjudication are conducted efficiently and effectively. To achieve these goals, judicial reform needs to complete the following tasks: (i) to improve policies and regulations on criminal law and civil law as well as judicial

---

³² "Justice system reforms", Ministry of Justice, February 10, 2023. https://www.moj.go.jp/EN/housei/servicer/kanbou_housei_chousa18.html

³³ Comprehensive Legal Support Act 2004, Article 14.

³⁴ Philip L. Reichel and Yumi E. Suzuki, "Japan's Lay Judge System: A Summary of Its Development, Evaluation, and Current Status", *International Criminal Justice Review* 25, no. 3(2015): 257. <https://doi.org/10.1177/1057567715588948>

³⁵ Huang Kuo-Chang and Lin Chang-Ching, "Rescuing Confidence in the Judicial System: Introducing Lay Participation in Taiwan", *Journal of Empirical Legal Studies* 10, no. 3 (2013): 541. <https://sci-hub.se/10.1111/jels.12019>

³⁶ Politburo's Resolution on judicial reform strategy to 2020 2005, Article I.1.

procedures, (ii) to clearly define functions, tasks, and competence of judicial bodies as well as perfect their organizational apparatus, (iii) to improve institutions on legal aid, (iv) to build a clean and strong team of judicial officers and assistants, (v) to perfect the mechanism of supervision by popularly-elected bodies and to promote the people's mastery, (vi) to strengthen international cooperation on justice, (vii) to ensure material foundations for judicial activities, and (viii) to perfect the Communist Party's leadership mechanism for judicial work.³⁷ These tasks are Vietnam's response to the requirement of reality when the current judicial reform remained slow with instances of harassment, negative phenomena, injustice, misjudgement and untried crime. Such downsides originated from the construction of the rule of law state in Vietnam, including the ambiguous dichotomy between the Party's leadership role and the state's management role and the insufficiently serious working of compliance with law and socialist legislation.³⁸

After the promulgation of Resolution No.49, the implementation was focused on carrying out. To begin with, policies and regulations on criminal and civil law as well as judicial proceedings have been initially conducted. Accordingly, many laws and ordinances related to the field of judicial work have been included in the National Assembly's Law and Ordinance Development Program³⁹ and their contents closely followed and promptly institutionalized many guidelines and policies of Resolution No.49. Regarding criminal policy and civil law, various adjustments have been made to match the mandate posed by judicial reform which promoted crime prevention and ensured the legitimate rights and interests of individuals. Next, the process of reforming the system of judicial bodies has been carried out in close relationship with the process of administrative reform particularly and the reform of the state apparatus generally. In addition, the judicial staff has grown rapidly in both quantity and quality to meet the requirements of the judicial reform process through training in expertise, professionalism, quality and professional ethics. Generally, it can be seen that, according to the preliminary assessment of the implementation of Resolution No.49⁴⁰, Vietnam's judicial reform has achieved some initial results thanks to the awareness of the overall objectives and the setting of specific tasks and strategies. These achievements have demonstrated Vietnam's determination in judicial reform as well as Vietnam's vision of the role of judicial reform in the construction of the rule of law state. Resolution No. 49 was recorded much earlier than most nations that made any accurate assessments or conclusions about the impact of the current series of reforms⁴¹. However, compared with the requirement to speed up the judicial reform process,

---

³⁷ Politburo's Resolution on judicial reform strategy to 2020 2005, Article II.2.

³⁸ Politburo's Resolution on judicial reform strategy to 2020 2005, Preamble.

³⁹ Nguyen Dinh Luc, "After three years of implementing the judicial reform strategy", *General website of Ministry of Justice*, February 2009, <https://moj.gov.vn/tctccl/tintuc/Pages/tinh-hinh-trien-khai.aspx?ItemID=1>

⁴⁰ The preliminary assessment of the implementation of Resolution No.49 was conducted after three years of the Resolution No 49's implementation.

⁴¹ Tran Quoc Hung, Huang Yong Peng and Nguyen Thi Lien, "Significance of Judicial Independence in the Law Governed by the Rule of Law in Vietnam", *International Journal of Criminal Justice Sciences* 16, no. 2 (2021): 130. <https://ijcjs.com/menu-script/index.php/ijcjs/article/view/53>

research and implementation still need to be conducted to mobilize the entire force of the political system and the whole society to participate in judicial reform.

In 2020, the Report summarizing 15 years of implementation of Resolution No.49 was issued. This Report affirmed that Vietnam's judicial reform has achieved many important results. Accordingly, Vietnam's judicial system has made a long step in the protection of justice, protection of human rights, citizens' rights, the interests of the state, and the legitimate rights and interests of organizations and individuals. More notably, judicial reform in some areas has made breakthroughs.⁴² The organizational structure of the People's Court, People's Procuracy, investigation agency and judicial support agency continues to be consolidated. As a result, their operation has improved quality, the states' interests, rights and interests of individuals and organizations are better protected, and human rights and citizen rights are respected and ensured. Furthermore, the continuous development of the judiciary is reflected in the outstanding results of adjudication, prosecution, investigation, judgment enforcement and judicial assistance activities. According to the work report for the 2016-2021 term of the Supreme People's Court submitted to the National Assembly⁴³, the court system at all levels has settled more than 2.37 million cases, reaching the rate of 97.6%. The quality of the trial continues to be assured and there are many improvements. The annual rate of judgments and decisions being cancelled or corrected due to subjective reasons is below 1.5%, reaching the target of the Resolution of the National Assembly. In terms of the procuracy, the agencies have made efforts to deploy and implement synchronously and effective many solutions, creating positive changes in all aspects of work, especially the task of preventing and combating injustice and omission of crimes. The rate of cases that have to be returned to files for additional investigation between the procedural agencies decreased, the number of cases prosecuted by the Procuracy on time and the number of defendants prosecuted by the Procuracy reached a high rate. The results of the implementation of judicial reform clearly showed that the role of judicial reform has made an important contribution to improving the quality, efficiency and effectiveness of Vietnam's judiciary.

5. Vietnam's judicial reform in relation to China's and Japan's: Majority similarity or Dominant difference?

In Japan, to achieve "justice for the people" in which the justice system is more familiar and accessible to its users, the general public, judicial reform has been carried out based on three main pillars, including a justice system meeting the public's expectations, support of jurists for the justice system, and the social basis for this system. The Justice System Reform Council was established, and it issued a list of recommendations in response to the calling for judicial reform. These recommendations focused on four

---

⁴² It was stated in the Resolution of the 13th Party Congress. Communist Party of Vietnam, *Documents of the 13th National Congress of Deputies Volume 1* (Hanoi: Truth National Political Publishing House, 2021), 72-73.

⁴³ Truong Thi Hong Ha, "The actual situation of building the Vietnamese judiciary and some issues raised", *Vietnam Lawyer Journal*, September 2022, <https://lsvn.vn/thuc-trang-xay-dung-nen-tu-phap-viet-nam-va-nhung-van-de-dat-ral663951210.html>

key elements, including (i) access to justice and the establishment of the Japan Legal Support Center, the Saiban-in system, the population of legal professionals, and professional legal training and education.⁴⁴ As could be seen, there are differences between Vietnam's and Japan's approaches to judicial reforms. While Vietnam considers judicial reform as a key component of its efforts to modernize its legal system and ensure the rule of law, Japan carried out judicial reform to seek a solution to concerns about the fairness and accessibility of its legal system. In particular, Japan mainly focuses on the human element in judicial reform, as evidenced by the application of the Saiban-in system. On Vietnam's side, in addition to the human factor, there are many key other elements that Vietnam is setting out and striving to achieve in its judicial reform. These differences can result from some reasons, such as the different legal traditions and historical contexts, the political systems and cultures, and the socio-economic conditions of the two countries. With these factors, it can be seen that China and Vietnam have many similarities.

Vietnam and China have successfully implemented market-based economic reforms, and institutional reforms have played a crucial role in ensuring their success. Together with institutional reforms in legislation and execution, judicial institutional reform is considered a key factor in creating a favourable environment for economic growth and development. Sharing similarities in their political institutions, the two countries have many things in common when it comes to judicial reform, notably objectives, key elements as well as main achievements.

Regarding reform objectives, Vietnam and China have set a goal to build a clean, strong and democratic justice system and continuously improved their justice system to better protect human rights for the people. This objective is consistent with the rule of law model pursued by both two states. Based on the general objective mentioned, each country defined its own specific goals. For Vietnam, to achieve the overall goal, the following specific objectives need to be reached, namely: (i) to build an independent professional, modern and strict judiciary, especially, courts that have sufficient competence and capacity to handle violations of the law, settle disputes occurring in society, and ensure national jurisdiction; (ii) to build human resources of the court, first of all being clean judges, have integrity, are politically strong, are good at their profession, knowledgeable in the law, fair and brave, disciplined and compassionate, and renewal and restructuring of judicial positions; (iii) to renovate the organizational apparatus, fully perform judicial functions and powers; improve the quality, operational efficiency and reputation so that the court is truly the embodiment of reason and justice; (iv) to gradually modernize the court's facilities, build an electronic court.⁴⁵ On China's side, three main goals were identified as followings, (i) to ensure that the people's courts and people's procuratorates exercise adjudicative power and procuratorial power fairly and independently; (ii) to establish an impartial, efficient

---

⁴⁴Japan Federation of Bar Associations, "Justice System Reform", Website of Japan Federation of Bar Associations, February 14, 2023. https://www.nichibenren.or.jp/en/about/judicial_system/justice_system_reform.html

⁴⁵Nguyen Hoa Binh, "Orientation of justice reform in Vietnam", *Political Theory*, April 2022, <http://lyluanchinhtri.vn/home/index.php/bai-noi-bat/item/4213-dinh-huong-cai-cach-tu-phap-o-viet-nam.html>

and authoritative socialist judicial system; and (iii) to provide solid and reliable judicial guarantee for safeguarding the legitimate rights and interests of the people, social equity and justice, and lasting national stability.⁴⁶

In terms of key elements in both countries' judicial reforms, Vietnam⁴⁷ and China⁴⁸ have emphasised the reform mandates of judicial agency systems such as courts, procuracies, investigation agencies or judicial support organs. This is also the tendency of judicial reform in other countries around the world to establish a system of independent and functional judicial bodies. For instance, in Denmark, the judicial reform focused on some key areas, including the court system, police and prosecution agencies; in Sweden, investigating agencies and prosecution agencies are the two main bodies receiving attention in the judicial reform strategy.⁴⁹

In addition, both Vietnam and China have carried out judicial reform strategies through the amendment and promulgation of laws and regulations related to the judicial authorities. However, there was a difference in the implemented methods. The judicial reform in Vietnam has been conducted in quite a synchronous manner with legislative and executive reforms. Vietnam has made a wide range of amendments in its Constitution related to constitutional principles on the functions of a court and procuracy, followed by the amendment of specialised laws. Accordingly, the 2013 Vietnam Constitution specifically stipulates the functions of supervising judicial activities of the procuracies in Article 107. Similarly, the function of the court is mentioned clearly in Article 102. Based on this policy, the 2014 Law on Organization of the People's Procuracy and the 2014 Law on Organization of the People's Court were issued with regulations on the functions of procuracy and court in Article 2 and Article 2, respectively. Meanwhile, for China, the functions of judicial bodies such as procuracies and courts are specified in the Organic Law of the People's Procuratorate⁵⁰ and the Organic Law of the People's Courts⁵¹. Furthermore, China revised the Procurators Law and Judges Law in 2017 and 2018, respectively towards increasing the liability and independence in the jurisdictions of these positions in the system of judicial bodies. Notably, as mentioned in the previous part, within the court system, China has initially established some specific court models, including circuit courts and people's courts across different administrative divisions. These initiatives are aimed at reducing the administrative burden on the system of courts.

---

⁴⁶ *Judicial Reform In China*, prepared by Information Office of the State Council (Beijing, 2012).

⁴⁷ Nguyen Dinh Luc, "After three years of implementing the judicial reform strategy", *General website of Ministry of Justice*, February 2009, <https://moj.gov.vn/tctccl/tintuc/Pages/tinh-hinh-trien-khai.aspx?ItemID=1>

⁴⁸ *Judicial Reform In China*, prepared by Information Office of the State Council (Beijing, 2012).

⁴⁹ Thai Van, "Judicial reform in some countries around the world - Some suggestions for the judicial reform process in Vietnam", *General website of the Central Committee of Internal Affairs*, November 2013, <https://noichinh.vn/nghien-cuu-trao-doi/201311/cai-cach-tu-phap-mot-so-nuoc-tren-the-gioi-mot-so-goi-mo-cho-qua-trinh-cai-cach-tu-phap-o-viet-nam-293052/>

⁵⁰ Organic Law of the People's Procuratorate of the P.R.C, Article 2

⁵¹ Organic Law of the People's Courts of the P.R.C, Article 2

Vietnam and China have undergone some degree of judicial reform in recent years, with some initial achievements being observed. In both countries, there has been an effort to establish a more independent judiciary that can operate separately from the state apparatus, and the functions, as well as tasks of these judicial bodies, have been more clearly defined. Accordingly, Vietnam, its judicial reform has yielded remarkable and synchronous results such as revisions of the constitution and some regulations in the specialized laws related to judicial bodies. In comparison with the 1992 Vietnam Constitution (amended in 2001), the 2013 Vietnam Constitution stipulated some new provisions on methods of exercising judicial power. Article 103.7 of the 2013 Vietnam Constitution stated that the right of the accused or defendants to a defence, and the right of involved parties to protect their lawful interests, shall be guaranteed. Meanwhile, the previous constitution just mentioned the right to be defended by the defendants, by themselves or by asking for another's help. In terms of procedural principles, in addition to some basic principles such as the courts' hearings in public, and the independence of judges and assessors during a trial, the 2013 Vietnam Constitution additionally defines "the adversarial principle shall be guaranteed in trials"⁵² and "the first instance and appellate hearing system shall be guaranteed"⁵³. Especially, to ensure and increase the independence of the courts, the 2013 Vietnam Constitution does not stipulate that the chief judge of a local court shall be responsible for reporting the court's work before the People's council (the state power authority) regulated previously in the 1992 Vietnam Constitution (amended in 2001).

Similarly, the 2014 Law on Organisation of People's Courts has stipulated some provisions to increase the efficiency of the courts as well as the occupational independence and stability of judges. According to Article 29 of this Law, the Superior People's Courts are established to retry judgements of provincial people's courts under their territorial jurisdictions which have not yet taken legal effect and were protested and appealed against. In addition, to enhance the occupational independence and stability of judges, this Law has also extended the duration from the second term of judge onwards from five to ten years.⁵⁴ On China's side, a wide range of reforms to ensure that judicial bodies as well as judicial personnel exercise their functions equitably and impartially according to the law has been enacted. Among them, the most notable action was the establishment of some new models which are applied for the first time in China. This type of court differs from the other ordinary courts in the fact that the judge of the circuit court is not fixed and does not work regularly in court⁵⁵. The mobility of judges in this model is relatively considerable to ensure the fairness of circuit courts and remove the orientation in case hearings. The administrative component of an ordinary court has been abolished by a circuit court, which does not have a chief judge and is exclusively heard by judges. Judges are significantly more

---

⁵² Vietnam. Const. art. 103. cl.5

⁵³ Vietnam. Const. art. 103. cl.6

⁵⁴ Law on Organization of People's Courts of Vietnam, Article 74

⁵⁵ Supreme People's Court Monitor, "What Are China's New Circuit Courts Doing?", *Supreme People's Court Monitor*, October 2015, <https://supremepeoplescourtmonitor.com/2015/10/23/what-are-chinas-new-circuit-courts-doing/>

independent and far less affected by the Party and local government than the local people's courts. Furthermore, China has also established a system of people's courts across different administrative divisions. In other words, they are interregional courts. This is one of the important measures to reform the judicial management institution. Beijing Fourth Intermediate People's Court is the most renowned court in China that has jurisdiction over foreign-related cases. Since February 2018, the scope of jurisdiction of this court has changed significantly. Accordingly, this Court has jurisdiction over almost all foreign-related commercial cases in Beijing, most of the cross-border arbitration cases in China, most cases of recognition and enforcement of foreign judgments and arbitral awards with China's largest enterprises as judgment debtors, over most of the financial disputes with a huge amount in controversy.⁵⁶ According to statistics, in terms of cases related to recognition and enforcement of foreign arbitral awards and judgments in Beijing, this Court has accepted 332 cases with the total amount in controversy involved in cases filing for enforcement reaching more than CNY 5 billion (approx. USD 740 million).⁵⁷

In addition to enhancing the independence of the courts, both countries also pay attention to judicial rights. Accordingly, reforms in the judicial right-exercising mechanism have been quite effective in both China and Vietnam. China has improved the judicial accountability mechanism for the people's courts and procuracies by providing that whoever accepts the case shall be responsible for its jurisdiction and whoever makes decisions shall take the responsibility. Similarly, in Vietnam, reform has also been particularly emphasised and promoted in the operation of judicial bodies, including courts, to increase the accountability of their judges, such as strict and substantive organization of selection exams, good organization of implementation of the Code of Ethics and Conducts of Judges, regulations on the handling of responsibilities of persons holding judicial positions in the people's court.

6. Concluding remarks

Judicial reform is part of a larger effort to make the legal systems in developing countries and transition economies more market friendly. Vietnam, as a developing country with a market-oriented economy, has made significant progress in judicial reform in recent years. Compared to China and Japan, judicial reforms in Vietnam and China are similar in terms of many aspects. Although some gained achievements in each country are different, it is obvious that both Vietnam and China have made progressive efforts to explore and develop appropriate judicial body models.

To improve continuously the effective implementation of Vietnam's judicial reform strategy, it should be noted that Vietnam's judicial reform needs to be carried out by

---

⁵⁶Guodong Du, "Beijing Fourth Intermediate People's Court: The "S.D.N.Y" in China", *China Justice Observer*, April 2020, <https://www.chinajusticeobserver.com/a/beijing-fourth-intermediate-peoples-court-the-sdny-in-china>

⁵⁷CJO Staff Contributors Team, "Beijing Court Reports on Foreign Judgments/Awards Enforcement", *China Justice Observer*, January 2023, <https://www.chinajusticeobserver.com/a/beijing-court-reports-on-foreign-judgement-awards-enforcement>

high political will from the central to local levels. The judicial reform process must be linked to the Party's unified leadership and stewardship and the Party's leadership should be renewed to meet the practical needs of judicial reform. In addition, due to the absence of a chief judge in the circuit court model, Vietnam can learn from China's experience in establishing circuit courts with enhanced jurisdiction and judicial independence. This is a model worth considering and when studying this model, Vietnam needs to flexibly adjust it to suit the actual context as well as the socio-economic conditions of Vietnam.

Bibliography

- “Justice system reforms”. Ministry of Justice. February 10, 2023. https://www.moj.go.jp/EN/housei/servicer/kanbou_housei_chousa18.html
- China, Standing Committee of the National People's Congress, Organic Law of the People's Procuratorate of the P.R.C, adopted 26 October 2018, <https://www.chinalawtranslate.com/en/organic-law-of-the-peoples-procuratorate-of-the-prc-2018/>
- China, Standing Committee of the National People's Congress, Organic Law of the People's Courts of the P.R.C, adopted 26 October 2018, <https://www.chinalawtranslate.com/en/organic-law-of-the-peoples-courts-of-the-p-r-c-2018-revision/>
- CJO Staff Contributors Team. “Beijing Court Reports on Foreign Judgments/Awards Enforcement”. *China Justice Observer*. January 2023. <https://www.chinajusticeobserver.com/a/beijing-court-reports-on-foreign-judgement-awards-enforcement>
- Communist Party of Vietnam. *Documents of the 13th National Congress of Deputies Volume 1*. Hanoi: Truth National Political Publishing House, 2021.
- Dinh Luc, Nguyen. “After three years of implementing the judicial reform strategy”. *General website of Ministry of Justice*. February 2009. <https://moj.gov.vn/tctccl/tintuc/Pages/tinh-hinh-trien-khai.aspx?ItemID=1>
- Du, Guodong. “Beijing Fourth Intermediate People's Court: The "S.D.N.Y" in China”. *China Justice Observer*. April 2020. <https://www.chinajusticeobserver.com/a/beijing-fourth-intermediate-peoples-court-the-sdny-in-china>
- Findlay, Trevor. *Cambodia: The Legacy and Lessons of UNTAC*, Oxford: Oxford University Press, 1995. <https://www.sipri.org/sites/default/files/files/RR/SIPRIRR09.pdf>.
- H. Foote, Daniel. “Diversification of the Japanese Judiciary”, *Washington International Law Journal* 27, no. 1(2017): 19. <https://digitalcommons.law.uw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1766&context=wilj>
- Hoa Binh, Nguyen. “Orientation of justice reform in Vietnam”. *Political Theory*. April 2022. <http://lyluanchinhtri.vn/home/index.php/bai-noi-bat/item/4213-dinh-huong-cai-cach-tu-phap-o-viet-nam.html>
- IMF Staff. “The Asian Crisis: Causes and Cures”, Finance & Development, June 1998. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/1998/06/imfstaff.html>
- Information Office of the State Council. *Judicial Reform In China*. Beijing, 2012.
- Japan Federation of Bar Associations. “Justice System Reform”, Website of Japan Federation of Bar Associations. February 14, 2023. https://www.nichibenren.or.jp/en/about/judicial_system/justice_system_reform.html

- Japan, National Diet, Comprehensive Legal Support Act 2004, adopted 2 June 2004, art.14, <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/3233>
- Keyuan, Zou. “Judicial Reform in China: Recent Developments and Future Prospects”, *The International Lawyer* 36, no. 3 (2002): 1040. <http://www.jstor.org/stable/40707698>
- Kuo-Chang, Huang and Lin Chang-Ching. “Rescuing Confidence in the Judicial System: Introducing Lay Participation in Taiwan”. *Journal of Empirical Legal Studies* 10, no. 3 (2013): 541. <https://sci-hub.se/10.1111/jels.12019>
- L. Reichel, Philip and Yumi E. Suzuki. “Japan’s Lay Judge System: A Summary of Its Development, Evaluation, and Current Status”. *International Criminal Justice Review* 25, no. 3(2015): 257. <https://doi.org/10.1177/1057567715588948>
- *Legal and Judicial Reform: Strategic Directions*. Washington: The World Bank, 2003.<https://documents1.worldbank.org/curated/en/218071468779992785/pdf/269160Legal0101e0also0250780SCODE09.pdf>.
- Messick, Richard. “Judicial Reform and Economic Development: A Survey of the Issues”, *World Bank Research Observer* 14, no. 1 (1999): 2. <https://doi.org/10.1093/wbro/14.1.117>
- N. Zalta, Edward. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. California: Jeremy Waldron, 2016.
- Nottage, Luke and Stephen Green. “Who Defends Japan?: Government Lawyers and Judicial System Reform in Japan”, *Asian-Pacific Law & Policy Journal* 13, no. 1(2011): 129. http://blog.hawaii.edu/aplpj/files/2011/12/APLPJ_13.1_Nottage-Green.pdf
- Ofosu-Amaah, W. Paatii. “Legal and Judicial Reform in Developing Countries: Reflections on World Bank Experience”, *Law and Business Review of the Americas* 8, no. 4 (2002): 560. <https://scholar.smu.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1876&context=lbra>
- Phillipotts, A. C. L. “Violence and Monumental Complexes: The Fate of Cambodia’s Buddhist Heritage during the Turbulent Years: 1969 - 79.”. *International Journal of Cultural Property* 26, no. 4 (2019): 457. <https://doi.org/10.1017/S0940739119000353>
- Quoc Hung, Tran, Yong Peng, Huang and Nguyen Thi Lien. “Significance of Judicial Independence in the Law Governed by the Rule of Law in Vietnam”. *International Journal of Criminal Justice Sciences* 16, no. 2 (2021): 130. <https://ijcjs.com/menu-script/index.php/ijcjs/article/view/53>
- Supreme People's Court Monitor. “What Are China’s New Circuit Courts Doing?”. *Supreme People's Court Monitor*. October 2015. <https://supremepeoplescourtmonitor.com/2015/10/23/what-are-chinas-new-circuit-courts-doing/>
- The Justice System Reform Council. *For a Justice System to Support Japan in the 21st Century*. Tokyo, 2001.

- Thi Hong Ha, Truong. “The actual situation of building the Vietnamese judiciary and some issues raised”. *Vietnam Lawyer Journal*. September 2022. <https://lsvn.vn/thuc-trang-xay-dung-nen-tu-phap-viet-nam-va-nhung-van-de-dat-ra1663951210.html>
- Trenkov-Wermuth. Calin, *United Nations justice: Legal and judicial reform in governance operations*, Tokyo: United Nations University Press, 2010.
- Van, Thai. “Judicial reform in some countries around the world - Some suggestions for the judicial reform process in Vietnam”. *General website of the Central Committee of Internal Affairs*. November 2013. <https://noichinh.vn/nghien-cuu-trao-doi/201311/cai-cach-tu-phap-mot-so-nuoc-tren-the-gioi-mot-so-goi-mo-cho-qua-trinh-cai-cach-tu-phap-o-viet-nam-293052/>
- Vietnam, The Central Committee, Politburo's Resolution on judicial reform strategy to 2020 2005, adopted 2 June 2005, <https://tulieuvankien.dangcongsan.vn/he-thong-van-ban/van-ban-cua-dang/nghi-quyet-so-49-nqtw-ngay-262005-cua-bo-chinh-tri-ve-chien-luoc-cai-cach-tu-phap-den-nam-2020-272>
- Vietnam, The National Assembly, Law on Organization of People's Courts of Vietnam, adopted 24 November 2014, <https://www.economica.vn/Portals/0/Documents/622014QH13267272.pdf>
- Weidong, Ji. “The Judicial Reform in China: The Status Quo and Future Directions”, *Indiana Journal of Global Legal Studies* 20, no. 1 (2013): 209. <https://doi.org/10.2979/indjglolegstu.20.1.185>
- Ying Gechlik, Mei. “Judicial Reform In China: Lessons From Shanghai”, *Columbia Journal Of Asian Law* 19, no. 1 (2005): 98. <https://doi.org/10.7916/cjal.v19i1.3238>

Vanessza D. Horváth* – Gesetzliche Regelungen zu den Tierversuchen

Überprüft von Dr. Gabriella Kulcsár PhD.

Abstrakt

Der Zweck des Menschen ist, die umliegende Welt kennenzulernen und dadurch seine Gesundheit und Lebensqualität zu verbessern.¹ Die Studie untersucht die rechtliche Regelung von Tierversuchen, insbesondere im Hinblick auf Versuche in der Schönheitsindustrie. Obwohl die Vorschriften für kosmetische und pharmazeutische Produkte unterschiedlich sind, kennen die Konsumenten diese Regelungen nicht immer. In meinem Beitrag stelle ich zunächst die Ordnungspolitik der Europäischen Union vor, danach beschäftige ich mich mit der Untersuchung des amerikanischen und chinesischen Rechtsumfeldes.

Stichwort: Tierversuch, Tierrecht, Tierschutz, REACH-Verordnung

1. Einleitung

Eines von den unbestreitbaren Phänomenen unserer Zeit ist die zunehmende Sensibilität der Gesellschaft. Die meisten Staaten halten den Tierschutz für eine moralische Verpflichtung.

Die Verwendung von Tieren zu wissenschaftlichen Zwecken reicht bis in die Antike zurück. Im Laufe der Zeit wurden die Menschen mit der Grausamkeit von Untersuchungen ohne Betäubung konfrontiert. Erwähnenswert ist die Brauner-Hund-Affäre im Jahr 1903 in London, bei dem die Medizinstudenten die Anatomie eines Hundes beobachten konnten, der jedoch noch im Leben war, als der Dozent ihn seziierte. Es ist wichtig zu betonen, dass an der nachfolgenden Demonstration nicht nur die Laien, sondern auch die Fachleute teilnahmen, da sie die Notwendigkeit sahen, die Forschungsmethoden zu überprüfen.² Im XX. Jahrhundert verstärkten sich die Anti-Vivisektionsbewegungen.³

---

* PhD-hallgató, PTE-ÁJK Kriminológia és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék

¹ Sándor Nagy, “Az állatkísérletek etikai vonatkozásai és törvényi szabályozása” [The ethical aspects and legal regulation of animal experiments], SZTE Sebészeti Műtéttani Intézet, zugegriffen am 19.02.2023, <https://web.med.u-szeged.hu/expsur/FELASA>, 13.

² Fanni Fürjes, “Az állatkísérletek globális problémája” [The global problem of animal experiments], *Miskolci Jogtudomány* 2 (2020): 1–12.

³ Mihály Boros, “Az állatkísérletek etikai vonatkozásai: Az állati jólét szempontjai; Az állatok tudományos célra való felhasználása mellett és ellen szóló érvek” [The ethical aspects of animal experiments: The aspects of animal welfare; The arguments for and against the use of animals for scientific purposes], SZTE Sebészeti Műtéttani Intézet, zugegriffen am 19.02.2023, <https://web.med.u-szeged.hu/expsur/allatkiserlet.hu>, 10.

Tierschutz umfasst die Gesamtheit aller menschlichen Tätigkeiten, die die Tiere vor äußeren Gefahrenquellen schützen.⁴ Die Menschheit nutzt Tiere für verschiedene Zwecke zum eigenen Vorteil. Mehr als 95 % aller Tiere werden für die Ernährung verwendet, während nur weniger als 0,3 % werden für die wissenschaftliche Forschungen genutzt.⁵ Im Tierexperiment ist es schwierig, die wissenschaftliche und die moralische Seite in Einklang zu bringen. Das Hauptdilemma ist das Folgende: Einerseits muss das Versuchsmodell dem Menschen ähnlich sein, um relevante Ergebnisse bekommen zu können. Aus ethischer Sicht sind aber die Tierversuche nur in dem Fall akzeptierbar, wenn das Tier anders genug ist, dass man sich damit nicht identifizieren kann.⁶

Die Aktualität des Themas zeigt sich daran, dass das Europäische Parlament im September 2021 die Kommission aufgefordert hat, einen Aktionsplan zu erstellen, um Tierversuche vollständig abzuschaffen⁷ und im Dezember 2022 wurde ein Gesetz in den USA verabschiedet, nach dem es nicht mehr nötig ist, Tierversuche davor durchzuführen, bevor ein neues Medikament an Menschen getestet wird.⁸

2. Regulierung in der Europäischen Union

2.1. Klassifizierung der Verfahren

Im Allgemeinen versteht man unter dem Wort „Tierversuch“ alle Experimente, die mit Tieren der verschiedensten Stammeszugehörigkeiten durchgeführt werden, um aus ihnen Grundlagenwissen oder anwendungsbezogene Ergebnisse – zum Beispiel zur Entwicklung von Impfstoffen oder Operationsmethoden – zu erhalten.⁹

Die Richtlinie 2010/63/EU zum Schutz der für wissenschaftliche Zwecke verwendeten Tiere benutzt den Begriff „Verfahren“ und „Projekt“ statt „Tierversuch“. Laut Artikel 3, „Verfahren ist jede invasive oder nicht invasive Verwendung eines Tieres zu Versuchszwecken oder anderen wissenschaftlichen

---

⁴ Erika Farkas Csamangó, „Die Regelung des Tierschutzes in Ungarn“ [The regulation of animal protection in Hungary], in *A Szegedi József Attila Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar Mezőgazdasági- és Munkajogi Tanszékének Kiadványai 9. Studien zum 80. Geburtstag von Prof. Dr. Dr. Dr. H.C. Klaus Sojka*, ed. József Petrétai (Szeged: Szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2006), 45–53.

⁵ Nagy, „Az állatkísérletek etikai vonatkozásai és törvényi szabályozása,” 1–18.

⁶ Boros, „Az állatkísérletek etikai vonatkozásai,” 1–14.

⁷ European Parliament, „EU – Aktionsplan zur Abschaffung von Tierversuchen in der Forschung gefordert“ [EU - Action plan to abolish animal experiments in research demanded], European Parliament News, September 16, 2021, zugegriffen am 19.02.2023, <https://www.europarl.europa.eu/news/de/press-room/20210910IPR11926/eu-aktionsplan-zur-abschaffung-von-tierversuchen-in-der-forschung-gefordert>.

⁸ PharmaOnline, „Gyógyszeresztelés: az USA – ban megszűnnek az előzetes állatkísérletek“ [Drug testing: preliminary animal experiments are abolished in the USA], PharmaOnline, September 21, 2021, zugegriffen am 19.02.2023, <https://pharmaonline.hu/kutatas/cikk/az-usa-ban-megszunnek-az-elozetes-allatkiserletek>.

⁹ Lexikon der Biologie, „Tierversuche“ [Animal experiments], Spektrum.de, zugegriffen am 19.02.2023, <https://spektrum.de/lexikon/biologie/tierversuche/66705>.

Zwecken mit bekanntem oder unbekanntem Ausgang, oder zu Ausbildungszwecken, die bei dem Tier Schmerzen, Leiden, Ängste oder dauerhafte Schäden in einem Ausmaß verursachen kann, das dem eines Kanüleneinstichs gemäß guter tierärztlicher Praxis gleichkommt oder darüber hinausgeht.“ Das Projekt ist ein Arbeitsprogramm, das mindestens ein Verfahren einschließt, und ein festgelegtes wissenschaftliches Ziel hat.¹⁰

Die verschiedenen Verfahren können nach dem Ausmaß von Schmerzen, Leiden, Ängsten oder dauerhaften Schäden kategorisiert werden.

Auf der Anhang VIII, Abschnitt I – III von der Richtlinie, können 4 Kategorien der Schweregrade genannt werden. Jeder Fall wird an einem auf der Anhang VIII genannten Beispiel veranschaulicht.

1. Zu der Kategorie „Gering“ gehören zum Beispiel die nichtinvasive bildgebende Verfahren, wie MRI – Untersuchungen oder Induktion von Tumoren. Diese Verfahren verursachen kurzzeitig geringe Schmerzen.
2. Verfahren, die kurzzeitig mittelstarke Schmerzen, oder mittelschwere Beeinträchtigung des Allgemeinzustands der Tiere verursachen, sind zum Beispiel Tests auf chronische Toxizität, oder Chemotherapie mit einer subletalen Dosis. Diese Verfahren können „Mittel“ genannt werden.
3. Als „Schwer“ werden beispielweise Wirksamkeitstest von Impfstoffen eingestuft. Außerdem gehören zu dieser Kategorie zum Beispiel Elektroschocks, denen das Tier nicht entgehen kann. Das Ziel ist in diesem Fall, um erlernte Hilflosigkeit¹¹ herbeizuführen.
4. Es gibt Verfahren, bei denen das Tier nicht mehr erwacht. Sie werden als „keine Wiederherstellung der Lebensfunktion“ eingestuft.

2.2. Mit alternativen Methoden für menschwürdige Verfahren?

2.2.1. 3R Prinzip

Da Wirbeltiere aufgrund ihres entwickelten Nervensystems ein Schmerzempfinden haben, muss die Wissenschaft auch Tierschutzaspekte berücksichtigen.

Die Verwendung von Tieren zu wissenschaftlichen oder pädagogischen Zwecken darf nur erlassen werden, wenn keine alternativen Lösungen zur Verfügung stehen.¹²

---

¹⁰ European Union, *Directive 2010/63/EU of the European Parliament and of the Council of 22 September 2010 on the protection of animals used for scientific purposes (OJ L276/33)*, art. 3., 2010/63/EU, Artikel 3.

¹¹ „In der Theorie der erlernten Hilflosigkeit steht der Erwartung eines Individuums, bestimmte Ereignisse kontrollieren zu können, obwohl Kontrollmöglichkeiten vorhanden wären.“ In Jana – Isabell Krüger, „Erlernte Hilflosigkeit durch den geschlossenen Strafvollzug bei Erwachsenen Tätern“, *Bachelor – Thesis*. (Düsseldorf:2016), 1.

¹² European Union, *Directive 2010/63/EU*, art. 12., 2010/63/EU, Artikel 12.

Artikel 4 der Richtlinie sieht die Anwendung des 3R- Prinzips (Replacement, Reduction, Refinement) vor.¹³ Zellkultur kann ein Beispiel für das Prinzip „Replacement“ sein. Nach der Ansicht von Richard Ryder könnten in Zellkulturen hergestellte Impfstoffe sicherer sein als mit Tierversuch hergestellte Impfstoffe, da sogenannte ruhende Viren in Säugetieren später auch für Menschen gefährlich werden können.¹⁴

Nach dem Prinzip „Reduction“ ist das Ziel, die Zahl von den verwendeten Tieren so weit wie möglich zu reduzieren. Gemäß Artikel 16 ist es auch möglich, ein Tier in einem neuen Verfahren erneut zu verwenden. Es kann auch ein Mittel zur Verminderung sein, aber wegen den Tierschutzgründen kann es jedoch nur in bestimmten Fällen verwendet werden.

Im Sinne von dem Grundsatz der Verbesserung (Refinement), laut Artikel 4 Absatz (3) müssen die Mitgliedstaaten die Methoden verbessern, um die möglichen Schmerzen zu minimieren.

2.3. REACH – Verordnung

Seit der Veröffentlichung der Agenda 21 ist es in der Europäischen Union immer wichtiger, die Umwelt und die menschliche Gesundheit zu schützen. Die EU hat sich zum Ziel gesetzt, das einheitliche Bewertungssystem anzuwenden. Infolgedessen wurde die REACH-Verordnung 1907/2006/EG entwickelt und trat 2006 in den EU-Mitgliedstaaten in Kraft.¹⁵ Es schafft die Balance zwischen der Notwendigkeit, durch Tierversuche neue Informationen zu gewinnen, und dem Ziel, unnötige Tierversuche zu eliminieren. Dazu legt der Grundsatz fest, dass Versuche an Wirbeltieren nur als letztes Mittel eingesetzt werden können.¹⁶

Registranten müssen zunächst die vorhandenen Daten erheben und auswerten. Sie sollten dann nachdenken und prüfen, ob die Datenlücken durch alternative Methoden gefüllt werden können, bevor neue Tierversuche durchgeführt werden.¹⁷ Der Versuchsvorschlag von der Europäischen Chemikalienagentur (ECHA) schlägt also vor, statt neue Verfahren, die Ergebnisse von den vorhandenen Studien zu nutzen.

Es gibt verschiedene Methoden zur Vermeidung der Tierversuche:

- Verwenden von Informationen zu ähnlichen Stoffen
- Kombinieren von Informationen aus verschiedenen Quellen

---

¹³ Adrienn Jámber, „Állatkísérletek jogi szabályozása az EU-ban” [The legal regulation of animal experiments in the EU], in *Decem anni in Europaca Unione IV. Államtudományi tanulmányok*, ed. Anita Paulovics (Miskolc: Miskolci Egyetemi kiadó, 2015), 89–96.

¹⁴ Fűrjes, „Az állatkísérletek globális problémája,” 11.

¹⁵ Noémi Salagvárdi, „REACH rendelet és az EHS kapcsolata a gyakorlatban” [The REACH regulation and the EHS connection in practice], *International Journal of Engineering and Management Sciences* 3, no. 5 (2018): 128–133

¹⁶ European Chemicals Agency (ECHA), „Az állatkísérletek szerepe a vegyi anyagok biztonságos felhasználásának biztosításában” [The role of animal experiments in ensuring the safe use of chemicals], ECHA, zugegriffen am 19.02.2023, https://echa.europa.eu/documents/10162/17228/reach_factsheet_animal_testing_hu.pdf, 1–4.

¹⁷ Ibid.

- Studien an Zellen, Geweben oder Organen (*in vitro*)
- Computermodellierung (QSAR).¹⁸

3. Abgrenzung von Tierversuchen zu kosmetischen und wissenschaftlichen Zwecken

Der Einsatz von Versuchstieren ist ein bekanntes Verfahren nicht nur bei der Entwicklung von Medikamenten, sondern auch bei der Verbesserung von Schönheitsprodukten. Die Regelung dieses Bereiches erfolgte schrittweise in der EU:¹⁹

- Versuchsverbot: seit 2004 sind Tierversuche für kosmetische Fertigerzeugnisse und für Bestandteile von Kosmetika verboten.
- Vermarktungsverbot: seit 2009 ist es verboten, in der EU an Tieren getestete Kosmetika zu vermarkten.

Es ist wichtig zu betonen, dass dieses Verbot nur für solche Stoffe gilt, die zur Kosmetikherstellung genutzt werden. Leider ist es problematisch, weil die meisten Bestandteile von Kosmetika auch in Wasch – oder Reinigungsmitteln eingesetzt werden, deshalb dürfen diese weiterhin in Tierversuchen getestet werden.²⁰ Wie oben ausgeführt, erlaubt die REACH–Verordnung Tierversuche nur im Fall, wenn die Unternehmen beweisen, dass es nötig ist. Da viele Chemikalien unterschiedliche Anwendungsgebiete haben, fallen sie in den Geltungsbereich von REACH, auch wenn diese Inhaltsstoffe ausschließlich für die Schönheitsindustrie verwendet werden.²¹

Das Verhältnis zwischen der REACH–Verordnung und der Kosmetikverordnung war von Anfang an bestritten. Im Jahre 2014 veröffentlichte ECHA eine Mitteilung mit dem Titel “Interface between REACH and Cosmetics Regulations”. Laut diesem Dokument kann es in Übereinstimmung mit dem Gesetz sein, in einigen Fällen einen neuen In–vivo–Test an einem kosmetischen Inhaltsstoff durchzuführen, um den

---

¹⁸ ECHA, “Berichtszusammenfassung 2011” [Report summary 2011], ECHA, zugegriffen am 19.02.2023, https://www.bcp.fu-berlin.de/pharmazie/faecher/phramakologie/lehre/Toxikologie-_I_Chemiker/alternatives_test_animals_2011_summary_de.pdf, 1–2.

¹⁹ European Parliament, “Tierversuche für Kosmetika: Für ein weltweites Verbot” [Animal experiments for cosmetics: For a worldwide ban], European Parliament News, 03.03.2020, zugegriffen am 19.02.2023, <https://europarl.europa.eu/news/de/headlines/society/20200227STO74003/tierversuche-fur-kosmetika-fur-ein-weltweites-verbot>

²⁰ Arbeiterkammer Oberösterreich, “Kosmetik ohne Tierleid?” [Cosmetics without animal suffering?], Arbeiterkammer Oberösterreich, zugegriffen am 19.02.2023, https://ooe.arbeitkammer.at/beratung/konsumentenschutz/fairkonsumien/Kosmetik_ohne_Tierversuche.html

²¹ Peta Zwei, “Das Problem mit der REACH – Verordnung” [The problem with the REACH regulation], PETA ZWEI, zugegriffen am 19.02.2023, <https://petazwei.de/artikel/tierversuche-kosmetik-reach>.

Anforderungen zu entsprechen.²² Die Europäische Bürgerbeauftragte hat im Jahr 2017 bestätigt, dass diese Erklärung nicht gegen das EU – Recht verstößt.²³

4. Regulierung in den USA

Die gesetzliche Regelung von Tierversuchen stammt aus dem Jahr 1966. Das Gesetz „Laboratory Animal Welfare Act“ befasst sich mit dem Pflegestandard von Tieren in Forschungseinrichtungen.

Der Begriff „Tier“ bedeutet alle lebenden oder toten Hunde, Katzen, Affen (nichtmenschliches Primaten-Säugetier), Meerschweinchen, Hamster, Kaninchen. Weiterhin kann der zuständige Sekretär die Kategorie mit anderen warmblütigen Tieren ergänzen, die für Forschungs-, oder Ausstellungszwecke oder als Haustier verwendet werden können.²⁴ Es kann problematisch sein, dass Ratten, Mäuse und Vögel aus diesem Schutz ausgeschlossen sind. Es gibt Institutionen, zum Beispiel einige Privatunternehmen und kleine Lehranstalten, die nur diese Rassen benutzen, die nicht der Animal Welfare Act unterliegen.²⁵

Das Gesetz wurde mehrfach geändert. Die Änderung vom Jahr 1985 führt neue Anforderungen ein, um das Lebensniveau von Versuchstieren zu verbessern, und seit 2008 ist es vorgeschrieben, dass die in die USA gelieferten Hunde mindestens sechs Monate alt sein müssen. Zudem wurde das Gesetz mit Bestimmungen ergänzt, die nicht nur Versuchstiere betreffen. Die letzten Änderungen des Tierschutzgesetzes vom Jahr 2019 verbieten Tierkämpfe in US-Territorien wie Guam, Puerto Rico und den Amerikanischen Jungferninseln, wo Tierkämpfe zuvor durch lokale Gesetze erlaubt waren.²⁶

5.1. Kosmetische Tierversuche

---

²² Jean Knight, Costanza Rovida, Reinhard Kreiling, Cathy Zu, Mette Knudsen and Thomas Hartung, “Continuing Animal Tests on Cosmetic Ingredients for REACH in the EU,” *ALTEX* 38, no. 4 (2021): 653 – 668.

²³ European Ombudsman, “Decision in case 1130/2016/JAS concerning the joint statement made by the European Commission and the European Chemicals Agency on the conduct of animal tests for substances used in cosmetics,” European Ombudsman, 18.07.2018, zugegriffen am 19.02.2023, <https://www.ombudsman.europa.eu/en/decision/en/100856>.

²⁴ Animal Welfare Act, Pub. L. No. 89-544, § 2, 80 Stat. 350 (1966).

Animal Welfare Act, Section 2.

²⁵ National Research Council (US) Committee to Update Science, Medicine, and Animals, *Science, Medicine, and Animals* (Washington, DC: National Academies Press, 2004), Kap. 3, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK24650/>.

²⁶ National Agricultural Library Digital Collection, “Animal Welfare Act Timeline,” National Agricultural Library, zugegriffen am 19.02.2023, <https://www.nal.usda.gov/collections/exhibits/awahistory#event-further-protections-for-dogs>.

Was kosmetische Tierversuche betrifft, erlaubt das Gesetz „The Federal Food, Drug and Cosmetic Act“ Tierversuche, um nachzuweisen, dass die Kosmetikprodukte sicher sind.²⁷

10 Bundestaaten haben gegen Experimente zu kosmetischen Zwecken protestiert, obwohl es von Bundesrecht nicht verboten war. Nach Virginia hat California, Louisiana, New Jersey, Illinois, Maine, Hawaii, Nevada und Maryland auch New York im Jahre 2022 ein „cruelty – free cosmetic“ Gesetz verabschiedet.²⁸

6. Regulierung in China

China hat eine führende Position im Bereich Kosmetik, daher ist es wichtig, sich auch mit den chinesischen Regeln zu beschäftigen.

Die EU verbietet zwar die Einfuhr von an Tieren getesteten Inhaltsstoffen und Fertigprodukten, aber wenn der Hersteller sein Produktsortiment in zwei Gruppen aufteilt, kann er das Gesetz umgehen. In diesem Fall verkauft der Unternehmer einen Teil seiner Produkte auf dem europäischen Markt, und bei der anderen Produktlinie werden Tierversuche durchgeführt.

Kosmetika in China können in zwei Kategorien geteilt werden: Kosmetika für allgemeine und spezielle Zwecke. Beispielsweise Make-up-Produkte, Parfums, Haar-, Haut- und Nagelpflegeprodukte gelten als traditionelle Kosmetik.

Kosmetikprodukte wie Sonnenschutzmittel, Deodorants, Haarfärbemittel, Haarwuchsmittel oder Whitening – Präparate gelten als nicht-traditionelle Kosmetika für besondere Zwecke („Special Use“ Kosmetikprodukte).²⁹

Für im Inland hergestellte und importierte Produkte gelten unterschiedliche Regeln.

Ab 2021 können Unternehmen, die außerhalb China produzieren, Tierversuche vor der Markteinführung umgehen.³⁰ Das bedeutet, dass sie in Geschäften in China verkaufen können, ohne dass ihre Produkte vorher an Tieren getestet wurden.

Dies gilt jedoch nicht für alle Beauty-Produkte. Nur „allgemeine“ Kosmetik wird die Möglichkeit haben, Tierversuche zu umgehen. „Special Use“-Kosmetika hingegen müssen immer noch an Tieren getestet werden, um in China verkauft zu werden.³¹

---

²⁷ The Humane Society of the United States, „Cosmetic animal testing FAQ,“ The Humane Society of the United States, zugegriffen am 19.02.2023, <https://www.humanesociety.org/resources/cosmetics-animal-testing-faq>.

²⁸ „Assemblymember Linda B. Rosenthal Announces Signing of Cruelty – Free Cosmetics Legislation,“ New York State Assembly, 10.11.2020, zugegriffen am 19.02.2023, <https://nyassembly.gov/mem/Linda-B-Rosenthal/story/95897/>

²⁹ PETA-TEAM, „Sind in China Tierversuche für Kosmetik Pflicht?“ [Are animal experiments for cosmetics mandatory in China?], PETA Deutschland e.V., 24.08.2020, zugegriffen am 19.02.2023, <https://www.peta.de/themen/tierversuche-kosmetik-china/>.

³⁰ CIRS Group USA Inc., „China’s New Cosmetic Regulation (CSAR),“ CIRS Group USA Inc., zugegriffen am 19.02.2023, <http://cirs-reach.com/news-and-articles/chinas-new-cosmetic-regulation-csar.html>.

³¹ Ärzte gegen Tierversuche e.V., „Fortschritt in China“ [Progress in China], Ärzte gegen Tierversuche e.V., 11.01.2021, zugegriffen am 19.02.2023, <https://www.aerzte-gegen-tierversuche.de/de/news/aktuelle-news/3338-fortschritt-in-china>

7. Zusammenfassung

In meiner Studie habe ich die rechtlichen Möglichkeiten der Verwendung von Tieren zu Versuchszwecken vorgestellt. Ich habe versucht, mich dem Thema von mehreren Aspekten zu nähern, daher wurden 3 verschiedene Regelsysteme vorgestellt. Da Europa der größte Kosmetikmarkt der Welt ist, ist die Verantwortung der EU groß.³² Obwohl die EU bei der Abschaffung von Tierversuchen in der Kosmetikindustrie an vorderster Front steht, führen wichtige Märkte weltweit Tierversuche durch.

Ein kritischer Punkt für tierversuchsfreie Kosmetik ist der Verkauf auf dem chinesischen Markt. Manche Unternehmen verkaufen ihre Produkte in der EU als tierversuchsfrei, obwohl in China gleichzeitig Tierversuche für die Vermarktung ihrer Produkte verlangt werden.³³ Es hat finanzielle Gründe, dass die Unternehmen sich komplett vom chinesischen Markt nicht zurückgezogen haben. In manchen Fällen halte ich die Kommunikation von Unternehmen für eine Täuschung der Kunden. Zum Beispiel, L'Oréal bewirbt sich als engagiert für cruelty-free Bewegungen, aber sieht darin kein Problem, wenn der Versuch durch einen Dritten erfolgt. Dies wird auch durch die Website bestätigt: „Einige Behörden haben alternative Methoden in ihren Ländern noch nicht zugelassen, und könnten uns theoretisch auffordern, Sicherheitsbewertungen mit Tierversuchen durchzuführen.“³⁴

Zum Glück werden die Kunden immer bewusster. Mit unserer Einkaufsgewohnheiten können wir unsere Meinung zur Bedeutung des Tierschutzes zum Ausdruck bringen. Wir können feststellen, dass die Frage der Tierversuche in der Pharmaindustrie die öffentliche Meinung spaltet. Selbst Fachleute sind in dessen Notwendigkeit nicht einig. Forschungen unterstützen, dass alternative Methoden wie Biochips aussagekräftige Ergebnisse liefern, aber eine vollständige Abschaffung könnte gravierende negative Folgen für Forschung haben.³⁵

Ob Tierversuche jemals aufhören, ist noch nicht absehbar. Es ist jedoch klar, dass sich alternative Methoden entwickeln und immer genauer werden.

---

³² Tierversuche für Kosmetika: für ein weltweites Verbot. Letöltve: 2023.02-19. <https://www.europarl.europa.eu/news/de/headlines/society/20180216STO98005/tierversuche-fur-kosmetika-fur-ein-weltweites-verbot>.

³³ PETA-TEAM, “Warum Firmen, die nach China verkaufen, nie tierversuchsfrei sind” [Why companies that sell to China are never free of animal testing], PETA Deutschland e.V., 05.02.2020, zugegriffen am 19.02.2023, <https://www.petazwei.de/artikel/firmen-china-tierversuchsfrei>.

³⁴ L'Oréal Paris, “Elkötelezettek vagyunk az állatvédelem mellett” [We are committed to animal protection], L'Oréal Paris, zugegriffen am 19.02.2023, <https://www.lorealparis.hu/etikai-allaspontunk-es-a-termekeszteles>.

³⁵ Thomas Mertens und Eva Kristina Bee, “Pro & Kontra: Tierversuche” [Pro & Contra: Animal experiments], *Deutsches Ärzteblatt* 112, no. 24 (2015): 1080–1081.

Literaturverzeichnis

- Jámbor, Adrienn. “Állatkísérletek jogi szabályozása az EU-ban.” In *Decem anni in Europaca Unione IV. Államtudományi tanulmányok*, ed. Paulovics Anita. Miskolc: Miskolci Egyetemi kiadó, 2015.
- Farkas Csamangó, Erika. “Die Regelung des Tierschutzes in Ungarn.” In *A Szegedi József Attila Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar Mezőgazdasági- és Munkajogi Tanszékének Kiadványai 9. Studien zum 80. Geburtstag von Prof. Dr. Dr. Dr. H.C. Klaus Sojka*. Szeged: Szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2006.
- Fürjes, Fanni. “Az állatkísérletek globális problémája.” *Miskolci Jogtudomány*, no. 2 (2020).
- Krüger, Jana – Isabell. “Erlernte Hilflosigkeit durch den geschlossenen Strafvollzug bei Erwachsenen Tätern.” Bachelor – Thesis. Düsseldorf:2016.
- Knight, Jean, Costanza Rovida, Reinhard Kreiling, Cathy Zu, Mette Knudsen and Thomas Hartung. “Continuing Animal Tests on Cosmetic Ingredients for REACH in the EU.” *ALTEX* 38, no. 4 (2021).
- Salagvárdi, Noémi. “REACH rendelet és az EHS kapcsolata a gyakorlatban.” *Intenational Journal of Engineering and Management Sciences* 3, no. 5 (2018).
- Mertens, Thomas and Eva Kristina Bee. “Pro & Kontra: Tierversuche.” *Deutsches Ärzteblatt* 112, no. 24 (2015).

